

PRÆFATIO IN DOMINI passionem secundum Lucam.

Hoc enim sentite in vobis, quod est in Christo Iesu.

Philippen. 2.

Octestatur Apostolus cupiens admodum in cordibus fidelium radicari assiduam lamentandam ac flebilis passionis vniuersi filij Dei memoriam: sicque animis nostris figere, vt ab eis nunquam aboleretur. Non dixit contemmini, nec intelligatis: sed sentiatu volo. Habete Christi passionis considerationem, quæ viuam sensibilitatem doloris & spiritu sit. Passionem hæc iniquus & peccator cogitat & intelligit, corde autem non sentit: propter quod, nec lachrymis veris seu viuis deflet, & inde est quod diu in peccatis moratur. Quod ergo sentiendum nobis est Christum infinitum, æternum, immensum, cœliq; & terræ creatorẽ se metipsum humiliasse obedientem factum vsque ad mortem: mortem autem Crucis. Quod cum ita sit æquum & iustum est sentiamus cõpatiamurque in his quæ ipse pro nobis passus est. Et in huius monitu & exhortatione, cum sit res, quã ab oculis abigendam non eruditus & doctus censebit, carpit Apostolus incuriam & negligentiam nostram: siquidem tam insensibiles & bestijs similes sumus, vt rem tam sensu dignam non sentiamus. Quando de aliquo quod sentiendum est nos monent, ex duplici potest oriri causa: vel quia illud in se adeo paruum est, vt attentis auribus & arrectis egeat, vt sentiri possit: vel quia sensus adeo hebes est quod quauis abiecta res magna sit indiget tamen suscitante aliquo quo reuiuifcat, vt attendere possit. Non mirum si in pede lenticula lædaris quod non sentias: si tamen in capite læsus lapide, adhuc non sentias incuriosus maximè iudicaberis. Videmus ergo num Christi passio sentiri non possit quia parua res, vel quia sensus nostri adeo hebetes & ignaui sunt, vt id attingere non possint. Certum est primum locum non habere: quia Christi passione nihil insignius, præclarius, & excellentius fuit in vniuerso: nec vbi magis magnitudo diuinæ potentia & virtutis ostendi potuit. Et si diuina virtus in creaturis conspicitur & relucet: non tamen in omnibus etiam simul sumptis ita intuetur, sicut in sola Christi passione: quia in mundi creatione & eius cõseruatione Deus nullam inuenit resistantiam seu reluctantiã: quam nec inueniret etiam si infinitos creasset mundos: inuenit tamen maximam in hominis cõuersione, sicut Iudæis Stephanus dixit. Vos Spiritui sancto resistitis. Propter quod in redemptione hominis per Christi passionem magis suam virtutem Deus ostendit, quam in eiusdem, & etiam totius mundi creatione. Hoc videbimus si contemplerur Deum hominem lapsum redemisse, ei que salutem in Christo crucifixo, paupere, humili, contempto, mundi viribus destituito, fallacijs, atq; humanis artibus carente, contulisse. Et non solum in his, sed etiam cum facie cõfusus esset in crimẽ que adductus ab omnibus hominibus, cum ipsi varijs & magnis essent irretiti atque implicati vitijs & peccatis, voluit in ipso & per ipsum Deus tot eripere malis hominem, & à profundo inferni deducere vniens ipsius naturam. Quod totum factum est mundo

Ab. 7.

mūdo suis diuitibus honoribus & voluptatibus, dæmone fallacijs & cauillationibus, hu-
mana sapiētia atq; prudētia sua calliditate, & versutia, sēsualitate, delicijs suis, & propria
voluntate iniquis & malis inclinationibus reluctātibus. Nonne ergo tibi videtur Deus
suam immensam & omnipotentem virtutem optimo & singulari modo extra totum cur-
sum ordinarium ostendisse? Maximè igitur Christi passio ob suam magnitudinē sentiri
debet: & sic tota sensit mundi huius machinā. Senserunt cœli cū obscurati sunt, Sol & Lu-
na quando eclipsati sunt, terra cū tremuit, cūq; petræ scissæ sunt, & velū tēpli in duas scis-
sum partes à summo vsq; deorsum, sepulchra mortuorū aperta fuerunt, &c. Vide ergo an
ex hac parte sit necessarium hortari nos, vt sentiamus Christi dñi nr̄i passionē. Reliquū
erit defectū nobis inesse: quia ignaui nimis & incuriosi sumus atque duri corde, adeo vt
quod totus mundus sensit nos minime sentiamus. Omnes creaturæ in Christi morte cō-
patiuntur: solus miser homo, pro quo Christus moritur, cōpati designatur. Andronicus
datis dextris, iureiurando sanctum sacerdotem Oniam peremit, q̄ cū ad Antiochi aures *2. Macch. 4^a*
peruenisset, cū Rex Gentilis & idololatra esset, molestè tulit & indignatus est, lachry-
masq; fudit ad misericordiam flexus, propter Oniam defunctum. O popule Christiane
quam optimus tibi excitator est iste. Quid facis, cur lachrymis parcis, mortē sanctissimi,
& summi sacerdotis Christi Redemptoris tui, recordatus? Quare non è somno te excitas
vt te depiles capillosq; vellis, & clamoribus ad cœlū ductis eū deicias? Mors illius à quo
magnis est aliquis affectus muneribus maxime sentiri solet. His Dauid conabatur filias
Hierusalē ad planctum flectere propter Saulis mortem dicēs. Filia Israel fletē super Saul *2. Reg. 19*
qui vestiebat vos coccino in delicijs: qui præbebat ornamenta aurea cultui vestro. O mu-
nera & dona Saulis, quā exigua & parui momenti estis, simul posita cū his, quæ Christus
mundo contulit. Ideo mortem nostri veri Saulis sentire & flere debemus: siquidem crea-
uit: redemit, & alit nos. Sentite ergo quæ Christus pro vobis passus est doloris sensilitate
quæ animā ipsam attingat, insolubili nexu eius cū corde: sentite etiā in visceribus eius i-
gnominias, dolores, labores, angustias, tristēmq; & deflebilē mortem. Si cruciatus & tor-
menta Redemptoris tui, vis exactè sentire vt sentiri debent, existima & considera omnia
esse propter tua scelera perpetrata, nā quanuis nullus alius in mundo esset præter te pecca-
tor, omniaq; sustinere voluit pro genere humano redimēdo, pro te sustinisset utiq;. Pro-
pter quod supplex veniā à dño exorare teneris: quando audes ante diuinū eius cōspectū
apparere, cū ei in causa sis tot cruciatū. Ionas laboris nautarū quem ob suam causam pa- *Jonæ. 1^a*
tiebantur, misertus est, & dixit. Mittite me in mare, quā propter me hæc tēpesta orta est.
Quare ergo tu tempestatē quam dñs patitur non sentis: siquidem propter te orta est? Mit-
ti debes in mare amarū tribulationum, vt domini tui subleues pœnā. Sicut quādo delin-
quis eum iterum crucifigis, vulneraq; innouas: ita quando respicis pœnitentiam agēs,
sentis, deflesq; eius passionē: de nouo vngis atque linis pretioso vnguento illius vulnera.
¶ Sustinuit itaq; Christus ingentes dolores corporales & spirituales, propter dehon-
orationes, infamias, iniquas, falsas accusationes, & contemptus, quibus sunt Christū pro-
sequuti. Passus est in loco vilissimo, nefandissimo, in die Paschatis, & corā ingenti humi-
nū multitudine, mortemq; maximæ infamiæ & dedecoris omnibusq; viliorē. Passus etiā
ab omni hominū statu: nā mulieres, homines, Iudæi, Gētiles, Dñi, Principes, Sacerdotes,
& vulgi gens ad eius mortē conuenerunt, eiq; adfuerunt. Passus est à secularibus Deo di-
catis Pharisæis scilicet: & à domesticis, siquidem vnus eorū negauit, & alter vēdidit. Ab
omnibus enim fuit Christus vexatus, & derisus. Plane animo suo illud insedit, dæmones
per totā Christi vitā eum diligentissimè inuestigasse? cūq; eum vidissent tam insigni san-
ctitate pollentē in passione eius totā armasse inferni ferocitatē, totam inferorum rabiē

in stigasse: vt quibus artibus, quibus machinis possent sanctitatis quam in Christo videbant arcem expugnarent: vt vel ad iracundiã, vel tantillã illum prouocarent. Quis enim credat tantam in hominibus inueniri credulitatem: vt contra innocentem sic sæuirent? Non erat hæc impietas humana, sed dæmoniorum. Totius ergo inferni erat illa sæuitia, & crudelitas. Sed non demonstrat hic miracula consueta? Grande miraculum profecto est, quod tanta in humana carne splendeat patientia: vt nec minimum in maximis & summis opprobrijs commoueatur. Quis enim mortalium tam sereno, tam tranquillo tam immoto fuit pectore, vt tam furentibus procellis, tam nefandis furijs agitato, tam quietus ipse & tam placidus perseveraret? Totus infernus, tota synagoga, summo nixu, summa vi quatit, percutit, impellit, & proruit in Christum: ipse vero adeo pacatus prestat ac si nihil illi truculenti niterentur. An non hoc miraculum est? an non hæc patientia diuina potius quam humana? Gaudet igitur Deus eius patientiæ expectator: admirantur Angeli, stupent dæmones, attoniti lassati cessant Iudei, & exemplum ad similia ferenda Christianis exhibetur. Ne imparem Deo gratiam referamus pro doloribus, quos propter nos ferre dignatus est. Et si saluatorem tantum angit, nos ingratos, & beneficiorum in nos collatorum immemores videre sentiamus aliquid ex nimio, quod ipse sensit & passus est propter nos. Omnia enim membra corporis, languente capite dolent: & nos si membra Christi sumus, non possumus non dolere, ipso dolente: non possumus non compati, ipso patiente. Maxime cum non pro se, sed pro nostra salute patitur: quicquid patitur. Si ergo non vitem eius dolemus signum est, quod membra eius non sumus, nec de spiritu eius vegetamur. Cogitet vnusquisq;: Si ego fecissem malum, propter quod pater meus occisus esset, nonne pro morte eius merito dolerem? Et si non dolerem simili morte dignus essem. Verum iam malum feci ego propter quod non solum pater meus, sed Deus meus occisus est. Quomodo ergo non dolebo? Omnis anima (dicit dominus) quæ afflicta non fuerit die hæc: peribit de populo meo. Si enim lapides commoti sunt & suum dolorem propria fractione monstrarunt, si terra conceptum dolorem ferre non valens tremore manifestauit, si sol luctum suum radiorum amissione hominibus ostendit: cur homo duriora habet viscera saxo? In morte enim Christi sicut saxa scindebantur, ita arbores virore deposito, marcida folia demittebant. Aues volatus suos amittebant, animalia non pascebantur, pisces natate fastidiebant, flumina grauata, & velut dolenter fluebant: nihilque erat, quod, vt poterat dolorem interiorem, exterius non manifestaret. Omnes creaturæ cum, qui ex nihilo eas fecerat lamentabantur. Omnes prædicant lamentum: & inuitant, vt Christo compatiaris qui tecum compatiens, mori pro te voluit. ¶ Consideremus ergo Christum Redemptorem nostrum in cruce pendentem, omnibus destitutum, patientem incredibiles cruciatus in corpore, & anima, soluentem debitum pro peccatis nostris, extensas habentem vlnas ad recipiendum & amplectendum nos, latus eius perforatum, vt ibi in corde & visceribus peccatores recondat: & caput inclinantem, vt querelas & preces suas à nobis audiat. Et si moritur tam feruenti calore charitatis, vt vestes proprias sustinere non valens in cruce extet nudus: accedamus ad eum, ploremus coram eo qui fecit nos, vt lachrymis & gemitibus iuxta crucem suscipiamur, mereamur passionis fructum consequi, qui est peccatorum remissio, & postea cum Christo in cælo resurrectionis eius gloria fruamur. Amē.

CAPVT

CAPV TXXII.

PPROPIQUA
bat autem dies festus
Azymorum, qui dici-
tur pascha. Et quere-
bant principes sacer-
dotum, & scribae, quo-
modo Iesum dolo tene-
rent & occiderent.

Iam tempus appropinquabat in quo Deus sua infinita misericordia decreuerat ab Aegypto nos eripere, atque à tyrannide & crudeli dæmonis principe tenebratū seruitute educere sanguine immaculati agni Christi filij sui vni geniti. Iā tempus appropinquabat, vbi postquam Deus misit filium suū natum ex muliere, factum sub lege, vt redimeret eos qui sub lege erant sanguine suo. Iā agricola incipiunt dicere. Hic est hæres venite occidamus eū. Egressa est enim iniquitas, à senioribus Israel, qui videbantur regere populum. Principes nanque sacerdotū, & scribae simul cū Phariseis odio cōtra Christum concepto ob præclara ipsius miracula, & constantem doctrinā, populum ab eo auertere studuerunt: & tandem vitam & memoriam ipsius à terra cogitauerunt delere dicentes. Eradamus eum de terra viventium: & nomen eius non memoretur amplius. Plus certe temeritatis fuit in hoc hominū genere quā in Satana. Hic enim sepe confessus est Christum esse filium Dei, cuiusque potestatem timuit: & præcipienti obediit. Nunquam ausus fuit mittere manum suā in Christū dñm, nec in deserto, nec in mōte, nec in pinnaculo. Sed isti principes sacerdotū & scribae peiores effecti patre suo diabolo, diu noctuq; insidiātur, & aperte calumniantur, & volunt eū de medio tollere. Non sunt Christi hostes Gentiles sed Iudæi: & non vulgares, & qualescūq; Iudæi sed sacerdotum principes, & scribae. Illi quidem qui quotidie ex sacris scripturis populo Iudæorum venturum Messiam commendare solebant. Isti quærebant quomodo Iesum interficerent. Quem iure accusare nō poterant dolovolebant eum tenere, vt inquit Matthæus & occidere. Tales sacerdotes & scribae apud hoc seculum inuenire est: qui innocentes opprimunt, & blasphemos defendūt. De his Esaias. Principes tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, & sequuntur

retributiones. Sed qua de causa illum occidere voluit? Quibus eū improbè aut impiè factis commertit? Audiamus ipsum loquentē. Multa opera bona ostendi vobis, propter quod horum me lapidatis? Et iterū quis ex vobis arguet me de peccato? Innocentem ergo nocentissimi interficere quærunt. Sed hic factū est piorum, & hic genus est impiorum. Abel occisus est à Cain vterino fratre suo. Noe illicitus à proprio filio Ismael persequitur Isaac, Esau, Iacob. Dalida maritū morti tradit. Absalon sanctissimum patre persequitur: & impijssimā & incredula Synagoga sponsum suū dñi expectatum morti tradidit. O, incredibilis, & dæmonis rabies, nefandaq; mortalium peruersitas. Nō eos nec Saluatoris innocentia, nec magna, & mirabilia bona, quibus eos erat profectus, nec timor Dei, nec sanctissimus dies pascha, & religio tanta festiuitatis illos vnquam mouere potuerūt vt ab incepto desisterent. Non impedit eos gehēna timor, nec diuina lex. Sed quid? *Timebant vero plebē.* Et cur non potius carnificem suum demone? Imò cur non eū, qui potestatem habet corpus simul & animam mittere in gehennam? Qui timet Deum (inquit sapiens) faciet bona. Sed quoniā principes sacerdotum, & scribae omnē Dei timorem ex corde excusserant nō est mirum quod plebem timeant. Non timeant dominum, qui potens est iugulare condemnare, de medio tollere, in aeternosque cruciatus conijcere: & timeant populum, adeo timore incussi semper peccatores incedunt, vt de illis sapiens dixerit. Fugit impius nemine persequente: iustus autem quasi leo confidens, absque terrore erit. Qui Deum non timet, necesse est, vt omnia timeat. ¶ Plebem timebant & profecto nō plebs sed qui passurus erat impeditabat illorum conatus. Ipse enim potestatem habebat ponendi animam suam, & iterum sumendi eam. Ingens certe fuit istorum facinorosorum ac pessimorum hominū malitia aduersum Christū. Sed maior multo proculdubio fuit patientia, qua mundi Saluator se gessit, in tot erumnis, blasphemijs, & persecutionibus cōstitutus. Nōne posset terram crepare cogere, ac omnes statim deglutire, corporeque & anima vntis desilire ad inferos? Nonne posset in nihilum vertere? Sed mansuetissimus agnus cotam tondente se ex

Exod. 12.

Gala. 4.
Matth. 21.
Dan. 13.

Hiere. 11.

Luc. 4.

2. Reg. 1.
Mat. 4.
Ioanne. 8.

Mat. 26.

Esai. 1.

Ioan. 10.
Ioan. 8.
Gene. 4.
Gen. 9.
Gen. 27.
Gen. 21.
2. Regu. 16.
Iudit. 16.

Matt. 10.
Eccle. 13.

Prove. 28.

Ioan. 10.

Esai. 53.

Sf 4 hibu,

Enarr. in Caput. XXII.

hibuit, & non aperuit os suum. ¶ Tu ergo si iniuriam pateris ab his, qui tibi multas debent gratias agere, patienter fer: in propriam que tuam mentem veniat quam inique ab impijs hominibus Saluator tuus fuerit tractatus, in quos ingentes beneficiorum thesauros contulerat. Sequitur in litera. *Intrauit autem Satanas in Iudam, qui cognominabatur Iscariotes vnum de duodecim, & abiit & loquutus est cum principibus sacerdotum, & magistratibus, quemadmodum illum traderet eis.* Intrauit diabolus in Iudam, hoc est in mentem seu animam eius, non ei essentialiter illabendo, quia solus Deus creator & immensus essentij rerum illabitur, qui omnia implet, penetrat, & excedit: sed intrauit per effectum suggerendo Christi venditionem: Nec hac vice solum intrauit hoc modo in eum sed & antea sepe utpote quotiescunq; illum ad mortale induxit peccatum. Vnde apud Ioannem legitur. Et cena facta cum diabolus iam misisset in cor Iudæ, &c. Aduerte qualiter inimicus Satanas vires assumit, ut quod Deo in nobis, ipse operetur: nam sicut Deus iusti animæ illabitur, in cordeque concluditur: ita dæmon accuratè in eam intrare atque in corde recipi tentat. Quando Deo in aliqua residet anima facit, ne rei, quæ Deus non sit pateat aditus, & cuiuscunq; rei, quæ Deum sapit, pandatur. Sic Anna illa sanctissima mater Samuelis ait. Dilatum est cor meum in domino dilatatum est cor meum in Deo meo. E contra quando diabolus in anima moratur, cuius rei mundi patet, Deo autem clauditur. Quodlibet offendiculum est illi occasio casus: quia dæmoni tradidit cor, quandoquidè Deo atq; rationi resistit. Quid plus rationi absconum quam Christum Iesum, qui eos tot affecerat bonis videri: Non ait, ut venderet, sed ut traderet: quod idè est quod traditione videri. Si animis mutaret Christum, ipse huius mercis pretium factus est: nam venit ad dandam animam suam redemptionem pro multis, sed iniquus pecunijs mutat. Itaque huc intrauit diabolus vas suum plenius possidendo, & hoc etiam modo intrat corda eorum, qui eius temptationibus & suggestionibus consentiunt. Non intrat cogendo, aut necessitando, ad culpam, sed suggerendo, & alliciendo ad eam: nos vero voluntariè ianuam aperimus prebendo suggestioni diabolicæ consensum. Contra quos Paulus. Nolite locum dare diabolo. Iacobus. Resistite (inquit) diabolo: & fugiet à vobis. Omni ergo impiæ cogitationi, affectioni, &

suggestioni peruersa iugiter ac viriliter reluctemur, Deo atque eius mandatis, & testimonijs fortiter adhaerentes: & quicquid veritati ac æquitati contrarium est respicientes. ¶ Expende autem quam optime dicat Evangelista quod abiit quia à Christo recessit, non solum quidem secundum corpus: sed etiã animã, minime Christum esse filium Dei confitens, & credens: contulitq; se ut infidelis, Apostata, ad Phariseos, Deum abnegans non poterat non in manus dæmonis incidere: nam qui Christum deserit, opera Iudæ operibus si millima, faciet. Egressus est Cain à facie Domini ait scriptura: & statim subdidit. Habitu profugus in terra. Sic ille de quo in Matthæo. Egressus à facie domini, cepit suffocare fratrem suum, ut redderet, quod debebat. Malum enim, & amarum est te reliquisse Deum tuum. Exiens ergo Iudas à Christi conspectu abiit ubi principes sacerdotum & scribæ conuenerat: quia sciebat quod volebant eum interficere, & dixit eis. Quid vultis mihi dare: & ego eum vobis tradam: Ac si diceret. Ego gnarus sum cordi vobis inesse huius hominis vitam tollere populiq; metu non audere eum adoriri. Ne timeatis, ego eum vobis tradam: ita ut sine strepitu possitis in eum manus conijcere. Iudas proculdubio mortem Christi accelerauit: nam iam Iudæi timore populi compulsi, captionem eius in aliud tempus, post pascha scilicet differre statuerant. Iniquus tamen ac traditor in eorum peruersos animos induxerat, ut eum statim tenerent. Vedit Iudas veritatem: nam dñs ait. Ego sum via, veritas & vita. Et etiam nunc in seculo nostro vendita est veritas: nam nullibi compareret: licet valde sit necessaria ad regimen totius orbis. Non quis incuset Reges, Prælatos, religiosos: cum ex suis aliquod proderit monstrum. Duodecim erant in societate Christi asciti, sed vnus illorum traditor fuit. Respice ergo tu quo pacto sanctus Ioseph à fratribus diuidendi, illudq; Zachariæ adimpleretur. Appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit dominus ad me. Projice illud ad statuarium, &c. Psalmista. Homo pacis meæ in quo sperabam: qui edebat panes meos, magnificauit super me supplicationem. Considera ergo, o anima mea quanta debeas Deo: siquidè magnus ille dñs & filius Dei, sicut seruus & captiuus, vendi non dedignatur: & hoc propter amorem, quo te prosequitur. Iam pro peccato venibus: & ut te redimeret voluit ipsemet pro te vendi ne à te ipsa liceas, plurif.

Ioan. 13.

1. Reg. 2.

Matth. 20.
Mar. 10.

Ephe. 4.
Iacob. 4.

Gen. 4.
Matth. 13.
Hier. 2.

Ioan. 14.

Gene. 37.
Zach. 11.

Psal. 40.

plurisque te facias ne adeo vili pretio vendas, quale rerū terrestrium est siquidē tā ingēti pretio emptus es. Audi Paulum dicentem Empti estis pretio magno: glorificate & portate Deū in corpore vestro. Gaude ergo Christiane: nam tu solus lucrosus euasisti ex huius modi conuentu atque cōtractu. Itaque q̄ Iudas vendidit & Iudei emerūt tu lucratus es. Noster certe est Christus: Iudeorum autē emptorum, minimē. ¶ Vide qualis sit effectus auaritiæ: si quando cor hominis occupauerit. Iudas enim ductus auaritia, dominum tradidit. Virtus enim cupiditate fœdissima. Satani cumque recipiens consilium neglexit omnē amicitiam, exiit omnem humanitatem, oblitus est omnium beneficiorum: deseruit saluatorem, contulit se ad pessimos Dei inimicos & Dei filium vendidit auaritia ductus. Hoc debebat omnibus auaris metum incutere, atque terrorem: & auaritiā exosam habere. Hoc propheta clamat Inclina cor meū Deus in testimonia tua, & non in auaritiā. Radix enim omnium malorum est cupiditas. Bene dicit radix: quia ex ea oriuntur latrocinia, furta, prædationes, odia, vsuræ, innumera bilia mendacia, fraudes, falsaque iuramenta ementium, & vendentium. *Et ganisti sunt & periti sunt pecuniam illi dare & spondidit* Gaius sunt principes sacerdotum, & magistratus populi, quod scilicet, iam haberent vnum cuius ope, & auxilio, Deū perdere possent. Sic Salomon de impijs ait, Latātur cū male fecerint, & exulant in rebus pessimis. Letantur inquam quod non solum sint ipsi impij: sed quod habeant malitiæ suæ complices. Huius generis habet mundus plurimos, qui gratulātur si viderint numerum malorū augeri. Sed gaudēt isti in malitia sua, nos autem in domino gaudeamus: illi gaudent quod morti dominum tradunt, sed nos gaudeamus q̄ mortem hanc pro nobis voluntariē subierit: illi in morte Christi eius quærebant iuteritum, nos in ipsius morte nostram expectamus vitam & salutē. Gaudent illi eo quod moritur: sed nos gaudemus quia resurget. Spondit autem Iudas, id est promisit & obligauit se illum tradere eis. O, stulta promissio. Quomodo potest se obligare homo tradere filium Dei? Dæmones contremiscunt ad vocem filij Dei: & hic traditor insinctu dæmonis adductus pollicetur se illum traditurū: sed hæc omnia frustra pollicetur, & conatur, cum nihil aliud agere potuit præter id ad quod sponte se obtu-

lit Christus. Qui etiā ideo ad mūdum hūc venerat, vt pro iniustis & peccatoribus sese daret morti: hoc quod iam antea sapissimē testatus est. Verum ne putes Iudam per iocū tam impium nefas pollicitum, audi quid Euangelista dicat. *Et quærebat opportunitatem, vt traderet eum sine turbis.* Vtinam sic opportunitatem boni captarēt ad bonum, sicut mali. Cain volens occidere fratrem Abel eduxit illum in agrum, vt sine testibus, & non habēs qui illū probiberet, posset illum interficere. Vxor quoque Putifar, vt vidit quod Ioseph esset sine socio aliquo opportunum elegit tēpus, vt illum moneret ad opus nefandū peragendum. Sciunt enim mali opera sua iniqua in tempore opportuno exercere: & illud tempus quærere, & expectare. Vnde Iob ait. Oculus adulteri obseruat caliginem. In pœnam peccati hanc Deus ab iniquis expetit vltionē, vt eo loco & tempore mala faciāt quibus nō sit qui prohibeat: & sic plurimis laqueis peccatorum illaqueati, demum in inferno demergantur. Nos vero quæramus tempus opportunum, vt Deo seruiamus, & virtutibus studeamus. Habrahā vir misericors, & hospitalitati deditus in meridie erat in hostio tabernaculi sui expectans in hora prandij an aliquis peregrinus transiret. Loth quoque vespere cum viatores hospitium, & cœnam quærunt in foribus Sodome se debat, vt peteginos transeūtes in domo sua susciperet. Horum patrū exēplo discamus, & nos opportunitatem captare, vt proximis subueniamus. Nam sicut Iudas, & impij omnes sciunt tempus furandi, adulterandi, & peccandi: profecto magis cōsonum est & equum, vt nos Deo seruiendo tempus opportunum quæramus. Sed de his satis. *Venit autem dies Azymorum in quo necesse erat occidi pascha.* Venit dies Azymorum; hoc est dies ille in qua non licebat Iudeis nec etiam alienigenis, qui cum ipsis erāt velci panibus fermentatis, sed solis Azymis: & in qua die necesse erat occidi pascha. Quate erat necesse: quia tāto verborum pōdere à domino per Mosē præceptum fuerat sicut accepimus ex ipsa lege, sic enim legimus. Mensis iste vobis principium mensium erit in mensibus anni. Loquimini ad vniuersum ceterum filiorum Israel, &c. Lege caput duodecimum Exodi. Igitur necesse erat occidi pascha, hoc est agnum paschalem. Primum quidem Iudæum, hoc est typicum, & vmbraulē. Sed multo magis, & summe necessarium erat occidi

Si s agnum

1. Corin. 6.

Psal. 118.

1. Timo. 6.

Pro. 1.

Iaco. 2.

Gen. 4.

Gen. 39.

Iob. 24.

Gen. 18.

Gen. 19.

Exo. 12.

agnum immaculatum quem ille præfigura-
 bat, hoc est, Christum. Quanto enim maiori
 opprimebamur iugo, quam Iudæi in Ægypto:
 tanto magis necessarium erat nobis ut ag-
 nus noster Iesus Christus immolaretur, & oc-
 cideretur pro nostra libertate. Illos opprime-
 bat Pharaos, sed nos Satanās: & illi in sangui-
 ne illius agni liberati sunt à iugo Pharaonis,
 sed nos Christi sanguine à seruitute, & pecca-
 ti iugo. ¶ Venit ergo dies Azymorum, hoc
 est paschalis celebritas: quæ dicitur Azymorū
 id est panum non fermentatorum, quia in to-
 ta illa solennitate quæ septem durabat die-
 bus vescerentur Iudæi Azymis panibus. Inci-
 piebat paschalis solennitas infero feriæ quin-
 tæ ad vesperam in qua Iudæi edebant agnū
 paschalem cum Azymis panibus. Cerrum est
 enim quod hoc quod Lucas dicit, in qua ne-
 cesse erat occidi pascha, quod loquitur de fe-
 ria quinta in qua agnus paschalis occideba-
 tur. Christus nanque in Azymo consecrauit,
 nam celebrauit cœnam die Iouis, hoc est, lu-
 na terciadecima noctu quando iam incipie-
 bat quartadecima luna, ut habetur in leuiti-
 cō. Quoniam à vespera in vesperam celebra-
 bant Iudæi sabbata, seu festa sua: & in die quā
 durabat luna adhuc quartadecima, mor-
 tuus est Christus. Ex hoc est quod Ioannes di-
 cit quod ante diem festum paschæ Christus la-
 uit pedes discipulorum suorum? & idem ait
 capite decimo octauo quod Iudæi non intro-
 ierunt in pratorium Pilati ut non contami-
 narentur, sed ut manducarent pascha, scilicet
 die sequenti vbi pascha accipitur pro cibis
 paschalibus, in die festo comedēdis. Et si obji-
 cias Christum prima die Azymorum agnum
 comedisse paschalem, verum est: sed prima
 die Azymorum incipiebat à vespera terciæ
 decimæ lunæ, ut diximus. Nec etiam valet
 obiectio. Christus quartadecima luna come-
 dit agnum paschalem & die sequenti passus
 est, ergo in luna quintadecima passus est. Ne-
 gatur consequentia: quia ut diximus incipien-
 te luna quartadecima cœnauit quæ nocte
 præcedenti incipiebat, & sequenti die, id est
 eadem quartadecima luna adhuc durante,
 passus est. ¶ Vide autem quod pascha idē est
 quod saltus, nam verbum, pasch, significat
 saltare & nomen, pasch, saltum: quia nocte,
 qua eduxit dominus filios Israel de Ægypto
 occidens primogenita Ægyptiorum saltauerit
 domos Israelitarum, nec occiderit ex eis
 quenquam. Nostri, transitum interpretantur

sed fere idem est. ¶ Accipitur autem hoc no-
 men pascha multipliciter: primò accipitur
 pro agno paschali, ut hic accipit Lucas. Necess-
 se erat occidi pascha: id est agnum. Secūdo ac-
 cipitur pro tota hebdomada Azymorum seu
 solennitatis paschalis: sicut in actibus Aposto-
 lorum scribitur de Herode quod voluit post
 pascha producere Petrum populo. Tertio ac-
 cipitur pro celebritate paschali existente in fe-
 ria sexta prædicta. Quarto pro hora immola-
 tionis & comestionis agni paschalis: prout in
 Marco scriptum est. Erat pascha & Azyma
 post biduum. Quinto pro quocunque cibo
 vel pane quo vescerentur Iudæi durante fe-
 stiuitate paschali, sicut in Ioanne legimus. Iu-
 dæi non introierunt in pratorium, ut mandu-
 carent pascha: id est, Azymos panes. Sexto
 pro figurato agni illius, puta pro Christo: de
 quo Paulus ait. Pascha nostrum immolatus
 est Christus. Septimo pro festiuitate epularū
 paschalium: vnde in secundo libro Paralipo-
 menon dicitur. Non fuit tale Phasē à diebus
 lucidum, quale fecit Iosias. Sed ad cōtextum.
*Et misit Petrum & Ioanem dicens. Euntes para-
 te nobis pascha, ut manducemus. At illi dixerunt
 Vbi vis paremus? Ostendit in hoc Christus re-
 demptor noster noluisse contrariare legi: sed
 potius patere, vsque ad vitæ vltimum. Ipse
 enim ait. Non veni solvere legem sed ad im-
 plere. Hic pascha pro agno paschali sumitur.
 Misit autem illos a Bethania vbi erat in quin-
 ta feria, ut præpararent agnum paschalē. Bi-
 nos etiam sicut mos illiterat eos mittit, prop-
 ter mutue societatis solatium & socialis vitæ
 comendationem. Frater enim, ut inquit Salo-
 mon qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas mu-
 nita. Sed dices. Quare Petro & Ioanni instru-
 ctionem mensa præcipit, & non potius Iudæ
 procuratori suo? Quia Iudas iam alia medi-
 tabatur quam parare domino ad diem festū
 legalia fercula: nam exitium parabat domino
 suo. Imò ignorans parabat ecclesiæ sanctissi-
 mam illam cœnam: quam omnia superiora
 veterum sacrificia præfigurabant. Talem itē
 parabat cœnam domino suo qualem olim
 Absalon fratri suo Ammon parauerat: in qua
 ipsum fecerat occidi. Sed in hoc differunt,
 quia Ammon non omnino iniuste (vitiaue-
 rat enim ac vi oppresserat Sororem suā) Chri-
 stus vero ab impio Iuda, innocentissime im-
 piorum mactationi oblarus est. Ergo absente
 Iuda procuratore, Christus Petros, & Ioanni
 præcipit ut vadant, & præparent ea, quæ ad
 mandu-*

Act. 12.

Mar. 14.

Ioan. 13.

1. Cor. 5.

2. Par. 35.

Mat. 5.

Pro. 18.

2. Reg. 15.

Leu. 22.

Ioan. 13.

manducandum pascha pertinebant. Tu, etiam sicut Petrus, & Ioannes agnum præparauerunt paschalem: ita per actionem studiosam, & contemplationem mysteriorum beneficio rumque Christi, præpara cor tuum ad sacram communionem. Sed cum dicunt, vbi vis ut parem de ciuitate non dubitant sed de domicilio, hæc secundum legem non licebat alibi, quia in eo loco vbi stabat tabernaculum constitutionis, celebrare pascha, is locus à temporibus Dauid, & Salomonis erat vrbs Hierusalem. Ea vero lege præfigurabatur verum agnum tollentem peccata mundi immolandum fore Hierosolymis. Hoc non ignorabant discipuli, ut pore-nati, & educati, in lege. Quid ergo dicunt interrogantes vbi vis paremus? Hunc sensum habet. Scimus, O bone Iesu tempus instare, quo iussi sumus agnum paschalem manducare: scimus quod non alibi nisi Hierosolymis licet hunc festum diuine celebrare, scimus etiam quod male tecum conueniat cum Hierosolymis. Maior pars te odio prosequitur: & si qui sunt tuorum pratimore non audebunt te tuo nomine dare in periculum: vbi igitur vis paremus? *Et dixit ad eos. Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem occurret vobis homo amphoram aque portans, sequimini eum in dnum in quam intrat & dixeris patri familias domus Dic tibi magister Vbi est diuersorium vbi pascha cum discipulis meis manducemus.* Aperta est hæc historia: nihilominus tamen multis doctorinis, & consolationibus referra. Eliezer seruus Abrahæ occurrit Rebecca amphoram aquæ portans, sequimini eum in dnum in quam intrat & dixeris patri familias domus Dic tibi magister Vbi est diuersorium vbi pascha cum discipulis meis manducemus. Aperta est hæc historia: nihilominus tamen multis doctorinis, & consolationibus referra. Eliezer seruus Abrahæ occurrit Rebecca amphoram aquæ portans, sequimini eum in dnum in quam intrat & dixeris patri familias domus Dic tibi magister Vbi est diuersorium vbi pascha cum discipulis meis manducemus. Aperta est hæc historia: nihilominus tamen multis doctorinis, & consolationibus referra. Eliezer seruus Abrahæ occurrit Rebecca amphoram aquæ portans, sequimini eum in dnum in quam intrat & dixeris patri familias domus Dic tibi magister Vbi est diuersorium vbi pascha cum discipulis meis manducemus.

dam post sensus, & delicias, & vagas meas cogitationes: Hic quiesce, & eius pedes amplectere. Tota enim vita tua est scire vbi dilectus sponsus tuus sit vbi cubes & teneas eum. Sed his dimisis nota primo quam ingens sit Christi domini penuria, atque paupertas: siquidem domo seu vili habitaculo carebat quod eum tenere posset: deorant etiam quæ opus erant ei ad tantum misterium conficiendum: & propter hoc discipuli precebat: vbi vis paremus tibi pascha tanquam proprio hospitio carere. Attentas ergo præbeant aures quibus maxima cura, & studium est thesauros congregandi, dirigendi que illustres domos, & palatia excelsa. Christum dominum omniam intueantur loco vbi posset cœnare egentem: nec habentem vbi capere reclinare posset, nec nummos ad victum necessarios. Videant isti quæ parum agentibus distans idolorum cultoribus, qui operibus manuum suarum cultum, & honorem deserunt. Nam studio operum manuum suarum teneri, vacareque pulcherrimis ædificijs erigendis ad summa fastigia ductis, & thesauris congregandis: quid nam aliud est nisi cultum lignis, lapidibus, argenteo, & auro exhibere, sicut gentes faciunt? Expende etiam Christi increatam sapientiam: Naturali enim ratione non poterat scire quod occurreret eis homo amphoram aquæ portans: quia futurorum præcognitionis, nisi diuinitus reuelatur. Christus tamen hoc præsciuit tam per increatam suam scientiam, secundum quod Deus: quam per creatam scientiam inditam, & per gratiam prophetiæ, quam habebat plenissime secundum naturam humanam. Non solum ex his verbis ostenditur quod Christus Iesus, omnia sciat, sed quod omnia possit. Ostendit omnia scire: quia nouerat quis in vrbe Hierusalem ambularet, & quod inueniret discipuli illum hominem. Omnipotentem autem se ostendit, quia nemo iussus illius repugnare ausus fuit: omnique voluntates quando & quo vult impellit. Voluit in his suos docere verum esse filium Dei scientem omnia, & omnipotentem: etiam si tradatur in manus peccatorum. Hoc deberent maxime Christi discipuli foueri, & exhortari ne si de amitteret, nec post habitam retroiret, quæ illi illa nocte capi eum videret: considerates illius sapientiam, & potestatem, in hominum corda. Ad hæc docet hic Christus omnes cultores suos habere verum timorem Dei. Si enim absens videt quid in vrbe fiat: non ignorat nunc in cælis,

Ioan. 1.

Gen. 24.

1. Reg. 9.

Ioan. 4.

Cast. 1.

Luc. 9.

ad patris dexteram sedens quid in terra fiat. Videt enim sobrios, ebrios, Hydriam & pretiosi vini lagenam baiulantes, quibus pro suo merito unicuique rependet. ¶ Notandum quoque est, quod Christus quamuis pauper esset habuit tamen amicos fideles: qui bona sua cum eo communicauerant. Docemur non desperare de cura, & sollicitudine fidelissimi patris. Quamuis grauis nos premit paupertas si Deum timuerimus, non deseret nos, illius providentia excitabit opulentum, & diuitum animos: vt liberali beneficentia, nostram subleuent indigentiam. Habebimus enim multa bona (vt Tobias ait) si timuerimus Deum. Sed ad contextum. *Et ipse ostendet vobis cenaculum magnum stratum & ibi parate. E antes autem in uenerunt sicut dixit illis, & parauerunt pascha.* Litera hec nulla habet difficultatem. Ad nostram vero etuditionem hic notandum quomodo dominum nihil lateat. Cognouit quomodo pater familias esset parurus suis preceptis, & quod esset ostenturus eis magnum stratum. Duo hinc discimus. Primum vt domino nostro sine omni cunctatione obtemperemus. Sic enim vir ille statim domino obediuit: & quod Christus preceperat, adimpleuit. Docemur etiam vt Deo demus potiora, vt iste qui stratum magnum, optimumque dedit Christo, & bene preparatum. Sic Abel potiora Deo obtulit, & iste optimam domus suae cellam. Tu etiam da Christo ac suis pauperibus, & peregrinis meliorem domus tuae partem. Non sicut qui secedentes in lectis & cubiculis aureis atque diribus qui pauperem ac peregrinum Christi in loco infimo domus stabulo scilicet hospitari sinunt atque precepiunt temporum intus, gelu, & frigori obnoxium: sicut Bethlehemitae fecerunt quando dominus mundo apparuit: quia cum Maria, & Ioseph idoneum hospitium non inuenirent pregenti inopia qua tenebatur compulsi sunt in diuersorio manere. O, felices Christiani in quorum domibus & aulis, Christus delectatur cum discipulis suis. Multi quidem multa, & magnifica construunt aedificia: sed haec nec Christo nec eius amicis patent. Sed haec alias. ¶ Aduerte quod domus huius patris familias, fuit prope montem. Si iuxta templum in qua domo fuit cenaculum iam praefatum in quo Apostoli post Christi resurrectionem foribus clausis laebant, vsque ad Pentecosten: ibique Christus in die resurrectionis apparuit, & ibi Spiritus sanctus in linguis igneis

descendit super eos. Fuit etiam vir hic discipulus Christi occultus, nobilis, diues, ac potens: sic adeo quod non obstante prohibitione pontificum, spreto timore principalium Iudaeorum ausus fuit Christum, & eius discipulos, in domum suam suscipere, atque post Christi passionem tandiu eius discipulos excipere hospitio quasi Iudaeos non metuens. Habuit namque Christus aliquos discipulos diuites a quibus voluit refici: nam in Ioanne scriptum est, quod ex principibus multi crediderunt in eum, instante hac cena. ¶ Igitur appropinquante iam vespera intrauit Iesus ciuitatem, & peruenit ad locum vbi parabatur pascha. Aspice nunc dominum in aliqua parte domus sedentem, & Salubria cum discipulis loquentem, interim quod parauerunt pascha. Vespere autem facto cum parata essent omnia intrauerunt cenaculum dominus Iesus, Apostoli, & etiam alij septuaginta duo discipuli minores. Omnes lauebant manus, & affertur illis agnus paschalis assus, panis Azymus, & lectuca agrestes: nam haec erant necessaria ad esum agni sicut Moses preceperat in lege. *Et cum facta esset hora discubuit: & duo decim Apostoli cum eo.* Quid Euangelista dicit dominum discubuisse: id est se disse ad mensam: cum lex precepiat quod erecti, & stantes comederent agnum: Dicendum quod primo stantes comederunt agnum: deinde sedentes alium, & alios cibos comederunt. Et hoc videtur ita esse vt Ioannes dicit & cena facta surgit a cena: hoc est, post esum agni paschalis secundum legis ceremoniam, & incipiens cenam paratam quamuis non finitam: surrexit & pedes discipulorum lauit: & post lotionem iterum ad mensam sedit dicens. Desiderio desideravi hoc pascha manducate vobiscum: post haec omnia, instituit sanctissimum Eucharistiae Sacramentum. Diuus Lucas ommittens tractationem agni paschalis, lotionis que pedum quam Ioannes scribit: procedit vltterius dicens. *Cum facta esset hora discubuit, & omnes Apostoli cum eo.* Pulchre Christus a figura incepit, vt ad veritatem perueniat. Legale agnum prius comedit: deinde suam nouam cenam inchoat, seque manducandum suis prebet. Ad illam veterem cenam requirebatur agnus assus: ad hanc autem nihil nisi panis, & vinum: Pulchre tamen inter vtranque cenam quaedam verba interposuit: quibus significabat vetus testamentum terminari, & nouum incipere velle. Aduerte quod hic ait Euangelista

Tob. 4.

Gen. 4.

Luc. 2.

Ioan. 10.

Act. 2.

Ioan. 13.

Exod. 12.

Ioan. 13.

Ista quod duodecim Apostoli federunt cum eo ut etiam scias quod Iudas fedit ad mensam: Attendant hoc quorum corda hic liuor, & odium possidet: quique fratribus offensam hic relinquere nolunt. Christus proditorem suum non repulit à sua mensa: & tu eos qui vel verbo tantum te laeserunt vix visu vel alloquio dignaris? Christus hoc fecit: quid ergo tu cinis, pulvis, & terra vermiculus superbis? Sed quid: Tu perpetuo & singulis momentis Christum offendis, nec tamen ille reddit talionem: & tu non vereris tam pertinaci odio fratrem insectari? Sequitur. *Et ait illis Desiderio desiderauit hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar.* Multoties Christus cum discipulis agnum assum legalem cœnauerat, & non dixit hæc verba: sed loquitur de se ipso hoc est de cibo quem ipse discipulis suis cito daturus erat. Ipse inquam Christus tãtã cœnã hospes, cibus & coniuua erat, & hanc cœnam erat facturus antequam pateretur, hoc est, ante mortem suam. Cucurrit post nos dominus noster Iesus Christus omnibus diebus vitæ suæ in firi feruentissimi desiderij salutis nostræ: & ista sitis siue desiderium fuit prolaturum ad triginta tres annos. Discamus & nos patientiam habere: si bona nostra desideria aliquando prolongentur apud Deum: nam qui fecit nos desiderare & velle bonum, scit quomodo debeat exaudire, & quando expediat nobis. Vide etiam quomodo benignus & misericors Dominus non desinit nos insequi omnibus diebus vitæ nostræ feruenter desiderans, ac sitis salutem nostram: quapropter si aliquando nobis pia ac sancta desideria defuerint, nec habere voluerimus, discamus saltem ea concupiscere, iuxta illud propheta. *Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore.* Et tunc dominus, quæ eius bonitas est, tuam acceptabit voluntatem, tanquam obsequium. Præterea dixit hoc, ut ostenderet quod propria voluntate patiebatur: cuius passionem significabat illud Israeliticum pascha & agni sacrificium: tum etiam ut ostenderet amorem, & affectionem quam habebant ut cessarent iam legis ceremoniæ: & succederet loco illarum euangelica veritas: quam obrem postquam filij Israel comederunt fructus terræ promissionis cessauit mâna quo illos Deus pavit in deserto: sic etiam postquam mundus potitus est hoc cœlesti cibo, vetus lex cessauit. Ait itaque dominus. *Desiderio desiderauit, &c.* Ac si diceret. *Singulis annis, ut scitis pas-*

cha celebraui: sed nullum eorum tanto desiderio sicut hoc presens. Nunc ergo tempus est ut ego vobis talem cibum, & potum præstem, qualem ante nunquam gustastis, tempore Iudaici festi. Et gaudeo quod tempus aduenit, nec aliud cupiebã. Cras mihi amarissima patienda sunt: atque ideo cœnam meam hac nocte absoluerem oportet. Hoc iam ultimo vobis commendo, nunquam post hac super terram comesturus: eo videlicet modo quo nunc simul vescimur. Unde statim subdidit. *Dico enim vobis quia ex hoc non manducabo illud.* Quibus verbis clarè ostendit se moriturum, quia mortuus nec comedit nec bibit. Ne tamè discipuli ex insolita hac loquutione plus æquo tristarentur, addidit pro ipsorum consolatione. *Donec impleatur in rei, no Dei.* Hoc ad Christi resurrectionem pertinet. Cum enim Christus à mortuis resurrexisset iam completum erat pascha. Omnia enim priora festa imperfecta fuerunt: nam vsque ad illud tempus tantum umbra: & figura paschatis fuerunt sicut omnia sub Mose Christo autem resurgente, verum pascha incipiebatur: quando quidem iam omnia erant impleta, quæ ad pascha implenda erant. Et hoc inquit cõplebitur in regno Dei. Tunc enim regnum Dei omnibus modis adierit. De quo prius dictum fuerat quod appropinquaret. Ac si diceret. *Quandiu mortuus non fuero, & resurrexero, nondum adest regnum Dei: tunc autem diuinum meum, & spirituale regnum in omni mundo potenter incipiet, cù pro peccatis hominum mortuus fuero: & propter iustificationem eorum resurrexero, tunc inquam totus mundus manifestè videbit & cognoscat per verbum & spiritum quod filius Dei Rex sit dominetur, quæ super animas & cõscientias, quod regnum eius nunc sub cruce occultatur.* Et hoc quod statim hic subdidit, dicens, *dico vobis quod non bibam de generatione vitis donec regnum Dei veniat: eudẽ habet sensum.* Quod dupliciter potest exponi. Primo ut diximus de corporali manducatione qua post resurrectionem coram discipulis comedit ut infra capite vigesimo quarto videbimus. Tunc enim comedit corporaliter quantumvis alio modo quam prius: ut tibi videbimus. *Aliter autem & melius intelligitur verbum hoc de spirituali manducatione & potu: quia post hanc Iudaici festi obseruationem, nunquam amplius Christus esu paschalis agni usus est. Nouum tamè pascha vel agnum nobiscum edit, & nouum vinum nobis.*

Psal. 118.

Rom. 4.

Iosue. 5.

nobiscum bibit in regno Dei in Ecclesia dum nos ipsi & ipse nobis incorporatur perfidem & sumptionem sacramenti ad rem non solum tantam sit, sed perpetua quoad regnum Christi in Ecclesia durabit. Per hoc igitur sub indicavit quod corporalis manducatio agni cessare deberet: & succedere spiritualis manducatio veri agni. Nec enim agnus ille prior ideo iussus fuerat afferri & manducari, ut perpetuo & semper sic fieret. Dixerat enim Moses hoc seruandum esse cultu semper eterno, sed addidit in generationibus vestris: hoc est quam diu permanebit haec generatio, hic rerum status, hoc testamentum nempe vetus, & quam diu vos populi Dei eritis permanebit hic ritus. Post Christum autem alia generatio est & aliud testamentum: nec amplius Iudei sunt populus Dei. Et ideo cessauit agni illius paschalis immolatio. Hoc praedixit Hieremias dicens. Ecce venient dies cum non amplius dicetur. Viuit dominus qui eduxit filios Israel de Aegypto, &c. Ex infra. Ad te venient gentes ab extremis terra; & dicent. Vere medatiu possederunt patres nostri vanitatemque eis non profuit. In summa ergo quinq; in verbis praemissis dicit. Primum quantum desideret cum suis discipulis cenam hanc ultimam sumere quo certe voluit illos attentiores reddere ad futuram actionem. Discipuli enim ex his verbis facile coniecere poterant aliquid noui & alicuius ponderis sequuturum. Secundo testatur passionem suam iam instare. Tertio declarat passionem suam & mortem non diu duraturam: sed se rursus reuicturum: sic ut etiam manducare possit. Quarto testatur se cum discipulis suis comesturum de hoc paschate, quod iam illis sit daturus. Quinto ostendit mortem suam facere ad illustrationem regni Dei. Christus enim morte sua diabolum vicit & regnum patris caelestis ampliari fecit. Sed procedamus. *Et accepto calice gratias egit & dixit. Accipite & diuidite inter vos. Dico enim vobis quod non bibam de generatione vitis donec regnum Dei veniat.* Non loquitur hic Christus de calice sui pretiosissimi sanguinis, sed calice & potu figuratiuo: & rotum hoc quod ad potum attinet debes intelligere, ut supra diximus. quando de esu loquutus est: donec regnum Dei veniat. Nam sicut diximus dixisse dominum non amplius comesturum ceremoniale magnum: sic modo testatur non bibiturum post hac de illo figuratiuo vino paschatis donec ostensa resurrectionis gloria luceat in mundo fides re-

gni Dei ut per illas duas supremas figuras adeo in lege communes: agnum scilicet mysticum & vinum ceremoniale, in spirituale sacramentum iam versas, intelligeres omnia sacramenta & legis mandata, quae ad obseruantias carnales adstringere videbantur, mutanda in adimplerem spirituales, & ideo diuus Lucas meminit duorum calicum. Primus calix est iste, de quo modo loquitur de Hebraeorum paschate agens: acturus postea de pretiosissimi sanguinis calice. Ex dictis apparet legis pascha cessasse, iam esseque adimpletum in regno Ecclesiae: quando scilicet diuina sapientia instituit mensam noui sacramenti cui imposuit suum corpus miscuitque proprium sanguinem. Tamen legis caeremoniae obligabant ad eandem obseruationem quoad usque Christus dominus passus est qui fuit sacrificium, & oblatio quaedam perfectissima perfectionem causans, extirpatrix omnium illarum caeremoniarum & sacrificiorum legis. Propter quod res illius legis, tantum fuerunt vitia, & habuerunt vim vtique ad passionem Christi, quae post euangelium mortuae manserunt: hostia vero sacramenta semper extiterunt in sua vi, & ad finem seculi extabunt.

¶ Praeterea quod Christus hic gratias egit, suo in ere fecit nunquam enim solebat cibum & potum sumere, nisi praemissa gratiarum actio. In hoc autem nobis proposuit exemplum ut ante ciborum sumptionem primum confiteremur, vnde nam victus ille nobis suppetat, non quidem nobis ex industria, & laboribus nostris tantum suppetit sed ex beneficio Dei qui iuxta Psalmographum dat escam omnium carni: vnde illi innumeras debemus gratias. Sed iam veniamus ad illam magnam & nonam noui agni cenam: quam Christus tanto desiderio concupiuit cum discipulis suis facere. *Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens. Bene* antequam tantum actum magnum Sacramentum institueret gratias egit. Nam si suscitaturus Lazarum gratias egit dicens, pater gratias tibi ago, quoniam exaudivisti me: quanto nunc potius gratias egit per sacram Eucharistiam non vnum sed multos mortuos excitaturus. ¶ Porro Christus in hac benedictione seruauit modum vsitatum apud Hebraeos: qui talis erat. Cum enim in solenni conuiuio pater familias mensa accubito poculum vino refertum dextra manu apprehendit, moxque orare incipit. *Benedictus sis tu Domine Deus noster. Rex mundi qui*

creas

Exod. 12.

Hier. 16.

Psal. 135.

Ioan. 11.

ereas fructum vitis. Quo dicto vinum gestat,
& postea alijs porrigit. Post calicis benedi-
ctionem panem accipit, quem integrum esse
oportet: & eum tenendo vtraque manu his
verbis benedicit. Benedictus sis dominus
Deus noster qui educis panem de terra. Quo
dicto distribuit circumstantibus. Hunc mo-
dum Christum seruasse satis patet ex hac lite-
ra: si bene illam inspexeris. Itaque post hanc
benedictionem & gratiarum actionem distri-
buit Saluator mundi panem discubentibus di-
cens. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tra-*
detur. O gratia nec audita nec visa vnquam.
O mirifica verba quorum virtute substantia
panis in corpus Christi couertitur: daturque
Deus homini peccatori in cibum vitæ, & ani-
mæ nutrimentum. Non legitur in euangelio
Christum dominum rem aliquam adeo ex-
cogitaram & tanta preparatione fecisse sicut
hoc sanctissimum sacramentum eucharistiæ.
Instituit autem illud: primo, vt cor nostrum
firmius adherere posset verbis & promissio-
nibus Dei. Promisit propheta futurum vt Deus
in nobis habitaret, & quod Christus morte
sua peccata nostra auferret. Omnes has pro-
missiones & consimiles confirmat hoc sacra-
mentum. Secundo in monumentum charita-
tis suæ vt nunquam nos de bona ipsius erga
nos voluntate dubitemus. Tertio institutum
est in aternam memoriam & representatio-
nem vnici illius sacrificij in cruce pro nobis
facti. Fructus autem huius sacramenti ex ver-
bis Pauli sumitur cum dicit. Panes quem fra-
gimus, nonne communicatio corporis Chri-
sti est? Quæ verba indicant quod sacra-
mentum hoc, omnium bonorum Christianos par-
ticipes facit. Alius fructus quod etiã nos vnus
panis & vnum corpus efficitur: omnes qui
de vno pane & vno calice participamus. Ad
monet hoc sacramentum nos vnum cibum
& vnum potum factos torosque proximorũ
vibus paratos esse debere: aliorum paupertate
nostram esse, & aliorum errata nostra du-
cere, &c. ¶ Expende etiam quanta ostenderit
nobis Deus in hoc sacratissimo eucharistiæ sa-
cramento. Ostendit nanque (inter multa, quæ
longum esset recensere) suam magnificentiam,
suam sapientiam, & maximam dilectionem.
¶ Primo itaque ostendit Christus in hoc sacra-
mento mirabili, suam eximiam magnificen-
tiam. In hoc quod Christus suum sacratissi-
mum corpus in cibum nobis dedit, fecit suæ
potentiæ maximum, contulit etiam quod co-

ferre potuit, totum inquam. Quia si diligen-
ter aduertere volumus, in nullo omnium, quæ
Deus operatus est adeo magnificum & libe-
ralem se exhibuit, vsque adeo suum hoc mo-
do nobis corpus contulit. Ad hoc enim vt o-
pus aliquod liberale sit & dicatur, sat est vt
fiat secundum mensuram & proportionem
tale opus exercentis: vnde egenus & pauper
liberalis esse potest, ex minimo quod habet
conferens. Vt autem magnificum sit duo re-
quiruntur. Alterum quod opus secundum se
magnum sit & circa magnos sumptus: alterũ
vero quod adaptetur potestati ipsius operan-
tis. Ex quo sequitur quod aliquod opus po-
test esse magnificum respectu ducis seu comi-
tis, quod tamen in rege deficiet à vera ratio-
ne actus magnifici, quia non consonat cum
dignitate regali. Ad hoc ergo vt opus magni-
ficum, sit primum necessarium est, vt sit mag-
num: secundum vero vt commensuratur po-
tести & dignitati agentis. Secundum hoc
nunquam Deus se magnificum exhibuit no-
bis: quoad usque hoc tantum sacramentum
instituit. Magnum & mirabile opus fuit. Deũ
mundum, solem scilicet cælum, lunam, ter-
ram, stellas, aues, animalia, homines, & Ange-
los, ex nihilo condidisse: quãuis hoc opus ma-
gnum sit, si Deus in eo sistere vellet, nec ma-
ius facere, non posset magnificus vocari: nam
si animum conuertas in qua potestate hæc fa-
ciat visurus, reperies hæc nihil esse, quæ eius
virtus & potestas est. Apud Deum enim mi-
nimum quid est cælum & terram creare.
Quæso dicas mihi, diceretur ne rex magnifi-
cus, quod numum coronatum alicui impen-
deret? Certe non. Sed scito plus esse apud re-
gem vnum numum conferre, quam apud
Deum cælum & terram creare: nam tot nu-
mos potest donare rex vt pauper euadat:
Deus autem etiam si infinitos creet mundos
tam infinitus & omnipotens erit sicut ante
eorundem creationem. Manus enim domi-
ni non est abbreviata. Sicut igitur tu non ma-
gnificum regem duces, quod parum cõferat:
ita nec Deum, quod cælum & terram condi-
derit. Siquidem vt ait Dauid. Vox domini in
magnificentia. Non loquitur de voce qua
Deus dixit in principio, fiat lux; nec qua di-
xit, faciamus hominem ad imaginem & simi-
litudinem nostram, sed qua suis discipulis di-
xit. Hoc est corpus meum; quod pro vobis
datur. Hoc opus adeo magnum est, vt quod
datur Deus sit: si potestatem contempleris in-
uenies

Aristo i 4i
Ethico.

Esai. 59.

Psal. 29.
Gen. 1.

1. Cor. 10.

2. m. 2

ad m. 2

uenies maximum quod potuit dedisse nec plus quã dedit habuisse. Dedit totum quod potuit Deus: & etiam quod facere potuit, fecit. Est ne aliquid Deo maius? Scito quod ipsemet Deus viuus, æternus, omnipotensque se tibi dat sub humilibus accidentibus panis & vini. De tali opere non dubium, nisi quod pleno ore dicere possumus. Quod vox domini in magnificentia. In nulla re earum, quas Deus condidit aliquid dicitur absumsisse, solū enim verbo omnia operatus est dominus: ipse enim dixit & facta sunt ipse mandauit & creata sunt. At vero hic de eius vita, honore, & sanguine actum fuit. Vide ergo quam magnificum & potentem se Deus exhibuerit in sacramenti huius institutione. Quid amplius dare potuit? Quid plus pro homine perpeti quam mori, perpetuamque memoriam sacratissimæ passionis relinquere: & antidotum animæ salutare in hoc sanctissimo sacramento adhibere: &c. ¶ Secundò ostendit suam infinitam sapientiam: inter nos vere & realiter manens in hoc sanctissimo sacramento. Duo amores adinuicem oppositi: Christi cor expugnabat. Vnus eorum abire hortabatur: alter manere. Maximus autem amor quē erga nos habebat abire accumbens agitabat, quandoquidem mors eius in nostram vitam & redemptionem cedebat: & sic discipulis dixit. Expedit vobis vt ego vadam. Necessarius enim nobis erat eius transitus, siquidem ipso nos redemit, sine quo salutem eō qui nō poteramus: supposita diuina præordinatione. Itaque vnus amor dicebat vt abiret, & redimeret nos. Sed erat alius maximus amor, quo nos prosequeretur, qui suadebat manere. Cum enim nos maximo persequeretur amore, à nobis abesse reuebat: nam qui multum diligit, semper se sibi amatam præsentem esse, in conspectumque dari maxima desiderat: ita quod acriter ferat recessum ab ea. Vtrique amori Christus Redemptor noster sapientissime satisfecit: nã abiit, & nobiscum mansit. Ambo operatus est dominus. Abiit & recessit propter nostram utilitatem, & amorem quem erga nos habebat, moriens, & in cœlum conscēdens nobis sedem paraturus. Mansit etiam nobiscum in hoc sacramento ineffabili. Ideo ipse dixit. Ecce ego vobiscum sum, vsq; ad sæculi consummationem. Et si abiens alia nobis sacramenta relinqueret, alijsq; nos muneribus afficeret, minimè nobis satisfaceret: si ipsemet in propria persona nobiscum non esset. Sponsa plu-

ris facit & diligit sponsi personam quam nura eius: propter quod nec quiescit seu laetatur in eius absentia, quanuis multis & maximis sit ab eo affectata donis & muneribus: nihil tanti facit quãnti sponsum suum. Sic Christus abiens licet Ecclesiæ suæ magna dona relinqueret nihilominus maneret tristis spōsi absentia nisi cum ea esset. Quate vtrique vt diximus amori satisfecit: quia recessit ipsam redimens, locūque in cœlis parans: etiam adest in perpetuum, in hoc sacramento existens. Pulcherrimis illam prosequutus fuerat suppelletilibus, baptismum, confirmationem, extremam vntionem, & cetera alia sacramenta relinquens, quibus nobis Deus suam gratiam cōfert & communicat: his tamen Ecclesiæ & spōsa Christi donis, contenta non esset nisi Christus seipsum illi daret. Hic autem in hoc mirabili sacramento semetipsum tribuit Ecclesiæ, qui gratiæ fons est. In alijs sacramentis fons gratiæ communicatur, sicut quibusdam cloacis & canalibus. Hic tamen datur fons, largitorque gratiæ recipitur. Itaque ad patrem ipse vadens per suam passionem & crucem & Ecclesiam suo sanguine redimēs, cum ea permansit vere atque realiter in hostia, tam diuinus, tam magnus, potēs, & dominus, sicut in cœlo residet. Quis nam similem edere sciret modellum? Quis talem modum posset inuenire? Voluit certè infinita sapientia Dei ineffabili modo, nec vnquam audito, nec viso, hic cum homine conuersari, & manere: in cœlo existens. Et non solum eius altitudo sapientiæ ostensa est per hoc quod cum homine mansit: sed etiam per modum, quo id facere excogitauit: nam eo modo quo mors in mundum intravit, voluit dñs, vt eodem intraret vita. Per esum ligni vitæ intravit mors: per esum etiã intravit vita. Medicus enim infirmo qui venenum gustauit inquit: non incolumis eua des, ni hac medicina vescaris. Ita modo, per os, quo interius generi humano atque toxicū imminuit, eodē illi vita præstetur. Ideo Christus. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non habebitis vitam in vobis. Eua dæmon dixit. Etis sicat dii, scientes bonum & malum. Quod nã diuinitatis signum erat in arbore? certè nullū. Quod ille mentēs dixit, hic Christus summam veritatem loquens affatur. Hoc est corpus meum. Vbi vere & realiter corpus Christi vitam cum diuinitate continetur. Ille dixit, nequaquam moriemini: Christus autem dicit.

Psal. 148.

Ioan. 16.

Gen. 3.

Ioan. 6.

Math. 23.

dicit. Qui manducat hunc panem uiuet in æternum. Siquidem ergo mendaci fidem adhibuisti: adhibe etiam ueraci. Crēdens lapsus es, & etiam credens salutē consequeris. Si credidisti fallaci, crede etiam Saluatori. Ibi non uisum, & absque ratione duce, in illa arbore scilicet, Dei uirtutē cōtineri qua homines fieri poterant Deo similes, creditum est: crede ergo tu similem huic cibo inesse uirtutē. Sed expendē quantum vnum ab altero differat. Illuderat serpens, & iste agnus. Illud peccator, iste creator. Serpens per terram reptat: iste de cœlo uenit. Ille spiritu diaboli falsum sibilās, hic spiritu Dei uerum euāgelizans. Ille ad peccandum induxit, iste iustitiam docet. Ille ex ligno quod suum non erat obtulit quod furatus est: iste corpus & sanguinem proprium magnifice suis præbuit. Et nihilominus illi fallaci nefandissimo fuit fides adhibita potius, quam Deo ipsi. Credamus ergo nos ipsi: si tā facile credidimus mendaci, credamus etiā ueraci. Et sicut ille fructum uetite arboris contulit ad mortem inferendam: Christus dat carnem, & sanguinem propter nostram salutē, atque uitam. In quibus omnibus uide & intuerē maximam Dei sapientiam, siquidem mundum redemit quo amissus fuerat. Terriū super omnia ostendit Christus suam ineffabilem dilectionem, seipsum in cibum dans. O mirabilis amor, & charitas inaudita. Proficiscitur amicus ab amico, in cuius memoriā, corpus & sanguinem in pignus relinquit. Maximus fuit certē amor, quo Ionathas prosequēbatur Dauid, siquidem diligebat eū quasi animam suam: in cuius signum digredi uolēs, tunica, qua erat indutus expoliatus est, & dedit eam Dauid, & cætera uerimenta, usque ad gladium & arcum suum. Sed quæ conuentio Christi amoris cum amore Ionathæ: siquidem cum à nobis digrederetur propriam carnem cum sanguine contulit in signum nimie charitatis: quam erga nos habebat? Helias cū uellet ē terra discedere, atque ab eius discipulo Helisæo, reliquit ei pallium, quasi carēs alia re ex qua eum hæredem posset constituere. Sic Christus Redemptor noster in cœlum cōscendere uolens suum nobis sacratissimū corpus dimisit in hoc sacramento: nos tanquam filios hæredes constituens omnium thesaurorum & meritorum contentorum in eo. Helix pallio transiuit Helisæus Iordanem per siccum, nec submersus est: ita uirtute & gratia huius sacramenti fideles transeunt per aquas

tribulationum & uanitatū uitæ presentis absque ullo labore & periculo. Quæ maiora signa amoris excogitari possunt, quam Deum nobis in cibum dari? Nam quanuis Christus non conuerteret panem in corpus, & uinum in sanguinem suum: sed simpliciter ex suo nobis pane & calice participasset, id esset plenissimum suæ dilectionis testimonium. Cum enim Nathan Dauidi indicare uoluisset quāto pauper ille amore prosequeretur suam ouem, non potuit illum amorem maiori ratione demonstrare, quam dicere, quod ouis illa de pane sui Domini manducabat: & de calice bibebat. Vehementissimum ergo amoris sui argumentum nobis Christus monstrasset, si suum nobis panem & uinum dedisset.

Quanto igitur uehementius quod ultra id suum sacratissimum corpus, & sanguinem præbuit? Cum Ioseph fratres suos inuitauit, nihil aliud dicitur eis apposuisse quam panem, sub quo omnis cibus intelligitur, & sederūt seorsum Ioseph, seorsum fratres, & seorsum Ægyptij. Dicitur tamen ibidem quod biberunt, & inebriati sunt. Sic in hoc conuiuio licet solus nominetur panis, sicut in conuiuio Ioseph: tamen omne delectamentum in se habet panis iste cœlestis. Quare qui hunc panem dicit omnem cibum dicit. Verum quia sumunt boni, & mali: forte tamen inæquali uitæ, uel interitus: ideo dicitur quod seorsum Ioseph, seorsum fratribus, & Ægyptijs, panis appositus est. Nec Ioseph fratribus dedit corpus suum & sanguinem: nec mater aliqua dilectissimo filio dedit suam carnem. Quarto libro Regum, multisque alijs historijs legimus quam plurimas matres ingēti penuria coactas, nimisq; fame arctas haud horuisse dilectos filios edere, neci atque igni coquēdos tradentes ut aptum fieret condimentū. Hoc sæpè ac sæpius legimus. Sed quis unquam legit aliquā matrem proprias carnes filio comedendas cōtulisse? O mirabile, & horrendum amoris facinus. Matres amore uitæ filios ē uiuis auferebāt, ut ipse incolumes euauderēt. Quæ unquā mater seidit, & secantur brachia ut filiū enutritet? Quæ etiam adeo sibi infesta atque crudelis, ut filio pia atque blanda redderetur? Non est ulla mater quæ tale fecerit. Ille tamen mater plusquam mater uidentē te in extremis fame que perire, & tibi misero non aliud superesse ad uitā seruandā, tibi propriā carnem comedendam dabat, tradi carnificibus permittit: ut tu hoc cibo pasto uiuere posses.

Enarrat. in Caput. XXII.

ses. Sed hæc suffecerint: nam ego potius expo-
 sitor Diui Lucæ quam cõcionator sum. Ideo-
 que hæc verba Christi exponamus, & singu-
 la expendamus ac consideremus ¶ **Quid de**
Matth. 9. monstratur per pronomen, hoc? Nam tunc
 certum est quod non est corpus Christi, cum
 Christus dixit, & sacerdos loco eius, hoc est
 corpus meum. Monstrabat Christus illam
 rem, seu illam substantiam iacentem. Nam
Luca. 8. cum Christus puella mortuæ manum accep-
 pit, & dixit, puella tibi dico surge, illud pro-
 nomen, tibi, non monstrabat puellam vi-
 uam, nam tunc non vivebat. Si mortuam mō-
 strar, mortua ergo surgit. Quod si monstra-
 tur illa res, siue illa substantia iacens: cur non
 permittis vt idem dicamus de illo pronomi-
Ioan. 11. ne hoc? Similiter cum dixit, Lazare exi foras.
 Cum illo nomine Lazare vocauit mortuum,
 qui uiuus prodijt: ita dicam ego tibi, panem
 esse in primo instanti verborum mortuum:
 sed in vltimo instanti panem, prodire viuū.
 Si vero dicas nomen illud Lazare vocasse La-
 zarum viuum, licet illo puncto quo verbum
 proferri cœpit mortuus esset: cur igitur non
 hoc ipsum de pane existimas, quod licet eo
 temporis puncto sit panis mortuus vocari ta-
 men vt viuus sit? Audi etiam in similitudi-
 nem Aliqua sunt vina apud nos in Hispania
 quæ hic vilia sunt, & austeræ: sed vbi per ma-
 ris vndas transfuehantur ad Indos, generosissi-
 ma sunt & suauissima. Nunc ergo si tu ex
 Hispania amico tuo apud Indos in nouo orbe
 commeranti mittastale vinum, non rectè
 scribas, mitto tibi vinum generosissimum?
 Rectè profecto Sed demonstratio non est vi-
 ni pro tempore quo mittis: sed pro tempo-
 re quo est accipiendum. Sic Christus. Accipi-
 te, hoc quod a vobis suscipietur, cum suscipie-
 tur corpus meum est. Sic Abraham dixit. Lo-
Gen. 19. quar ad Dominum meum, cum sim puluis,
 & cinis. Tunc non erat puluis: sed dicebat id,
 quod erat futurus. Sic dicitur hic corp⁹, quia
 in vltimo instati prolationis corpus erit. Hie-
Hiere. 22. remias etiam. Terra, terra, terra: audi ver-
 bum Domini. Homines vocat terram, quia
 erant in terram conuertendi. Sic Christus
 panem vocat corpus: quia in corpus suum
 erat conuertendus. ¶ Sed quia vita homi-
 nis non tantum cibo, sed etiam potu susten-
 tatur, ideo post corporis consecrationem ad-
 iecit Dominus dicens. *Similiter & calicem*
postquam cenauit dicens. Hic est calix nouum te-
stamentum in sanguine meo, qui pro vobis funde-

tur. Vocatur sanguis noui testamēti, quia san-
 guis Domini nostri Iesu Christi in cruce effu-
 sus quasi arrhabo, & sigillum fuit noui fœde-
 ris quod Christus nobiscum pepigit. Pepige-
 rat olim Deus pactum cum filijs Israel quod
 esset illos introducturus in terram fluentem
 lac & mel: modo in suis mandatis, & iustifi-
 cationibus permanerent. Sic legimus quod
 Moses hoc narrauit populo. Responditque
 populus. Omnia verba quæ loquutus est Do-
 minus faciemus. Scripsit autem Moses vni-
 uersos Domini sermones, & mane consur-
 gens ædificauit altare, & obrulerunt holocau-
 sta & victimas Domino. Tulitque Moses di-
 midiam partem sanguinis, & misit in crate-
 ras, partem residuam fudit super altare: assu-
 mensque volumen fœderis legit audiente po-
 pulo. Qui dixerunt. Omnia quæcunque præ-
 ceperit Dominus faciemus: & erimus obe-
 dientes. Ille vero sumptum sanguinem res-
 persit in populum & ait. Hic est sanguis fœ-
 deris, quod pepigit Dominus vobiscum su-
 per cunctis sermonibus his. Adhuc ergo san-
 guinem, & adhuc Mosi verba respexit Domi-
 nus, cum dixit. Hic est sanguis meus noui te-
 stamenti qui pro vobis fundetur. Ac si dice-
 ret Veteri testamento succedit nouum: & si-
 cut hoc illo melius & pretiosius est, ita & no-
 uum honorificentius roborabitur, & config-
 nabitur quam vetus. Vetus habebat sangui-
 nem vitulorum, cui non erat possibile vt pec-
 cata aboleret: nouū autem iam habebit mē-
 sanguinem, & talem sanguinem qui valet ad
 abolitionem omnium peccatorum. Hoc Be-
Hebra. 9. tus Paulus declarat dicens, Si sanguis tauro-
 rum & hircorum, si cinis vtilæ aspersus, in-
 quinquatos sanctificat ad emundationem car-
 nis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spi-
 ritum sanctum semetipsum obtulit immola-
 tum Deo, emundabit conscientias nostras ab
 operibus mortuis ad seruiendum Deo viuē-
 ti: Sicut brutorum sanguis olim sanctificabat
 hoc est mūdabat tantū in carne: quāto magis
 sanguis Christi conscientias nostras mūdabit
 in spiritu? Sed sanctificatio nō potest esse sine
 peccatorum quoad culpā remissione. Quod
 etiam Ioannes dixit. Qui dilexit nos & lauit
Apoel. Rom. 3. nos in sanguine suo. Et Paulus. Quem po-
 suit Deus propitiatorem per fidem in sangui-
 ne ipsius, &c. ¶ Aduertendū quod Iudæis nō
 sufficiebat aspersos esse sanguine vt probaren-
 tur Deo: sed necessariū illis erat mādatis Dñi
 obtemperare. Vnde in quiebant. Omnia man-
 data

data quæ loquutus est Dominus faciemus. Sic & nobis non sufficit, de corpore, & sanguine Christi participare, nisi seruauerimus verba pacti, siue noui testamenti, & mandatis Christi optemperauerimus. Fœdus autem illud nouum vult vt inter partes sit idem velle & idem nolle: vt quod ille amat nos idem amemus: & quæ ille odit, nobis odiosa sint. Ideo iudicium sibi manducat & bibit, qui calicem Domini accipit sine præuia contritio-
ne, & peccatorum confessione. ¶ Rursus notabis quod testamentum morte testatoris, vt Paulus ait confirmatur. Testamentum fecerat Deus Israelitis promissionis, eis se daturum cum autem Deus, mori non posset, vitulum iussit immolari vt diximus, cuiusque sanguine hoc suum testamentum confirmauit. Testamentum vero nihil aliud est quam notificatio seu designatio bonorum: siue id scripto, siue viuâ voce fiat. Sic Christus bona sua nobis testamento legauit: nempe remissionem peccatorum. Sed vt testamentum firmum esset, & irreuocabile mortuus est: cuius mortis vt memores essemus sigilla duo affixit, scilicet, sacramentum corporis, & sanguinis sui. Cum ergo dicit accipite ex eo omnes hoc est enim, &c. Id est. En promitto vobis omnia bona, ea que confero vobis. Primum testamentum quia morte mea non fuit firmatum, reuocabile est: nam testator in via potest testamentum reuocare, & aliud condere: hoc autem vt firmum, ratum, & irreuocabile sit iam moriturus sum, atque in eius signum, & contestationem sanguinem meum vobis relinquo. Testamenti autem meminit non cum agit de corpore, sed cum agit de sanguine: quia sanguis effusus signum mortis est: quia morte confirmatur testamentum. Præterea, addidit qui pro vobis effundetur, & alij Euangelistæ qui pro multis effundetur: quia quauis sanguis Christi pro omnibus effusus sit quo ad sufficientiam, nõ tamen pro omnibus quo ad efficaciam. Item multo plura Christus de sanguine quam de corpore explicauit: de corpore enim non dixit, nisi hoc est corpus meum, sed de sanguine longe plura: scilicet, calix noui, & æterni testamenti. Huius causam esse existimo, quia cum in sanguine anima sit (vt Moses dixit) loquens Christus de sanguine suo, loquitur de anima sua, & vita sua, quæ quia multo pretiosior est corpore: idcirco multo sublimius de ea quam de corpore nos intelligere voluit. ¶ Denique aduertendum

quod consecratio sanguinis Christi, sit in particulari & distincte à corporis consecratione, & itidem consecratio corporis à consecratione sanguinis, sicut hic Christus fecit: vt hac distinctione & separatione ducamur ad cognoscendum sacratissimum Christi sanguinem in passione fuisse à corpore seiunctum, & separatum, in hoc enim sacramento mirabilis passionis Christi memoria recolitur. Adhuc ergo significandum consecratio corporis, & calicis sit sub speciebus distinctis: licet in vtraque totus Christus contineatur. Nam quauis non vno, sed alio, & alio modo sit in hostia, atque calice, non tamen secundum diuersam efficiendi modum, sed potius eundem: licet distinctio, & differentia sit in ordine qui in ipsa conuersione contingit. Quia sub specie & albedine panis corpus Christi existit ex vi ipsius conuersionis, & secundum quod consecrationis verba ipsum corpus expriment: quæ tanquam ad finem præcipuum extenduntur, vt substantia panis conuertatur in verum Christi corpus: at tamen sanguis, anima, atque diuinitas: sunt tantum per quandam realem & inseparabilem concomitantiam. Sanguis enim adest concomitanter ac insolubiliter tanquam vera sedes animæ: anima vero per naturalem coniunctionem: tandem Deitas per vnionem in diuisibilem. Sed procedamus. Post præmissa enim consecrationis verba continenter inquit Christus. *Veruntamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa. Et quidem filius hominis vadit, secundum quod definitum est: veruntamen va hominis illi per quem tradetur.* Vnus ex duodecim qui mecum ad mensam sedetis, cuius ego pedes laui, cuique tot beneficia contuli: me morti traditurus est. Quam imparem gratiam retulit Iudas, & qui ad mensam suam receperat. Hac eadem verba potest Dominus de multis sacerdotibus dicere, qui indignè ad altare Dei accedere præsumunt, manus tradentis me mecum est in mensa: siquidem isti Christum ipsum peccando vendunt, & vitam non vilioris vendant, quam Iudas vendidit. Simile patrauit scelus Absalon, qui cum Ammon fratrem inuitallet, interficere ausus est tanquam iniquus, & traditor. ¶ Aduerte quod voluit Christus manifestare quod morti tradendus esset per manum traditoris antequam traderetur: triplici ex causa. Primo vt ostenderet Deum esse: qui cognoscebat ventura anti-

1. Cor. 11.

Hebr. 9.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

Leuit. 17.

T t 2 tequam

tequam fierent. Secundo ut ostenderet quod voluntarie pariebatur: quia sciens mortem, se abscondit. Tertio ut traditor confundere-
tur, & sic pœniteret cum audisset quod non erat illi occulta traditio. Noluit autem eum nominare, ne eius faciem confunderet: si publice arguere tur: sed peccatum in generali dixit & in communi, ut ille qui visibilem culpam habebat, secretam faceret pœnitentiam. ¶ Nota etiam quod solent homines desistere à malo proposito quatuor modis: quibus omnibus iuxta ineffabilem Christi misericordiam voluit Dominus conuertere traditorem suum, ut à peccato desisteret. Primo solent homines desistere à malo, propter verecundiam. Ideo dixit. Ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. Secundo solent à malo desistere ex metu & timore pœnæ. Oderunt peccare in a-
liformidine pœnæ. Ita Dominus hac medicina usus est cum traditore minando illum pœna & supplicio dicens. Vae homini illi per quem tra-
setur. Hoc addidit ut ille qui ex verecundia non corrigebatur saltem ex timore corripere-
tur. Tertio solent homines corripili-
beralitate beneficiorum: quod Christus fecit dum cum recumbere secum fecit, & porrigendo ei manum propria buccellam panis tinctam, & lauans illi pedes. Hoc notauit hic cum dixit. Mecum est in mensa. Quarto corripuntur homines, & emendantur declaratione affectionis, & amoris: quod Dominus ostendit Iudæcum dixit. Amice, ad quid venisti? Hinc aliqua ad nostram eruditionem eliciamus. ¶ Discant primo prelati exemplo Christi lesu, bona facere subditis suis, licet mali sint: ut in quantum in se ipsis est à sua mala vita auerte-
re conentur. Quia non adeo erunt duri corde quin charitatem, & bonitatem, sui prelati videntes ipsi gradum non reuocent & corripiantur. O quam mitificauit hæc Christi benignitas, qua erga illum duræ ceruicis usus est. Sed hæc hæc Saluatoris benignitas, nec supra dicti quatuor modi, quibus se Christus cum illo gessit, ut à mala vita reuocaret, & ad pœnitentiam duceret, sat fuerunt ad cor mollicandum huius discipuli obstinati, & indurati traditoris. Vtinam & nunc non sine multi obstinati, sicut Iudas, quos nec amore ductos, nec timore concussos, & beneficijs affectos ad se Deus conuertere possit. Imo quam plurimi sunt qui, quo eos Deus magis permissit, & sustinet: eo peiores fiunt & imprudentiores ad peccandum, audacioresque ad

maiora mala perpetranda. ¶ Discamus secundo non detegere crimina, atque defectus nostrorum proximorum, ut ea ignorantibus nota fiant. Respice qualiter Christus honori sua consulit non nominans, nec dicens quis esset traditor coram illis quos latebat: in quod tempus terreret, quidque machinaretur. O quam male multi hodie hac abutuntur doctrina. Siquidem multi qui Christum profitentur sæpe ac sæpius proximorum quoslibet defectus in publicum deferunt, & detegunt, quantumuis lateant: & hoc maxima conscientie propria libertate atque animæ clade: inuidia etiam, & odio felicitatis alienæ, quam plurima opera bona conticent eorundem proximorum. &c. ¶ Discamus etiam ut ad sacram Eucharistiam accessuri nos probemus & examinemus: quod postea Paulus dixit. Probet autem se ipsum homo, &c. Nam omnes Apostoli audito hoc mentis suæ latibula perquirunt, ut videant si quid prodicionis in se reperiunt. Vides nunc anima mea, quomodo David angustiatus, & persequutus ab illo cui multa bona præstiterat, pascitur ab Abimelech panibus prodicionis? Tamen ibi simulatus aderat traditor Doeg, potentissimus pastorum Saulis, qui prodidit Dauidem. Ita in hoc sane conuiuio affuit Iudas potentissimus pastorum (erat enim inter Ecclesiæ pastores ditior) & prodidit Christum. Sed historiam prosequamur. Audientes enim Apostoli hæc, quæ dixerat Christus, audi quid Euangelista dicat. Et ipsi ceperunt querere inter se, quis esset ex eis qui hoc esset factururus. Hoc quod Christus dixerat omnium corda penetrauit sicuti quodam gladio acuto: & sic statim totum Apostolorum collegium ad lacrymas, & tristitiam flexum est: cum enim scirent Christum mentiri nullo modo posse eorumque conscientias mundas esse, erant maxime turbati, atque perterriti. Vide iam nunc discipulos tristes non solum ob magistri dilectissimi discessum, sed etiam quia sibi suaserant adeo iniquam traditionem excitandam esse qualem nunquam viderant: quæ propter stupebatur. At vide quomodo traditor ille, ut fatius dissimularer, non ideo cibo pepercit ne ad ipsum verba dirigi videretur: sed potius cum ceteri ad se reciperentur à ciboque abstinerent, & ora ab esu interdicerent præ nimio terrore, perditissimus Iudas perfricata fronte stultaque audacia, qua magistrum

Ioan. 13.

Matth. 26.

1. Cor. 11.

1 Reg. 21.

Luce Evangelij.

331

Domini sum traditurus erat, ut bonam habe-
 re conscientiam fingeret, cum ipso ad eadem
 15. mentem sedens simul vescebatur. Adverte
 hic quod si Apostoli cum adeo sancti, mun-
 do corde, & conscientis essent, sunt metuo
 cusi, ac perterriti, verbum Christi audientes:
 quid facies quando propria & accusatrice con-
 scientia, iustus iudex venerit tu: arcana cordis
 inuestigaturus? O quantum deberent pecca-
 tores horrere, atque timere verbum illud
 iudicis, ut maledicti in ignem eternum: si iu-
 sti timerent Christum quando in carne pas-
 sibile existens dixit, vnus vobrum me traditu-
 rus est. Sed vide quid ex hoc sit sequutum.
 Aut nanque euangelista. *Facta est contentio in-
 ter eos, quis eorum videretur esse maior.* Hi sunt
 affectus eorum qui in aulis principum viuunt.
 Sibi quisque placet, sibi quisque pollicetur
 honores, & vnus alteri inuidet. Habes autem
 hic ex quo fonte bella & dissidia oriuntur: ne-
 pe ex ambitione. Inter superbos enim, vt Sa-
 lomom ait, semper sunt iurgia. Hæc fuit causa
 quod Romani totum orbem macularunt san-
 guine humano: nec alia causa nunc bella exci-
 tat, quam principum ambitio quibus leuius
 videtur plurimum Christiani sanguinis fun-
 dere, quam leuem aliquam iacturam externo-
 rum facere. Apostoli itaque non solum suspi-
 cione traditoris turbati sunt, sed ex turbatio-
 ne illa ad contentiones veniunt. Inciditur
 autem in hanc hrem, quia verissime est quod
 inter se dixit vnus alteri. Tu proditurus es. Et
 alius alteri. Tu proditurus es. Et inde perueni-
 unt, vt dicerent. Ego sum melior, ego
 sum maior. *Alii autem putant, quod cum
 Christum audissent moriturum ideo eos de
 primatu contendisse: quando vnusquisque cu-
 pibat esse prior, sicut & duo filij Zebedæ pe-
 tuerunt esse priores in regno, & Christo proxi-
 mi vnde reliquorum exorta est indignatio.
 Est adeo deridibile vitium ipsa ambitio, vt ex
 eius cupiditate, quod vis malum possit prafu-
 mi. Nullum est flagitium, quod ambitiosus
 facere non tentet. Non poterant discipuli ex-
 cogitare, nec credere in eorum gremio esse
 aliquem, qui tam flagitiosum scelus aggredi
 auderet, vendere, scilicet magistrum, ac trede-
 re: nisi tantum illum, qui maior omnibus esse
 vellet. Nam casu quo quis primatum tenere
 cuperet, ex consequenti de morte Christi age-
 re deberet, vt ceteris præflet. Hoc idem pa-
 trauit Abimelech Gedeonis filius morti se-
 tuaginta fratres tradens, vt ab Israel cum po-*

Math. 25.

1. Cor. 13.

Pro. 13.

Math. 20.

Judic. 9.

tus esse Petre curillum medicij arguis. *331*
 pulo proficerent. Et a thalia omne semen re-
 gum occidit: vsque ipsa domina ac regina ee-
 istens sola regnaret. Absalon etiam inuit ad-
 uersum patrem bellum, persequutusque est
 eam, regnandi & imperandi cupidus. Tan-
 dem communitis, ambitiosi homicidæ su-
 quid si opere non compleant, animo tamen
 adimplere desiderant ad hereditatem obtine-
 dam, huc vt in magistratibus, & officijs alio-
 rum succeda. Ideoque discipuli contendunt
 de primatu, vt ex hoc discant, quis nam sit ra-
 ti facioris auor. Huiusmodi ambitiosi, ac-
 que honore cupidi, sunt demones martyres:
 magnas patiuntur calamitates, ingentes in-
 dem labores sustinent, vt eadem dignitates,
 atque magistratus, consequantur, qui et his
 omnia non ex sententia euentant, inter se com-
 minuntur propriaque ad inuicem viscera ro-
 dunt. Sicut cani os rodenti quandoque can-
 tingere solet ex nimia collisione sanguinem
 ab ore, & de rebus edugere, quæ rursus rodat,
 atque suggit: sic isti se ipsos intermunt, luxuriam
 comminunt, viuosque rodunt. Et ideo quia
 huiusmodi torpentiuntur atque sustinent: eo-
 rum arrogantia atque ambitio comparatur
 simulate, fictæ, ac personatæ charitati. Charita-
 tas (inquit Paulus) patientis est. Sic illi omnia
 patienter sustinent, dum non possunt euade-
 re voti compotes: vsque adeo, aliquid boni
 vacet. Caritas benigna est. Sic ambitiosus
 omnibus placere amicabilisque reddere, et
 omnibus caput aperit, vt tandem cum apud
 omnes bene audiat, ad metam optatam per-
 ueniat. Caritas omnia suffert, omnia credit,
 omnia sustinet. Omnia hæc ambitiosus facit,
 quia multa suffert propter propriam ambicio-
 nem: credit omnia, quod possit feliciter esse Ar-
 chiepiscopus, Rex, Papa, & quicquid de se ima-
 ginatur. Et omnia sustinet. Calorem, frigus,
 vigilas, in iustam & aduersam vitam, iniustas
 quibus afficitur, vt Regi, & Principi placeat,
 a quibus omne bonum intentum adepturum
 existimat. Sicut stantia hominem iniustus ira
 ambitiosus charitate ipsa maxima malari videtur,
 viroque iusto assimulari. Maxime tamẽ hæc
 distat: nam quod bonus & iustus amore Dei
 ductus operatur, id ille propter semetipsum
 facere studet. Et est hæc adeo magna distan-
 tia, magnumque discrimen vt propter finem
 quem quisque respicit, alter inter filios Dei,
 alter vero demones computatur. *Quis
 hæc ambitio, quia non cognoscitur homi-
 nes breuitatem honoris: nec attendere vult*

3. Reg. 11.
2. Reg. 16.

1. Cor. 13.

Enarrat. in Cap. XXII.

3. Reg. 7.
2. Reg. 18.
Iudic. 9.
4. Reg. 11.

finem rerum. Absalō, & Adonias, filij Dauid, regnum patris viuentē adhuc rege vsurpare voluerunt: sed vide exitum ambitionis, & honoris. Vterque sui criminis pœnas dedit, vitam cum miserabili morte commutare coactus, Abimelech quoque filius Ieroboal, de quo diximus, & Athalia qui ambitiosissimi fuerunt miserabili morte interierunt. Hic est finis ambientium honores, quod omnes ambitiosi considerare debent. Est & consimilis honor, cuiusdam fomicarum generi, quas cum in altum pueri alarum remigio efferri vidēt, caprant, tendiculisque apponunt auiculis escam. Quæ sane formicæ si alis caruissent non efferrentur in altum: nec à pueris appeterentur, denique nec alicuius darentur in escam. Triste spectaculū est, quem hodie vidisti hominē in sublime euectū, atq; omnium oculos in se conuerrentem, iam breuissimo momento temporis adeo deiectum videbis esse vt illum suo consortio nemo arbitretur dignum. Hæc enim sunt testimonia mundi, hi & honores quibus suos afficit. Quapropter veri honores de manu Dei expectandi sunt. Qui licet per homines conferantur: tūc vere de manu Dei conferuntur, cum quis nō querit eos nec ambit: sed soli Deo innixus, firmus incommutabili Deo manet. A veritate quippe desideriorum, manet varietas conquisitorum. Varietas autem desideriorum originem habet ab ægitudine animæ. Qui enim infirmus est plurima cupit: nunc fontes nunc frondes, nunc istos, nunc illos cibos, nunc flumina, nunc pisces, nūc, & impossibilia quæuis imaginatur. Hæc omnia facit honorum varietas. Qui ergo cupit, non angit nec distrahi peccatorum humoribus his euacoatis, soli Deo placere contendat. ¶ Vide etiā quod sancti Apostoli nō solum nunc in hac cœna: sed sæpe de ambitione tentari sunt, & turbati. Quando Apostoli cum Christo ibant Capharnaum, in itinere de primatu disputauerunt: & filij Zebedæi sedere voluerunt vnus ad dexteram, alius ad sinistram propter quod alij scandali zati sunt. Lucas noster vt in capite nono narrat (super quod in superioribus de ambitione scriptissimus) etiam ait Apostolos de primatu contendisse. Hoc vnum hic vt concludā notandum est, quod non ait Euangelista quod erat contentio, quis eorum esset maior: sed solum quis eorum videretur esse maior. Quia certe in hoc mundo vnus non est maior alio, quanuis vnus alio maior videatur.

Matth. 18.
Marc. 9.
Mibr. 20.

Ille oculis nostris videtur esse maior, secundum tamen rei veritatem, minimus, æger, pauper, egenus, miseris, laboribusque plenus, potius existit. Omnia mundi, magnifica, atque sublimia apparent: cum vere parua & humilia sint. Aurum, mundi omnia sceptræ, Imperatorum, Regum anademata, diademata atque thiaræ, & totius orbis status ad sidera ducti, quanuis magna & nobilia appareant, atque videantur, omnia helcissima & scoria sunt terræ ipsius: cum in se caduca, momentanea, & vilia sint. Cuncta mundi regna, atque potentatus habent se veluti comedix, in quibus vnus egreditur gerens & agens regis personam, alius cuiusdam dominæ, alius tandem pastoris: quibus finitis, vestibisque exutis nemo actorum Rex, siue Imperator extat, sed vir infinxæ sortis, & status sicut antea. Sed de his alias ¶ Expende etiam Christi Redemptoris benignitatem, & patientiam, erga discipulos: qui debuerant considerare tempus ab omni contentione alienissimum. Tunc enim instabat dies Dominicæ passionis & concionis præceptoris sui de regno spiritali inchoando: non de mundana exercenda potentia. Non tamen eos Dominus reiecit, sed familiariter increpat, & amicissime erudit: & tribus argumentis eam ambitionem sedare voluit. Primum quod ambitio vitium sit Gentiliū: deinde exemplo suo, quanuis enim ipse sit altissimus formam tamen seruare voluit humilitatis. Postremo iubet eos de honore nihil esse sollicitos, quod ipse preparaturus sit eis regnum. Sed nunc Christum audiamus. *Dixit autem eis. Reges Gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos benefici vocantur.* Dominatio coactionem, & contemptum habet hoc loco. Siquidem Gentiles nonnunquam abusi sunt magistratu, & potestate: dum subditos suos præ superbia & fastu contemnunt. Christianus autē qui cogitare debet omnes homines Patrē vnū habere in cœlis: non ita superbire debet elatus erga suos: sed potius animo concipere, quod si hic tēporaliter dominetur illis, forte tamen futurum sit, vt multis nominibus superior eo fiat aliquis ex subditis suis in æterna patria. ¶ Vide autē q̄ Christus his verbis nō voluit inter christianos alios alij nō debere esse superiores, episcopos, principes, reges, aut dños: sed fastū tantū veruit, & inordinatam dominādī libidinē, & ambitionē. Hoc ita esse ex Christi verbis patet: cū ait. Reges Gen.

Gentium dominantur eorum. Ita enim mortis Gentium esse prima quæque appetere tyrannica hæc passio est, & nonnunquam etiã viros eximios perturbat. Quod autẽ hic Dominus, magistratũ nõ prohibuerit Ecclesiasticum, verbis eius, & exemplo probatur. Exemplum enim proposuit seipsum. Ego in medio vestrum sum, tanquam qui ministrat. Cõstat ergo, quod quauis omnium maxime se humiliauerit, supremus tamen fuit Ecclesiæ prælat⁹: & caput, & licet ministrauerit eis magister tamen fuit eorum, & Dominus. Docemur hic quod si quis in potestate sit constitutus nõ ideo superbiat, sed subditis inseruiat: maxime quod ad officij sui rationem pertinet. Non ergo præsentem extollat eius dignitas, ne ab humilitatis beatitudine corruat. Habeat ob oculos semper rationẽ quam Deo redditurus est omnium subditorum: & sic vitam agat timore, & humilitate, expectãs quotidie arctum & rectum iudicium Dei. At principes mundi, prælati, nunc adorari volunt à suis, magnificis titulis honorari, diuina nomina vsurpare, & vocari patres patriæ. Sed vñ quia interdum dominantur in malũ suum, vt ait Salomon: & condunt leges in eorum commodum, contra quos Esaias ait. Vt qui condunt leges iniquas. Item Deus Ioachim filio Iosie Regis Iuda. Hec principes mundi faciunt, tu uero qui Christianus es, humiliate: humilitas enim vera ministerium plurimum est. Si cur enim, qui pluribus ministrat vulneris abstergens cuilibet vulnere sanicem, non sumit ex ministerio illo causam elationis: sic multo minus cui cõmissæ sunt cura & frater norũ, lægorũ, vt omnium minister redditurus pro omnibus rationem, humilis esse debet atque sollicitus. Scriptum est enim. Rectorem reposerunt noli extolli: esto in illis quasi vltimus ex eis. Vnde Summus Pontifex se feruorem seruorum appellat. Propter quod, quales oportet vt prælati Ecclesiæ sint, subdidit Dominus docens eos, & dicens. *Vos autem non sic, sed qui maior est in vobis fiat sicut minor: & qui præcessor est sicut ministrator.* Qui aliquam artem profiteri, & dicere vult, conatur prius querere magistrum in illa arte peritiam, quem imitetur: & si recte scribere vult assumit imaginem, vt exemplar intuens, compos euadat. Sic vos ne sitis Gentilium imitatores, quia iniqua gens est, semperque tyrannidi student, nec cognoscunt Deum;

non enim vos sicut Reges Gentium faciatis: quoniam illi legibus carentes, impijs subiacent moribus: vestrum vero culmen in vera humilitate fundatur & est. Ideo qui sapientior & studiosior est inter vos, præ cæteris humiliorem se præbeat, & tanto sit Deo subiectior & proximis in omni virtute exemplarior, quanto maiorem à Deo adeptus est gratiam & obligatiorem se conspicit ad redendam altissimam rationem. Propter quod in Ecclesiastico legitur. Quanto maior es humilitate in omnibus: & coram Deo inuenies gratiam. Si hoc animo ambiciosi caperent, atque considerarent quò magis ad honores, & dignitates extolluntur; eò magis ad virtutem sectandam tenentur: non esset tanta cura & sollicitudo in illis inuestigandis, præcipue viris Ecclesiasticis. Plurimos sub specie virtutis & sanctitatis decipit demon suadens ad credendum maius obsequium Deo præstaturus vbertioraque bona largituros si in prælatos episcopos ve creentur: quod tamen maximum mendacium & falsitas est. Nam honores excæcant, & in dignitatibus constituti, vt prælati, episcopi, atque magnates, minus sibi ipsis dominantur, magisque sunt adstricti ac deuincti. Cum ergo tu liber sis, tuique iuris, non vales ea ad quæ teneris implere: quomodo in maioribus constitutus compos ad impletionem euades, cum non plene liber existas? Si enim paruo oneri succumbis: maiori succumbere necesse erit. Qui officio subditi bene non fungitur, nec etiam prælati fungi poterit. Hanc discipulorum ambitionem carpit Christus & docet humilitatem, contemptum, honorum, & dignitatum: quæ quauis mala non sint tamen non sunt à nobis appetenda, propter periculum quod ex eis imminere solet. Sic discipulis petentibus primatum respondit Christus. Nescitis quid petatis. Ambitio hæresis mater est. Difficile enim est ad maximos honores euehi, & cogitationibus ad summa fastigia non attingere. In maximo versaris periculo, si esse prælatas cæterisque præcipere atque præesse vis. Ne Christum crucifixum humilem & abiectum à conspectu abigas: qui cum esset Summus sacerdos, Rex, & Dñs, voluit ad mortem humiliari. Hæc humilitatem docēs dicens. *Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui vel abii? Ego autem medio vestrum sum sicut qui ministrat.* Leges mee legibus mundi oppositæ sunt in quo qui maior

Eccle. 32

Matth. 20

Pro. 8

Esa. 10.

Hier. 22.

Eccle. 32.

Enarrat. in Caput. XXII.

est sedet, & ceteri deseruiunt ei: ego autem qui maior sum in medio vestrum sum tanquam ministrans. Nam in cœna hac lauit pedes discipulorum suorum, vt suo exemplo dicerent humilitatem: & etiam quanuis scriptum non sit, tamen conijcitur solitum fuisse Iesum in mensa officium ministri exercere frangendo eis panem. Et ex hoc textu habetur solitum fuisse ministrare Apostolis: & ideo dicit in medio vestrum. Vniuersæ Christi actiones sicut prædicare, miracula facere, & in firmos tangere, ac curare, ministrare fuerunt. Ex his verbis Dominus concludere intēdit, illum aptiorem ad gradum pōtificalem obtinendum, & in loco Christi succedendum esse: qui maiora virtutis humilitatis fundamenta iecerit: nam ad medelam nostri appetitus voluit supremus Dominus à maiestatis suæ cacumine descendere, humilisque in terra fieri: ipso opere ostendens, quam merito homo humiliari atque deiici debeat eius vestigia sequens. Hanc tam eximiam humilitatis doctrinam, Christus iam iam moriturus dedit, vt magis humilitatem commendaret: nam quæ amici nostri cum peregre proficisci volunt vltimis verbis nobis indicant, semper fortius memorie hærent. Admonendi etiam sunt à suis parentibus quando eis mors appropinquat. Sic Iacob fecisse filijs suis scriptura docet. Audite filij Iacob, & c. Sic & Ioseph in capite vltimo libri Geneseos. Hoc etiam Dauid quando morti appropinquans monuit filium suum Salomonem regni successorē, & præcepit vt legem Dei custodiret, & ceremonias legis seruaret. Hoc idera Tobias fecit, cū cogitauit prope esse finem oblitus sui, atque diem multa præcepta, & consilia filio suo Tobia dedit, & c. legitur Dominus discipulos suos ad pacem, concordiam, & vnitatem perducere conatus, simulque ad humilitatem propter eorum vocationem: & quod ipsos omnes futurus esset reges, dicens. *Nos autem estis qui permansistis mecum in tentationibus meis.* Id est, considerare tanti temporis laborem perseuerando mecum, qui patiens & humilis sui in tentationibus meis: qui Nazareita voluerūt me præcipitare, & lapidare Iudei: & hinc perpendite quod non oportet vos esse ambiciosos. Commendat etiam hic Dominus Apostolos de perseuerantia. Bonus est ille amicus, qui in tentatione perseuerat: boni amici est non peccare propter amicum: & libenter penas ferre propter ipsum. Multos inuenies qui

propter te committent multa peccata: qui si te viderint indigentem, nec vnum obulum darent. Adam non fuit bonus amicus erga coniugē suam: qui voluit peccare propter ipsam, & tamen noluit pœnas subire propter eam, sed transfudit in eam culpam dicens. *Mulier quam dedisti mihi, & c.* Bonus autem amicus in tentationibus dignoscitur: quia subleuare adiuuat pœnas atque onera amici tribulati, & afflicti. Sic Apostoli quādo Christus loquutus est de manducatione sui corporis, & multi scandalizati in his verbis abierunt, ipsi cum eo perseuerauerunt. Hinc liquet non esse satis bene incipere nisi perseueres in bono incepto. Iudas etiam incepit, & non perseuerauit. Ideo Dominus. *Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.* Quæ perseuerantia alio nomine constantia vocatur: robur quoddam & fortitudo mentis, cunctarumque (vt ait dixerim) est columna virtutum: nam cum primo illabatur corruunt omnia animæ bona. Quia ergo immoti, firmiter & incœculsi permanserunt Apostoli in tentationibus Christi, facti sunt columna totius Ecclesiæ: sicut & Paulus cognouit quando ad Galatas scripsit qui videbantur esse columna. Vnde Dauid. *Ego confirmavi columnas eius.* Hoc est, Apostolos, Ecclesiæ columnas in terra. Et quia fortiter perstiterunt sicut columna tantam apud Deum inuenerunt dignitatem: iuxta illud Iacobi. *Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam vitæ.* Quod autem dicit permansistis in tentationibus meis, non tantum de tentationibus Christi accipiendum est, sed etiam de tentationibus ipsorum Apostolorum: nam tentationes Apostolorum ipsius Christi erant, iuxta illud. *Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei.* Et Dominus Saulo persecutori. *Saule cur me persequeris? Cui affine est, quod Dominus promittit quicquid minimo ex suis impendatur, id sibi impensum agnoscat.* Aduerte quod discipuli nō solum cū Christo perseuerarunt, sed dicit hic quod perseuerauerunt in tentationibus suis. Multos habet Christus socios resurrectionis, & gaudij: paucos tamen habet socios passionis & crucis. Etiam tu cum Christus tibi indulget, solatijsque spiritualibus afficit te, orationi atque cōtemplationi vacas, & beatam vitam agis: sitamen contingat Deum tibi deficere atque desesse, nec tibi sicut antea solacij spiritualibus praesto sit, statim gradum reuocas, & mundo

Gene. 3.

Ioann. 6.

Matth. 10.

Galat. 2.
Psal. 74.

Iacob. 1.

Zach. 1.
AB. 9.
Matth. 24.

Gene. 46.

3. Reg. 1.

Tob. 4.

Luc. 4.

Ioan. 8.

10.

studes nec non rebus quibus iam terga dede-
 ras. Propter quam causam quā plurimi sunt
 qui incipiunt, pauci vero, qui nunquam ab in-
 cepto desistunt: nam per pauci sunt qui nudi,
 omnique indulgentia destituti tam tempora-
 li, quam spiritali, Christum destitutum & in
 cruce pendentem amplecti volunt. Sunt sibi
 ipsis amici, nec vitam absque proprio solatio
 agere nesciunt: quibus cū ob oculos spiritali-
 le solatium datur, eorumque gustui plus dul-
 cedinis infert quam temporale, hoc pro illo
 commutant. Deficientibus autem spiritali-
 bus donis ad mundum redeunt: quia non sa-
 tiantur Christo vnicōq; essentiali amore Dei:
 sed etiam volūt propria dona, & delicias am-
 plecti. In quibus omnibus referunt se merce-
 narios esse atque seruos, non autem amicos:
 quandoquidem plus Dei donis reuerentur,
 quam ipsi Deo donanti, quo solo satis debe-
 rent. Quando dona desunt, & munerā, quis
 verus amicus sit dignoscitur: perseverantia etiā
 in tentatione indicat, quis fidelis falsusve sit.
 Et quoniam perseverantia est, quæ meretur,
 & consequitur præmium: ideo ait Apostolis.
*Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater
 meus regnum.* Regnum se eis paraturum Do-
 minus pollicetur non temporale, quale ipsi
 sperabant: & iam antea mater Zebedæi petie-
 rat. siquidem regnum eius non est de hoc mū-
 do: sed tale regnum ait se eis disponere, qua-
 le sibi paratum fuerit à Patre suo, vita nimi-
 rum æterna: quæ ut ei secundum humanitatē
 est parata, ita vere regnum est, iuxta illud quod
 petimus quotidie, adueniat regnum tuum.
 Et sic beati omnes reges sunt coronati à Chri-
 sto in æternum, sicut ipsi confitetur apud Ioā-
 nem. Quia ipse dilexit nos, & lauit nos in san-
 guine suo à peccatis nostris, & fecit nos reg-
 num, &c. Nec tamen hoc perfecto modo in-
 telligendum est, sed per imitationem. Multo
 enim inferiores sunt Apostoli in gloria & co-
 rona felicitatis æternæ. Unde & Paulus certus
 erat, coronam inde se reportaturum quando
 dicebat. Reposita est mihi corona iustitiæ:
 quam reddet mihi Dominus in illa die iu-
 stus iudex. Hinc liquet verba illa Christi ea-
 dem esse cum eis quæ deinceps dixit ad eos.
 Vado parare vobis locum. Nam & locus ille
 regnum erat, teste Sapiente, qui ait. Accipiēs
 regnum decoris, & diadema spei de manu
 Domini. Præterea hoc etiam referri potest ad
 personam filij, & tunc est sensus. Sicut Deus
 Pater disposuit mihi regnum per naturā: ita

ego dispono vobis regnum per gratiam. Ad-
 huc amplius declarat Dominus gaudia quæ
 sunt habituri, & ait. *Ut edatis & bibatis super
 mensam meam in regno meo.* Hoc etiam non se-
 cundum rudem, & crudum sensum intelligē-
 dum est quasi multum cibi & potus sit in illo
 regno coelorum. Conuersatio enim cœli An-
 gelica est: & ibi erimus sicut Angeli Dei. Pau-
 lus quoque manifestè testatur quia regnum
 Dei non est esca & potus. Ideo mensa hæc erit
 illa cœlestis beatitudo: vbi cum electi contē-
 plantur essentiam Dei in sua maiestate ipsam
 que summe diligant, sic deinde satiabuntur:
 quoniam animæ illa secundum omnes suas
 vires gaudio voluptatis perfundentur: quod
 & Dauid agnouit, dicens. Satiabor cum appa-
 ruerit gloria tua. Tunc habebit satietatem:
 quam cum habebis nemo tollet a te: cuius cō-
 paratione omnis lætitia tristitia est, omnis sua-
 uitas dolor, omnis dulcedo amaritudo: om-
 nia quæ delectationem inferre possunt, mole-
 sta sunt. Hoc est quod de edendo & bibendo
 dixit Dominus: quod habebunt quicquid de-
 lectare potest, & satiabuntur, ita ut nihil pos-
 sint appetere quod non inueniant & haberes
 possideāt. Insuper adhuc adiungit Dñs dicens.
Ut sedetis super thronos. His verbis ostendit
 Christus sanctos non solum regni Christi, sed
 gloriæ participes futuros. Si enim compati-
 mur, & conregnabimus. Quis secularis ho-
 nor huic comparari potest? Quid enim excel-
 lentius quam sedere cum Christo præsidere
 cum ipso, ac necdum homines, sed & Ange-
 los iudicare? Nolite ergo timere pusill^o grex:
 quia complacuit Patri vestro dare vobis reg-
 num. Infelices filij Adæ, quid nunc præside-
 re & iudicare volunt: qui gloriam adinuicē
 accipiunt: & gloriam quæ à Deo est non que-
 runt. Quid autem fiet? Transiui, & ecce iam
 non erat. Caueāt qui primas cathedras amāt,
 ne contingat carere secundis: & qui primos
 accubitus nunc eligunt, incipiant cum rubo-
 re nouissimum locum tenere. Nam omnis
 qui se exalat humiliabitur. Sequitur. *Iudican-
 tes duodecim tribus Israel.* En aliud præmium,
 lætabitur enim iustus cum viderit vindictam.
 An non ingens gaudium videre se à damna-
 tione securum: in qua aduersarij facient perpe-
 tuo cruciandi? Quomodo autem iudicabunt
 filios Israel? Nepe sicut Regina Sabba, & Ni-
 niuitæ condemnabunt eosdem. Sic Apostoli
 condemnabunt filios Israel: quia de eadem
 stirpe geniti, eiusdem legis periti, eiusdem bene-
 T t § ficijs

Matth. 22.
Rom. 4.

Psal. 16.

Matth. 20.

Ioan. 19.

Mat. 6.

Apoc. 1.

2 Tim. 4.

Ioan. 14.

1 Cor. 13.

1 Cor. 13.

Sapi. 5.

1 Cor. 13.

1 Corin. 9.
Luc. 13.

Ioan. 5.

Psal. 36.

Luc. 14.

Psal. 57.

Enar. in Caput. XXII.

3. Reg. 10.

Psal. 109.

ficijs & miraculis prouocati: tamen nulla ratione adduci poterunt, vt crederent, cum vos literis destituti, sequuti sitis me, & fuistis mecum permanentes in tentationibus meis. Præterea sicut nunc cum Christo dominatur electi in medio inimicorū: ita tunc cū Christo dominabuntur super inimicos suos ac ipsos iudicabant. Perpende autem quod hæc verba quāuis præcipuè ad Apostolos spectēt, nihilominus tamen ad omnes sanctos, qui mundi gloriam & diuitias contempserūt propter Christum etiam competunt. *Aut autē Dominus Simoni, Simon, ecce satanas expetuit vos vt cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te ne deficiat fides tua. Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Quia Petrus feruentior erat cæteris & principalior, ad Petrum dirigit Christus suum sermonem. Satanas iam sentit quod vestra prædicatione regnū eius destruetur: quam ipse eradicare vult, vt in sua tyrannide conferuetur si poterit. Et cum cœpit Iudam vires assumpsit, itā vt vellet sicuti ad se tulit & lucratus est filium illum perditionis, & vos ipsos adducere vt pœniteat sequutos fuisse me, & meam doctrinam, & conuincamini credere fieri nullo modo posse, hominē à proprio discipulo venditum, tamque miseris acceptum modis, filium esse Dei, vt ex fidelibus infideles fiat. At tamen non euadet voti compos: quia ego rogavi pro te Petre, vt nō deficiat fides tua. Propter quod mihi gratiam referre debes: nam vt inimicus potens est, omnibusque viribus semper nititur & conatur, etiam te ipsum superaret & euinceret, nisi ego in quantum homo qui minor Patre sum pro te non orassem, cuius auxilio tu & soldales tui estis amici mihi atque fideles. Et hæc a me audi & accipe doctrinam. Quod sicut ego te in hac tribulatione adiuui: sic & tu cū sis potens & fortis meo auxilio, confirma, roboram, ad iuuam consule fratribus tuis, qui subditi tui sunt: quia quod ego tecum feci, æquū & iustum est tecum alijs facere. ¶ Expende quomodo Christus miscuit vinum cum oleo, & dulci amarum admiscet: ita quod non semper molestia, nec semper iucunda loquitur suis: quia hæc vita ex contrarijs & prosperis, ex dulcibus & amaris aspersa est. Carpsit Apostolos propter ambitionem: & statim laudat, commendat, exultat, dicens qualiter in laboribus, tentationibusque permanserunt, & se eis regnum cælorum largiturum, quo maximo illos gaudio affecit, & consolatus est. Ne

autem ipsi ob hæc nimium exaltarentur incipit eos humiliare referens tērationes quibus erant oblecti, tot adeoque eminentes, vt auxilio speciali Dei, & maximo egerent, quale erat pro ipsis Christum Iesum orare ad Patrē. ¶ Præterea locus iste vbi hic Christus ait Petro, Ego rogavi pro te vt nō deficiat fides tua, exponitur, vt hic Christus pollicitus fuerit fidem Ecclesiæ Romanæ, cuius Pōtifer Petrus fuit, nunquam defuturam, & recte quidem quia fides Romanæ Ecclesiæ, quam in ea Petrus plantauit vsque in finem seculi durabit. Bene potest Petri nauicula fluctibus persequutionum hæreticorum angī, & concuti: nunquam tamen corruet aut lubuetetur. Portæ enim inferi non præualebunt aduersus eam. Hoc enim verbum non dixit Christus Petro tanquam personæ priuatæ: quia Petrus peccauit post hæc verba & fides in eo defecit, & multi Pontifices Romani errauerunt, sicut Marcellinus qui idolis sacrificauit, & Liberius Papa qui Arrianis cōsensit, & Anastasius quoque secundus propter hæresis crimē repudiatus fuit ab Ecclesia: & alij etiam plurimi contra Catholicam fidem tenuerunt, vt Ioannes vigesimus secundus qui asseruit, quod anima sanctorum non videbunt Deum, vsque ad vltimum seculi diem, & quod Filius Dei sit maior Patre & Spiritu sancto, & plures alios habuit errores. Sed in quantum est caput Ecclesiæ nullatenus errare potest, & tūc est caput Ecclesiæ, cum facit quod in se est, nempe cum consilio Cardinalium & doctissimorum virorum definiendo, vbi errare non potest. Ecclesia enim Antiochena, Alexandrina, & Constantinopolitana, sæpe defecerunt à fide: nunquam tamen Ecclesia Romana defecit, quia Christus ait Petro. Ego rogavi pro te Petre, vt nō deficiat fides tua. Hinc discimus tentationem vtilem esse. Sic Christus, sic eius discipuli tentati sunt, & denique omnes electi tentationes sunt passi: Tentatio enim multum prodest electis, videlicet vt propriam infirmitatem agnoscant, Deum feruentius inuocent, cautiones resurgant, & alijs compari discant, sicque coronam gloriæ adipiscantur. Hinc in Ecclesiastico habetur: *Qui non est tentatus, quid scit?* Et Iacobus, Beatus vir qui suffert tentationem, &c. ¶ Discimus secundo ex hac Christi oratione pro Petro, neminem suis viribus posse aduersus satanā malitiam: nisi Christi præsidio succiatur. Sic Paulo qui maximam tentationem patiebatur dixit Dominus,

Matth. 16.

Ecclesi. 34.
Iacob. 2.

I. Cor. 10.

Dominus. Sufficit tibi gratia mea. Ex quo dicimus nihil nobis, sed gratiæ Dei adscribamus. Ideoque Apostolus postquam multa præclara narrauerat quæ gessit addidit. Nō ego, sed gratia Dei mecum. Propter quod nihil habes vnde glories: sed pro omnibus, vt fidelis Christi seruus, Deo gratias age: cuius ope, & auxilio vincis, atque omnia bona facis. ¶ Tertio quanto odio prosequatur ille Satanas hominum genus, & eos maxime homines quos singulari quodam modo Christus ad se perducere conatur, quosque Christus ad propagandum suum euangelium præcipuè selegit. Illos qui chariores Deo sunt fortius tentat, hoc idem facit hic cum Apostolis: itidem eos qui Deo dicati sunt similiter tentat. Angelus Raphael Tobix dixit. Quia acceptus eras Deo, necesse fuit vt tētatio probaret te. Quarto quod Christus electos suos subinde labi patiatur, vt suæ infirmitatis conscij, ac memores erga alios ad misericordiam sint faciliores. Ideo Petro dixit. *Tu conuersus confirma fratres tuos* Acti diceret. Sicut tu à me specialem misericordiam cōsequeris, & post lapsum erigeris, & firmaberis: sic tu conuersus perfecte misericordiam impende proximis tuis, roborata, ac subleua eos. Vnde hæc fuit præcipua causa cur Christus futurum ecclesiæ suæ pastorē ceteris electis Apostolis grauius labi permisit: vt in propria fragilitate culpa, & pijsima reparatione disceret quomodo alijs compatetur ac subueniret: De ipso quoque Salvatore nostro Paulus ait. Non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris tentatum per omnia, &c. Sed procedamus. *Qui dixit ei.* Petrus scilicet cum quo dominus loquebatur respondit non metuens à tentatore deuinci, aut propria fragilitate succumbere *Domine tecum paratus sum. & in carcerem & in mortem ire.* Ex feruore, dilectionis hoc dixit: quanuis indiscrete loquutus sit: nimium de sua virtute confidens: Magnifica quidem hæc verba fuerunt: sed sine prudentia. Non enim decet hominem plus æquo confidere: sed in Deum qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate Perpende quanta sit Christi charitas erga Petrum, quod pro huius constantia patrem cœlestem peculiari-ter orauit. Imo obseruandum quātus sit Christi erga omne genus humanum amor: qui & ad huc nō cessat pro nobis patrem interpellare, donec nos ad se receperit. Sed singula verba discutiamus. *Domine inquit.* Si dominus

tuus est d Petre cur illum mēdacijs arguis? cur preces illius reijcis, ac si illarum non egeas? *Paratus sum inquit tecum & in carcerem & in mortem ire.* Paratus erat Petrus & sic secum constituerat: vt verba sonant: sed vt verbis adderet facta, in se non habebat. Paratus erat Petrus, & sic secum constituerat: vt verba sonant: sed vt verbis adderet facta in se nō habebat. Paratus erat cum extra omne periculum esset: sed vt postea audiemus cum necessitas postulauit non expectauit donec ventum esset ad carcerem, vel ad mortem: sed vnus mulieris voce sic concussus est, vt statim dominum abnegaret. Rursus aduertendum, quod hoc quod Petrus dixit falsum fuit materialiter, quia aliter accidit: non tamen formaliter, quia sicut dicebat, ita intendebat. Mentiri quippe formaliter est contra mētem ire, seu cum intentione fallendi: vel scienter falsum profari *Es ille dixit.* Reprimēdo incautam Petriloquutionem. *Non cantabit hodie gallus, donec ter ab neget nosse me.* Hinc discimus, quo magis in fidei ardore confisi fuerimus, eo plus exilitatem & imbecillitatē carnis timeamus. Obserua autem quod hoc verbum domini de Petri negatione fusius explicuit Diuus Marcus, quam ceteri euangelistæ. Ex cuius verbis constat quod cum primo Petrus Christū negauit, statim gallus cecinit: & prius quam secunda vice gallus cantaret, bis iterum negauit. Et sic tres Apostoli Petri negationes inceperunt ante primi galli cantum, & finiunt ante secundi galli cantum. Et quanuis hic Lucas dicat quod dominus dixit Petro, non cantabit hodie gallus donec ter ab neget nosse me, intelligendum est de principio triū negationum: ita quod cum dixit, non cātabit gallus donec ter ab neget nosse me. Idem est acti diceret. Antequam gallus cantet, me ter abnegare incipes. Quod beatus Marcus clarius ceteris scripsit dicens. Prius quam gallus vocem bis dederit ter me es negaturus: & sic contigit, nam ante quam secundo caneret, ter Christum complete negauit. ¶ Aduerte permisisse Deum Petrum cadere à sua præsumptuosa firmitate, vt Christū negaret, primo ne aliquis sibi multum tribuat, & confidat. Secundo vt vnusquisque Christo potius quam proprio iudicio fidem adhibeat. Tertio ad reprimendam, & domandam imprudentem auidaciam, Quarto vt ceteri omnes Petri casu edocerentur non proprijs viribus confidere: cōsiderantes quam parui sit momenti humana

Marc. 14.

fra

1. Cor. 15.

Tob. 12.

Hebr. 4.

Phil. 2.

Rom. 8.

fragilitas, quā tunc ponderis & valoris sit
 verbum quod procedit ab ore divina verita-
 us. Quinto vt beatus Petrus & ceteri prelati
 experientia noscent, & discerent, equaliter de-
 bebant subditorum suorum cōpari tūm pecca-
 verint. Preterea solent hic dialectici capita cō-
 fringere, & disputare, an ad prateritum sit po-
 tentia, & vtrum Petrus potuerit non negare
 postquā Christus ei dixit, tor me negabis stan-
 do in illo medio tempore postquā Christus
 hęc predixit antequam caperetur. Sed ne his
 immeret quia res est ad scholas pertinet vbi
 hęc quæstioe tractata, breuiter respondemus,
 quod Petrus poterat non negare, nam præ-
 scientia Dei non ponit necessitatem rebus, &
 Petrus liberum habebat arbitrium, & eligere
 poterat quicquid voluisset: nam si necessario
 negauit, ita quod eligere oppositum non pos-
 terat tunc non peccasset negando nam vt Au-
 gustinus ait) peccatum iudicio est voluntarium,
 quod si non est voluntarium non est peccatum.
 Itaque poterat non negare quid si fecisset,
 nunquam Christus dixisset, tor me negabis:
 quia non negauit Petrus quia Christus dixit,
 me negabis: sed a contrario ideo Christus di-
 xit, tor me negabis, quia Petrus erat negaturus:
 quod si non esset negaturus, nunquam Christus
 tale dixisset. Propheita enim non est causa fa-
 cti: sed per oppositum factū est causa prophe-
 tæ. Cum enim in Deo nihil est futurum aut
 prateritū, quia omnia illi sunt presentia, præ-
 sens erat Christo Petri negatio, ideoque dixit
 quod esset illum negaturus: quia certum erat
 illum negaturus. Sed de his satis. Iam quæ se-
 quuntur videamus. Et dixit eis. Quando missi
 vos sine sacculo & pera, & calcamentis, nūquid
 aliquid defuit vobis? At illi dixerunt Nihil. Me-
 moria diuina potentia fati. lenire potest ex-
 empla infirmitatis humanæ. Ideo Christus ad-
 ducit in memoriam Apostolis quomodo eis
 prouidit in necessarijs, & amputauit & defen-
 dit: vt spem suam in illo collocent, & erecto
 sint animo hac confidentia ad tolerandum
 quancunque tribulationem & aduersitatē: si
 quidem iam instabat tempus quo persequen-
 dus erat pastor & oues dispergenda. Dicit
 itaq; Quando missi vos predicare, Iudæis per-
 diuersa, præcipiens vobis ite, sine alimentis &
 pecunijs, vt in solo Deo esset spes vestra, nec
 exteriora adminicula portaretis, vobiscum:
 nūquid defuit necessarium victus? Respon-
 derunt quod nihil defuit. Christus enim con-
 celsit Apostolis vt alimenta susceperet ab his

quibus euangelizabant: a quibus maior securitas
 vite susceperunt. Vide hic quomodo de-
 quentibus Saluatorem nihil deest. Sic David
 Dominus regit me & nihil mihi deest, in lo-
 co pascuæ ibi me collocauit. Hęc in uita prin-
 cipes atque potentes discere non poterunt. Si
 quidem quo potiore gradum celsitudinis
 habent, eo pluribus indigent est illis maior
 honos seruandus, amplior dominium cuius
 salute. Solus Christi seruus proferre potest,
 nihil sibi deesse: nam qui Deum possidet, om-
 nia vtiq; possidet. Solus ille, qui a Deo in-
 teritur & pascitur, refectus viue atque contentus:
 non enim permittet Deus seruis suos
 in perire. Non defuit Helle violas in esset
 in deserto, iuxta eorum necessaria suppeditabat.
 Et est ipse famis insit Deus vidua Sarepta
 me vt cum alore. & Apostoli hic nihil eis de-
 fuisse responderunt. Sed auquantur quæstio
 Quæra Christus dicit. Dixit ergo eis, sed & nunc
 qui habet sacculum tollat similiter & peram: &
 qui non habet vendat tunicam suam, & emat gla-
 dium. Apostoli priusquam a Christo vocaren-
 tur, quilibet sibi solito munere utebantur, eorū
 vero plures piscatoriā artem exercentes vi-
 tam agebant. Sed cum Christus ad Apostola-
 rum vocauit hęc omnia missa facere præce-
 pit, & sic de prædicatione vivebant: quia ho-
 spites & populi quibus verbum Dei annun-
 tiabant, eis ministrabant alimenta, adeo vt ni-
 hil deesset de congrua sustentatione ad vitam
 ducendam. Cum autem Christi passio appropin-
 quaret, omnes in ipso scandalizati sunt: vn-
 de paucis illis diebus quousque resurrectioni
 fides esset adhibita, non licebat aut expedie-
 bat Apostolis populo prædicare, hominē cru-
 cifixum in medio duorum latronū, esse Mes-
 siam in lege promissum. Ideoque cessandum
 erat illis a prædicatione, & propter eandem
 causam oportebat, vt sibi succurrerent quan-
 doquidem de illo remedio iam actū erat. Cite-
 rum sacculum & peram capere, & ad solita
 piscandi munera redire. Ideo postquam dixit,
 nūquid aliquid defuit vobis, & ipsi respon-
 derunt, nihil: statim addidit. Sed nūc qui ha-
 bet sacculum tollat similiter & perā. Hoc est
 usque adhuc, quando totus mundus me se-
 quebatur & honore deferebat, miracula mea
 atque doctrinam intuens, vobis omnia suppe-
 ditabat necessaria & alimentis congruis pro-
 sequebatur, & hoc quia mei discipuli eratis
 modo tamen quando tempus passionis meæ
 instat, & qui me commendare, & laudare so-
 lebant

Aug. 3. de lib. arbi.

Psal. 22.

3. Reg. 17.

Matth. 4.

Zack. 13.

lebāt iam detrahunt, opus erit vobis proprio labore, & industria aliterq; sustentari. quia tēpore hoc cessabit prędicatio qua mediante necessarijs abundabatis. Itaq; ciuili modo, & iure viuite quia iam non est tempus euangelico negotio incumbere. Ideoque arma parate, & qui non habet gladium vendat tunicā, & emat illum. Quia licitum est patri, familias rem domesticam defendere, pugnare pro iustitia, pro patria, & etiam seipsum defendere: quia vim vi repellere licet. Quod autem discipuli ad officia pręterita redierint, ex euangelica patet historia vbi piscantes eos Christus inuenit post resurrectionem ad mare Tiberiadis, quod nō fecerunt cum euangelium prędicabant. Hic videtur sensus germanus huius literę. ¶ Vide quam prouidus sit Deus, & quomodo omnibus prouideat cum mortuus esset Ioseph creuerunt filij Israel, q̄ scriptura non dicit de eis viuente Ioseph. Quando erāt pauci, erat illis in adiutorium Ioseph & poterat illos defendere: quibus & auxiliū pręstabat. Sed postquam mortuus est defecit eis fauor, & defensio, creueruntq; filij Israel: ita quod ipsi se poterant defendere, iuuare viribus suis, & multitudine, quia creuerunt nimis, fortitudine poterātque se protegere. Sic etiam cum filij isti Israel ambulabant in desertum, & quando eis de fuit farina A Egypti, sustentauit illos Deus manna de celo: sed quādo ingressi sunt terram promissionis, vbi cibi erant terrę, manna defecit, quia sine illo poterāt sustentari &c. Admonet etiam locus iste quod licita sit defensio sui ipsius moderata, etiam amicorum, & suarum rerum. Imo licitum est hominem occidere in defensionem sui, & suarum rerum: & in bello iusto, atque etiam pro iustitia cum quis rector, iudex, aut magistratus habet officium, Impios mortidam nandi. Docet etiam apostolos habere animū preparatum ad sui magistri defensionem, ex zelo amoris atque iustitię. Denique admonet per gladiorum pręsentiam non defuisse discipulis facultatem resistendi hostibus. Sed ad literam Causa autem cur dederit eis licentiam portandi peram, sacculum, gladios, & dispensauerit nunc cum eis, subdidit dicens. *Disco enim vobis quoniam ad hoc hoc q; scriptum est oportet impleri in me, & cum iniquis reputatus est. Et enim ea quę sunt de me finem habent.* Ac si diceret. Leges mutanda sunt dum necessitas exigit: ideo nunc aliter vobis viuendum est: quia tempus instat, in quo illud quod Esa

ias de me propherauit dicens, & cum iniquis reputatus est, oportet ad impleri in me. *Oportet inquam necessitate conditionata. Quia propter non est nunc tempus, vt eatis & Euangelium prędicetis. Nam Christus post verba hęc in ipsa nocte captus est tanquam latro, & die sequenti inter latrones suspensus. Ea enim quę sunt de me, id est quę propheta prędixerunt de me, nunc complebuntur. Mors enim mea, dolores, angustię, passio, & tristitia, cito finiētur: nam post tres dies resurgam, immortalis, & impalsibilis in perpetuum regnaturus.* ¶ Animaduerte, quo modo ea quę de Christo tormenta discuntur finem habēt. Bonorum & eorum qui pro Christo patiuntur, labores finire debent. Peccatorum autem tormenta in æternum durāt. Sic ille beatus martyr Machabæus Anthiocho tyranno dixit. *Fratres mei modico nunc dolore sustentato sub testamento æternę vitę effecti sunt: tu vero iudicio Dei iustas superbię tuę pœnas exolues.* Iustorum labores in hac vita breues sunt, & tandem postea pręmium est æternum, & e contrario impij gloria etiam breuis est, quę statim cadit, & euanescit. Vnde Psalmista ait. *Vidi impium exaltatum super cedros Libani; transiui, & ecce iam nō erat.* Hoc exclamat Baruc. *Vbi sunt principes gentium, & qui dominantur super bestias, quę sunt super terrā? Qui ludunt, &c. Exterminati sunt, & ad inferos descenderunt: & alij loco eorum surrexerunt. Tota mūdi gloria deuenit in perpetuū cruciatum: totus autem Christi labor, & seruatorum dei in gloriā, & requiem perennem, quę nunquam habebit finem.* ¶ Ne ergo timeas, huius vitę labores, & pericula: nam q̄ cito labitur nomen laboris retinere non potest, nec est vere labor ille qui cum vita simul perit. Illi autem erunt, & qui tibi metum debent in cutere, qui in æternum durant, cuius modi sunt inferni cruciatūs. Plurimi tamen sunt qui, quod nullo modo timendum est, timeant, videlicet huius sæculi afflictiones, & angustias: non verentur tamen quod vereri deberent, pœnam, scilicet æternam, & permanentem. Qui timet pruinam (ait Iob) super eum veniet nix. Hęc ergo Christi verba apprimē memorię fige, & cum in infirmitatem seu persecutionem incideris, vites assume animumque tibi adde & intueri gloriā quam tibi Deus concedet, & quę te expectat repetq; in interiori cordis hęc Christi verba. Et enim ea quę sunt de me finem habent. Sequitur

Ioan. 21.

Exo. 1.

Exo. 16.

Iosue. 5.

Esa. 54.

Eccle. 3.

2. Mac. 7.

Plal. 36.

Baruch 3.

Iob. 6.

Enarr. in Caput. XXII.

cur. At illi dixerunt. Domine, ecce duo gladij hic.

At ille dixit. Satis est. Tantis inuasit timor discipulos audientes Christum quod inter iniquos esset reputandus, quibus licet iam dixerat, ut tollerent sacculum & peram: nihilominus maximo tremore quo premebantur oblitii sunt, nulliusque alterius rei meminerunt preterquam armorum. Ideoque de solijs gladijs tractauerunt, & positis duobus dixerunt. Ecce duo gladij hic. Duos gladios in promptu habemus parati ad tuam defensionem. Parum armati sumus, cum nos omnes non nisi duos tantum gladios habeamus. Quonam pacto nos his armis defendere poterimus? Non indigebat Christus armis, siquidem propria voluntate patiebatur: quæ tamē si capere velet, magna nimis & fortia in sua diuinitate habebat, cuius vi atque virtute posset in instanti omnes inimicos annihilare: ideoque respōdit. Satis est. Noluit tunc Christus Dominus mysterium suæ sacratissimæ passionis eis plus aperire, quia nondum discipuli erant tantæ pacis sacramenti: & sic cum cognosceret eos non illum intellexisse, simulat dicēs, satis est: haud significans, ipsum illis, aut alijs armis nō egere, sed tantum Satanam, & mortem vincere sufferens, tacens, atque patiens: his ergo armis tyrannum, armatum fortem qui nos opprimebat, & captiuos tenebat, erat victurus: non armis materialibus quæ ab Apostolis offerebantur. Multi in hoc loco interpretantur istos duos gladios, de spiritualibus ecclesiæ gladijs, ecclesiastico scilicet, & seculari: & alij de verbo Dei, sed quia hæc non sunt ad rem: ne immoremur in increpatione expositionis adeo hinc loco dissonæ, & tortæ, transeamus ad ea quæ in contextu sequuntur. *Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem oliuarum. Sequenti sunt autem illum & discipuli.* Assueuerat totum diem cōsumere Christus, populo prædicando, & infirmos sanando, nocte vero in montem Oliueti proficisci qui parum à ciuitate distabat: & ibi erat pernoctās in oratione. Abijt ut preces funderet: utque Iudas eum inuenire posset, qui rectè nouerat locum illum, siquidem sæpe alias in eo cum Christo fuerat. In hoc significatur se sponte mori, quædo quidem locum iniquo Iudæ notissimum elegit, ut sic inuentus, & captus, pro nobis pareretur. Nota etiam quod in montem Oliuarum iam iam moriturus vadit: nam secundum suam misericordiā saluos nos fecit. Misericordia enim per oliuam designatur. Docet

etiam ut is qui Eucharistiam accipit, non illico ad negotia secularia se conuertat: sed ad solitudinem accedat orationis, & contemplationis, orans, & psallēs. Denique docet quod quando orare voluerimus recedamus in locum abditum sicut Christus fecit: cum ciuitatem omiserit, & in montem oraturus venerit. Sed historiam prosequamur. Abijt inquam in montem Oliuarum: & ut Ioannes inquit trans torrentem Cedron, qui est trans vallem Iosaphat, & inter Hierusalem, & montem Oliueti, iuxta Gethsemani: & hortum est ingressus. Vade & tu cum illo: ne deseras, ne ipse te deserat. Contemplantur ergo Deum tuum in illa noctis caligine, mortem timentem ut homo verus: tremens, & à pauperibus discipulis, & absque vilo solatio, deductus, in montem, incedit: deduc ergo tu eum in hoc itinere. Memento homo quoniam in horto lapsus es, & in hortum te quæsitum Christus vadit. Et propter amorem quo te prosequitur, tristis est quia te deiectum videt, ideo tristis incedens te quærit: nam amatum, dolore emittitur, & queritur. Vide quantum te dilexit siquidē tanta tristitia premitur, ut te inueniat, quod tanta tristitia premitur, ut te inueniat, quod dicat. Tristis est anima mea vsque ad mortem. Intensiue quantum quis potest in hac vita tristari: & extensiue, vsque ad mortem. Interroga ergo anima mea Dominum, cur mœstus incedat. Tanta est tristitia quam patitur, ut passione fauces obturare cogat, vocemque illis adherere, ut nec respōdere nec loqui valeat: quare opus erit veniat fidelis eius seruus Dauid qui pro eo respondeat dicatque in persona Christi. Conturbatus & contristatus: conturbatus sum in exercitatione mea. A voce (inquit) inimici, à voce querentis animam meam. Iam ex loco ubi erat, venditoris Iudæ vocem audiebat: itidem & Iudæorum cōventionem parantium se ut Christum caperent: iam hoc ad eum Christi animam attingit, ut per eius viscera gelida tristitia decurrat. Dic mihi ergo Domine, in hoc dolore atque tristitia nō est qui te sequatur comes? Respondit Dauid pro eo, dicens Sustinui qui simul contristaretur, & non fuit. Solus adest amicis constitutus. Discipuli qui cum eo sunt ad eum sunt mœsti, & victi somno, ut indigeat querere aliquem qui in tribulationibus comiteretur, & affectetur: quæsiuit, sed non inuenit. Forsam Dñe deest qui tibi solatium præstet: Consolantē me quem suum, & non inueni. O quam solus Christus relinquitur in tristitijs, angustijs, & passione, ab

his

Luc. 6.
 Gen. 32.
 1. Reg. 19.
 1. Reg. 16.
 3. Reg. 2.
 4. Reg. 13.

his qui Christi nomine, magnificantes se, delicijs, risibus & adulationibus dant operā & in quo solo tempus terūt: de memoria eradicantes quæ dominus ut gemitibus æternis eriperet & gloriam sempiternam concederet pati dignat⁹ est. Væ vobis (inquit ipse) qui ridetis, quia flebitis. Hæc est tristitia, atque metus, quo fuit Iacob concussus ab Elau Hoc eodem fuit timore pressus Helias ab impia Iezabel. Hic sanctum regem David videbis tristē mēsitū, ac collachrymantē Hierusalē egredientem à proprio filio coactum capite cooperto, nec nō pedibus nudis incedētē. Videbis etiā & audies Semei dictum. In quacūq; hora trāsieris torrente Cedron, scito te moriturum. Videbis serpētē æneum in ipso torrente comminutū. ¶ Discamus Christi exemplo refrænare timores & tristitias & cetera quæ aduersus rationē insurgere saepe solent, ne animas nostras seducant: sed potius in inferiori eius parte sedentur, sensualitate, scilicet offerente, sicut Christus redemptor noster fecit. Discimus etiā hic suo exemplo nunquam eius gratiam desperare: si forsam aliquando in aliquam tristitiam subitam, timorem, vel cordis debilitatem, inciderimus: cum teruituti atq; amoris diuinæ maiestatis dediti fuerimus. Hinc etiā discimus nostrorum fratrum misereri, dolereq; de eorum necessitatibus: nam Christus hic non propter se, sed propter nos tristatus est. Discimus etiā Christi domini nostri exemplarintuentes, tristitias, & tribulationes Deo offerre: flexi ad feruentem, & deuotam orationem, sicut ipse fecit: nam statim cum dixit, tristis est anima mea vsque ad mortem, oraturus abiit, &c. Sequitur. *Et cum peruenisset ad locum dixit eis Orate ne intretis in tentationem* Cœnaculum ex quo Christus redemptor noster profectus est, a loco vbi ipse orauit duobus distat milliariibus trecentisq; & triginta passibus cū alijs septē: quoniam pons quidā vnico tantū cōtenta arcu, qua torrens Cedron interfluit a cœnaculo miliare & nongētos quinquaginta passus recedit, à quo ponte vsque ad locum vbi Apostoli octo a domino sunt relictī ducenti inter sunt passus: qui itidem locus ab alio in quo alij tres sunt manere iussi centum et octoginta septem distat, qui tandem situsq; in quo Christus orauit iactu solum lapidis conpiciuntur, vt ipse narrat Evangelista. Respice ergo longam viam qua Christus postquam captus, ductus est. Et quod notatu & inspectu dignus est quod à

ponte vsq; ad domum Anas quædam inter est accliuis via ardua & recta nimis: quia propter magna angustia oppressus ascendit. Dixit ergo eis orate ne intretis, &c. Hoc solummodo octo apostolis dixit: quoniam Iudas iā ab hoc sancto comitatu migrarat: diuū autem Petrum Iacobum, & Ioanhem secū duxerat. Porro esse tentatos non est malum sed bonū, & meritū administrat: sed esse à tentatione victos est malum, ideoque non dixit orate ne tentemini: sed orate ne intretis in tentationē, ei contentientes: quia tentatio proprias vires non excedit. Docet hic Christus orationem potissimum esse remedium aduersus omnes mundi tentationes. Nam sicut fur clamorem vicinorum qui subuenturi instanter veniunt audiens fugit: sic orationis clamor Satanam fugere cogit, & sanctos probosque suscitāt in auxilium. Sic Dominus in oratione quam docuit dixit vt peteremus. Et ne nos inducas in tentationem. Mirabile antidotum est ad tentationes superandas oratio ipsa. Cū nihil nos sufficiamus, sed sufficientia nostra ex Deo sit: nuntium ad ipsum mittamus auxilium atque opē petētes. Oratio enim quidam nūtius est Deo nostram aperiens indigentiam: secundū illud prophete. Intret oratio mea in conspectu tuo. *Et ipse au sus est ab eis, quantum est iactus lapidis: & positus genibus orabat, dicens.* In quo relucet excellentia orationis Christi: quæ omnes fuit complexa circumstantias, vt perfecta esset. Primo quidem quia erat solitaria: nam cum oratio sit eleuatio mentis in Deum: tunc rectius fit quando qui orat recedit, & separat se à mundi strepitu. Secundo hæc oratio humilis fuit, quia genibus flexis orabat. Videtur hunc apud priscos esse orandi modum, præsertim cum erant in aliqua magna tribulatione constituti: vt scilicet se coram domino prosternerent. Sic in Numeris legimus quod proiecerunt se super faciem suam Moses, & Aaron proni in terram, orantes pro aqua. Mathæus & Marcus dicunt quod proiecit se super terram: vt ea quæ retro sunt obliuiscens in anteriora progrediaris, & vt intelligas quam humilitate corā Deo orare debeas. Et in hoc non differt inter Evangelistas, nam cum ter orasset, semel genibus orauit flexis, & iterum in terram pronus. Vel potius omnia simul cōtulerunt: nam cœpit positus genibus orare, vt noster ait Lucas: quæ autem eius erat delicata, & tenera complexio nec non debilitas ob timorem, & mortis imminētis tristitiam, pronus

Math. 6.

1. Cor. 5.

Psal. 87.

Num. 20.

Mat. 26.

Math. 16.

nus in terram cadere coactus est, deficientibus viribus, propter agoniam qua premebatur. O Rex gloria, quam deberent mundi nobiles, & potentes confundi qui tot delicijs, ac mollibus stragulis auro intextis, & sericis genua in templis curuant, imo ægre ferunt sic genuis flexis preces fundere. Expende quod
 3. Reg. 8. Salomon orauit in templo positus genuis.
 Exod. 17. Moses in monte stans orabat, cum vicit Amalec: & Heliseus vt filium Sunnamitis suscitaret, orans deambulabat: Christus autem omnia isthac in summam redegit: nam orauit sicut Moses in cruce stans, orauit sicut Heliseus deambulans quãdo ter Apostolos in hoc horto visit: orauit etiam sicut Salomon genuis, & tandem sicut Dauid in terram deiectus. Sequere ergo anima mea quando oras hunc orandi modum genua flectendo in terram nudam: in quo significas humilitatem, & obedientiam, quam Deo exhibere debes. Tertio hæc oratio iusta erat & recta: quia propriam voluntatem diuinæ voluntati iubeicit. Quarto erat charitate plena: quia sæpe ac sapius discipulos suos in eius interstitijs visitabat. ¶ Aduerte autem quod dixit quod auulsus est ab eis: quo modo loquendi ostenditur amor quo Christus suos prosequabatur. Nã hoc verbum auulsus, propriè significat diuellere, sicut quando maxima vi quis aliquã arborem radicitus euellere tentat simul cū ambiente terra. A deo Christi cor erat stricto nexu amoris vnitum cū Apostolis vt fermè viscera dimitens per modum euulsus ab eis recessit. O, magna amoris vis, quæ nec per spatium iactus lapidis seu distantiam absentiam absq; dolore patitur. Et tu, o anima mea à tuo Deo extorris es tot annis: & nihil sentis: non potes negare quin hoc ex defectu amoris Dei oriatur. Hæc maxima charitas haud tulit recessum semileuca, sed tantum iactum lapidis: vt prælati intelligant manifestè per longum tempus à suis sedibus, & episcoparibus abesse, habere ortum à minima qua præditi sunt charitate, & zelo erga subditorum animas. Præterea à discipulis orationi vacantiibus recessit, sed nõ multum: vt sciant qui orationibus indulgent Iesum ab ipsis parum distare, vt primo emissio gemitu statim audiantur, & opè iuuentur. Vnde in Psalmo. Clamabit ad me, & ego exaudiam eum. Duxit autè secum Petrum, Iacobum, & Ioannem, vt testes adessent humanæ suæ naturæ fragilitatis, & tremoris mortis, sicut & antea testes extite-

rant gloriæ suæ transfigurationis: vt qui gloriæ suæ diuinitatis viderant, viderent etiam carnis suæ exilitatem, ac fragilitatem. Nõ sic nos siquidè excellentiæ propriæ appetitu desideramus nostra bona ab omnium oculis videri celantes quæ defectus speciem habent, vt sic eis imponamus. Orabat autem Dominus in quantum homo: nam secūdam humanam naturam minor est Patre. Ipsam autem orationem audiamus. *Pater si vis transfer calicem istum à me.* Pater si possibile est, salua tamen humana redemptione me incolumi manente, vt mors deuincatur & pereat transfer calicem istum à me: experientiam, scilicet, & amaritudinè passionis, quæ mihi modo obijcitur, quamque timeo. Tanquam verus homo mortem refugiebat, & secundum inferiorem portionem reuebat mori, si secundum iustitiam fieri poterat. Iustitia tamen aterni Patris statuerat filium eius in ontem mori, sicuti hoc nostræ salutis sacramentum ostensum olim fuerat varijs figuris, & scripturis ab eodem Patre, à mundi cõstitutione. Hinc ergo sequitur tristitiam mortis angustiamque, nec non passionè, minimè Christo Domino placere propter se nec propter mortis acerbitatem tanquam finem principaliorem. *Quare alia omissa consideratione ipsam mortem amplecti reuebat: obedientia tamen Patris humanique generis salutè quasi cõpulsus a quo animo mortem ipsam oppetere annuebat: veluti ægrotus qui voluntariè potionem amarã gustat, nõ propter ipsam, sed vt per ipsam salutem optatam consequatur.* Hæc libera voluntas mortem pro Christo sustinèdi martyres ipsos ad astra vehit, & gloriosos facit: nã carnis appetitus illud tantū naturaliter desiderat quod delectationè ingerit, vnde si mori martiribus absque vlllo dolore cõtingeret, non appareret quæ in eo esset meriti causa. Quoniam tamen hanc viuendi voluntatem, atque desiderium Deo subiiciunt atque tradunt, amplectunturque eius amore ducti, quod viribus tantum naturalibus pulsi refugiant, ideo donari coronis laudis, & gloriæ mererentur. Et hoc est quod Dominus in sua oratione prosequitur dicens. *Verũamen nõ mea volũtas, sed tua fiat.* Nõ secundum humanam affectionè, sed tuam voluntatem. Hinc apparet quod id quod Christus Redemptor noster naturali timore oppressus, qui conditor, & fragilitati humanæ annectitur, desiderabat: modo ad se conuersus amplectitur, & confirmat, obedientia,

tia cordis que fortitudine victus. Nam nõ inquit, pater fiat hoc q̄ loquor secundũ carnis naturalẽ inclinationem: sed inquit, fiat id propter q̄ me misisti, redẽptionẽ scilicet humani generis, ob quã ego à tuo excelso sinu in hoc solũ descendi. Hoc est q̄ idẽ Christus in alio loco Euangelij antequã passionis eius rẽpus immineret, dixit. Non venifacere voluntarẽ meã: sed voluntarẽ eius qui misit me. Nõ voluntarẽ temporalem secundũ carnem: sed illã que quidẽ eadẽ cum voluntate aterni patris est. Si ergo vnigenitus Dei filius inquit q̄ voluntas eius non fiat, sed potius patris: quãro maiori iure inobedientes habebimur, atq̄ iudicabimur, si proprias sequuti fuerimus voluntates? Ad finem vsq̄ vitæ docuit nos Christus, Dei tantũ non nostrã exequendã voluntarẽ, parentũ etiam p̄latorum que sectandã eorundẽ p̄ceptis parentes & obtẽperãtes. Docemur hinc, si quãdo voti & orationis ad Deum facti compotes non euadere contigerit, voluntati diuinæ conformari, gaudereq̄ voluntatem diuinã adimpleri: quãuis in detrimentum proprii appetitũ, & desiderij cedat. Nam sicuti non debemus in periculis, & aduersitatibus proprijs fidere viribus, ne vanitatis amatores, propriaque fortitudinis p̄cones esse videamur: sic nec de cœlesti auxilio vnquã diffidendũ, ne iridem Dei nostri infalibilis auxiliatoris impotentiam deferre videamur. Aduerte autem quod hic Christus vocauit se filium Dei naturalem, & non adoptiuum: quia dixit pater mi, & non pater noster, vt quod per Ioannem dixerat manifestaret, ego & pater vnus sumus. Eadem res, eadem essentia, vnus Deus, & vnus posse, minime diuisum: *Apparuit autem illi Angelus de celo confortans illum.* Vt intelligas aliã fuisse istã tribulationẽ ab ea, quam in deserto passus est, quia ibi Angeli non confortauerunt illum, sed ei potius seruiuerunt: hic tamen adõ fuit ingens debilitas, & afflictio qua fuit oppressus vt fuerit coactus à sua creatura confortari. Verum est aliam translationem habere: ei Angelum apparuisse illum exaltantem ac glorificantem. Hoc est fructũ passionis annunciantẽ nec non mirabilẽ suæ resurrectionis gloriam: per quam omnes Adam filij erant extollendi, & glorificandi. ¶ Præterea Angelus ei apparuit: vt intelligas p̄cem humilitate atque perseuerantia fusam, nunquã respõso carete. ¶ Angelus autẽ hic erat beatus Michael qui afflictionem, & tristitiam quã eius

Rex ex parte sensualitatis patiebatur, confortabat: secundũ quam paulo minus ab Angelis minutus est. Hæc autẽ alteratio patris sententiæ erat, qua refutabat mortemque pati renebat. Recipit Redemptor humilis solatiũ hoc à creatura considerans se paulo minus ab Angelis secundum carnem factum: dum in hoc lachrymarum valle morabatur: & sicut, velut homo tristis reddebat, sic huius modi Angelicis verbis vt homo confortatus est. ¶ Expende autem quod mox vt filius Dei se voluntati aterni patris subiecit, & subdidit, Angelus solatium præstitit: vt hinc excipias si quãdo contingerit non euadere orantẽ voti cõporẽ quia forsã sic fieri oportet: nõ ideo à conspectu Dei ope destitutus recedit, imò potius solatio afficitur spirituali. Itẽ nemo existimet hunc vel alium Angelũ Christi custodia delectũ fuisse: nam qui omnium Angelorũ castos erat, Angelo custode non eguit.

¶ Rursus aduertendum q̄ in hoc quod Angelicum Christo gesserunt dilucide perspicitur in eo duas esse naturas, diuinã scilicet, & humanam: nam ei tanquam ipsi Deo inseruiuerunt in deserto, & hic sicut hominem Angelus confortauit. Apparuit Angelus iste in humana specie Christo solatium præbens, ad serui modum qui dominum suum cõsolatur: & etiã vt doceat nos, Angelos cum ad Deum p̄ces fundimus nobis adesse, inuisibili que quodam modo animam & solatium addere ne ab incepta oratione desistamus. Secundò vt discamus his qui amore Dei ducti tristitias, & tribulationes sustinent, cœlestem opem nunquam deesse, iuxta illud Psalmi. Secundum multitudinem dolorum meorum: consolatio nes tuæ lætificauerunt animam meam. Sic Angelus domini apparuit Agar in solitudine, cũ sola tristis, & affecta dolore existeret: quã fuit consolatus. Sic etiam Helis in deserto, à conspectu, & persequutione Iezabel fugienti: & dixit. Surge & comedẽ: grandis enim tibi restat via. Sume ergo mundi Redemptor vites, cõfortare domine mi: grãdis enim tibi restat via, ne te hæc terreat tristitia, nec metus cõcutiat, restant enim adhuc tibi, flagella, vulnera, alapa, spinarum corona, clauis, crux, & tandẽ lancea, &c. Sed ad contextum. *Et factus in agonia prolixius orabat.* Significare volens, quod quoties agonia vel alia grani necessitate oppressi fuerimus absque vllã mora ad orationis remediũ debemus confugere: & dũ in maiori periculo cõstituti fuerim, maiori cura, et

Ioan. 6.

Ioan. 10.

Mat. 4.

Psal. 8.

Matth. 4.

Psal. 93.

Gen. 16.

3. Reg. 19.

Enarrat. in Cap. XXII.

instantius orationi indulgeamus. Agonia hæc erat prælium, quoddam inter dominicam carnem, & mortem: caro enim naturaliter, uere desiderabat. Vel potest dici hanc agoniam esse angustiam mortis quam imminere cernebat iamque fere in conspectum dari: & ideo dicitur in agonia factus. Quo etiam modo cum infirmi sunt iam in extremis constituti ita ut iam sensus deficere videatur ne possint discernere, dicuntur esse in agonia & conflictu. Vel potest dici quod agonia hæc nihil aliud erat quam quidam agon, & certamen, in ipso Christo, inter rationem & sensualitatem quia certabat & contendebat in eo ad instar & modum cuiusdam pertinacis, misericordis prælij & agonis: sensualitas ex una parte, quæ quidem naturali ingenio sulta timebat, reuebar, & horrebat mortem: ratio ex alia quæ nimirum diuinæ uoluntati obrepens mortem oppetere uolebat, honorem Dei zelans, remediū, opem, & salutem, generis humani desiderans. Nam uirtute diuina, atque cælesti harum quælibet partium facere seu pati quod cuique naturale erat, permittebatur. Sed iam iam Redempror suo corde mortem vincebat, & superabat cum in animum mori inducebat: quæ tandem postea ipso opere uicit quando resurrexit. Sed nunc pauci sunt qui in hoc agone & certamine constituantur: nam mox sensualitati herbam porrigunt carnemque ipsam insequuntur.

¶ Nota hic quot erunt errores, agones, metus, & angustia in tua mortis ultima hora, cum tot in uita sis irretitus peccatis: si sola eius memoria tam acerba fuit Christo cum a deo innocens culpæque expers esset. Nam si Christus omni peccato liber sic mortem timuit, ut sola eius memoria, & consideratione in agonia fieret: quid tu facies peccatis onustus cum medici uita tua spiritum tollant, erectumque pectus fuerit tibi, oculi comminui ceperint sensus operari destiterint & obsessus a doloribus mortisque angustijs fueris? O quantum deberet hic strictus mortis status peccatoribus metum incutere, si quidem a deo magnum Christo incussit. Voluit dominus in his quæ in eo gesta sunt nostræ animæ contentione & certamine significare: nam omnes nos mirabilem ac terribilem patiemur terrorem in quo usque ad uerba otiosa in reddendo Deo rationem nobis deueniendum erit. Et ut uideas quam magnus fuit agon iste & certamen attende Euangelistæ uerba. *Et factus est sudor eius sicut gutta sanguinis decurrentis in terram. Sudor iste feruens erat nimis & maximus:*

qui ex omnibus partibus corporis & poris manabat ad modum sanguinis effluentis in huius modi agone & certamine per vestes desilientis, & in terram abundanter cadentis. Emisit autem hunc sudorem sanguineum Christus, ob maximum conatum orationis eius, nec non omnium terribilium mortis memoriam maximam qua vexabatur & premebatur, imminentiisque & obiecti periculi, & ingentem angustiam qua a propria sensualitate torquebatur quæ quidem Dei iussu facere & pati ei naturale & congenitum permittebatur. Quare cum cor eius esset inflammatum, omnes pori recludi & deiici ceperunt, influereque & emittere per omnes illius corporis sanctissimi, & passibilis partes, sudorem sanguineum, purum, nimisque coloratum ita ut redundaret. Sanguis iste fuit uerus, naturalisque quantum ad suum esse & substantiam: fuit tamen miraculosus, & non naturalis, quoadmodum emanationis, & emissionis qua a uenis emissus fuit: nam præter totum ordinem, & cursum naturale est sanguineum effundere sudorem. Hoc idem dicitur 1. Ioan. 19.

mus oportet de sanguine & aqua, quæ a latere Christi domini iam defuncti fluxerunt, sanguis enim uerus fuit, & aqua itidem uera, miraculose tamen: quia mirabili Dei prouidentia, & super naturali ratione ab inanimato corpore manauit. Voluit autem dominus sudare sanguinem in terramque cadere: qui patiebatur, & proprium sanguinem effundebat, non pro Angelo tantum sed potius hominum terrenorum, & in terra degentium salute. Isti tantum redempti sunt & mundi, sanguinis domini nostri effusione. Secundo ne dominus tantum oculis pro nostris peccatis lachrymas funderet, sed etiam toto corpore, cum nimirum ab oculis aqua a cæteris uero corporis partibus sanguis manabant. Præterea in sudore, Christi feruor & conatus dilucide perspicitur: in sanguine, mundi pretium: in fluxu uero eius, liberalis abundantia copiosissima redemptionis elucescit: guttæ tandem euidentis signum fuerunt singularis efficacitæ, commodique quod passio ipsa intulit, siquidem uirtus illis uniuersalis erat, & omnibus sufficiens, ne eorum malitia, & prauitas indignos redderet. Tu ergo o anima mea nihil morare, sed properatim tende in hoc pretiosum balsamum odoriferum, ut redimi, & sana fieri merearis: quantumuis paruulæ guttæ particeps sis, eaque aspergari. Considera quæ intus ignis amoris cordi Christi affuit: siquidem uiuum sanguinem per corporis poros

ros distillare coegit, sicut ignis facit aqua è ro-
 sis manare: vt reddat odore suauitatis sacrifi-
 cio eterno patri pro nobis offerendo. Cõside-
 ra etiã anima mea quam periculosa est infir-
 mitas tua, siquidem tam ingenti sudoris co-
 pia nondũ perfecte humanorũ tuorum pec-
 catorũ feces purgasti: vt ipsemet dominus de
 te conquerens dixit. Multo labore sudatum
 est, & non exiuit de ea nimia rubigo eius. Vi-
 de etiã quam noceat frigus homini in sudo-
 re constituto, Pro comperto igitur habere de-
 bes nullum tam nociuum frigus esse sicut in-
 gratitudinis frigiditas. Hæc tua frigiditas &
 ingratitude vexat maxime Saluatorẽ, sangui-
 nem pro te insudantem. Orat eternum patrẽ
 & non exauditur: expectat solatium lachry-
 marum tuarũ, vt à pœna qua ipsum torquet
 subleues. Respice qualiter ab oratione cõsur-
 gens proprio sanguine mersus, eum extergit;
 intueri ipsum solum angustia oppressum, &
 afflictum: considera quanta fuit tunc eius a-
 nime angustia, cuius testes gutte sanguinis ve-
 stem penetrantes & in terram cadentes, exi-
 stũt: illiusque miserere & compatere: nam abs-
 que ingenti dolore, hoc minime potuit con-
 tingere. Ad mortalium animos nõquam per-
 uenit, nec est auditũ nec visum aliquem ter-
 rore mortis sanguinem sudore emisisse, qua-
 propter apparet similem dolore sensum nun-
 quam fuisse. Hinc etiã percipitur quanta fue-
 rit amaritudo passionis Christi: siquidem sola
 eius cogitatio illũ sic turbauit & torsit, vt san-
 guinem sudare cogeretur. Sudor faciem Ada-
 mi minime ad culpam abluendam cõduxit:
 nec vnuerse diluuij aqua sufficere potuerũt
 ad mundi tollenda peccata. Sufficit tamẽ su-
 dor salutaris sacratissimi Redẽptoris: fuit nã-
 q; antidotum & lauacrũ sufficiens ad mun-
 dandas animas ab omni labe peccati.

¶ Disce cũ agrotas vel multũ orare, vel alios
 apud te orantes habere: cum videas hic Chri-
 stum positum in agonia orantem, & in cruce
 iã iam moriturum pro crucifixoribus orasse,
 animamque suã in manus paternas cõmẽdas-
 se. Disce imminente mortis articulo volunta-
 tem tuam voluntati diuinã conformare. Di-
 sce vero tu peccator de proprijs dolere pec-
 catis: cum videas Christum tãtopere afflictũ
 ex alienis. Disce pios animi tui affectus eleua-
 re, excitare, & exercere, corã Christo in mon-
 te Oliu eti prostrato, & ibi ora, lachrymas fun-
 de deduc; Christũ in angustijs, siquidẽ tuo
 amore impuillus hanc patitur pœnã. Sed pro

cedamus. *Et cũ surrexisset ab oratione & ve-
 nisset ad discipulos suos inuenit eos dormientes
 pro tristitia.* Venit de loco vbi orabat ad di-
 scipulos. Videlicet ad Petrum, iacobum, &
 Ioannem, & dormiebant: nam cum certamẽ
 eis appropinquaret, oculi eorũ somno victi,
 languere cœperunt: nam huiusmodi somnus
 erat veluti quidam typus & figura negationis
 & effugij, quod erant paraturi. Dormiebant
 pro tristitia & afflictione, ita vt oculi interio-
 res grauitè angustiam, & tristitiam ferrent:
 corporales etiã vexabantur propter prolixi-
 tatem vigiliarum. Nam ob tristitiã magnitu-
 dinem qua erant affecti, ex quo Christum di-
 centem audierant. Tristis est anima mea vsq;
 ad mortem: non poterant vincere somnum,
 interdũ magistro interdũ vero sibi ipsis timẽ-
 tes. Vt autem dormiant sicut & anima, sic &
 corpore. nam saepe ac sapius contingit ex ani-
 mi contractione, & tepiditate oculos somno
 teneri. Vide ter Christum discessisse ad oran-
 dum, terque itidem oues suas visitasse inten-
 dens ad orationem flectere: nam nõ solũ præ-
 latus vitam ducere debet contemplatiuã sed
 etiã aliquando actiuã. Sic in Ezechiele legi-
 mus quod illa sancta quatuor animalia vola-
 bant, incedebant & habebant alas, sub quali-
 bet autẽ earum erat manus veluti hominis.

Habebant alas ad volandum per contempla-
 tionem, manus vero ad inseruiendum proxi-
 mi commoditati. Discant contemplatiui pro-
 pter proximorum salutem suis temporibus
 relinquere orationem. Moyses cum esset, cum
 Deo in monte orans iussu Dei dereliquit
 Dei conuersationem: & descendit ad popu-
 lum peccatorem, vt ei subueniret. *Et ait illis.
 Quid dormitis. Surgite, orate ne intretis in tenta-
 tionem.* Quare cum in totis sitis constituti peti-
 culis dormitis, cum modo tempus potius vi-
 gilandi sit, ob maximam pressuram tentatio-
 nis quẽ cum fere imminet? Surgite ab igna-
 uia, & pigritia, vigilateque, & orate, ne intre-
 tis in tentationem illi consentientes: quia tẽ-
 ratio vos superare non potest. Contẽplare er-
 go modo Saluatoris piã mansuetudinem,
 qui quo magis mors illi imminet & appro-
 pinquabat, eo magis cordis suauitatem & leni-
 tatem ostendebat, & vide quomodo bonus
 pastor vigilat in custodia puilli gregis. O in-
 gens amor. Vere bonus est talis pastor. Bene-
 de illo dixit Euangelista, quod in fine dile-
 xit eos, siquidem in tali constiturus agonia,
 non cessabat vitam pro illis exponere, salu-
 temque

Ezech. 24.

Gen. 3.
 Gen. 8.

Joan. 10.
 Joan. 13.

Ezech. 10.

Exod. 32.

Joan. 10.
 Joan. 13.

Vv 2 temque

remque conari, intra illud exiguum tempus quod restabat. Non sic multi præpositi modo faciunt, qui cum subditi vigilent, componant lites, & tam corporis quam animæ laboribus, penuria, & necessitatibus opprimantur, quibus remedium adhibere difficile est, dormiunt, & requiescunt in blandis & delicatis lectis, otio, & voluptati mundique sumptibus dediti, exultantes, curis laborum, & indigentia suorum ouium liberi. Maxima certe erat charitas atque benignitas huius pastoris siquidem discipulis suis dixerat (ut Mattheus & Marcus scribunt) ut dormirent & quiescerent, noluitque eos a somno excitare quoad usque in Iudæorum cum Iuda venientium laternis, fustibus, & armis, agmen agnouit, eum capiendi desiderio: eos inquam somno vacare non vetuit, cum ipse met pastor bonus proprio esset sanguine immerfus earundem ouium amore. Somno autem parcere pepulit cum iam iam inimici imminerent & instaret: in quo docet seruos Dei non diu somno indulgere debere. Surgite: ne nos inimici nostri abditos, & receptos inueniant sicut timidos: exhibeamus nos illis facie lata, ne terga demus, nec mortem timeamus. Hoc voluit dominus facere ut populi intelligerent agni qui passurus erat confidentiam: & constantiam utque sciremus passionem eius voluntariam omnino non violentam fuisse. Hinc patet feruens desiderium domini, nostræ redemptionis, siquidem non solum ipsum traditorem simul cum Pharisæis venientem mansit: sed & ipse eos excipere voluit. O mira Christi bonitas. Quando voluerunt illum facere regem fugit, nunc autem exit obviam eis: Docemur hic primo si opus fuerit aliquam tribulationem pati, gaudio & confidentia sustinere. Secundò ad tentationes perpetiendas parari: ideo inquit eis surgite. Tertiò orationem tanquam scutum in tentationibus ipsis capere: ideo ait orate ne intretis in tentationem. Sequitur. *Adhuc eo loquente ecce turba & qui vocabatur Iudas vnus de duodecim antecedebat eis, & appropinquabat Iesu ut oscularetur eum.* Sancta & pia Susanna cum in pomario domus sue se lauaret ab iniquis presbyteris inuisa est, capta, & ad mortem traducta. Sic dominus Iesus cum in hortomersus & balneatus in proprio sanguine: subito ab inimicis & iniquis Iudæis milis à principibus sacerdotum fuit obfessus, captus, & delatus falso, & cum innocens esset ad mortem traditus. Quibus exiuit obviam dominus. Sæpe ac sæpius lupum obviam ouii exire &

eum inuadere vidit: oppositum autem nisi modo videre mihi nunquam contigit: & tu cum innocentissimus agnus sis excepturus lupos istos rapaces exis. Tu thesaurus paradysi in manus prædonum te exponis. Tu hæreditas promissa patribus in manibus prodigorum: sapientia æterna, stultorum regimini te obijcis. ¶ Vnus autem de duodecim Iudas antecedebat eos. In quo nota quod pessimus iste mercator fuit vnus de duodecim non quidem merito, sed potius numero. Quod Euangelista dixit, ut huius traditoris malitiam ostenderet, qui in crimen læsæ maiestatis à dignitate Apostolica ceciderat. Præcedebat autem eos sicut signifer nequissimus: & appropinquabat Iesu ait noster Lucas ut oscularetur eum. Appropinquabat ut domesticus, sed fur erat: salutavit ut discipulus, sed tamen insidias parabat: tandem osculatus est eum, nihilominus in festus & inimicus erat. Iam diu inoleuerat consuetudo apud Hebræos & nunc etiam apud varias & diuersas nationes se adinuicem osculari cum in aliquem se conferunt locum ut ostendant ingressum pacificum: & sic Christo idem erat mos suos recipiendi discipulos cum eos in aliquem locum mittebat, osculo pudici amoris & pacis cum redibant, quapropter perfidus iste Iudæus in signum osculum dedit. Sicut Ioab olim osculans Amassam & salutans sermone pacifico in dolo, occidit eum: sic accessit traditor iste, & salutans verbis pacificis dominum, morti tradidit. O verus traditor non minus ad mortem æternam damnatus, quam temporali cupiditate victus. Quomodo iam oblitus es mirabiliū magistri tui: & notitiæ, quam tibi & cæteris sue diuinitatis cõtulit? Sic intima cordis celare putas ac si non esset qui scrutetur? Huic similes sunt quāplurimi pontifices & prelati qui cum subditis verbis & operibus præbeant occasionem ruinæ, suoque exemplo labi cogant, ne gare non possunt Iudæi similitudinem & exemplar ferre, siquidem ad iniquitatem cæteros præcedunt, ex quo sequitur eos etiam præcedere ut omnes in infernum prolabantur. Iudas abutens beneficijs acceptis, reddebat mala pro bonis: cui etiam similes sunt ingrati homines, ¶ Perpende quantum distent osculum Iudæi, & Magdalene. Iudas in facie osculatus est Salvatore, & perijt: Magdalena vero in pedibus & incolumis & voti compos euasit. Humiles ad Deum accedentes iustificantur: dantur autem, elati superbia. *Iesus autem dixit illi. Iuda osculo filium hominis tradis?* Sub forma amici,

Mat. 26.
Marc. 14.

Ioan. 6.

Dan 13.

2. Reg. 30.

Luc. 7.

miei, & charitatis specie, me tradis, & mortē
 machinatus: O nefandum & iniquum signū,
 ex quo vicem osculi & pacis gerente, discordia
 & mors sequitur. Obserua autem Christū
 proprio nomine Iudā fuisse alloquutum: quod
 quidē potius vim verbi doloris pleni obtine-
 re videbatur, quo aduersarium ab ira & furo-
 re auertere nixus est: quam ad iracundiā du-
 centis. Similes maxime sunt Iudæ Hypocri-
 tæ qui amicitiam & pacē cum Christo simu-
 lant iniquis operibus tradunt & vendunt:
 item & illi quibus maximā curæ est bona ver-
 ba profari nomenque Dei sape assumere, cū
 in rei veritate traditores & inhonestæ vitæ
 sint. Item sicut Iudas ad dominum accedit
 osculo pacis osculās: sic & eodem modo qui
 ad Eucharistiā habentes malam conscien-
 tiam accedunt. Sed ad contextum. *Videntes
 autem hi qui circa ipsum erāt quod futurum erat
 dixerunt ei: Domine si percutimus in gladio? A-
 postoli fuerunt isti, qui petentes licentiam di-
 xerūt domino: vt permitteret, vt percuterēt
 gladio. Aduertendum est hic quod quauis
 Christus dixerat discipulis si aliquis percussit
 te in vnā maxillam præbe ei alteram: ni-
 hilominus tamen post concionem istam fa-
 ctam in cœna adeo in eis feruor & amor in-
 leuerat, vt illius obliuiscerentur solum de de-
 fendendo magistro curabant. Sed quia Chri-
 stus erat magister mansuetudinis non domi-
 nus crudelitatis: non cōpetenter petierūt ab
 eo licentiam exercendæ seueritatis: vnde nec
 eis licentiam vllam dedit, nec huic quæstio-
 ni statim respondit: sed postea respondit, ibi,
 finite vsque huc, & c. Sed Petrus quia ceteris
 feruentior erat, non expectata responsione e-
 uaginato gladio percussit seruum pontificis.
 Sequitur enim. *Et percussit vnus ex illis seruū
 pontificis sacerdotū, & amputauit auriculam e-
 ius dexteram.* Nomen huic serui vt alius nar-
 rat Euangelista erat Malchus. Hunc Petrus
 percussit quia ceteris accuratius se inseruerat:
 vel quia ipse primus fuit, qui manus iniquas
 ad capiendum dominum extendit. Petrus ita-
 que caput eius scindere volēs oīque plus no-
 core, perficere nequiuit. Considera autem quod
 Petrus in hoc non peccauit, nam bona inten-
 tione & zelo sancto fecit: sicut Phinees qui ze-
 lo Dei occidit illum Iudæum simul cum mu-
 liere Madianitide: quapropter meruit habe-
 re summum sacerdotiū: sic & Petrus post hæc
 habuit summū pontificatum. Sic etiā Moses
 occidit Ægyptium rixantē cum Iudæo: & nō*

peccauit, quia zelo fecit. Videns enim Petrus
 quod Christi caprio iniusta erat, quia sciebat Chri-
 stū iustum, & sanctum: militum erat ei defendere
 innocentem. Sed quauis Petri zelus &
 intentio esset bona: quia tamen tunc non te-
 pus defensionis, sed potius paciētia instabat:
 coercuit eum clemētissimus dñs, ne amplius
 lēderet: & ideo sequitur in textu. *Respondens
 Iesus ait. Finite vsque huc.* Vt paciētiam, non
 vltionem, & vindictam doceret. Conueniēs
 quippe erat quod gratia autor atque largitor
 fidelis paciētiam suo exemplo doceret, dili-
 gentiusque instrueret, vt æquiori animo aduer-
 sitates ferrent quam de eisdē vindictā sume-
 rent. Docentur hic Ecclesiastici nullo modo
 præsumere corporali telo certare. Arma e-
 nim militia nostræ (inquit Paulus) non carna-
 lia sunt. Tua arma lachrymæ debēt esse & o-
 rationes: quæ quidē nō parui momenti sunt:
 siquidē Moses tā magnū inferebat bellum A-
 malech, sic quod cū Iosue materialibus armis di-
 micaret, interea dū Moses orabat superabat
 Iosue: cūque ab oratione desistebat superaba-
 tur ab Amalech. *Et cū tetigisset auriculam e-
 ius sanauit eum.* O mira & ineffabilis Dei no-
 stri bonitas. Quæ nā paciētia, & humana vir-
 tus, nisi Christi dñi, sufficeret, ad tā iniqui ho-
 minis iniuriā ignoscendū: Non quidem dñs,
 sed seruus erat: cui autem audacter iniuriam
 inferebat, vnigenitus Dei filius, creator cœli
 & terræ. Optime hic adimpleuit dñs quod
 antea præceperat dicēs. Diligite inimicos ve-
 stros, benefacite his qui oderunt vos. In quo
 etiā gratia, charitas, & clementia, liberalis-
 que virtus Christi domini relectet: quia sanauit eū
 qui in eum manus coniecit, in hoc nos exhor-
 tans ad fidē persecutores alliciens: discipu-
 los & nos etiā in sua firma & stabili doctrina
 confirmans: quia noluit aliquem sua causa dā-
 nū perpeti, voluit etiā docere inimicis bene-
 facere. Reuelet etiam & ostendit per hoc suā
 immensam virtutem: siquidem non necessi-
 tate, sed potius propria volūtate captus fuit.
 O diuina charitatis infinitæ. Non obliuiscit-
 tur Dominus suæ eximia pietatis, benignita-
 tis & clementiæ: siquidem non paritur inimi-
 cos vulnera accipere quauis intendant. Ip-
 si agunt de iusti morte, & ipse vulnera perse-
 quutorum sanat, docens per hoc omnes eua-
 dere saluos posse, si ad Deū conuertantur, &
 respiciant: quātūvis sanctorū, quod in eius mor-
 te consenserint, existāt. Sed dicetis quare isti
 maligni nō conuersi sunt? Quonā pacto vidē

4. n. 11
 e. 11. 1.

4. 11. 1.

Matt. 5.

Ioan. 18.

Nam. 31.

Exod. 2.

1. Cor. 10.

Exod. 17.

Mat. 5.

1. Cor. 10.

1. Cor. 10.

Esa. 52

tes hoc tam patens miraculum non diuiferunt Christum? Quid istorum corda non emolita sunt, cum bonitatem Saluatoris viderunt inimico consulenti: Iam certe illi in proprijs erant venditi peccatis: iam eorum animabus demon dominabatur, nec erant sui copotes: sed vt durilapides Spiritui sancto obfistebant, ita vt eius digitus in eis nihil ~~posset~~ imprimere: nec eorum corda obstinata & malitia plena signare. Vtinam & simile tibi non contingat: vt scilicet miracula quæ Deus in te operatur, & beneficia ab eodem in te collata cedant tibi in ruinam, ita vt in maiora & grauiora prolabaris peccata. Sed ad contextum. *Dixit autem Iesus ad eos qui venerant ad se principes sacerdotum & magistratus templi & seniores.* Principes sacerdotum & magistratus non venerant ad Iesum, sed miserunt ministros, vt caperent eum: ipsi enim in domo Caiphæ qui erat pontifex anni illius sedebant. Sed quia consilio eorum, & imperio totum hoc gerebatur volens Euangelista exprimere eorum nequitiam, dixit eos venisse ad comprehendendum Iesum: quia illud nos facimus, quod per alios facimus. Nunquam isti nequissimi sacerdotes ministros suos ad Christi doctrinam audiendam & capessendam miserant: nunc autem cum laternis facibus & armis, vt capiant mittunt. Huiusmodi doctrinam & mores discunt qui impijs dominis inserviunt. Paucos hodierna die inuenies, quibus cura est vt domestici, & familia re sacræ, & conciones audiant, peccata confiteantur, & communicent quando Ecclesia præcipit: quibus tamen ipsi vt perfidi, vt eneent inimicos præcipiunt comiteturque in luxurijs, & sint vitijs priorum participes. Hanc docent doctrinam domini quam plurimi seruos suos, & famulos. Præterea ait Euangelista quod Christus loquebatur senioribus, & magistratibus, cum non loqueretur, nisi cum ministris ab eis missis: quia à sacerdotibus, & senioribus mirabantur. Simili modo cum Salome perijt à Christo Saluatore nostro, vt sederent duo filij sui vnus ad dexteram alius ad sinistram: non cum matre, sed cum filijs loquutus est, & eis respondit: quia legatio ex eis veniebat. Sic modo non cum ministris sed populi senioribus loquitur: quia captio hæc ex eis veniebat. Multos etiã episcopos, magistratus, & sacerdotes inuenies nunc similes istis, veniunt ad capiendum Iesum, qui deberent illum seruare, & defendere. Apud Danielelem habetur. Egressa est iniquitas de Babylone à senioribus

& iudicibus qui videbatur regere populum. In Hieremia. A prophetia Hierusalém egressa est pollutio super omnem terram. Simile in Esdra. Manus principum, & magistratuū fuit in transgressione hac prima. Sic & modo omnium pessimi ac perditissimi sunt prelati, & qui in aliqua sunt dignitate constituti, quæ ad maiorem perfectionem seruandam obligat: in religionibus etiã, qui seipso delicatius tractant corporisque comoditatibus indulgent & inserviunt: vbi regnat ambitio, qui latius viuunt, & tandem regulam frangunt, & transgrediuntur, prelati, literati, magistri, & prædicatores sunt. Sicut in Iudeorum populo principes sacerdotum pharisæi & legis periti erant maiores Christi inimici, & omnibus peiores. Illi qui tenebantur populum instruere, docere, & ad Christum adducere isti persuadebant populo, vt interficeretur innocens, & mittunt ministros, vt capiant eum. Cum isti sint viri frugi, & in hoc sæculo nunquam soli incedant, sed magna comitante caterua: sic nec ad inferna soli descendere volunt: sed multis stipati, quibus quidem suo malo exemplo occasionem ruinæ præbent. Sed videamus quid Christus eis dicat. *Tanquam ad latronem exiistis cum gladijs & sistribus. Cum quotidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me.* Stultitiam simul & malitiam sacerdotum reprehendit hic dominus: quia presentem semper habuerunt eum, & modo quasi fugituum quærun. Sæpe inquit, eram inter vos pacifice loquens in templo, absque armis, disputas, seu in templo prædicas: locus vbi vos ius dicere potestis, vbi etiam me capere possent absque vi armorum: non autem in me manus conticistis, quia ego nolebam, nec modo faceretis nisi permetterem, meque ipsum manibus vestris immittere. Quasi ad latronem inquit: quia munus & officium latronum est malum patrare & postea abscondi: sed ego neminem vnquam offendi, & læstimo potius quam plurimos sanari & in templo docui. Stultum est enim hastis, & gladijs quærere, & a doritise vltro quotidie in templo offerentem manibus vestris. Non sicut ista arma sacerdotum, magistratorumque: sed que dicit Paulus Accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo: stete succincti lumbos vestros in veritate, in dutiloricam iustitiæ, & calciati pedes in præparatione Euangelij pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis extinguere omnia tela igneæ nequissimi in galeam salutis assumite, & gladium spiritus

Hier 24.
1. Esdr. 9.

Mat. 20.

Dan. 13.

spiritus quod est verbum Dei per omnem orationem, & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu. Sed aduertendum quod non tenuerunt eum in templo, quia non audebat eum adoriri præ timore populi: quapropter egressus est Dominus à ciuitate vt locum daret captioni. Expende hic Christi benignitatem quamque blande persecutores suos alloquutus est: siquidem a deo suauibus verbis carpsit eorum nequitiam: quod quidem deberet sufficere ad eorum malitiam coercendam, & nos inuitare similitudine, & exemplo amabilis eius conuersionis. Et subdidit dominus. *Sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.* Hæc est hora in qua permittitur vobis in me man⁹ cõijcere: modo potestas tenebrarum regat. Hoc dixit quia dæmon qui princeps tenebrarum est ad hoc instigabat, & vt aduersus Christum domini insurgeret: & propter hoc congregamini contra me in tenebris, & omnis vestra potestas qua lucem aggredimini & inuaditis sunt tenebræ. Finitis verbis que quidem separare possent Iudæos ab huiusmodi horrendo peccato: permisit tunc dominus in manus peccatorum tradi: se ori & vngulis laporum exponens innocens, & mansuissimus agnus. Quare sequitur in textu. *Comprehendentes autem eum duxerunt in domum principis sacerdotum.* Cogita & cõsidera hic, si cui libet molestum est captiuum duci: nã propter hoc homo propria priuatur libertate cū propter liberam conditionem, quia secundum leges ciuiles redditur seruus ducentis in captiuitatem: tum etiam propter opera quæ exerceat, nam nõ est seruo integrum ad libitum operari. Considera ergo inquam quam acrius tulit Christus, qui dominus erat cæli & terræ, quæque sæculi orbis capere non posset, se captum duci à violentis & iniquis occisoribus absque vlla libertate quãtū in se erat. Docemur hinc propter Christum qui voluit captiuari propter nos, sic & nos sensus in obsequium eius captiuare, oculos coercere, ne vana & deordinata intueantur: linguam, ne inania loquatur: pedes, ne ad peccata conferantur. Captiuetur etiam cor, vt libertas desit ad prauas cogitationes, inrellæctus etiam in obsequium Christi & fidei ne errare possit, voluntas etiam ne à Dei voluntate deuiet. Propter quod ait Paulus. In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Cum ergo iam mundi Saluatorem teneret vixerunt eum mirabilemque eius manus immensis viribus, funibus

compresserunt: maximo dedecore, ac si latro, & mortis reus esset: à quo tamen essetque illis salutis postulare, vt delicta tollerent, & soluerent. siquidem ad soluenda peccati, mortis, & inferni, vincula venerat. Sicuti canes feram insequentes quidam ictu tangebant, alij insitebant vulnera, maximo conatu, impetu, & clamore, in eum conuicia, & opprobria, conicientes dominum Deum tuum, & Redemptorem semel raptatum & pulsim trahebant. Quod dñe cõmisisti scelus: cur patetis? Quid non respicis: quid tam miseris modis tractat? video, & scio, te pietate teneri, eiusque intima zelo ardere. Sed tu anima mea nihil miseris: oro pati finas, siquidem propter te patitur. Quare his succenses, & plecti desideras? Ne indigneris, licet omnium horum auriculas secures) sicut Petrus tantum secuit) pedesque; & manus, cõminueres, qui creauit te mox in statum pristinum redigeret, quæ eius est patientia, & amor quo hæc male sustinet. Et si forsitan amore quo eum prosequeris ductus aliquem cõfederes, & interimeres, pculdubio ipsemet statim suscitaret. ¶ Inspice ergo quomodo potens, & fortis viri. *In pi. 16.* ribus Sanson vincus est propter amicam Syriogogam: respice etiã quo pacto arca fœderis dñi capta est, quapropter hanc captione sicuti alius Heli maxime debes sentire sic adeo vt animã tuam penetret, & pertranseat, vt si fuerit opus, sicut Christus mortuus est, tu etiam mori proponas, & ad lachrymas fleatris viuas, videns vincum illum qui tua venit solutus peccata, liberaturusque te à vinculis mortis & dæmonis. in vinculis coniectum ne fugeret, vt omnes intelligerent teum mortis esse. Mos enim Iudæis erat, iudici quem morte dignum inuenirent vincum obijcere inter has angustias, non minus ea, vendi & à proprio discipulo tradi cæteris que destitui, Christum vexauit: nã hæc omnia videntes relicto eò omnes fugerunt, sicuti eis ipse dixerat. Omnes vos scâdulum patiemini in me in hac nocte. Scriptum est enim. Percutiam pastorẽ, & dispergentur oues gregis. Impletum quoque hic est illud Psalmi. Longe fecisti nos meos à me. Et iterum. Amici mei, & proximi mei, recesserunt à me. Et per Esaiam. Torcular ego calcavi solus, & de gentibus non est vir mecum. Ioannes inquit, si vincum dedisse in conspectum Annæ, non quidem quia esset pontifex anni illius, sed vt ei honorẽ deferrent, cū Caiaphæ socer esset illius anni pontificis: post hoc dicit nosse Lucas quod duxerunt illum in domum

Enarr. in Caput. XXII.

Ioan. 11.

mum principis sacerdotum, scilicet Caipha, qui concilium aduersus Dominum congregauerat, dixeratque oportere Christum mori. *Petrus vero sequebatur eum à longe.* Maximis excellentem viribus se in cœna ostendebat cum dixit, tecum paratus sum, in carcerem, & in mortem ire: & cum dixit, si oportuerit memori tecum, non te negabo. Et etiam quãdo in horro cum Iesum tenere voluissent gladio districto defendere tentauit. Sed modo videns magistrum captum duci, timore concusus sequebatur eum à longe. In hoc experi ri potes quid res à verbo differat, & distet. Facile est magna polliceri, pollicitis autẽ stare, difficile nimis. Iam fortis, & nobilis qui se commendabat, & se validum magnificabat. Nec etiam ausus est Iudæorum metu ubi magister aderat ingredi: sed foris in atrio mansit calefaciens se simul cum seruis. Vide quo pacto Petrus vt imperfectus, & infirmus Christum à longe sequitur: ubi nota quod qui Dominum sequuntur tepide, parum nimis distant quin dimittant, & prolabantur: nam huiusmodi cito in frigiditatis extremum deuenient. Hoc Petro contingit qui cum tepide, & à longe Christum sequeretur, tandem in hanc deuenit insaniam vt non abre esse duxerit illum negare, cuidam dixit Deus.

Apo. 3. Vtinam frigidus esses aut cauidus: sed quia tepidus es incipiam te euomere de ore meo. Cum tepidus sis cito frigidus fies: ideo ait incipiam te euomere. Tu incipis dimittere me, ego autem euomere: & cum tu omnino effectus fueris frigidus propter peccatum mortale, sic etiam ego te euomam. Discẽ non à longe sequi Christum, sed prope: nõ repide, sed feruore: nec dignum, & æquum est, tepiditate sequi illum, qui tanto te amore, conatu, & feruore quesuit siquidem obuiam vltro exit delatoribus. Non tantum Deus tempus quo ei obsequium præstamus respicit: sed quo feruore, atque conatu sequimur. Sed procedamus. Cum ergo Petrus paulatim à vero sole iustitiæ recedere inciperet, intus etiam & foris frigescebat. Quare inquit Euangelista.

Accenso autem igne in medio atrij, & circumstantibus sillis, erat Petrus in medio eorum. Accelsit ad ignem qui erat exterius: nam verus calor charitatis interior extinguebatur: & sic ter magistrum negauit timore nimio concusus Nemini autem mirum esse debet, à Christo elongatum tentationi cedere. *Quem cum vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen &*

eum fuisset intusa, dixit. Et hic cum illo erat. At ille negauit eum dicens. Mulier non novi illum. Claritati immissum ancilla Petrum agnouit, de quo cum alijs ibi astantibus diceret digito ostendens, hic erat Christi discipulus, se nosse negauit, vnus voce mulieris percussus. Obserua quod primo voluit Christus Petrum ab hac ancilla detegi, & non ab alijs, vt omnino superbia, & iactantia, qua se in cœna exaltarat: correctã & abolita esset, non à viro sed muliere: non à feroci gigante nec equite validis eccellente viribus, sed à debili ianitrice, se superatum, & deuictum cernens. Non à manu, & corona militum obsidetur, nondum ei gladium ceruici subdunt, non aggrediuntur nec inuadunt armati homines: sed muliercula quædam quæ quidem non libera, sed ancilla potius est, non excellenti fungens officio sed ianitricis tantum. Sic sæpe solet Deus nostram præsumptionem confundere, & supplicium de superbia sumere. Quare vt nos humiles reddat debilia eligit quibus deiecit, & euincit. Bene posset Deus Leones, Vrsos, & Pantheras, in Ægyptum mittere, qui de Pharaonis populo supplicium sumerent, itidemque de Dei insolenti, & duræ ceruicis populo: noluit tamen sic rebus fortibus, & magnis punire. sed paruis, & debilibus Ciniphibus, ranis, & muscis, vt Pharaon suam miseriam agnosceret: siquidem tam minimæ res sufficiebant eum molestia afficere. Sic superbia Goliath à Davide iuvene subacta fuit: quem ipse Goliath contemnebat, & parui faciebat. Sic Holofernis arrogantiam, & insolentiam Deus deicere voluit: vt princeps ille insolentissimus iugulatus per mulierem interiret. Ideoque etiam multoties vult Deus paucis nos torqueri, affligi laboribus & tribulationibus, quæ somnum impediunt, vtque muscæ, pullices, & leues dolores nos experiri cogant ingenium nostrum, conditionem atque naturam, quod quidem permittit Dominus vt humiliemur, & cognoscamus quid valeamus & simus: & vt videamus, quã parũ, sine Deo possumus & eo duce multũ: nã sine ipso quodlibet sufficit deicere nos. Vides Perrũ debile, lapsum, quia ad eum prolongatus est: Respice ergo fortem, atque potentem, postquã ad Deũ conuerti in mora non stetit. Postquam spiritum sanctum accepit in die Pentecostes sic concilium Hierosolymis, & adductus Petrus coram summis sacerdotibus, senioribus, & magistratibus iussus est ne in nomine Christi

1. Cor. 1.

Exo. 8.

1. Reg. 7.

Iud. 13.

Act. 4.

pra-

prædicaret, vbi maxima cū autoritate respōdit. Si iustum est in conspectu Dei vos potius audire quam Deum, iudicate. Non enim possumus quæ audiimus & vidimus nō loqui. Sic Petrus & ceteri Apostoli, qui in passione domini pusillanimes steterunt postea adueniente Spiritu sancto, tam fortiter & constanter se gesserunt, adeo, vt concilij patres, Petri firmitatem, & animi robur mirarētur. Vnde collige ad tuam instructionem, & discessempet Deo adherere, & non à longe sequi, nam aliter tentationibus quantumuis leuibus succumbes: quod si adhæseris illi semper victor euades. Secundò aduerte quod voluit Christus ab hac ancilla hostiaria tentatum esse Petrum, & victum, vt ostēderetur omne hominum genus, cuiuscunq; status in Christi morte conuenisse, omnesque redemptos eius passione. Sequitur iam secunda tentatio. Et post pusillum alius videns eum dixit. Et tu de illis es. Petrus vero ait. O homo non sum. Hęc secūda obiectio aiunt Matthæus, & Marcus, fuit à muliere facta: quare ergo hic ait Lucas, quod fuerit ab homine facta? Fieri enim non potest euangelistas contrariari. Ideo dico, quod hoc quæsitum seu tentatio Petri facta fuit non à muliere sola, sed ab homine & muliere. Ipsa enim incepit ceteri tunc simul accesserunt, qui ibi aderant idem interrogantes. Ideoque Ioannes ait quod à plurimis facta fuit: quia à multis fuit Petrus tentatus. Et quia mulier incepit, & magis de hoc erat sollicita dixerunt Matthæus, & Marcus, quod fuit facta à muliere: sed quia vnus hominum vehementius quærebat, & instabat, ait hoster Lucas, quod homo quidā dixit, quod ex illis esset: cui Petrus, vt ait Lucas, respondit, simul & mulier: vt Matthæus, & Marcus: & respondit simul circumstantibus & quærentibus, vt Ioannes dixit. ¶ Animaduerte quomodo vnum peccatum aliud trahit, & ducit. Per peccatum non amittitur arbitrij libertas, vt mentēs dixit maledictus ille Lutherus: amittit tamē homo gratiam, quæ vires animæ est, qua quidē mediante tentationibus resistere valet. Item etiam, quantumuis non perdat liberam arbitrij, manet tamen propter peccatum adeo debile, agrum, & infirmū, vt facili negotio in peccatum lapsus tentationi succumbat: quare ex vno peccato in alterum deuenit, duciturque peccator à concupiscentia sua abstractus & illectus. Hoc in Petro adimpletum videmus, qui quia respiscere renuit post negationem

primam, in secundam, & tandem in tertiam incidit. Ideo sequitur. Et in tertio nallo facto, quasi hōra vnus alius quidam affirmabat dicens. Vere hic cum illo erat, nam & Galilæus est. Cognouit eum in sermone nam quantumuis Galilæi essent etiam Iudæi, quotidie tamen contingit, non solū in regnō eodem, sed & in eadē prouincia aliquo modo differre sermones. Et dicit Petrus, homo nescio quid dicis. Nō solum vt diximus peccatum, quod per pœnitentiā nō deletur ad aliud trahit, verum etiam omnia magis grauitate augentur & crescunt. Primò enim vt omnes testantur Euangelistæ simpliciter negauit: secundò autem, vt Matthæus inquit iuramento negauit. Tercio tandem iuramento addidit maledictionem, & anathematizauit. Docemur parua vitare peccata ne ad maiora veniamus. Vnā plagarum Ægypti Ciniphes fuerunt, qui quidam parui culices sunt qui verno tempore nos acriter vexant, & sanguinem bibunt. Non fuit ista maxima plaga: sed tamē postea subortæ sunt plurimæ muscæ, quæ crudeliter Ægyptios torquebāt. Plage enim, plaga maior succēdit. Ni à prima seruas, sicut Pharaō secundā opprimeris, quæ aliam, & aliam ducit, sicut Petro contigit. Docemur etiam fugere à comitatu, & ceterū malorum: nam vt ait Paulus colloquia praua corrumpunt bonos mores. Petrus, qui in Apostolorum, & Discipulorum Christi ceterū filium Dei Redemptorem nostrū fuerat confessus, modo peccatoribus adhærens ter negat. Ideoque præcipiebat Deus, vt Israelitæ cum gentilibus matrimonium nullo modo contraherent, ne cum illis conuersantes, prauos eorū mores addiscerent. Filij Seth, qui boni & iusti erant, quia filij Cain, filiiabus, quæ vitij erant deditæ, adhæserūt, misit Deus diluuij aquas, quibus omnes submersi sunt. Sanctus ille Propheta, quem Deus in Samariam miserat, fuit in via à Leone occisus: quia fuit Domino inobediens, quod cum falso propheta comedit. Iosaphat Rex Iuda, quia ad præliandum descendit simul cum Achab Rege impio Israel, parum abfuit quin etiam accumberet sicut Rex Israel: ideoque obiurgatus fuit à propheta Dei, quod impio auxiliū præbisset. Nam impius suis deprauatis moribus, cor quietum allicit, vt vitia sequatur. Et licet suis operibus minime inducere, aut cogere possit tentat nihilominus, vt post eadem vadat: nā videns iniquè, & peruersè agere: facillimo negotio labitur. Sed ad contextum. Et continuo

Mat. 26:
Mar. 14.

Ioan. 18.

Lege. Aug.
lib. 3. de cōs.
Euāg. ca. 6.

Iaco. 1.

Exod. 3.

1. Cor. 15.

Exo. 34.

Gen. 6.

3. Reg. 13.

3. Reg. 22.

2. par. 19.

V v. 5 ad huc

Enarrat. in Caput. XXII.

Mar. 14.

ad huc illis loquente cantauit gallus. Expende quod hæc cantatio galli post trinam negationem fuit secunda cantatio. Nam, vt marcus ait, post primam negationem foras se contulit Petrus, & tunc cantauit gallus: & iterum ad ignem redijt, non enim poterat deserere domum, vbi Dominus eius aderat: & quia timor, & amor ad inuicem contendebant, & alter alteri obstabat, manere atque abire vicissim desiderabat, vt qualibet harum passionum in eo victrix euaserat: tunc vnus circumstantium: eadem met verba, quæ ancilla, protulit: ideo secundo negauit. Timore autem concussus Petrus iterum foras exiuit, transacto spatio quasi vnus horæ accesserunt ad eum qui aderant dicentes, eum esse Christi discipulum, quia Galilæus erat, vnde tertio negauit, & statim secundo cantauit gallus. Et sic semel tantum ante primum gallum negauit, bis autem ante secundum. Et vt in concordiam redigamus Euangelistas circa tertiam negationem dico, quod & si Diuus Lucas hic in tertia negatione asserat vnicum hominem Petrum in terrogasse, ceteri verò dicant plurimos: nihilominus iste est mos, & stylus Euangelistarum, multienim aderant ibi detrahentes, & clamantes, qui hoc Petro dixerunt. Vel potest dici vnum in nomine omnium interrogasse, quare Petrus vni tantum respondit, & ex consequenti omnibus nomine huius. Aliqui dicunt has tres negationes factas fuisse apud Annam, cetera vero, quæ Euangelistæ scripserunt postquam in domum Caiphæ ductus est Iesus, per modum collectionis scripsisse: non quod re vera ita contigissent. Alij tamen dicunt Petrum in domo Caiphæ ter dñm negauisse. Verior tamē & quæ cōmunior opinio est, quod hæc tria negatio apud Annam cœpit, habuit autem finē in atrio Caiphæ. Et hoc manifeste constat ex textu Ioānis, qui cū mentionem non faciat Caiphæ, sed solius Annæ, constituit prius vnicam negationem, deinde prosequitur cetera, quæ Annas Christum interrogauit, deum alias duas negationes adhibet, quæ postea in domo Caiphæ contigerunt. Patet etiam has tres negationes in domo Annæ contingere non posse: quia inter secūdam & tertiam negationem inquit hic Lucas interfuit ferè hora, & in domo Annæ parum temporis consumpsit Christus, quia non erat pontifex anni illius, vnde ad eum tulerūt Christum solum vt placerent illi. Itaque non dubitamus, quin tentatio prima fuit apud An-

nam aliæ autem duæ apud Caipham. Nota autem, quod voluit Deus tam præclarū Apostolum in hoc peccatū ruere: primo ne quis de se nimis confidat. Quia Petrus plus omnibus in suis viribus propriaq; virtute confidit, dicens si omnes scādalizati fuerint in te, ego autem nunquam scandalizabor, Et rursus. Tecum paratus sum, & in carcerem, & in mortem ire. Et iterum. Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Ad hanc triplicem confessionem præsumptuosam, triplici negationi respondit. Tandem postea post penitentiam triplici dilectionis confessione Deum honorauit, vt patet in Ioanne, vbi Petrus post saluatoris resurrectionem mirabilem ad mare Tiberiadis littus ter à Domino interrogatus confessus est dicens. Tu scis Domine quia amo te. Secundo permisit Deus vt tantus Apostolus sic caderet, vt nullus desperet de Dei misericordia: cum Deus optimus maximus tanta beneficia contulit in Petrum post lapsum quem non solum pepercit, sed etiam principem, dominum apostolorum, & vicariū summumque pontificem fecit. Insuper ipsi soli vt maiori honore afficeret, apparere voluit, post suam resurrectionē. Et Angelus cū loquutus est mulieribus vt resurrectionē Dñi discipulis nūtiarent, particularē fecit mentionē Petri, plus honoris exhibens, quam alijs, dicens eis. Ite & dicite discipuliseius, & Petro, &c. Tertio permisit: vt hic electus Dei Apostolus, ita caderet vt alijs peccatoribus compateretur, qui futurus erat pontifex. Oportebat vt Petrus sciret experimento quod & ipse circumdatus erat infirmitate, & cōpateretur in firmitatibus subditorū. De tali enim pontifice cōsultuit Deus, & prouidit ecclesie suæ sanctæ. Et cōuersus Dñs respexit Petrum. Respexit sua infinita benignitate, & clementia, dilectū discipulum & vicarium quando tertio negauit, intuitu pietatis, & gratiæ: respicere enim Dei allicit, & prouocat ad penitentiam peccatores, eiq; est maxime necessaria. Aliter Dominus respexit Petrum. aliter Sodomam: quādo descendit. vt videret quæ opere compleuerant, Primum respexit oculo misericordie: secundum oculo iustitię. Primo respectu facit tremere Petrum: secundo Sodomam absoruet. De primo habetur in Psalmo. Qui respicit terram, & facit eam tremere, Tremere autem facit terram cordis dum per flagella erudit eos, quos gratuita bonitate dignatur respicere: & flagello interueniente ad cor redire cogunt.

Ioan. 13.

Mar. 16.

Hebræ. 9.

Rom. 15.

Gen. 9.

Psal. 103.

Gen. 4.

gun

guntur: vt patuit in fratribus Ioseph, quos ille argumentando constrinxit, vt territi confiterentur. Merito hec patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum. Hinc beatus Iob ait quasi confitendo. Loquar in tribulatione spiritus mei. Petr^{us} autē ex solo respectu diuino & cōsideratione elongationis suā à tanta bonitate, quo nullum maius flagellum, nulla maior turbatio, separari à pio domino contremuit. Aduerte tamen, quod intuitus Christi ad Petrum non fuit (vt Augustinus inquit) exterior nec corporalis: sed potius spiritalis; & interior. Nam dominus intrus erat in altiori, & superioris auditorio, cum principibus sacerdotum. Petrus autem foris in atrio cum terdit; vnde a se alterum oculis corporis videre nō poterat. De hoc modo spiritali, & interiori respiciendi, inquit psaltes. Respice in me, & miserere mei. Sic Petri respiciens statim factus Apostolus diuina pietate culpa fuit ereptus. *Et recorda us est Petrus verbi domini: si cui dixerat. Quia prius quam gallus caneret me negabis.* Hæc recordatio inuiti in penitentia fuit. *Et egressus foras Petrus fleuit amare.* Qui sanctitatem à quando coluerūt, cito ad eam reuertuntur. Sic filij Leui licet peccarēt, sicut alij adorantes vitulum: tamen citius reuersi sunt, & iunxerunt se Moisi. Sic respiciens dominus Petrum, statim ad se rediit, & mandauit culpam negationis penitentia lachrymis: nam non solum est necessaria Dei misericordia, quando homo resurgit, & penitentiam agit, sed etiam ea peccator indiget, vt facere possit. Ideo propheta ait. Usquequo exaltabitur inimicus meus super me? Respice, & exaudi me, Domine Deus meus. Nā si Deus peccatorem non respiciat, fieri non potest, q̄ ipse suis viribus resurgat. Sicut i grex Rachel, bibere non posset, nisi Iacob lapidem de puteo amoueret; ita si Deus non tollit prius de corde nostro obstinationis lapidem, flere, nec respicere valebimus. Tu ita quidem lapidem Christus & Petrum respexit, & sequitur. Fleuit Petrus amare. Obscra Deū, vt te intueatur & misereatur tui, annæ que uer compatiatur; quia sine ipso factum est nihil. Fleuit beatissimus Apostolus peccatum suum amarissimè, Et postea per totum foelicis vitæ circulum pio Apostolo mos fuit singulis noctibus orationi vacare à prius galli cantu, vsque mane: sicque in lachrymis, & plāctu nocte peragere, vs facies eius, incensis nimis, lachrymis quæ ex oculis manabant & defluabant, ad

usta videretur. Flebat non propter poenā quā verebatur, sed propter angustia animi, quam pariebatur, hoc enim acius ferebat, quā quēcunque alium cruciatum. O quanto maiora flagitia, & scelera nos quotidie patramus, & minus deploramus. Iniquitates nostræ iam in cælum conscendunt, & ex postulas à Deo iustitiam veluti Sodomæ & Gomorræ peccata: iam nos terra ferre nullo modo potest; iam Auerni aditus patet, vt deglutiat nos: nos autem vitam terimus edentes, bibentes, exultantes, & gaudentes; mortis atque iustitiæ Dei oblitus: ac si semper sanctè, & legem Dei custodientes vixissemus: nec non confidentes simul cum illo in cælo vitam beatā acturos. Vt nobis quoniam sancti Petri lachrymæ in ultimo die, r sum nostrum condemnabunt: & à Deo iusto iudice iniquitatem nostrarum ius postulabunt. Quid autem interim cum Christo Salvatore nostro agatur videamus. *Et viri, qui tenebant illum illudebant ei: cæcæ lentes.* Consideratu si non habes cor lapideum hanc Christi redemptoris nostri contumeliam. Colaphis enim eum cædebant. Solent enim in collo percussis fatui, & despectibiles personæ. Vnde in hoc quod Iudei Christum cædebant, & colaphizabant nō tā attenditur lætio percussiois, quam maxima contumelia despectionis. Ad impletur scriptura, quæ dicit. Applicabis vitulum coram tabernaculo testimonij, imponet que Aaron, & filij eius manus super caput illius & masticabis eum coram domino. Sic isti imponunt in caput Christi manus sacrilegas percussit res caput illius, & cædentes. In faciem quoque eius, quā Angeli videre desiderant conspuebant. Quid ergo abominabilius quam spuerē in illam faciem desideratam ab omnibus prophetis, & gētibus, de qua in psalmo, ostende nobis domine faciem tuam, & salu erimus? Et tamen eis ostendit mittens filium suum in quo pater notificatur sicut in facie filij sui, & tamen cum magnis execrationibus cædebant, & vi ab intra spuerantes spuebant in eum: ita quod eius facies leprosa apparebat, & tunc impletum est illud. Non est ei species nec decor, & vidimus eum & non erat aspectus: & nos reputauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo & humiliatum. Et iterum in persona Saluatoris. Faciem meam non auerti ab increpantibus; & conspuentibus in me. Abominabile enim erat hoc apud Iudeos: ita quod in lege præceptum erat, q̄ si pater alicuius puellæ spueret in faciem eius, ita

Iob. 7.

Aug. libr. 3. de cōs. enā cap. 6.

Psalm. 85.

Exo. 32.

Psalm. 79.

Gen. 19.

Iuan. 1.

Gen. 19.

Leui. 9.

Psalm. 79.

Esai. 53.

Esai. 50.

Dente. 25.

ita

ira abominabilis reddebatúr, quod ad minus septē diebus oportebat illam esse lequestratam à consortio hominum. Quanto magis abominabile erat spuerē in facie Christi? Sed quia spūtis pulchritudinem faciei eius obscurare, aut deturpare non poterant; ideo vide quid Euangelista noster dicat. *Et velauerunt eum, & percutiebant faciem eius, & interrogabant eum dicentes, Prophetiza, quis est qui te percussit?* Velauerunt faciem eius, quia erat ita pia, & reuerentiæ digna, quod omnes eam aspicientes ad pietatem, & reuerentiã commouebantur. Idēd v̄t melius irriderent velauerunt eum. Nec est mirum si non potuerunt eum intueri, quia nec faciem Moysi potuerunt intueri, nisi velamen super faciem eius poneretur. Sed ecce plusquam Moyses, cui facies splendidior sole, vt patuit in trãssfiguratione: Vnde aliqua vis gloriæ eius resplenduit ex facie eius, Iudeorum oculos ita reuerberans, vt faciem illam æquo animo tolerare non possent. Nam non valuerunt noctuæ tenebrarū amicæ lucem solis ferre. Et hoc fecit Christus vt eis ostenderet quod nec spūtis eorum pulchritudinē faciei eius obscurare possent. Vnde & velamē istud vsque hodie manet super corda eorum: quia ab eis faciem suam abscondit. O insana cæcitas, & cæca insania infelicū Iudeorum: quia illam desiderabilem faciem quam aduenturam patros eorum, & prophetæ maximē desiderabant; ipsi infelices cum præsentem habuerunt, tam ignominiose velauerunt, non vti p̄ se illorū scelera nō videant: sed vt à se ipsis faciem, & gratiam cognitionis eius absconderent. Porro percutiebant faciem eius: ex qua percussio non nimis affligitur homo, nā in facie sunt omnes sensus, & sunt ibi membra tenera faciliē lesibilia. Vnde verisimile est, q̄ ex tali passione fluxerit sanguis per nares, & os, licet hoc ab Euangelistis non scribatur. O, quam horrendum scelus impij sumorum Iudeorum: quod faciem tam formosam, quam Saldmon tantum cupiebat videre, quod diceret, ostende mihi faciem tuam; facies enim tua de ora, verbis affecerunt. Percutiebant autem eum velata facie; alij in capite, alij in collo, alij in faciem, alij in maxillas & percutientes interrogabant eum dicentes. Prophetiza nobis Christe, qui est qui te percussit? Hoc derisionē dicebant, quasi in contumeliã eius qui se prophetam à populo haberi volebat; & quem populus magnū prophetam reputabat: per hoc enim designa-

bant quod falsus propheta esset; & quod ignoraret, quis eum percussisset. Dabat ei alapas vocando illum falsum prophetam, qui est Dominus prophetarum: alij manu reuerfa dulcissimum os eius percutiebant, alij pugnis, alij vero barbam eius euellabant, alij tandem per capillos trahebant, & in medio eorum positus ab eis sicut homo fatuus, & stultus illudabatur. Et ex vtrâque parte cadebant, & irridebant eum: & contumelijs afficiebant. Sicut castellum, quod direptioni traditur, & voluntati militum, vnus dirumpit, alter comminuit, & demollitur, alter vero prædatur: sic Christus traditur istis, vt alter conspuat, alter colaphis cedat, &c. *Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.* Aduerte quod iniuriæ Christo illatæ blasphemiarū ab Euangelista vocantur: quod vtrique nō faceret, nisi Dominus non esset Deus non esset. Expende etiam quod Euangelista summa diligentia ea, quæ videntur exprobratissima exponit nihil occultans, nec omittens: sed potius gloriam existimans maximam dominatorem orbis terrarum pro nobis talia sustinere. Gloria enim nostra hæc est innumera opprobria, iniurias, afflictionesque sustinere pro Christi nomine. Si gloria ri oportet (inquit Paulus) in infirmitatibus meis gloriabor. Hæc oportet continuo legere memoriæ mandare, & menti inscribere, in his tandem gloriari. Verū si talia patiebatur Christus pro peccatis alienis: quid putas, quod tu patieris pro peccatis proprijs si in hæc vita penitentiam non feceris? Igitur multas blasphemias in Christum decebant, quas Euangelista non exprimit: quia longum esset recensere. Fatigati Principes Iudeorū, & ministri iniquitatis, & cæteris Iudæi recesserunt euntes ad dormiendum, & mittentes Dominum Iesum in quendam carcerem, ibi subtus solariū ligauerunt eum ad quandam columnam lapideam, & dimiserunt eum cum aliquos armatos ad tutiorem custodiam, qui eum vexauerant per noctem illam totam residuam, quasi non sufficeret dies ad complendam malitiam suam, derisionibus, maledictionibusque vacantes: flagellabant, percutiebant, illudabant, expuebant, multa que blasphemantes conuiciabantur ei dicentes. Putabas esse prudentior principibus, & melior Pharisaïs? Nunc tua stultitia apparet: modo stas, vt ioueniet, & morte crudelissima cito morieris. Populo insipienti & rudiori fallacijs imponere curabas nobis autem minime: nā nouimus te. Si propheta

Exo. 34.

2. Cor. 3.

Ca. 11. 6.

pheta eras: quomodo nō prænōsti in nostras manus casurum? lam iam quidē tuæ prophetiæ somnium, atque inania verba fuisse reluctant, atque videntur: siquidē scire nullo modo valuisti te capiendum esse à nobis. Multa his similia maledicti illi domino dicebant: Nox in somnis tota ducebatur: nulla profusus requies Iesu præstatur. Strabat autem dominus ad istam columnam rectus, ligatus, verecundus, patiens, ad omnia tacens, & saturatus opprobrijs, vsque mane afflictus frigore, & labore, O animæ meæ Redemptor: quæ nā parasti scelera, propter quæ puniris? Vbi mater tua, vt tui misereatur? Quid de discipulis qui te deducant, Maria Magdalena. quæ vnguenta pretiosa præbeat, & Martha, quæ recipiat. Te solum ab amicis relictum cerno, destitutum, obsessum à tortoribus te intueor, qui in iniurijs non deficiunt. Nunc ergo tu quisquis amator Christi fueris respice in faciem Christi tui: & considera quāta propter te passus est, & inquite à domino Deo tuo, quomodo circa eum agatur, & respondebit. Ego sum vermis & non homo: opprobrium hominū, & abiectio plebis. Sed quomodo domine factus es in opprobrium? Dicet illud sancti Iob Faciem meam conspuere non verentur. Et illud. Tota die verecundia contra me est: & confusio faciei meæ cooperuit me. Sed cur non auertebas faciem tuam? Respōdebit. Faciem meam non auerti ab increpantibus, & cōspuentibus in me. Opprobria exprobratium ceciderunt super me. Circudederunt enim me vituli multi: tauri pingues obsederunt me. Aperuerunt super me os suum, sicut Leo rugiens. Dixerunt enim impij inter se. Venite circumueniamus iustum, contrarius est enim operibus nostris: mittamus lignum in panem eius: eradamus eum de terra, & nomen eius non memoretur amplius. Propter quod operui cilicio carnem meam, & humiliavi in ieiunio animam meam.

¶ Disce patienter sustinere opprobria, & illusiones à peccatoribus tibi factas, amore Christi Iesu, qui similia opprobria, & multo maiora propter te pati dignatus est. Disce contra Christum non blasphemare, aut alicui maledictum dicere: nam beatus Iudas Apostolus ait, quod cum Michael Archangelus cum altercaretur cū diabolo de Moſis corpore, nō est ausus iudicium blasphemæ inferre diabolo, sed dixit. Imperet tibi dominus. Quapropter si Michael non fuit ausus diabolo mal-

ditionis dignissimo iudicium inferre blasphemiam: quanto magis nos ab omni maledictio liberi esse debemus? Caue etiam ne conspuas in Christi faciem, indignè eucharistiā sumendo. Caue etiam ne ponas velamen ante eius faciē quale ponunt illi qui secretè peccant, quasi Deus eos non videat: ideoque ne illudas Christum percutiendo illum tuis peccatis manu prauis operis, putans nō videre aut cognoscere culpas tuas. Disce etiam indignis non effundere donum Dei. Vnde licet Christus esset verus propheta: noluit tamen prophetizare irrisoribus suis. Sic verbum Dei & dona eius retrahenda sunt pro loco, & tempore, à ditoribus indignis. Sed procedamus.

Et ut factus est dies conuenerunt seniores plebis, & principes sacerdotum & scribae, & auxerunt illum in consilium suum dicentes. Si tu es Christus dic nobis palam? Animalia venenosa conueniunt ad lumen candelæ vel cerei si in horreo ponatur: & hoc non faciunt vt luminetur, aut vt lumen diligant, cum eorum vita naturalis sit in tenebris. Imo videtur potius quod ipsum odio habeant, quia ei sic appropinquat quod ipsum extinguant. Sic contra Christum qui vera lux est conuenerunt Iudæi in domo Caiphæ pontificis, non quod lucem dilexerint, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. Sed in eo conuenerunt, vt illum extinguerent. Sic legimus in Psalmo. In eo dum conuenirent simul aduersum me: accipete animam meam consiliati sunt. Obserua autem quod duo fuerunt concilia, alterum nocte, alterū vero mane: illud ad examen Iesu, istud ad modū quod tradendus esset Pilato, vt occideretur Iesus. Lucas autem matutini tantum cōcilij meminit: Mattheus autem vt trunquē narrat concilium. Ita quod Iesus bis fuit ductus ad concilium. Primum nocte quando aduenerunt tot falsi testes, & tandem adiutatus à principe sacerdotum aperte confessus est se esse Mesiā (vt Marcus explicat) & summus sacerdos scidit vestimenta sua, &c. Et hoc fuit ante illusionem. ita quod illusio confessionem, quod esset Christus subsequuta est. Et propterea dixerunt prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit. Et hoc cōsilium penitus taceretur à Luca. Secundò autem ductus est in consiliū mane factò, quia in hoc secūdo cōcilio affuit vniuersus senatus, quorum aliqui tantum ad fuerant in primo concilio: & æquum videbatur, vt vniuerso senatui præsentaretur. Et huius

Psal. 87.

Psal. 21.

Iob. 30.

Psal. 43.

Esai 50.

Psal. 64.

Psal. 21.

Hier. 11.

Psal. 68.

Iudas. 1.

Ioan. 8.

Psal. 30.

Marc. 14.

ius concilij meminit tam Matthaeus, quā Marcus, quō ad tractatum de modo tradendi Iesu Pilato, vt occideretur: Sed Lucas diffuse illud narrat quoad praesentationem Iesu tacitam ab alijs euangelistis. Vade in hoc concilio nulla est mentio testium, nec loquitur aut adiurat summus sacerdos: sed concilium loquitur. Ideo ait hic noster Lucas quod conuenerūt seniores plebis: nam in nocturno concilio quanuis seniores affuerint, non tamen congregatus est ceterus seniorum plebis, hora enim inepta erat ad hoc: sed mane congregatus est senatus seniorum plebis ad hoc simul cum principibus sacerdotum, & scribis dicentes. Si tu es Christus dic nobis palam? Audierat senatus ab his qui interfuerant concilio nocturno quod Iesus confessus fuerat se esse Christum & volentes hoc ex proprio ore audire interrogabant Iesum vt ipse dicat, si est Christus nec ne, vt calumniam capiant ex eius responsione quicquid dixerit. Nam si dixerit quod est Christus acculent eum coram Pilato: & si dixerit quod non, obijciant, quod in illa nocte in primo concilio dixerat quod esset Christus. Præterea non interrogant an sit filius Dei, quia Pilatus ad quē pertinebat in causa sanguinis iudicare gentis erat: & ad illum non spectabat, quod essent multi Dij. Tamen quia Christus vnctum significat hoc est Regem, quia reges Iudeorum vngebantur, de hoc interrogant, vt possint accusare de crimine læsæ maiestatis: eo quod cōtra imperatorem se regem Iudeorum faceret, quod incumbere Pilato iudicare, & condemnare. Scribæ etiam congregati sunt, vt videretur quod iuxta legis tenorem iudicabatur, scribæ enim sapientes erāt in lege doctissimi In hoc vero concilio præferebat Satanæ, & consultores auaritia & ambitio. Videtur quid cum tali presidente & consulibus, an immunis exire poterat iustus. Sic etiam & nunc plura concilia fiunt contra innocentes, vbi consultores se ipsos quarunt, &c. De hoc concilio dixerat egregius Psaltes. Principes cōuenerūt in vnū aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Et iterum Concilium malignantium obsecit me. Ab hoc enim concilio appellabat Iacob dicens. In concilio eorum non intrat anima mea. Sequitur. Et ait illis Si vobis dixero non creditis mihi. Si autem & interrogauero non respondebitis mihi neque dimittetis. Ex hoc autem erit filius hominis sedens à dextris virtutis Dei. Multoties, vt ex Euangelistarum cōtextu ap-

paret dixerat illis dominus, quod esset Christus bene credere poterant, tam ex Christi assertionem, quā ex scripturæ testimonijs, & prophetia: sed induratum erat insipiens cor eorum, & cæci facti in sua nequitia permanere maluerunt quam Christum, qui eorum peccata arguebat in Regem suum & Messiam suscipere. Ait etiam si interrogauero non respondebitis mihi. Interrogauerat eos saepe, vt de baptismo Ioannis, & cum dixit an liceret Sabbato curare, de filio, domino Dauidis, & alibi: sed nec voluerunt, nec potuerunt recte illi respondere. Quod autem addit, neque dimittetis: ostendit se non latere que ipsum manent. Deinde aperte fatetur se filium Dei esse se dicens. Ex hoc autem erit filius hominis sedens à dextris virtutis Dei, quasi dicat. Perueni vnctus in manus vestras, nec me liberum dimittetis siue loquar siue taceam, siue negem me filium Dei esse, siue affirmem: sed me crucifigi curabitis, sicque vobis meis videri vobis vestrum officium egregie perfecisse. videborque vobis penitus periisse: sed res lōge alium sortierur euentum. Nec enim suscribet Deus sententiæ vestre, vt abneget propter vos filium suum: sed videbitis me non in cruce inter duos latrones pendere, sed sedere ad dexteram virtutis Dei, hoc est æquali honore cū deo patre meo affici. Ideo que ait, ex hoc autem erit filius hominis. &c. Id est quia vos me despicitis, & paruipenditis, ad eum vt licet dicam vobis quis nam sum mihi fidem non adhibebitis, & quanuis interrogem non respondebitis: hinc ego eliciam maximum honorē, atque maiestatem, ita vt humanitas mea se deat ad Dei dexteram. Sic Paulus ait de Christo. Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod exaltauit illum, &c. Nunc pedibus impiorum conculcabatur, sed sessurus erat in breui in gloria patris, impios habens in scabelum pedum suorum. Nunc per infirmitatem sacerdotibus ludibrium erat: sed idem per virtutem Dei mox in calos erat transferendus, vbi in dextera patris verus rex & sacerdos adoraretur ab omnibus super terram habitantibus. Nunc vinculis innexus sicut facinorosus stabat in medio collegij sacerdotalis omnium ex positus iniurijs, atque contumelijs: idem tamen iudex vniuersorum stabit in medio angelorum suorum veniens in nubibus cæli supplicium sumpturus de facinorosis sacerdotibus. Docemur hic in aduersis & perse-

Rom. 1.

Mar. 21.

Luc 14.

Mat. 23.

P. bi. 21.

Psal. 109.

Psal. 2.

Psal. 21.

Gen. 49.

sequutionibus humiliari, persecutores que & inimicos diligere: nam quo magis depositi & humiles in hac vita extiterimus, eò erimus in cœlis magis exaltati, & ad maiora fastigia ducti: persecutores enim atque inimici, coronâ quam nobis Deus in gloria sua redder, & caputibus nostris imponet, colunt, exercēt plumant, atque dolant: vnde si celsitudo & exaltatio venturi seculi, præsentī correspōdere debet abiectioni & humilitati, persecu- tiones quantumuis maximas amplectemur, vt maior honos nobis deferatur. Sed de his hactenus. *Dixerunt ergo omnes. Tu es ergo filius Dei?* Quid est dixerunt omnes? Nulla ratione modestiæ, iuris, vel æqui habita, confuse & im- portune respondent, clamant & vociferant. Tu ergo es filius Dei. Tu, magnam habet em- phasim, manumque secum fert contemptū. Tu fabri filius, Tu amicus publicanorum, Tu dæmoniicus, Tu Samaritanus, Tu legis Dei temerarius contemptor, Es tu inquam filius Dei? Sedebis tu ad dexteram virtutis Dei? Vi- debimus ne te in nubibus? In patibulo te vi- dere cupimus, non in nubibus: in medio la- tronum pendebis, non ad dexteram Dei se- debis. Tu ne es filius Dei? Sed quid ad hæc Christus? *Vos dicitis quia ego sum.* Vos dicitis, supple verum quia ego sum. Veritatem eis re- spondit, vt inexcussabiles essent, & ne nomē Dei spernere videretur. Sua enim sententiâ Iudæi condemnantur: ipsi nanque dixerunt Christum filium esse Dei. Vos enim dicitis, & verum dicitis quia ego sum filius Dei. Do- cemur quod propter nullum temporale peri- culum veritatem deseramus, sed in ea vsque ad mortem constanter perseueremus: sic nâ- que Christus in mortis discrimine in hoc cō- cilio veritatem non deseruit: sed in ea vsque in mortem constanter persistit. Hanc tamen responsionem ipsi blasphemiam reputantes

dixerunt. *Quid adhuc desideramus testimonium?* Scilicet ad probandum quod se Christum di- cat et Dei filium? Hæc duo grauius pondera- bant, scilicet, quod Christum se, & Dei filium dicebat, eo quod vnum videbatur esse con- tra Deum: reliquum contra Romanum Im- perium. Caterum verum dicunt dicentes: quid adhuc desideramus testimonium? *psē- nim audiuimus de ore eius.* Quia post Christi testimonium nullō alio opus est nobis: nam dignus est cui omnes fidē adhibeamus. Om- nes enim vię eius iustitia & veritas. Habet enim Christus multa suæ diuinitatis testimo- nia. Habet Patrem, habet Spiritum sanctum, habet Mosem, habet Prophetas, Apostolos, & Euangelistas: habet & vniuersam Ecclesiã. Vnde nobis alia testimonia non sunt necessãria. Sed Iudæis excæcatis in sua malitia, quã- uis ex ore eius audiunt non sufficit, nec aliud quodcunq̃ testimonium, vt in Christū cre- dant: & vnicum eis sufficit, vt eundem per- dant. Quid adhuc desideramus testimoniū, inquit. Ipsi enim audiuimus ex ore eius. Verum certē est quodd non opus est alio testi- monio cum ex ore illius, qui summa veritas est, audistis quod ipse sit filius Dei. Cur ergo non creditis ei? Aut cur non probatis illū ma- ledixisse? Non est alia sententiã expectanda à talibus senatoribus. Christus illis molestus est & de medio tollendus, siue iure, siue iniuria hoc fieri possit. Sic impijs & malis anfa nun- quam dest ad bonos & iustos persequendos: quam quidem quærūt, & sermones quotidie in quibus eos capiant, adhibentque laqueos ad perdendum, propriam malitiam tegere vo- lentes, aliqua apparentia & zelo iustitiæ. Sed de his satis. Nos tamen ad sequentis capitis explanationem accedamus: in quo diuus Lu- cas historiam passionis dominicæ prosequi- tur.

CAPVT. XXIII.

PECIALITER, huic in ingratisimo populo Israel fuit da- tus Christus, quia ex eodem populo na- tus, inter eos educa- tus, apud eos Salua- tor prædicauerat & miracula fecerat.

Quod idem testatus est dicens. Non sum mis- sus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. Sed ipsi rebelles & ingratisimo dono acce- pro se expoliauerunt, & omnium hominum stultissimi facti: gentibus dederunt. Non cer- te iniquus Iudæorū populus dignus erat tā- to beneficio: ideoque ablatum est ab eis, & da- tum gentibus fructum facientibus. Ideo se- quitur in contextu. *Et surgēs omnis multitudo eorum*

Enarra. in Cap. XXIII.

eorum duxerunt illum ad Pilatum. Pilatus hic erat gentilis, & vt aliqui volunt ex Lugdunē si ciuitate ortus, & post Valerium Gracchum à Tiberio Cæsare anno eius tertio decimo Iudææ procurator constitutus est. Duxerunt inquam illum à domo Caiphæ pontificis ad domum Pilati præsidis Romanæ potestatis, ad quem pertinebat iudicium in causâ sanguinis: vt Pilato tutum imponeretur, & ipsi immunes reputarentur, Hoc facto ostendebant sacerdotum eorum, potestatem, euāgelij prædicationem, & ecclesiam ad Gentes esse transferenda, Duxerunt inquam illum vinctum, manibusque post terga ligatis, catena in collo eius posita: cum multis conuictijs, & contumelijs. Iam hic vides filios Israel surgentes contra suum fratrem Ioseph, ponentes illū in manibus Ismaelitarum: Dalidam fortissimū Saronem tradentem Philistæis: Absalonem in surgentem contra suum sanctū patrem Dauid & Athalia fruentē in semen regium, vt morti tradar: atque incredulam, & peruersissimā Synagogam suam regem tradentem in manibus Gentium, vt morte damnēt. Tu autem hic cogita eum quāto opprobrio ducitur per medium ciuitatis Hierusalem conuictantibus principibus sacerdotū & Phariseis, atque dicentibus Veni nobiscum populi deceptor nūc tua maleficia finem habebunt: nūc apparebit quis sis, vt iuxta demerita soluas pœnas. Horrenda prorsus impietas, quæ tantis iniurijs fatiari non potuit: quin potius ferali rabie fremens impio iudici tanquam rabido cani animam iusti deglutiendam exposuit. *Cæperunt autem illum accusare dicentes.* Sicut vxor Putipharis contra Ioseph, & facer dotes aduersus Susannam insurgentibus falso accusantes: sed non erat conueniens testimonium. Vnde Dauid in persona eius ait. Insurrexerūt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Disce ex hoc loco hominum accusationes, & improperia patienter tolerare: siquidem ipsa veritas diuina ab iniquis accusata est, & impugnata. Si mali discunt impropere, & accusare: tu disce patiētiā, aduersa sicut, & prospera, equanimiter sufferre. Accusabant illum in multis, de quibus solum tria exprimentur: quæ Lucas noster ponit dicēs. *Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram.* scilicet Iudæorum, à cultu legis, falsum doctrinam seminando. *Et prohibentem tributa dari Cæsari.* Et sic contra ipsū seditionem faciendo. *Et dicentē se Christum regem esse.* Quasi volens sibi regnum Iudæorum usurpare, nomine Christi reges Iudæorum vocabatur: propter vñtionem, sed addebant Regem dicendo Christū regē gratia explanationis: quia Pilatus Gentilis erat. Gētiles vero reges suos nō vñgebāt, sicut Iudæi: ideo que si ei quod est Christum, id est, vñctū non ad didissent, regem: Pilatus non vtrique intellexisset. Sed falsæ erant accusationes, vnde benedicebant, inuenimus: quia quod ei imponebant non erat rei veritas, sed humana fictio & adinuentio. Non enim subuertit gentem à lege, quia nō uenit ipse soluere legem, sed adimplere. Nec subterit, sed cōuertit, quos docuit in veritate, Nec prohibuit, tributa dari Cæsari, sed dixit. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari. Et soluit tributum pro se, & pro Petro, ne scandalizaret, quauis liber esset à tributo: fugitque cum eum voluerunt facere Regem, & regnum respuit. Igitur arguuntur impietate Iudæi accusantes Saluatorem: nec aliquid verisimile quod ei obijcere possint inueniunt.

¶ De prima igitur accusatione tanquam frivola, & ad eum non spectante, Pilatus parum curabat: quia ipse cum esset Gentilis non curabat de obseruatione, seu violatione legis Mosaicæ. Et secundam tanquā falsam, & mendosam parui pendens nullam reputabat: quia forte per relationem ab aliquibus audierat lesum dixisse aliquando, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Ideo transit ad tertiam, quæ magis pertinebat ad Romanum imperium, & videbatur cōtra Imperatoris honorem, quia dicebat se esse Christū, id est, vñctum siue regem: nam directe contra Imperatorem erat, quod aliquis esset Rex Iudæorum. Imperatores enim Romani nomen regium ab eis abstulerant, vt eorum superbiam frangerent, & rebellandi occasionē tollerent: & in signum subiectionis sub tributo eos habebant: Ideo Pilatus de hac tertia accusatione quæsiuit. Intrauit ergo in prætorium, qui locus erat, vbi sedes iudicis seu prætoris erat, vbi causas iudicabat, vt Christum magis pacifice, & exquisite examinaret extra tumultum, & strepitum Iudæorum: qui non audebant intrare prætorium, ne contaminarentur sed vt manducarent Pascha. *Interrogauit eum Pilatus dicens. Tu es Rex Iudæorum:* Quasi dicat. Est ne hoc verum quod tibi imponitur, quod velis tibi regnum usurpare, vel quod sis Rex Iudæorum, secūdum quod te accusant? *Querebant vtrum esset Rex Iudæorum de iure,* nam

Matth. 5.

Matth. 22.

Matth. 17.

Ioan. 6.

Matth. 22.

Ioan. 19.

Iose. li. 18.
Anti. ca. 2.

Gen. 37.
Indi. 16.
2. Reg. 16.
4. Reg. 13.

Gen. 39.
Dan. 13.
Psal. 6.

re, nam de facto constabat eum non esse: vel iuxta aliquorum sententiam interroga- uit Pilatus subsannando: quasi dicat. Tu pauper, humilis, nudus, cui nullus adiu- tor, accusaris de regni ambitione: ad quod opus est multorum adiutorium, & sum- ptum? *At illi respondens ait. Tu dicis.* Qua- si dicat. Ego non nego, neque affirmo, sed tu dicis, non tamen asserendo, sed in- terrogando. Eodem verbo præfidi, quo & principibus sacerdotum respondit, vt pro- pria sententia condemnentur. Noluit di- cere, non sum, ne falsum diceret: noluit et- iam dicere ego sum, ne calumniæ occa- sionem daret. Vnde sic temperauit respon- sionem, vt & verum diceret, & sermo eius calumniam non pateretur, & penitus nulla culpa in eo cognosceretur. Exiit ergo foras Pilatus ad principes sacerdotum, & turbas, vt Pro Domini innocentia loqueretur. Ideo sequitur. *Ait autem Pilatus ad principes sacer- dotum & turbas. Nihil inuenio causa in hoc ho- mine.* Vide hic quomodo Christi innocen- tia ex omnibus partibus lucet. Maximum veritatis testimonium est quando inimici eius- dem de illa testimonium perhibent: nam tan- tam vim habet veritas quod etiam à malis confiteatur. Talem oportebat habere redem- ptorem, vt ait Paulus, iustum, sanctum, bo- num, innocentem, & segregatum à peccato- ribus: ideo in Christi passione multi etiam il- li, qui eum morti tradiderunt Christi inno- centiam confessi sunt. Iudas enim dixit prin- cipibus sacerdotum. Peccavi tradens sangui- nem iusti. Principes sacerdotum non nega- runt Christum esse virum iustum, nec Iudæ contradixerunt: nam conscientia ipsorum idem eis asserbat. Vxor quoque Pilati misit ad virum suum dicens. Nihil tibi, & iusto il- li. Et latro pendens in cruce socio suo dixit. Hic nihil mali gessit. Denique & ipse Pilatus ingenue fateatur non inuenire in eo causam mortis. Quare & ipse Dominus aduersarijs loquitur. Quis ex vobis arguet me de pecca- to? Vniuersa aqua maris certe non sufficit mū- dare Pilati cōscientiam: quandoquidem pro- prio ore, Christum innocentem esse confitēs, nihilominus morti tradidit. ¶ Aduerte etiā quod à Pilato iudice seculari iudicatur Chri- stus innocens: & à summis sacerdotibus ac- cusatur, iudicaturq; reū illum esse mortis. Sic etiam & nunc multoties fit: nam iustius agi- tur in laicali curia quam clericali. Nam male-

factores qui in curia seculari punirentur, tuen- tur per viros ecclesiasticos in magnum popu- li scandalum: multi etiam iniantur, & pro- mouentur ad primam tonsuram, vt mune- re, & priuilegio clericali gaudentes, audacio- res fiant, & maiora adoriatur mala, certe ple- rumque melius iustitiam, & æqualitatem in secularium tribunalibus exerceri inuenies, quam (proh dolor) Ecclesiasticorum. Sed hæc a ias. Iudæi vero videntes quod nihil facerēt eorum calumnia, recurrebant ad subsidia cla- morum. Vnde quia deficiebant rationibus, in- ualescebant viribus, dicentes. *Commoit popu- lum, docens per vniuersam Iudæam, incipiens à Galilæa vsque huc.* Peruertit (inquiunt) po- pulum, & turbauit pacem communem: nec in vna parte tantum, sed à Galilæa in cepit, & huc vsque peruenit. Expende quod hic accu- santium sermo magis, & eum qui accusatur reddit innoxium: & eos qui accusant docet esse peruersos. Docuisse enim populum non erimnis, sed virtutis constat esse iudicium: nec commoit populum qui pacis condidit testamentum igitur clamoribus inualescebāt qui in tei veritate deficiebant: vt sic clamoro- sa, non iusta sit accusatio: quia per clamorem voluerunt obtinere quod non poterant per rationem habere. Sic faciunt maligni quæ- rentes obtinere per verba, & contentionem, quod non possunt per iustitiam, & veritatē. Nunc considera in quantum se humiliavit iu- dex totius creaturæ constitutus à Patre, vt ac- quiesceret & staret ante iudicium terræ Iu- dææ. ¶ Docet hic Christus omnem mansue- tudinem, & patientiam, cum ante præfide- m stetit, vt sic verus Christi imitator non mur- muret, aut reclamet, aut contradicat: cum indebite ab æmulis læditur, aut impugnatur. Sequitur. *Pilatus autem audiens Galilæam, in- terrogauit si homo Galilæus esset. Et vt cognouit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem qui & ipse Hierosolymis erat illis die- bus.* Quia Christus in Galilæa fuit conceptus, nutritus, & conuersatus, Galilæus est habitus: Pilatus vero occasionem quærebat dimitten- di eum, quia sciebat eum iustum, & innocen- tem, ideo misit illum ad Herodem Tetrar- cham, & præpositum Galilææ. Nā vt ait Euan- gelista Hierosolymis erat Herodes in illis diebus propter solennitatē Paschalem: quia Iudæus natus erat. Pater enim suus amore v- xoris suæ, quæ Iudæa erat transiens ad ritum Iudaismi se circumcidi fecerat. Misit inquit

Enarrat. in Caput. XXIII.

illum volens Herodi honorem deferre: vt ipse Dominus Galilæa hominem Galilæum, vel absolueret, vel damnaret. Credebat etiam Pilatus quod Herodes hominem de terra sua, & maximè innocentem libenti animo liberaret: & ne contra eum, quem infontem, & per inuidiam traditum cognouerat, sententiam dare coactus esset. Vide quod cum Christus mane venisset de domo Caiphæ in Pilati prætorium, quod ab illa septingentis quinquaginta quatuor passibus distat, modo gradum reuocat & remittitur ad Herodem per viam acrem nimis, & accliuem ductus, quæ nimirum viginti & ducetos passus complectitur. Nemo falcem in messem alienam & potestatem alterius immittat: quâuis inimicus sit. Vnde ergo hodierna die tot pullulant quæstiones, oriuntur interdicta & excommunicationes: nisi ex eo, quia seculares iudices de personis Ecclesiasticis supplicium fumere volunt? Vnde tot iurgia, odia, & inimicitia in mundo: nisi quia quilibet immitti vult numeri alteri iniuncto? Culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti. Sed ad contextum. *Herodes autem viso Iesu gaudius est valde: erat enim cupiens ex multo tempore videre eum: eo quod audiret multa de eo, & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri.* Desiderabat hic Herodes Antipas filius Aſcalonitæ, qui innocentes necauit, videre Iesum à tempore, quo Ioannem decollauerat, non, vt aliquid saluti animæ suæ consuleret, sed propter curiositatem, quia putabat illum magnum, vel histrionem aliquem esse. Nam si crederet illum sanctum Prophetam non sic eum videre desideraret. Mali enim non desiderabant bonos aut iustos: sed scurras & histriones. Hi sunt quos Reges & Principes diligunt, hi in palatijs, & domibus magnatum degunt: hi tandem sunt, qui antecunt, & præfunt, plus mendacijs, quam virtutibus onusti. Satius enim fuit Dauidi corâ Achis furere, vt apud eum aliquid valeret: quam se sanctum & Prophetam prædicare, sicuti erat. Nam si bonus & iustus homoque sanæ mentis haberetur, ingressus ei proculdubio prohiberetur. Itaque vt hominibus in domibus Regum, & magnatum aditus pateat, sefurere, atque insanire simulent opus habent, sicuti scurræ facere consueverunt, qui quidem plus cum mentis compotes sint, quàm domini qui eis attentas præbent aures insanos fieri, & scurras non ab re censent, vt sic

ipsismet insanos dominos scilicet, domus melioribus, & delectis priuent & expolient. Hæc sunt delicia regum, cum his conuersari, eosdemque videre desiderant. Et quoniam Herodes credidit, & ratus est Christum aliqua esse editurum exercitia magica, aut manuum habilitates eum maximè videre cupiebat: quare eius aduentu valde gaudius est. *Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil ei respondebat.* Stans siquidem Iesus sicut agnus mansuetissimus ligatus coram tondente inquisitus tacuit, & expectatus miracula edere contempsit: quia Herodis incredulitas, & curiositas, diuina non merebatur videre, vel audire: non enim sunt mittendæ margaritæ ante porcos. Inutile esset coram Herode miracula facere, aut aliquod diuinum arcanum proferre. Præterea respondit Christus Caiphæ & Pilato, non autem Herodi: quia Herodes ei vocem, quæ Ioannes erat Baptista, sustulerat, vox verbi: ideo coram Herode obmutescere dignatus est. Docemur hic nullum otiosum opus facere aut dicere: nam de omni verbo otioso mus ratione reddituri. Iustus enim tempus, locum rationem, & intentionem considerat, vt quid agat, aut loquatur: & omnia suo tempore, vt commodum & vtilitatem proximorum acquirat, facit. Non sic garruli, otiosi, impij, roudani, qui garrulant, derident, & faciunt plurima in scandalum, & damnium proximorum: & sui ipsius damnationem. Præterea Dominus noluit illi respondere, aut miraculum aliquod facere: quia declinabat omnem iactantiam & ostentationem. Docemur etiam ex hoc loco, quod quoties auditores nostri, nostra volunt quasi laudanda cognoscere non autem sua peruersa mutare omnino teceamus: ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, & eorum, quæ erat culpa esse non desinat, & nostra quæ non erat fiat. Multa enim sunt, quæ audientis animum produunt maximè, si auditores nostri & semper laudat quæ audiant, & nunquam quod laudant sequuntur. *Stabant autem principes sacerdotum & scribæ constanter accusantes eum.* Timebant principes sacerdotum & scribæ videntes Herodem cum gaudio, videre Iesum, & pulsare multis quæstionibus ne Iesus sapienter respondendo euaderet. Sed vbi vident Iesum tacere, & Herodem æstimare illum fatuū transeunt in aliū timorem: ne scilicet Iesus tanquam fatuus euadat. Ideo instant acrius accusando rēdentes ad hoc

Matth. 2.
Marc. 6.

1. Reg. 21.

Matth. 7.
Ioan. 1.
Marc. 6.

Matth. 10.

ad hoc, vt ne tanquam fatuus absolueretur. De quibus vtro ibi accusauerunt Euangeli-
sta non exprimunt, sed fortè de eisdem tri-
bus, de quibus coram Pilato accusauerant:
maximè hoc coram Herode aggrauantes,
quomodo commouisset vniuersam Galilæam,
quæ erat ex dominio ipsius Herodis, vt ex
hoc magis sibi animam assumeret. Vnde ad
istas accusationes Christus nihil respōdit, nec
Herodi, nec accusatoribus: sed tacuit non cō-
cedendo eorum accusationes taciturnitate,
sed despiciendo tanquam indignas respon-
sione. Sic Psaltes in persona Saluatoris. Fa-
ctus sum sicut homo non audiens: & non ha-
bens in ore suo redargutiones. Elaias quo-
que ait. Quasi agnus coram tondente se, ob-
mutescet. Docemur hic quod omni loco,
tempore, & coram quibuslibet, veritas est ma-
nifestanda (sed plerumque silentium diu-
inum est.) Videns itaque Herodes quod Chri-
stus nullum signum faceret, nec verbum ali-
quod ad interrogata responderet, nec contra
accusatores suos aliquibus responsionibus se
defenderet, reputauit eum idiotam, ac fa-
tuum, & non sanæ mentis, ideoque. *Spreuit
eum Herodes cum exercitu suo.* Vt omnes in ea-
dem culpa monstraretur esse pares. Sic hodie
sectatores Christi à malis hominibus spernū-
tur, & ab eis fatui reputantur. Hi sunt, quos
aliquando habuimus in derisum & in simili-
tudinem improperij nos insensati vitam illorū
æstimabamus insaniam, & finem illorū
sine honore. Sic etiam & hodie multum He-
rode spernunt Christum qui signa quarunt
conquerentes quod modo miracula ab eo nō
fiant: cum modo non sit opus signorum, sed
operum. Habent (dixit Abraham) Motem, &
Prophetas: audiant illos. Modo autem præ-
ter hæc habemus Euangelium epistolas Pau-
li, & adhuc signa quarimus. ¶ Porro quis di-
cere poterit, quot iniurijs, blasphemis, & irri-
sionibus Christum affecerunt ministri hi ini-
quitatis? Bene dixit illud Psalmi. Ego autem
sum vermis, & non homo, opprobrium ho-
minum, & abiectio plebis. Sicut enim vermi-
culi mortui recenter, nemo miseretur cū res
vilis, & parui momenti sit adeo vt et si concul-
cer quis nihil refert: sic Christi Saluatoris vi-
ta tanquam si esset alicuius vilis vermiculi
despecta est, ipseque adeo conculcatus, spu-
tus, contemptus, abiectus & interemptus, ac
si vere homo non esset, sed vermis. Miserere
ergo tu, & comparere si Christianus es: sunt-

que tibi humana viscera, comparere inquam
ob ingentem abiectiōem, pudeatque te ho-
nores, & prospera diligere, videntem propter
te Deum in profundo miseriæ, & calamitatis
constitutum. Hic videbis sanctum Prophe-
tam Dauidem, factum insanum, & furiosum
habitum coram Rege Achis. Audi ergo Esaiā
in persona Dei in hæc verba loquentē. Filios
enutriui, & exaltaui, ipsi autē spreuerūt me. In
Psalmo quoque habetur. Factus sum illis in
parabolam. Etiam nunc sunt multi similes
Herodi: qui primo gauisus est, postea spreuit
Christum. Sic etiam & plurimi simulant sese
sapientiæ diuinæ amatores, & salutaris verita-
tis inquisitores: non vt secundum eam viuāt,
sed vt in eius profundis & mirabilibus dele-
stentur, Qui dum circa eius documenta labo-
rant, & vitijs seruiūt: quid aliud est nisi quod
Iesum contemunt: Melius fuisset Herodi Ie-
sum non videre: quam videre, & contemne-
re. Melius (inquit Beatus Petrus) esset viā ve-
ritatis non agnoscere: quam post agnitam, re-
trorsum conuerti. Illi vero Gentiles viderunt
Iesum, sed ad bonum suum. Cupiebant enim
in eum credere, vt habetur in Ioāne. Sic &
Simeon, sic Zachæus: sic & tu desiderare de-
bes amplius Iesum videre, hoc est maiorem
quotidie agnitiōem habere, non vt contem-
nas: sed vt in eius dilectione accrescas. ¶ Præ-
terea hoc Christi exemplo docemur, vt nos
potius velle debeamus à malis despici, quam
ab adulatoribus laudari. Secundo quod tēpo-
re & loco expedit aliquando sapientiā dis-
simulare. Vnde quod Dominus ipse fons sa-
pientiæ, coram Herode pro stulto habere se
permisit ex incomprehensibili sua sapientiā
processit: quia si sapientem se verbis, & factis,
ostendisset, vtique passionem suam impedi-
uisset. Tertio, quod homo nihil quærat in ve-
stibus, non ornatum, non pretiositatem, sed
solum necessitatem: quia Saluator in veste
velut fatuus est illusus. Et ideo sequitur in
contextu. *Et illuste indutum veste alba.* Et hoc
in derisionem signumque illusionis, sicut fa-
tui solent aliqua ludicra veste indui, qua cog-
noscantur ab alijs: & tunc derisorium erat
portare de super vestem albam, eo quod sic
illuderetur tunc fatuus. Sic itaque vides qua-
liter Dominus non solum malefactor, sed
etiam stultus est reputatus: ipse autem om-
nia patientissimo tolerabat. Patientiam er-
go habe si tu malefactor, & stultus iniuste fue-
ris reputatus. Nam sicut diuina sapientiā tan-
quam

Psal. 37.
Esa. 53.

1. R. eg. 31.
Esa. 1.
Psal. 68.

Bsp. 5.

2. Pet. 2.]

Luc. 16.

Ioan. 12.
Luc. 2.
Luc. 19.

Psal. 111.

Enarrat. in Caput. XXIII.

Colo. 3.

quam fatua spernitur & irridetur: sic omnes irrisiones quæ solent à varijs mundi huius hominibus Deum præ oculis non habentibus homini spiritali irrogari debent patienter ferre. Vide quod omnes qui piè & innocenter volunt vitam ducere, secundum nouum hominem, ab his qui viuunt secundum hominem veterem illuduntur, & ab eis fatui habentur. Sed propter hoc non debent turbari viri spirituales, imo potiùs gaudere: quia Christus inductus veste alba quæ innocentiam significat, illusus, & derisus est à filijs huius seculi, apud quos alba vestis exprobrabilis est. Sed sicut crux ante passionem Christi exprobrabilis erat, quæ postea facta est honorabilis: ita ut etiam in coronis regum portetur: ita alba vestis post Christi passionem facta est valde honorabilis, & innocentie signum. Vnde qui liber post baptismum renouatus induitur veste alba in signum innocentie, quam confert baptismus. In cuius etiam signum Christo passio Angeli in vestimentis albis apparuerit in eius resurrectione, sed ad contextum. *Et remisse ad Pilatum* Non enim est bonorum iudicium illudere in iudicio constituto: sed aut damnare criminis conuictum, aut absolue- re innocentem. Vtrumque negigit Herodes innocentem irridet, & vinctum remittit ad alium iudicem. Sic Dominus cum nota illusionis portando vestem albam rediit, & Herodis consensum de sua necesse secum derulit. Hic autem consensus apparuit signo, & facto: signo quidem in vestis albæ illuminatione, facto in amicitie confederatione. Quapropter sequitur in textu. *Usa sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad inuicem.* Iam petra angularis coniungit duos illos parietes a deo separatos, Iudæos, scilicet, & Gentiles. Christus enim est pax nostra, qui ex utroque populo fecit vnum. Impletum illud Psalmi. Cum his, qui oderunt pacem erant pacificus, Hos duos a deo discordes iudices, in concordiam redigat. Si tu odio habes proximum, & propter Christum in cruce mortuum non veniam concedis, peior es certe Pilato, & scelestior Herode: qui quidem ad inuicem amicitiam inerunt Christo Domino nostro qui vera pax est intercedente. Vide ergo quam sancta vestigia, & tempora teris, quando contrahendis amicitijs, & concordijs indulges: si quidem maximum, & præcipuum, quod Deus veniens mundo intulit, fuit pax ipsa. Inimicitias autem habebant antea He-

rodes, & Pilatus: propter necem Galilæorum qui de Herodis præpositura, & dominio erant, quos Pilatus occiderat miscens sanguinem eorum cum sacrificijs, quæ offeriebant. Sed nunc super hoc reconciliatus est Pilatus Herodi: quia pro bono habuit Herodes quod Pilatus sibi derulerat mittendo sibi hominem suæ iurisdictionis, & præsertim talem hominem, quem ipse videre diu desiderauerat. Sic multi frequenter amici, & concordes in condemnatione, & nocumento innocentum fiunt, qui antea sibi inuicem contrarij fuerant. Hæc autem amicitia Pilati & Herodis fuit signum quod Iudæi & Gentiles conuenirent in persequutione Christianorum. De hac habetur in Psalmo. *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania. Aliterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum: aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Præterea hanc missionem & remissionem Deus fieri voluit: ad maiorem & euidentiorum suæ innocentie ostensionem. Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum, & magistratibus, & plebe, dixit ad illos. Obtulistis mihi hunc hominem quasi auertentem p. palum & ecce ego coram vobis interrogans non inuenio in homine isto ex his in quibus eum accusatis. Sed neque Herodes. Nam remisi vos ad illum & ecce nihil dignum morte actum est ei.* Historia clara est, nec aliqua indiget expositione: sed tantum considerandum quod Christus Dominus Iudæos suos sibi magis offensos habet, quam Gentiles. Pilatus omnia conatur, & omnem mouet lapidem, ut Iesum absoluat, & eius innocentiam palam ostendat: quem sola Pontificum inuidia traditum nouerat: in quo neque ipse, nec Herodes, causam mortis inuenire poterat. Sed Iudæi clamant, ut morte damnet Christum. Filij naturales, magis persequuntur. Inimici enim hominis (ait Iesus) domestici eius. Præterea Pilatus omnes conuocat tam principes sacerdotum, quam turbam, ut inter tantos saltem aliquem inueniat qui veritati, & innocentie Christi patrocinari velit. Obtulistis inquit mihi hunc hominem quasi contrarium legi diuinæ, & humanæ: sed non tantum ego, sed nec Herodes, ut vos ipsi testestis, inuenit in eo causam aliquam mortis. Et ne existimetis me clamauisse eum, ut veritatem celer, & delicta propria non confiteatur, coram vobis clare, & manifestè interrogauit & non inuenio in eo causam mortis. At qui Herodes sub

Luc. 13.

Psal. 2.

Marc. 16.

Act. 1.

Psal. 17.

Psal. 19.

Matth. 10.

sub cuius cōditione natus, & conuersatus est, & cui plus iuris est in hunc hominem quam mihi, nihil dignum morte in ipso deprehendit. Quid igitur faciam? *Emendatum ergo illū dimittam.* Mira Pilati stultitia: si ipse fatetur, quod innocens est: quid innocente emendari quærir? Et si emendabit, quid in innocentem toties proclamabit? Nam qui innocens est: nec leuissima pœna puniri debet. Sed Pilatus hac castigatione iubens eum flagellari, volebat mitigare odium Iudeorū aduersus Christum: quod vtrique facere non debebat, sed continuo absoluerit Christum innocentem. Ut cunque tamen sit, Pilatus multo melior erat quam Iudeorum pontifices: nam hi totis viribus conantur innocētem occidere, Pilatus autem quærit modum vt eum absoluat. Emendatum ergo eum, scilicet flagellando, vt si qua in vestris cerimonijs commisit, vel in aliquo deliquit pro ipsis correctus emendetur: & sic emendatum & disciplinatum, dimittam à morte liberum Flagris, & ludibrijs eum afficiam quantum ipsi iusseritis, dum modo innoxium sanguine non sitiatis vel fundatis: videns enim ex clamore eorum quod nullo modo poterat dimittere Iesum omnino liberum cum pace ipsorum, & ex altera parte durum sibi videbatur interficere innocentem: ideo ad satisfaciendū eis fecit Christum flagellari, & illudi, vt videntes eum sic punitum & illudum vltra condignum pœnis eius & opprobrijs ipsi, & crudelitas eorum satiaretur, & mitigaretur, mortemq; eius non sitirent: nam naturale est vt ira quiescat, si eū contra quem irascitur humiliatum, & punitum videat. O, Pilate tu vis Dominum castigare: Nescis, quod nec flagella meretur, sicut nec pœnam mortis. Rectius ageres si te ipsum ad suum nutum corrigeres. Vnde intentio non excusat Pilatum in totum: quia nullum per te malum potest propter bonam intentionem effici totaliter bonum: nec faciendæ sunt mala vt eueniant bona. Affligere tamen innocētem, & maxime filium Dei, de se malū erat: ideo nullā habet Pilatus excusationem. Sed nunc, o Christiane tu quisquis es considera quod nudatur ille qui nudos vestit, & ligatur qui soluit compeditos, à dæmonibusque victos, & flagellatur ille qui nos eruit à flagellis. Flagellari enim Christus voluit vt nos à perpetuis flagellis liberaret. Sicut pia mater videns quod pater vult flagellare aliquem de filijs suis, extensis occurrit brachijs: & eū pro-

tegit, exponens se pro eo flagellis. Ideo Christus sicut pia mater, flagella nostra suscepit. Quapropter dicitur in Esaia. Disciplina pacis nostræ super eum, cuius liuore sanati sumus. In sano membro oportet facere cauterium, vt infirma membra sanentur. Ideo habetur in Psalmo. Disciplina tua correxit me in finem. ¶ Vide etiam quod si Christus tam grauius flagellatus est innocēs pro peccatis alienis: quam grauius putas noxios (nisi se correxerint) esse flagellādos pro peccatis proprijs? Discite patienter flagello Dei sufferre: ipse enim vt ait Sapiens, quem diligit castigat: & flagellat omnem filium quem recepit. Fluit itaque regius & pretiosissimus sanguis de omnibus partibus corporis: & eius corpus candidissimum cruore eius roseo rubricatur per totum. Super additur, reiteratur, & spissatur plaga super plagam: liuor super liuorem, fractura super fracturam, sanguis super sanguinem: quousque tam tortoribus, quam in peccatoribus fatigatis solui iubetur à columna cui fuit ligatus. Innumerabiles enim fuerunt plagæ eius. Nam cum pro mensura peccati sit plagarum modus. Christus flagellatus fuit pro peccatis nostris, quæ innumerabilia fuerunt. Et hoc est quod dicitur in Esaia. A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas. Et iterum. Non est ei species, neque decori: & vidimus eum, & non erat aspectus, & quasi absconditus vultus eius, & despectus: & reputauimus eū quasi leprosum percussum adeo, & humiliatum. Iam vides hic beatū Iob, percussum à plāta pedis vlcere pessimo: & Achior coram impio Holoferne dixerat, ligatū. Hic quoque impletum cernimus illud. Fui flagellatus tota die, & castigatio in matutinis. Sed nunquid his omnibus, perfidorum Iudeorū rabies quieuit? Non est satiata eorum crudelitas. Quapropter aliam viam quærir Pilatus vt eū soluat & liberet à morte. Ideoq; sequitur in contextu. *Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum vnum.* Mos erat Iudeorū vnum vincitum dimittere populo in die sancto pasche tantum, quæ populus voluisset: & alij vinciti digni morte qui tūc custodiebantur occidebantur. Quod faciebant in memoriam quādo Angelus Dñi saluauit Hebræos, & percussit primogenita Egyptiorum. Ideo adhuc representandum, & in memoriam huius beneficij, saluabant vnum morti propinquum, & alios interficiebant. Et hanc consuetudinem

Esa. 53.

Psal. 17.

Prou. 3.
Hebræ. 12.Deut. 25.
Esa.Esa. 53.
Iob. 22.Iob. 17.
Psal. 72.

Rom 3.

Psal. 31.

X x 3 nem

nem obseruati interpretantur ab Imperatore Romanorum sicut fuerat obseruata antequam Iudæa esset Romanis subiecta. Pilatus itaque sciens illos cupidos de obseruanda illa consuetudine, & ex alia parte quod Barrabbas erat pessimus, & populo odiosus proposuit eis sub distinctione optionem dicens, quod ad honorem festi liberarent vnum ex duobus Iesum, vel Barrabam, credens quod Iesum liberarent: nam non putabat quod peterent liberationem Barraba qui erat homicida, acie diuotus, & insignis famositate sui criminis, sed quod Iesum liberarent. Ipsi vero nimio odio contra Christum moti, & obstinato corde in malitia perdurantes ne Christus liberaretur petierunt Barrabam dimitti, & liberari: Christum vero innocentem tolli de medio & crucifigi. Ideo sequitur. *Exclamauit simul vniuersa turba dicens tolle hunc & dimitte nobis Barrabam qui propter seditionem quandam Iaciam in ciuitate & homicidium misus in carcerem.* Proh Deum atque hominum fidem, qua iniqua est hæc collatio: innocentissimum eum sceleratissimo, principem pacis eum autore seditionis confesere. Ligna ut legitur in libro Iudicum, elegerunt Rhamnum, & dimiserunt vitem: hunc autem eligendo perdidit animam libertatem, & corporis. Verum enim Christum non hominem reputauerunt. Ut de in Psalmo dicitur. *Ego sum vermis & non homo.* In Osea. *Ego rinea Ephraim: & quasi putredo domui Iudæ.* Sicut enim rinea de veste nascitur, & ipsam consumit sic Christus de Iudæis secundum carnem natus est, & eos merito peccatorum tuorum destruxit: quia homicidam autori vite praterulerunt. Quod increpans Beatus Petrus postea dicebat. *Vos sanctum, & iustum negastis: & petistis vitum homicidam donari vobis: autorem vero vite interfecistis.* Sed quomodo populus tam facile persuasus est à principibus sacerdotum ut Barrabam peterent? Sciebat enim populus Christum beneficentissimum, eius enim beneficia quotidie receperat. Sciebat sapientissimum, eius enim doctrinam suspensus audiebat: sciebat diuinum, eius enim miracula continenter spectabat. Unde igitur tam facile Barrabam vult dimitti, & Christum vitum tantum crucifigi? Profecto argumentum est Christum non esse de terra, sed de celo: non de mundo, sed de Deo. Si enim de mundo fuisset mundus ipsum est, diligeret, nunc autem quia non est

de mundo odit enim mundus. Quia non eras de mundo, petit mundus ut crucifigatur. Nota quod duos homines in sua passione liberavit Christus à morte: hunc Barrabam à morte corporis, & latronem à morte animæ: ut ostenderet quod suo sanguine nos liberauit à morte animæ, & corporis. Sed ad contextum iterum autem Pilatus loquutus est ad eos volens dimittere Iesum. Supra tentabat eum dimittere: sed ex eo tempore omnino, & constanti animo querebat hoc facere. Iudæi autem non valentes per falsas accusationes concunuenire iudicem, vocibus magnis insistebant: quapropter ait Lucas. *At illi succubabant dicentes. Crucifige, crucifige eum.* Quasi dicat. Hæc pœna nullo modo nobis sufficit: sed petimus ut moriatur. Videntes eum magis commouebantur: quia ex aspectu eius quod odio habetur magis contra eum cor odientis inflammatur. Illa meretrix coram iudice Salomone clamabat inuerecunde. *Nec mihi nec tibi sed diuidatur.* Sic nunc inuerecunda synagoga quia iam adulterauerat & recesserat à vero sponso suo Christo, coram Pilato iudice vociferatur. *Crucifige, crucifige eum.* Ingemunt autem crucifige propter desiderij vehementiam, & quia voluntate & opere crucifixerunt eum. Mosis bis virga percussit silicem: & Iudæo bis clamate crucifige, crucifige de percussa silice crucifixi steterunt: aqua largitissima qua totum mundum doctrina, & baptismo abluerunt: sic populum iumentaque, id est, doctos indoctosque salutari verbi longasiti deficientes refecit. Præterea magna fuit horum crudelitas: quia eis non sufficit videre eum sic flagellatum & sanguine perfusum sed volunt occidere: & non quacunque morte, sed turpissima & abiectissima. Clavis affixi ad lignum querunt ne dolor citius finiatur, sed morte producta moriatur: ut in cruce diutius videatur, & modo mortis diffametur. Verum Iudæi de morte pessima cogitabant, sed à Domino eis non intelligentibus electa est. Crux enim erat trophæum quo diabolus erat superandus: ut ille qui in ligno parentes nostros vicerat, à Dño vinceretur. Suis enim armis diabolus victus & suspensus sicut Aman in patibulo quod parauerat Mardocheus. Hic est gladius Goliath Philistæi, & ensis Holofernis quibus decollati sunt. Arma fuit diaboli lignum in quo protoplastum vicit. Hunc Christo parauit, & in eo mortua est mors, & diabolus victus. Si hic esset aliquis adeo in gladiatoria

Indic. 9.
Psal. 21.
Osee. 5.
Joan. 14.

Reg. 3.
Num. 20.
12.
Gene. 3.
Hester. 7.
1. Reg. 17.
Iudii. 13.

toria arte peritus vt inter omnes peritissime
 ense inimici iſtus repelleret & Clypeo exci-
 peret, quem ſi alius ſuperueneret, qui eiſdem
 armis in quibus ille ſtrenuus eſt vinceret &
 ſuperaret, nonne vir maximæ frugi haberetur?
 Diabolus quidem optime ſudem & fuſ-
 ſtem vibrare ſciebat, offendere, & iſtum de-
 fendere: quo armorum genere Adamum de-
 ieceat, & ſuperauerat, & vt peritus & ſtre-
 nuus in huiusmodi exercitio crucem elegit,
 & parauit ſuis miniſtris Iudæis ſcilicet, eorum
 ope quidem: qui tandem modo eorum
 linguis illapſus eſt vt eis tanquam inſtrumē-
 tis Pilatum alloquatur dicens. Crucifige, cru-
 cifige eum. Sed tamen ei contra euenit: nam
 eadem cruce victus fuit, & regnum illius de-
 ſolatum. Vide hic quod non refert ad culpæ
 intentionem occidere hominem lingua, vel
 gladio quia non ſunt hic attendendæ manus
 inertes, ſed os armatum, vnde gladius pro-
 ceſſit quo Chriſtus occideretur. Ideo in Pſal-
 mo habetur, Lingua eorum gladius acutus.
 Caucant ergo ſibi detractores & proximorū
 infamatores ne exacuant vt gladios linguas
 ſuas: quia ſicut gladio corpus, ſic lingua fama
 hominis perimitur, vt in Prouerbijſ dicitur.
 Mors & vita in manibus linguæ. Talibus con-
 uitijſ & iniurijs respondendum nõ eſt. Chri-
 ſtus enim ſicut agnus innocens eis non reſpõ-
 debat. Sed procedamus. Ille autem tertio dixit
 ad illos. *Quia maliſ fecit iſte? Nullã cauſam mor-
 tis inuenio in eo. Corripiam ergo illum & dimiſ-
 ſam.* Si bene quæ in ſuperioribus dixit Lucas
 legeris, iam nunc tertio dixit Pilatus Chriſtū
 innocentem eſſe. Nã primo poſtquam Chri-
 ſtum interrogauit an eſſet Rex Iudæorum di-
 xit Pilatus ad principes ſacerdotum & ad tur-
 bas. Nihil inuenio cauſæ in hoc homine. Se-
 cundo poſtquam venit Chriſtus ad Pilatum
 de domo Herodis dixit Pilatus ad illos. Ob-
 tulitſi mihi hunc hominem quaſi auertentem
 populum, & ecce ego coram vobis inter-
 rogans nullã cauſam inuenio in homine iſto.
 Et nunc tertio, ait. Nullam cauſam mortis
 inuenio in eo. Bene ergo Euangelista noſter
 ait quod hoc tertio dixit Pilatus ad illos. Nõ
 inuenio inquit cauſam mortis in eo. Verum
 dixit Pilatus quia Chriſtus peccatum non fe-
 cit, nec dolus inuentus eſt in ore eius, vnde
 bene dicit in eo, quia cauſam mortis Chriſti
 non fuit in eo, ſed in nobis. Et videns quod
 quanuis oſtendit eis flagellatum, & ſic illu-
 ſum, & vt alij Euangelizæ volunt ſpinis coro-

natum clamabant quod crucifigeretur: addi-
 dit & adhuc vt eorum iram aliquantulū pla-
 caret dicens. Corripiam ergo illum, & dimi-
 tam, volens aliquod ei ſupplicium inferre ne
 crucifigeretur. ¶ Voluit Pilatus quinque mo-
 dis liberare Chriſtum. Primo iudicis muta-
 tione, quando miſit eum ad Herodem. Secū-
 do criminis purgatione dicens, ego in eo non
 inuenio cauſam mortis. Tertio pœnæ illatio-
 ne, quando ait, Corripiam ergo illum, & di-
 mittam. Quarto perſonatum collatione, con-
 terendo Barrabam latronem innocenti Chri-
 ſto. Quinto ex ſententiæ dilatione, eos ſæpe
 interrogando quid vellent facere de Ieſu. Vti
 nam iudices noſtri ita curioſi eſſent pro pau-
 peribus abſoluendis in cauſa iuſta. Sed quid
 ad hæc obſtinata Iudæorum iniquitas? *At illi
 inſtabant vocibus magnis poſſulantes vt crucifige-
 retur & inualeſcebant voces eorum.* Inſtabant
 vocibus magnis ſicut canis rabidi non ſuſti-
 nentes ſibi auferri cadauer: ad quod laceran-
 dum, & deuorandum dentibus, & totis ſau-
 cibus inhiant ſolo latratu cum dentibus non
 poſſint amplius inſequentes. Quanto enim
 plus audiebant quod Pilatus vellent liberare
 eum, tanto magis clamabant in contrariū: vt
 qui criminando, & ratiocinando nequuerāt
 iam vociferando, perficiant: ſed Pilatus timo-
 re mox vincitur: & à tramite veritatis: iuſtitie
 que detorquetur. Perente enim tota Iudæorū
 multitudine vocibus magnis vt crucifigere-
 tur: tamen miſer Iudex Pilatus motus timore
 Imperatoris, ſauori Iudæici populi, cui ipſe
 præerat, & à quibus pecunias ſpetabat acci-
 pere contra iuſtitiam, & conſcientiam, qua
 Chriſtum innocentē nouerat, & in quo nul-
 la cauſa mortis erat: tulit ſententiã crudeliſ-
 ſimã de morte innocentis. Ideo ſequitur in
 contextu. *Et Pilatus adiudicauit fieri petitionē
 eorum.* Pilatus ambitioſus nolēs amittere prin-
 cipatum, quanquam pronuntiaſſet Chriſtum
 innocentem, volens tamē magis clamoribus
 populi ſatisfacere, quam Deo, & iuſtitie, ti-
 mensque ne accuſaretur de Cæſaris rebellio-
 ne, cum hoc, nullum ſuſpicans periculum, eſſi
 innocētẽ pauperem morti adiudicaret (mã-
 xime quia contra dictor aliquis non appare-
 bat) protulit ſententiã, & iudicauit eum ob-
 culpam affectati regni eſſe crucifigendum.
 Quia enim Iudæi Cæſarem Regem, & domi-
 num profeſſi ſunt videns quod ſic ſe poteſta-
 ti Romanorum ſubiecerunt condemnauit Ie-
 ſum quaſi uſurpantem Cæſaris poteſtatē. Præ

Pſal. 16.

Prou. 18.

1. Petr. 2.

Enarrat. in Caput. XXIII.

terea Pilatus Christum quem innocētem sciebat damnauit sequens multitudinis opinionem: ita ut non auderet absoluerē, quem omnes cupiebant damnare. Disce non sequi omnium vōtum, si tu sentis iuste iudicandū. Vnde in Exodo. Non eris post multos ad mala. Ambitiosus itaque fuit Pilatus & pusillanimis: timore enim Iudæorum, non ex malitia damnauit innocētem. Non tamen propter hoc excusatur Pilatus: quia cū iudex esset tenebatur ex officio seruare iustitiam: & nec timore credere debuit, nec amore, ut faceret contra eam: qui si omnino voluisset quem iustum pronunciauerat eripere potuisset. Minus tamen peccauit quā Iudæi: infestit enim ut eum ab eius manibus liberaret, & eius mortuum fuit minus malum: quia Iudæi ad occidendum Christum moti sunt per odium: Pilatus vero propter Cæsaris fauorem, & Iudæorum timorem. Sic ergo eis cōsensit, quia cum effectu futuri eorum obuiare potuit. Cōsensit enim qui cum potest arguere non arguit. Sicut enim tunc Pilatus sic hodie faciūt multi iudices timore vel fauore à veritate iudicij declinantes: & iustitiam subuertētes. Ecce quomodo innocētissimus agnus ut te à iudicio, & lamento iustæ & æternæ damnationis eriperet iniuste propter te iudicio damnari prælegit: ecce quæ non rapuit pro te soluit, & tu nec deuotionis soluis pinguedinem nec compassionis refundis affectum. Cogita quantum amici eius clamauerunt, quando illam sententiam audierūt. Sed maledicti gaudent exultantque quod intentum suum prauum habent: eum qui est verus & æternus Deus derident, & eius mortem quātum posunt accelerant, nec beneficiorum & operum eius recordantur, nec propter innocentiam eius mouentur: & crudelius videtur nec propter afflictionem quam in eo vident se retrahunt. Admonemur hic quod sicut Saluator noster sustinuit pro nobis iniquam sententiam ab homine contra se ferri: sic & nos pro Deo, curare non debemus iniqua hominum iudicia. Vnde Apostolus Corinthijs suis dicebat. Mihi autem pro minimo est ut à vobis iudicer aut ab humano die. Sed procedamus. *Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium & seditionem missus fuit in carcerem quem pecebant. Iesum vero tradidit voluntati eorum.* Dæ veniam coruis Pilatus, & vexat censura columbas: quod etiam & nunc quotidie fieri cernimus nam scelerati soluantur quasi

essent innocentes, & pauperes grauibus poenis plectuntur. Si innocentia tanta sicut Christi nō erat in orbe tuta, & sub tātis iudicibus, & in tanta ciuitate: quid in mūdo erit de pauperū innocentia, quæ non est tanta sicut illa quæ declarata erat virtutibus, miraculis, & doctrina? propterea solatium hic accipiat innocentia laesa à iudicibus. Nō est autem hoc mirandum quia propter innocentiam ouium non dimittit lupus eas deuorare: & maxime cum sint in syluis, vel prope syluas, ciuitates, & vrbes. Syluæ sunt vbi habitāt multi bestiales homines, & tanto maiores syluæ quanto maiores ciuitates. O, quam ingens fuit lætitia illius nequissimæ gentis, quando auctoritate iudicis innocentissimus agnus illis fuit traditus illudendus, & pro libito tractandus. Vestierunt cum vestimentis suis, ut magis agnosceretur in propria veste, quam in aliena, & ductus est foras citius ne mortem eius differant, & ligantes fune manus, & collum ipsius, ponētes lignum magnū crucis, super delicatissimos humeros suos, extra propriam ciuitatē eiciunt. Ecce nunc Rex noster portat sceptrum in signū gloriæ, portat trophæum in signum victoriæ: quo principatu, & potestate spoliando triumphauit. Vide nunc summū sacerdotem intrantem in sancta sanctorum, tāquam paradisi clauem super humerum portantem. Ecce Abel educitur in agrū à fratre, ut ab eo perimatur: & Isaac ligna holocausti portat. Et sicut Isaac nō est occisus sed aries: ita Christus nō quatenus Deus, sed quatenus homo est mortuus. Nam sicut si quis ignito ferro aquā super infundat extinguitur ignis, qui natus est pati ab aqua, ferrum autem manet incolume: sic humanitas passa est quæ pati poterat, non diuinitas. Vide etiam & Moysen cū virga cuius percussione apertum est mare, per quod filij Israel in terram promissionis transierunt. Vide hic Eliseum cum ligno ad quarendum securim, quæ in imo demersa erat ut in hoc salutifero ligno Christus suscitaret genus humanū in imo iacens. Hic adimpletum cernimus illud, quod olim prædixerat Esaias. Principatū eius super humerum eius. Eduxerunt autē illum extra ciuitatem, quorum enim animalium sanguis inferebatur in sancta sanctorum horum corpora educerentur extra castra, cum cremabantur, & immolabantur. Sic Christus extra castra passus est, & immolatus pro nobis, ut nos Deo conciliaret. Baiulans vero crucē, per hoc inducit ad sui sequelā: sicut antea dixit.

Exo. 23.

Psal. 68.

1. Cor. 4.

2.

Leuit. 16.

Gen. 4. 17

Gen. 22

Exod. 14.

4. Reg. 6.

Esa. 9.

Leuit. 8.

Matth. 16.

Hebra. 13,
a. Cor. 4.

dixit, Si quis vult venire post me abneget semetipsum: & tollat crucem suam, & sequatur me. Si verus Christi imitator se ipsum abneget, crucem suam tollendo & extra castra secum impropria eius portando, tãquam purgamentum huius mundi factus, semper mortificationem Iesu in corpore suo circumferat, vt & vita Iesu in corpore suo tandem manifesta fiat. *Et cum ducerent eum apprehenderunt Simonem quendam Cirenensem venientem de villa, & impulerunt illi crucem portare post Iesum.* Lento gradu incedente Christo, imponunt crucem Simoni, qui de Cirene ciuitate Libiæ erat, & pater Alexandri, & Ruffi. Hoc fecerunt non ex compassione: sed timentes ne Pilatus sententiam reuocaret, quia voluntatem dimittendi eum ostenderat, & timebant ne antequam crucifigeretur reuocaret sententiam. Ideo mortem Christi accelerare volentes hunc Simonem angariauerunt: vel etiam quia isti Iudæi volebant, vt Christus non solum moreretur: sed, vt moreretur morte maledictæ crucis, nam maledictus erat secundum legem qui suspendebatur in ligno: timentes verò ne sic fatigatus pondere crucis post flagella & vulnera in via deficeret accelerare voluerunt crucifixionem, vt sic ignominiosus moreretur. ¶ Expende etiam quod Pilati domus à Caluario monte distat mille octingentos septuaginta duobus passibus, vt videas quam longa via Christus Dominus cruce onustus incelsit, post tot precipue labores, & angustias. ¶ Præterea hæc Beati Lucę verba dupliciter solent exponi, Vno modo vt illa particula, post, dicat posterioritatem temporis: & iste intellectus est magis communis: ita vt de posita cruce de humeris Christi postmodum Simon portauerit eam solus. Alio modo vt dicat posterioritatem loci: ita quod Christus præcesserit portando crucem in parte anteriori, & Simon sit subsequutus portando partem posteriorem, quia solus non poterat portare: ita quod ambo portabant, Simoni adiuuando, & simul cum Christo post ipsum portando: & hic secundus sensus mihi melior & verior videtur, & literæ magis consonans beati Lucę, & in antiquis picturis ita depingitur, Simon hic eandem crucem simul cum Christo portando. Sequitur. *Sequebatur autem eum multa turba populi: & mulierum, quæ plangebant eum & lamentabantur eum.* Non dubium quin ibi fuerint viri flentes: quia credibile est ibi fuisse Ioseph Abatimathia, Gamaliel, &

Nicodemum: sed quia fœmineus sexus tanquam contemptibilior liberius poterat principibus sacerdotum presentibus quid contra eorum malitiam senserit ostentare: ideo præcipue dicuntur mulieres hic fleuisse. Quadruplex, autem turba eum sequebatur. Prima carnificum quæ eum trahebant, & premebant. Secunda Iudæorum, quæ eum iridebant. Tertia eorum, qui ad videndum spectaculum veniebant. Quarta amicorum, qui anxie lugebant. Tu etiam si Christi passionem non doles, nec luges, sed in hac vita dies transis risu, delicijsque signum maximum est, quod non est de turba amicorum Christi: qui quidem vna cum deuotis mulieribus lamentabantur, & sequebantur lugentes. Sed quia nouit Dominus qui sunt eius prætermissa furentis populi turba ad amantes & plangentes se, fœminas oculos & ora conuertit: quia suos libenter respicit Dominus, & dixit eis. *Filie Hierusalem nolite flere super me.* Nunc lamentamini me moriturum cuius cito resurrectio soluere mortem potest: cuius mors, omnemque mortem & ipsum mortis autorem destruet. Non enim oportet flere eum, qui propria patitur sponte: sed magis ei applaudere, nam mors mea vita est. Non oportet mortem iustorum flere, quia isti mutantur in melius, & ab hoc exilio in patriam morte interueniente transeunt. ¶ Aduerte quod cum filias Hierusalem appellat, significatur quod non solum mulieres de Galilæa eum sequuti sunt, sed etiam alię mulieres eiusdem vrbs eum sequutæ sunt, & ei adhererunt. Præterea istæ mulieres typum gerebant eorum qui aliorum compatiuntur & miserentur sed non sibi, aliorumque peccata deplorant & accusant, sed de suis moribus non curant: contra quod dicitur in Ecclesiastico. *Miserere animæ tuæ, plagæ Dæi.* Non ergo prohibet Dominus compassionem: sed prædicat aliam lucus causam. Ideo subiungitur. *Sed super vos ipsas flete & super filios vestros.* Hoc dicit propter miseriam, quæ erat ventura à Romanis in obsidione & vastatione Hierusalẽ. Super vos & super filios vestros flete, & super imminenti excidio vrbs & gentis vestræ: vosq; ipsas & vestrâ progeniẽ dignis lacrymarum fletibus abluite, ne vltione mææ mortis dānemini, etiã cū perfidis. *Quoniã ecce dies veniunt.* Sciãt quod quadagesimo anno post meã passionẽ. *In quibus dicent. Pirangustia & dolore maximo & amaritudine cordis genẽ*

Dent. 21.

Luce. 8.

Eccle. 30.

cap. xii

Enarrat. in Cap. XXIII.

res & vlulantes *Beata sterilis, & ventres qui non genuerunt, & vbera, quae non lactauerunt.* Quia agiliores ad fugiendum quam grauidę, & etiam quia pro se solum erunt anxii, & nō pro filiis: nam matres duplici dolore concutientur: vno ex partu suo, alio ex dolore filiorum. Nam vastatione Hierusalem matres filios iugulabant & comedebant. Ideo illarum, quę filios non habebāt aut nutriebant beata erāt prę illis. *Tunc incipient dicere montibus, cadite super nos, & colles operite nos.* Quia multi tūc dicent. Vtinam montes caderent super nos, & colles operirent nos. His verbis explicat Christus mala, quę ventura sunt super Iudęā & Hierusalem in vltionem mortis suę, quę erit talis, qualis nunquam fuit tribulatio ex qua homines esse cęperūt. *Quia si in viridi ligno hoc faciunt, in arido quid fiet?* Nam si Christo omnium virtutum tot tormenta inferūt: in peccatore ab omni humore gratię destituto & arefacto, quid fiet? Certę grauius punietur. Quasi omnibus diceret. Si ego qui peccatum non feci & fructuosus sum sine igne passionis de mundo non exeo: quę tormenta manēt peccatoribus, & impijs, qui fructibus sunt vacui? Christus hic dicitur lignum viride faciens fructum & per consequens indignum abscissione per mortem. Viride etiam lignū & fructiferum sunt iusti & electi: sed aridum & infructiferū sunt peccatores & impij. ¶ Vide tu qui peccata multa contra Deum fecisti, & modo nihil pateris aduersi, aut infirmitatis vel tribulationis: quantum æterna tormēta timere debeas. Putant enim mali quod flagella, ignes, carceres, exilia, & horum similia, q̄ non propter ipsos facta sint, sed pro bonis & iustis: quia has pœnas tantum in bonis vident, & quod ipsi immunes erunt. Sed falluntur nimis, nam pœnæ propter culpam factę sunt: & propria malorum sunt, & non bonorum. Quod si viderint bonos hic pati, iustos affligi, & au dierint Stephanum lapidatū, Laurentium crematum, Sebastianum sagittis confossum: reliquos Dei amicos diuersis supplicijs, & tormētis interemptos, denique ipsum dominum, ac redemptorem nostrum crucis patibulum subire: doleant ipsi peccatores, & timeant, quam graue tormētum, suppliciuq; illis paratum sit, qui quotidie peccāt: cū talia passi sunt innocentes, & Dei amici. Ideo apud Isremiam habetur. Ecce quibus nō erat iudicium, vt biberent calicem, libenter bibēt: & tu quali innocens relinqueris? Non eris in-

nocens, sed bibens bibes. Certe domine Iesu verum est: quia si tu arbor sancta, lignum vitę fructuosum & benedictum tanta pateris, & ramis tuis spoliaris: quid erit de nobis miseris, qui sumus lignum infructuosum & siccum: aptum pro igne & gehennę incendijs? Si ergo incipit iudicium de domo Dei, & omnes qui pie viuere volūt in Christo persequutionem patiuntur: quis finis eorum qui nō credunt euāgelio, & impie viuunt? Cruciatu æternos, in quibus mali in perpetuum detinendi sunt. Nā huius vitę tribulationes, delicia certę sunt: quibus Deus amicos suos afficit. Illi inquam tibi timorem debēt incutere: nam quę hic mala patimur, malorum nomen non merentur, siquidem adeo momentanea sunt, vt simul cum breuitate vitę finiantur. Igitur ex his omnibus, vt concludam, considerare debes quanta passuri sunt illi, quos Deus reprobatur, si tanta passi sunt, quos amat. *Ducebantur autem & alij duo nequam cum eo, vt interficeretur.* Hoc procuratum est per Iudæorum principes, vt Christus infamaretur societate latronum, & a vulgatis videretur in criminibus eorum participasse: & sic viderentur mortem eorum iuste procurasse. Hic adimpletum esse cernimus quod Esaias dixerat: Et cū iniquis reputatus est. A duerte autem quod Christus redemptor noster cum captus fuit in horto dixit Iudæis. Tanquam ad latronem existis cū gladijs comprehendere me. Propterea Christus conqueritur, quod iam quod ipsum comprehendere vellent, ne vt latronibus cum eo tunc se haberent quia enim vir maximi nominis habebatur hoc multum dedecus sensit. Et quoniam ad eorum animos peruenerat Christum hoc supra modum vexasse, ad partem plus læsam iacula mittere statuerunt. Et ideo inter duos latrones eum crucifigi fecerūt quasi dicerent. Qui agrē tulit, vt latro comprehendere, acrius feret se inter latrones crucifixum videre. *Et postquam venerunt in locum qui vocatur Caluarie, ibi crucifixerunt eum: & latrones, vnū à dextris, alterum à sinistris.* Pracone clamāte, vituperabiliter ductus extra portā Hierusalē peruenit ad locū Caluarie vti que fœtidum, Hebraice Golgotha dictum: vbi malefactorum puniebantur. Idcirco dominus Iesus pro omnium salute in loco peccatorem est passus, vt ostenderetur pati pro peccatoribus: & vbi prius erat arca damnatorū, ibi erigeretur vexillum martyrum, vt vbi abundauit peccatū Rom. 5. superabūdaret gratia Dei: & in hoc ostendetur

1. Tim. 3.

Esai. 53.

Iere. 49.

Rom. 5.

retur quod per tolerantiam supplicij perueni-
 tur ad coronam martyrij. Et sic patet mortis
 Christi turpitudine ex conditione loci: quia pas-
 sus est in loco, ubi puniebantur malefactores,
 & rei. Patet etiam ex modo mortis: quia cru-
 cifixus erat turpissimum genus mortis. Ex ra-
 tione societatis: quia inter duos malefactores
 quasi noxius est crucifixus. Et fuit turpis, ra-
 tione temporis: nam fuit in die primo Pasche
 solenni, ubi plurime erant nationes: & conue-
 nerant ex omnibus Iudaeae locis ad celebra-
 dum Pascha in Hierusalem ad sanctum Dei
 templum: & sic fuit multum infamatus, & pesti-
 consequens maior fuit dolor tantam crudeli-
 tatem & afflictionem tali tempore sustinere.
 ¶ Præterea extra portam passus est ciuitatis.
 Primo ut ostenderet virtutem passionis suæ
 non esse includendam intra terminos Iudae-
 æ gentis. Secundo ut ostenderet quod quicum-
 que exire mundum: saltem per affectum. Rursus
 in medio terra habitabilis salutem operatus
 est, ut omnibus esset æqualis: non enim acce-
 perat personarum est Deus. Item sanctificauit
 Christus terram, pedibus sanctissimis suis
 eam conuolucando: aquam super eam ambulā-
 do: & ignem, quia sanctificandus erat in spe-
 cie eius spiritum paraclerum mittendo disci-
 pulis: sed nunc aerem sanctificat in aere eleua-
 tus, ubi mori dignatus est. Secundo in aere e-
 tiam mori voluit, quia commune est elemen-
 tum: & sic mors eius pro omnibus æqualiter
 offerebatur: ex parte sua, quo ad sufficiencyam.
 Cætera enim elementa suos dominos habet,
 ita quod terra vnius, non sit alterius: nec flu-
 uius vni, aut ignis, nō sit alterius: sed aer om-
 nium est, & tantum habet aeris pauper sicut
 duces, agricola sicut rex, & idiota sicut litera-
 tus. Sic etiā Christi passio, pro omnibus fuit.
 Nudus etiam crucifigitur, ut videas quanto
 igne charitatis & dilectionis ardet: qui vestes
 in hyeme habere non potest. ¶ In monte cru-
 cifigi voluit: quia apud antiquos mos erat pro
 reformanda pace inter aliquos potētes, quod
 ipsi montem aliquem ascendebant & ibi du-
 cebatur agnus, cuius sanguis fundebatur: in
 signum quod sic fieret frangenti fidem. Mag-
 ni domini & potētes fuerunt Deus, & homo,
 inter quos fuit contentio & bellum: sed ran-
 de reformata est pax: pro cuius reformatione
 ductus est in motem agnus immaculatus, ubi
 fusus est eius sanguis: in signum quod grauis
 iustitia facienda est de illis, qui hanc pacē per

peccatum confringunt. ¶ Hac morte crucifi-
 xionis voluit mori extensus in cruce apertis
 manibus, ut tibi regnum coelorum concede-
 ret, vlnis explicitis, ut te amplecteretur, & ad
 suam amicitiam teuocaret: quantumuis pec-
 cator fueris, latere perforato, ut te in visceri-
 bus, & corde conderet: & cū spiritum emit-
 tit: caput inclinat, quasi signum faciens voca-
 tionis, ut ad eum te conferre properes: Deni-
 que pedes habet affixos: nam ire ad sumendū
 de tuis iniquitatibus supplicium renuit. ¶ Cō-
 sidera nunc quomodo suis vestibus nudatur,
 & super lignum crucis, quod in terra positū
 erat dire proiectus: & strictissime in modum
 pellis hinc inde est extensus. Foramina prius
 fecerunt in cruce: quia brachia, & pedes Chri-
 sti non poterant foramina attingere, ideo li-
 gatis funibus in manibus & pedibus tantum
 traxerunt & dolces manus, & pedes, ita atro-
 citer extenderunt, quod omnes iuncturæ os-
 sium dinumerari poterant, iuxta illud Psalmi. Psa. 1.
 Dinumerauerunt omnia ossa mea: quia dinu-
 merabilia ea fecerunt. Hæc autem extensio ni-
 mis acerba fuit: & maximam pœnam Christo
 intulit. Hic etiam adimpletum cernimus il-
 lud Psalmi. Foderunt manus meas & pedes
 meos. Extensus ergo nervis, & venis, ac pro-
 tentis iuncturis violente extensione, affixus
 est cruci in manibus & pedibus durissime
 perforatis & laceratis: cum clavis magnis &
 durissimis, cutem carnem, nervos, & venas,
 ac compages ossium dissipantibus. Quorum
 stimulis excita & tu manus & pedes tuos ad
 omne opus bonum: quia enim primus homo
 ad lignum preuaricationis manibus extendē-
 do, & pedibus accedendo chirographum dā-
 nationis nostræ diabolo consecerat: deo Sal-
 uator noster ut chirographum illud deleret
 manibus, & pedibus ligno salutifero crucis
 affigi voluit, clavis inuictissimæ charitatis: de-
 les per hoc chirographum decreti quod erat
 contrarium nobis, & ipsum tulit de medio af-
 figens illud cruci. O, quam libenter crucem
 ascendit: & quanto amore omnia pro nobis
 sustulit. O, quante voces, ac tristes vlulatus, &
 gemitus, ibi ab amicis suis & præcipue à ma-
 tre sua mæstissima audiuntur: cum sic crude-
 liter extenditur, clauatur, & foditur & toto
 corpore dissipatur. Cum ergo crucifixio facta
 esset cruce in terra iacente: post hæc Christum
 crucifixum leuauerunt cum cruce, quæ qui-
 dem eleuatio non dubium quin maximi do-
 loris fuerit, eo quod tunc lacerabatur vulne-
 ra ma

Psal. 73.
 Psal. 10.

Ab. 1.

ad 10.

7. 10.

7. 10.

7. 10.

7. 10.

11

12.

Psa. 1.

Gen. 3.

Colo. 2.

ra manuum & pedum, ex ponderositate corporis: profluxeruntque copiosi riuus sanguinis vndique ex illis magnis scissuris, & fontibus Saluatoris Hic siste tu quisquis es, Christi sanguine redemptus. Ecce Abel occisus à fratre, ecce Isaac ligatus à patre, ecce serpens æreus exaltatus in deserto à Mose, ecce scala Iacob, quæ cælum rangebat, per quã ascendere nos oportet in cælum, & Dominus Iesus innixus scalæ. Ecce Deus occisus ab homine, & Iesus crucifixus in carne: ecce Rex tuus suspensus in cruce, & Dominus tuus cõdemnatus morte & homo mitis, innocensque proprio inuolutus sanguine. Clauis ferri sustinent totum pondus totius corporis eius. Dolores acerrimos tolerat, & vltra quam dici vel cogitari possit affligitur. Vide quanto dolore & labore Dominus stat in cruce: & non tædeat te in seruitio suo stare. Stat nudus corpore, sed vestitus amore, & amoris calore inflammatus. Fisis ergo in illa vulnera oculis, interna pietate considera illud corpus tenerum, corpus illud innocens, corpus immaculatum, graui crucis extensione grauiter laceratum. Attende & vide si est dolor sicut dolor eius. Sed vide quomodo agnus innocens qui non aperuit os suum ductus ad victimam nouissimè verbum benedictionis quale à seculo non est auditum super inimicos effudit. Arrige aures, & audi sequentia. *Iesus autem dicebat. Pater dimitte illis quia nesciunt quid faciunt.* O verbum magnæ patientiæ: magnæ dulcedinis amoris & ineffabilis charitatis. O dulcissimum pectus, non suam attendit iniuriam non pœnam reputat, non sentit contumelias, non obliuiscitur misereri Deo, sed eorum potius à quibus vulneratur ipse medetur, & vitam procurat à quibus occiditur, orat pro eis nec vltionem appetit. Quid hoc verbo mansuetius? Quid benignius audiri potuit? Cur ergo formica, festuca, puluis, & cinis, vindictam expetis, & remissionem protrahis, cum videas Regem gloriæ remittentem contumelias? Iam hic vide summum Pontificem Aaron inter mortuos, & viuentes pro populo interpellatorem, & plaga cessauit. Sic summus sacerdos Christus secundum ordinem Melchisedech positus inter Deum, & homines, pro peccatoribus orat, & dicit, dimitte illis, &c. In cuius persona egregius Psalter ait. Pro eo vt me diligenter detrahebant mihi, ego autem orabam. Iob quoque ait. Hæc passus sum absque iniquitate manus meæ, cum haberem mundas apud Deum pre-

ces. Sed quid tibi & crucifigentibus te Domine Iesu, vt pro eis dicas, Pater ignosce: Scit enim iustitia tua quod peccatores, nõ exaudis, ergo maxima iniquitas maxime claudit aditum ad aures paternæ pietatis. Quod autem peccatum maius, quàm innocentissimum Dei filium occidere, post tot mirabilia, & tu nihilominus clamas Pater ignosce? Præterea accusant te summi sacerdotes, deponunt contra innocentiam tuam falsi testes flagellaris, dederis, inique iudicaris felle potaris: & tu innocens cum Patre tuo tractas de eorum salute, Pater ignosce? Et vltra, nõne sanguis Abel vindictam clamat de terra non misericordiam? cum ergo multo maius fuerit peccatum hoc quam illud: videtur quod vindicare debeas, non tantum misereri? Itẽ lex clamat oculum pro oculo, dentem pro dente: & ecce quasi præuaricator legis tu pro occidentibus clamas, Pater ignosce? Si proprio filio non pepercit innocenti: quomodo parceret tanti impietati? Quomodo igitur à Patre petis, Pater ignosce illis? Mirabilis res si bene perspexeris. Moliuntur sermones eius scilicet Christi super oleum: hoc est super omnem misericordiã: & tamen ipsi ei sunt iacula mortis. Rursus si sic cõdonas inimicis tuis, si sic pro eis ex corde patre efflagitas: quid Dñe Iesu amplius facturus es amicis tuis? Sed quanuis hæc ita esse videantur, non mireris quod Patrem orat: quia maior est misericordia crucifixi, quam iniquitas crucifigentium. Melior est misericordia eius super vitas: etiam si mille ei auferantur. Quod si volueris testimonium, audi Apostolum. Sed non sicut delictum ita & donum. Plus enim potest salus, quam perditio, vita quam mors, gratia quam peccatum: vt ibi abundauit delictum superabundet & gratia. Quod si fel ei dederunt: quid parum fellis immixtum immenso dolio mellis? Nonne fel absoruebit, & totum fel in mellis dulcedinem couerteret? Quid ergo miraris si se continere non possit fons misericordiæ si ex abundantia calciamat dissoluat & effluat super inimicos suos: Allegas legem talionis, & non audis Apostolum dicentem: Neminem ad perfectum adduxit lex? Dicis sanguinem Abel clamare vindictam, & non audis Apostolum dicentem sanguinem Christi melius clamare quam Abel: quia sanguis illius vindictam, Christi autem sanguis misericordiam requirit? Et si peccatum crucifigentium fuit maximũ: nonne didicisti quod abyssus miseriarum inuocet abyssum misericordiarum:

Gene. 4.
Gene. 22.
Num. 21.
Gene 28.

Thren. 1.
Esa. 3.

Num. 16.
Psal. 109.

Psal. 108.
Iob. 16.

Ioan. 9.
Esa. 59.

Gene. 4.

Exo. 21.
Matth. 5.

Psal. 54.

Psal. 62.

Rom. 5.

Hebr. 7.

Gen. 4.

Psal. 42.

rum; & ubi maior est miseria, maiori opus est misericordia: Denique miraris si sic ex affectu indulget inimicis, quid amplius sit facturus amicis: Sed certè fons abyssalis olim signatus, nunc apertus patet, amicis, & inimicis; ut inde hauriat de inimicis amicos facit, & vult huic nouissimo dare sicut tibi. Idèd ait, pater ignosce illis. ¶ Magis Christus peccata hominum dolebat, quam penas quibus torquebat: nam vulnus quod aliquis vulneratus præceteris sentit de illo cõqueritur primo, illud que primum sanari desiderat, postulatque. Sed primum verbum quod Christus dicit in cruce, est dolor de peccatis hominum quibus peccatis facere medicinam desiderat: igitur magis de nostris peccatis dolet. Secundo maius malum maiori dolore prosequendum est: cum autem culpa sit maius malum quã pœna quæ cūque, maiori dolore culpa sentiẽda est: ideo Christus prius de culpa peccatorum conqueritur, quam de pœna, quam patitur. Sed verba orationis expendamus. ¶ Primo paternũ allegauit affectum: eũ enim omnium generalem patrem appellat, cum enim in horto oraret dixit pater mi: nunc vero ignosce illis. Ac si diceret. Non sicut olim te Deum vultionũ, & dominũ exercituum appello, sed patrem pietatis, & misericordix: cui proprium est misereri semper, & parcere Pater enim illorum tu es: ideo eorum oportet misereri. Secundo allegat suæ voluntatis conformitatem ad patrem cum dicit, ignosce illis. Ad eius tendit affectus quod cum lachrymis, & clamore rogat. Ac si diceret patri. Pater ego & tu vnum sumus, vna volũtas, & vna bonitas, iam quod in me perpetrant eis indulgeo, quapropter pater indulge illis. Aduerte quod non dicit, ego cõdono illis aut ignosco, ne aliquis in suũ animum in duceret Christum, eostanquam infestos sibi, & inimicos habere: nam quanuis ipsierant inimici crudeles, non erat opus, ut Christus eis ignosceret, quando quidem iam ignouerat. Quod quidem aperte ostendebat per hoc, quod ut verus amicus pro ipsis orabat. Ideo à patre postulat, ut condonet sicut ipse iam condonauit. Tertio allegat eorum ignorantiam, quia nesciunt quid faciũt. ideo pater indulge illis. ¶ Sed dubium hic oritur, an hæc Christi oratio fuerit à patre exaudita: nam videmus quod multi ex persecutoribus Christi manserunt in infidelitate sua, & finaliter fuerunt damnati, Dicendum quod

Christi oratio fuit exaudita pro omnibus pro quibus orauit; non tamẽ orauit pro omnibus crucifixoribus suis ut fuerunt hi qui propter inuidiam, & superbiam, scientes illum Messia & filium Dei, negantes crucifixerunt eum: ut fuerunt Caiphas, ac scribæ in lege doctissimi, summi que sacerdotes, qui ex malitia peccabant. Sed pro illis orauit, qui ex ignorantia zelum Dei habentes, sed non secundũ scientiã, nescierunt quid fecerunt: ideo in oratione ad didit, quia nesciunt quid faciunt. Erant enim ibi multi supplices, & illiterati de turba, qui seducti à sacerdotibus Iudæorum persequerentur Christũ zelo legis: & pro istis orauit Christus, & non frustra: quia vno die existis cõuersi sunt tria millia, alio die quinque millia: & ut infra euangelista noster Lucas ait cũ Christus spirauit, multi hoc videntes reuertebantur percutientes pectora sua. ¶ Docemur hic primo ut cũ aliorũ mala narramus nõquã ipsa aggrauemus, exemplo Christi qui peccatum tan grande excusat apud patrem. Contra autem multi faciunt sua scelera minima, peccata autem aliorum agrauant sic accusati possunt dicere illud Psalmi. Supra dorsum meum fabri cauerunt peccatores: & prolongauerunt iniquitatem suam. Iob quoque ait. Ostendã vos fabricatores mendacij. Talentum pumbi ponitur super ollam in qua erat iniquitas. ¶ Secundo iniurias nobis factas propter nomen Christi cito remittere, & vltionem pro eis non expectare; contra multos, qui odia sua tenent in mente, similes cani, qui cum non potest lædẽtem se mordere, lapidem sibi proiectum conatur dentibus rodere, & portare. Vox enim carnificũ est, sicut peccauit sic puniatur: vox christianorum, sicut cecidit sic releuetur: sicut dolet, sic curetur. ¶ Tertio quod nemo desperare debet de salute suaquãdiu viator est quãtum cunque graue peccatum commiserit: siquidem nunc videt dominum orantem pro suis persecutoribus. Quidenim, cõuerso, & contrito, non ignoscetur: si sanguis Christi fusus ignoscitur: Quis homicida desperet, si in spẽ venit à quo etiã Deus occisus est: ¶ Quarto quod in nobis Christi exemplo, sic debet charitas abundare, ut inimicos diligamus: & pro ipsis oremus sicut & Christus orauit. Emolliatur ergo cor nostrum, iuxta illud prophetæ Hodie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra. Christus enim flagellis cesus, spinis coronatus, clavis confossus, affixus patibulo, opprobrijs satiatus omnium tamen

Psal. 41.

Psal. 93.

Iuan. 10.

Rom. 10.

Act. 2. 3.

Psal. 118.

Iob. 16.

Zach. 5.

Psal. 94.

Ioann. 19. men dolorū immemor, ignosce ait illis. Sed ad contextum *Diuidentes vero vestimenta eius miserunt sortes.* Sortem miserunt super illā tunicam quæ inconfutilis erat: & desuper contexta per totū. Et ideo ne scinderetur ad vnū eam integram peruenire sorte maluerūt, alia autem vestimenta inter se diuiserūt: q̄ olim eximius prophetarum Dauid prædixerat in Psalmo. Partiti sunt vestimenta mea: & super vestem meam miserunt sortem. Ex quo apparet Christi passionis ignominia, eo q̄ nudum eum crucifixerunt q̄ non sit nisi vilibus personis. Ostenditur etiam crucifigentium avaritia, quia vestes Christi quāuis parum valerēt: omnes tamen sibi rapuerunt. ¶ Voluit autem Dominus sic nudari, vt vestiret nos veste immortalitatis in gloria cœlesti: nam sicut Ionathas dedit Dauid vestimenta sua vsq; ad baltheum in signum amoris, sic Christus vt ostenderet charitatis ardorem spoliari non dedignatur, vt nos dilectissimos suos stola gloria vestiret *Stabat populus expectans & deridebat eum principes cum eis dicentes. Alios saluos fecit, se saluum faciat. Si hic est Christus Dei electus.* Illusus fuit Christus in domo Caiphæ, in domo Herodis, in domo Pilati à militibus Romanis: & nunc in cruce à turbis, principibus, & militibus, vnde dicere poterat. Filios euntriui & exaltaui, illi autem spreuerunt me. Sicut enim illa Michol quia Dauid nudus saltabat coram arca Domini in spiritu & humilitate, & illa illudebat ei: sic hæc maledicta synagoga, Christum nudum illudit in sua humilitate. Hæc enim est illa mulier Iob, qui cum nudus plenus vlcibus esset subsannabat dicēs. Adhuc permanes in simplicitate tua? &c. Sic hæc Christum subsannabat. Saluum fac te metipsum. Sed quid Iob? Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus reuertar illuc in cruce affixus. ¶ Præterea lænserat diabolus crucis virtutem, & positus in linguis istorū, sicut in deserto Dño dixerat, Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant: ita & nūc ait, se saluum faciat si hic est Christus Dei electus. Iam quidem dæmonem penitebat crucem elegisse. Intellexit enim fractas esse vires suas: & hoc agit, vt de cruce descendat ne faceret salutem quam inchoarat. Cōsidera modo quid in aliorum exitu dæmon facit: qui contra ipsum mundi Saluatorem & Dominū venire præsumpsit. In cruce ergo tanquam in muscipula captus est diabolus & victus: muscipula enim diabolice crux Christi fuit, & esca, qua ca-

peretur mors Dñi. *Item illudebant ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei, & dicentes. Si tu es Rex Iudeorum saluum te fac.* Nullus mortaliū adeo derisus est, sicut Christus. Deridebat enim eum populus qui aderat: deridebant eum principes, qui facinus perpetrarunt: milites, qui crucifixerant, & prætereuntes per viam, & latrones qui cū eo erant crucifixi. Impletam cernimus prophetiam, quæ ait. Omnes videntes me deriserunt me. Et illud. Ego sum vermis, & nō homo, opprobriū hominum & abiectio plebis. Et alibi. Desiderabimus eū despectū & notissimū virorū. Et rursus. Quali absconditis vultus eius, vnde nec reputauimus eam. Et in Psalmo. Ego sum factus opprobrium illis: viderunt me, & mouerunt capita sua. Et illud. Propter te obtinui opprobrium: operuit confusio faciem meam. Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filijs matris meæ. Iam hic vide Sansonem, in ludibrium infidelium adductū. Vides Semei sanctum Regē Dauid exprobratē, & maledicentem: postquam à filio eius est eiectus à Hierusalē. Vide Patriarchā Noe nudatum iacere in tabernaculo suo: & à filio derisum. Sed si Chā deridebat illū, filij boni venerabantur. Sic sanē quæ impij Hebræi & Gentiles derident, nos veneremur proni adorantes. ¶ Sed putas q̄ tantū tunc est Christus derisus: A quo nūc Christus crucifixus nō irridetur? Quis nunc amat iniurias, opprobria, tormenta, & crucem? Christū adoramus gloriosum: quem cōtemnimus, & irridemus crucifixū. Vbi est qui nunc cum Paulo dicat. Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Dñi nostri Iesu Christi: illudebant itaque isti milites cū alijs: & accedentes offerebant acetū. Accedebant isti corpore, sed longe erant mente. Miseri & cæci debent supplicare. Saluos fac nos qui indigemus, & nō saluū te fac: cū ipse esset ipsa salus. Sed Dñs Iesus nō acquieuit, docēs nos in tribulatione habere perseverantiā. ¶ At vt Iudæis non suffecit, q̄ Christum crucifigerent: sed etiam crucifixum eum diuersimode deriserunt. Ita & multis non sufficit Christū crucifigere nunc peccando: sed etiam deridēt crucifixum, peccata iterando, vel de peccatis se iactando. Magna iniquitas fuit deridere sic affictum. In Ecclesiastico enim habetur. Ne irrideas hominē in amaritudine animæ suæ. Sicut enim Noe quem nudatum, & inebriatum derisit iunior filius, propter q̄ maledictus est: sic Christus in cruce nudatū, & vino charita-

charitatis inebriatum, irrisit Iudaeus populus: propter q̄ in toto mundo est maledictus, & sterilis, & filiorum spiritali procreatione omnino carer, sicut Michol quia David derisit. Admonet locus iste quod̄ quando fuerimus in sublimi contemplationis, vel sacrae actionis aut sanctae religionis positi non debemus ad verba subflannantium descendere, nec ad mundanas occupationes: sed potius sustinere peruerforum subflannationes: sicut Christus ad Iudeorum insultationem, & tētationem, exprobrationem de cruce descendere noluit, sed ibi vsque ad mortem perseueravit. Vnde dicebat vitis. Nūquid possum de ferere vinum meum q̄ laticat Deum, & homines, & inter cetera ligna promoueri? Sed multi pro minima contumelia descēdunt de cruce patientiā, alij de cruce pœnitentiā. Secundo ne acquiescamus diaboli suggestionibus. Multis suadet diabolus per sua membra: vt descendant de cruce pœnitentię vel religionis, vel boni propositi: & consentiant suggestioni. Multos enim videmus qui in sancto die pasceus cū Christo dño crucē ascēdūt: sed in ipso sancto die paschæ ab ea per infirmitatem, vel per malā consuetudinem descēduat. Tertio q̄ illi, qui cruci pœnitentiā, & derisionis inseruiunt, aut qui bene operantur in lege Dei, ne propterea desistāt, aut desperent. Aduertendum quoq; hic est, q̄ isti irrisores acetum Christo offerebant, & dabant ei bibere, vt hic Lucas noster narrat. Dixerat enim Christus q̄ sitiebat hominum salutē, dicens, sitio: & illi spongiam aceto plenam mixtam cum felle circumponentes obtulerūt ori eius. Cogita crudelitatem eorū qui assidebāt. Acetū offerunt vt in omnibus sensibus ipsum amaritudine replerent. Iam enim velatus fuerat oculis, contra ligni vetiti procacem visionem. Iā maxillas eius pugnis attriuerant, contra pomi vetiti masticationē. Iam collū eius alapis ceciderant, contra cibi vetiti tractionem, solum restabat os, & nares affligere, & deo nares Christi, affligebant aceti odore, & os affligebāt eius amaritudine. *Erat autem & super scriptio scripta super eum litteris graecis, latinis, & hebraicis. Hic est Rex Iudaeorum.* Hunc titulū scripsit Pilatus in quo exprimitur causa mortis eius, quasi dicat. Ideo crucifixus est, quia erat rex Iudaeorum. Mos enim erat Romanorum super lignū crucis ponere causam mortis crucifixorum. Ipse autē accusatus fuerat quod sibi regnum Iudaeorum vsurpare vo-

lebat. Pro hac enim causa Iudaei cum Pilato tradiderunt & Pilatus eum morte damnauerat crucis. Et quia Iudaei contra voluntatem Pilati petierunt Christum ad crucifigendum volens se vindicare de eis per talem modum ideo scripsit titulum, vt redundaret in verecundiam ipsorum. Scripsit autem titulum illum non in vna lingua, sed in tribus famosis linguis: scilicet, Hebraicē, Grecē, & Latinē, & in qualibet lingua integre: vt diuersarum linguarum homines qui ad Dei festum conuenerāt legere, & intelligere possent causam mortis, & vt omnis lingua confiteretur q̄ dominus Iesus Christus est rex regū, & dominus dominātium in gloria Dei patris: & vt omnis lingua commemoraret perfidiam Iudaeorum, & ad ostendendum ipsum pari populo omnis linguæ, & eis dominari in perpetuum. Sequitur. *Vnus autem de his, qui pendebant latronibus blasphemabat eum dicens. Si tu es Christus saluum fac te metipsum & nos.* Id est salutem corporalem nobis tribuendo, & à morte liberādo: non enim curabat de animæ salute, sed corporis: & hanc etiā salutē deridendo & blasphemando dicebat. Sed dubium hic maximum oriri videtur nam Matthaeus dicit, q̄ latrones qui crucifixi erant cū eo, impropetabāt ei, & Marcus dicit qui crucifixi erant cum eo conuinciabantur ei? Sed quomodo ait Lucas q̄ vnus tantum deridebat eum? Ad hęc diuus Augustinus optime respōdet, q̄ Matthaeus, & Marcus pluralem numerum pro singulari posuerunt, vt saepe contigit in scriptura. Vnde Paulus cum ait, conclusērūt ora leonum, de solo Daniele intelligit: & secti sūt, de solo Esaia intelligit. Et in Psalmo. *Astiterunt reges & terra, principes conuenerunt in vnum, pluralem numerum posuit pro singulari, vt in actis Apostolorum exponitur.* Nam reges propter Herodem, principes propter Pilatum intellexerunt, qui testimonium eiusdem Psalms adhibuerunt. Sic etiam more loquēdi dicimus. Hi Annibales, isti Scipiones, atque Metelli: cum singuli fuerint. Vsitatus est enim modus loquendi. *Quid vsitatus est quam dicere, & rustici mihi insultāt, licet vnus tantum insultet? Si diceret Mathaeus ambos latrones insultasse, contrariū diceret: sed cum dicit latrones & non dicit ambos, potest dici q̄ vnus hoc fecit vsitato loquutionis modo per pluralem singularem intelligens: sic etiam plurale pro singulari accipitur: vt in Exodo de illo vitulo autē dicitur. Hi sunt Dij tui*

2. Reg. 6.

Iudis b. 9.

Iohan. 19.

Phi. 3.

Matt. 27.
 Mar. 15.
 Aug. lib. 5.
 de cōsen. e-
 nāg. cap. 16.
 Hebr. 11.
 Psal. 2.
 Act. 4.

Exod. 32.

Enarrat. in Cap. XXI II

*Danie 3,
Iudic. 12.*

tui Israel. Et in Daniele. Sidrac Misac, & Abdenago Deos nostros non colitis, dicitur pro statua aurea. Et in libro Iudicū habetur quod sepultus est in vrbibus Galaa d. Idest, in vna vrbū. Considera nūc quā magni despectus fuit illius latronis: eo q̄ tā vilis & sceleratus homo, & etiam mortē damnatus, & mox pro suis sceleribus moritur⁹ insultauit vitē autori. Discamus Christi exemplo calumnias etiam à vilibus personis patienter supportare: quan do quidē Christus talia patitur à vili latrone. *Respondēs autem alter intrepabat eum dicens. Neque tu times Deum, qui in eadem damnatione es, & nos quidem iuste, nam digna factis recipimus: hic autem nihil mali gessit. Et dicebat ad Iesum. Domine memento mei, dum veneris in regnum tuū* Duo in hoc latrone sunt mirāda. Primū quidē quā docte verba pronūtiat. Culpā cuius suā agnoscit: vt in Proverbij habetur. *Iustus prior accusator est sui* Ait nāque. Nos quidā iuste digna factis recipimus. Sic Dauid, his est indulgentiā consequutus in adulterio, & in populi numeratione. Sic publicanus percutiens peccatus suū iustificatur. Alterum est quomodo innocentia Dñi intrepide cōfiteretur dicēs. Nihil mali gessit. Omnes discipuli Dñi fugerunt, & nullus, nec corā seruis pontificis aulus est cōfiteri se esse Christi discipulū: & tu corā principibus, & magnis inimicis, publicē innocentia eius cōfiteris? Ad sunt siquidē scribæ pharisæi, & seniores populi. Non vides q̄ accusas principes sacerdotū, & Pilatū: Nō times Centurionē, & milites? Nō vides quod lanceis te possum transfigere? Vehemēter miror quomodo sis ausus illū predicare, & Pilatū iniustū iudicem fateri, &c. ¶ Domine, inquit, ad Christū Quomodo illū Dñm vocas videns eum, necdum, cruciatum, & cruci affixū? Sed nihil mirū. Interiori enim fide illustratus, Dñm cōsiderabat. Memēto mei. Quomodo credis memorem tui esse posse, de quo nūc audis, alios saluos fecit, se ipsum autē nō potest saluare? Vbi insignia Regis? Vbi purpura, & vbi aurū? Alij crediderunt videntes illū mortuos suscitantē: sed tu credis vidēs illum morientē. Fide Saluatorē agnoscit, spe postulat regnū, quod eius p̄sententia & charitas merētur. Habuit nāque hęc latronis cōfessio tres cōditiones veri p̄nitētis. Prima est vera scōrū peccatorū cōfessio, quafatetur se iuste, quæ patitur meruisse: sibi ipsi culpā nō carni, mundo, aut diabolo tribuendo: nā tua culpa peccas cū peccas. Secunda est omnis occasio-

nis peccati remotio. Increpauit enim alterū, & ab eius amicitia recessit dicens. Neque tu times Deū, &c. Quod tu etiam fac, fugiens peccatorum occasiones, & à peccatis. Tertio spē, & maximā habuit fiduciā veniā cōsequēdi: quæ quidē maximē peccatoribus necessaria est. Ideo dicit. Memēto mei. Cōfidit enim per merita passionis Christi posse saluari. Præterea nō de regno tēporali agebat, sed de eterno: nō de p̄senti, sed de futuro. Itē credidit Abraham Deo nō in cruce posito, sed de celo loquenti. Credidit Esaias, sed sedēti super solū excelsum: & credidit Moses, sed de medio ignis loquēti. Iste vidit Dñm, nō in regali throno sedentē: sed in p̄na sociatū latronibus. Vidit in cruce pendentē, & inuocat regē. Iudæi crucifigūt, qui nouerūt leges, & prophetas: & tu latro vnde talia philosopharis? Magna fuit itaq; fides, & deuotio istius latronis: atq; ideo fuit absolutus à culpa, & à p̄na totali. ¶ Docemur hic exēplo huius latronis, q̄ iniurias Dei nullatenus tolerare debemus, sed reprehendere sicut fecit latro iste. Secūdo vt quantuncunq; simus sceleratū peccatores, de Dei tamen misericordia nullatenus desperemus: exemplo istius peccatoris, qui per vnum verbū factus est hāeres paradisi. Sed iā nūc videamus quid ad talem tātamq; confessionem Dñs respondeat. *Et dixit illi Iesus. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.* Quid hoc bone Deus, latroni vitā aternā polliceris? Matrē dilectissimam, charos amicos in hoc seculo relinquis: & latronem tecū fers, cū scriptum sit q̄ non habitabit lupus cū agnō? O magnū mirabile. Nonne videtis quoniam sic aternus pater præcepit, qui exijt primo mane conducere operarios in vineā suā: & quōd Christus Redemptor noster munere œconomi fungitur cui iussit soluere incipiens à nouissimis, vsque ad primos. O, bonus latro omnium quidem operariorum nouissimus, qui nondum per horæ vnus spatiū labori operam dederat. Vndecima enim vocatus es, Apostoli vero prima hora: & tamen cum in vocatione nouissimus sis, primus, certe in solutione es. Dignū est beneficium hoc à Deo exhibitum, cuius maximē mirandum sit: attamen Christus dicit nobis, ne nimium miremur, quando quidem enim Deus diues cum latrone inopi ad crucis mensam sederet pro eo symbolum det. Primo latroni Adam parenti nostro, qui de cibo vetito ad mensam comestu

*Gene. 12.
Esa. 6.
Esa. 30.*

*Eccle. 13.
Matth. 20.*

Gene. 3.

*Pron. 18.
2. R. 1. 12.
2. Reg. 24.
Luc. 18.*

rus sedit, quid dixisti? Terra es & in terram ibis. Sed huic alteri qui in tua arbore etiam commedit, quid inquis? Cælum es, & in cælum ibis. O quantum prodest opportune petere. Si tunc cum Baptista Ioanes obiit Christus in manu clauis sicut modo tenet teneret, non dubium, quin sicut charissimo amico aditum patere illi præciperet. Sed tamē in tēpestiue ad ostium appropinquauit, nō sicut latro qui fores sibi aperiri exorauit, & petijt: quare cum primo cœpit verticlauius quasi in semiuersione quando. Inclinato capite tradidit spiritum ianuam paradisi illi potuit omnino. Hodie inquit mecū eris in paradiso. O vox suavis solatiūq; peccatorum: quæ rex gloriæ latroni regnū cōcedat. Potentiori quidē maiora cōferre expedit maximē. Cum ergo titulus iussu Pilati cruci impositus: magni principis signū præ se ferret, non ab re erat, vt sicut rex maxima beneficia seruo conferret. Beatus es si quidē sic prædicari non te preterijt, nihil enim minus quā regnū eternū tibi vēdicasti. Magna liberalitas, & amor fuit in Asuero quādo promisit Hesther medieta tē regni sui. Quanto magis iste Rex noster ex ineffabili largitate sua totū regnū suum largitur cui libet amico suo fideli, & sibi fideliter seruiētī: Nā si latroni liberaliter, & cito dedit regnum, quomodo negabit ei qui fideliter ei obsequitur? Vnde Paulus. Ambulatis digne Deo, qui vos vocauit in regnū suū & gloriā. ¶ Aduerte autē quod non promisit regnum nisi existenti in cruce: quia qui nō cōpatitur, non cōregnabit. Ideo Ioannes. Particeps & socius in tribulatione, & regno. Ideo si tu cupis, & vis regno Dei cū Chro frui: esto hic suorum laborum particeps & eius crucis socius. Hodie mecū eris in paradiso. Hoc est quia mecū es in cruce, mecū eris in paradiso. Quā plurimi volūt esse cū Christo in paradiso: sed renunt esse in cruce cū illo. ¶ Expende etiā quod paradysus nō capitur hic p̄ cœlo empyreo quia nullus in illo ante Christi ascensionem intrauit. Sed per paradysum intelligit statum beatitudinis, quæ habent beati vbicunq; sint, quia Deū vidēt, & diuina fruūtur essentia. Et quia latro ipso die mortuus est, statimque vidit Christū gloriosum, & animā eius deitate plenā, beatus fuit: & in paradiso fuit cū Christo. Præter ea huic promissioni assertionē suam adduxit dicens, amen dico tibi. Primo quia grandi peccatori & tā vili personæ difficile videbatur sine præcedētibus meritis dari regnū: & ideo per Amē, patuit sibi regnū irrevocabile. Secū

dō, vt ostenderet dñs viris Ecclesiasticis quæ eis cura debeat esse animarū pretio sui sanguinis emparū: maximē quādo morti appropinquāt, tūc debēt eas allicere misericordia Dei, & spe gloriæ, & premij cœlestis, ne in mortis articulo desperēt: quē admodū hic derelicta matre, & amicis suis huic pauperi moriētī & de sua salute sollicito intendit, & cū regni promissione allicit. Matrē enim suā in curā dedit Ioāni, animā vero latronis, suæ curæ reserua-uit. ¶ Rursus aduertēdū est, quod in Christi cruce est oīs salus, ita vt in ea primo palā fecerit salutē. Per lignū enim Adā latro expulsus est de paradiso: sed post Christū, per lignū crucis primus intrat latro paradysum. Huius exēplo habemus verā fidē. Regnaturū enim credidit quē secū moriētē vidit, & verā spē habuit remissionis peccatorū. Nō est tū securū expectare vsq; ad finē ad pœnitēdū: quod priuilegia paucorū non faciunt legē communē. Pauci enim sunt, qui in morte vere pœniteant. Sicut monstrū enim esset quod lupus habeat caudā ouis: sic monstrum est quod vita rapacis vsurarij habeat bonum finem. Vide etiā quod Christus multū desiderat peccatorum salutē. Nā quia propter peccatores de cœlo vbi nullus erat peccator, venit ad terrā vbi erant peccatores, & viuendo eis se familiarē exhibuit: nā multi peccatores, & publicani venientes discūbebāt cū Iesu: & sicut in vita hac mortali societate cum eis habuit, sic & in morte latrones socios habuit, & tantū vni eorū regnum Dei promisit. Iā ad contextū. *Frat autem fere hora sexta & tenebra facta sunt in vniuersam terrā vsq; in hora nonam. & t̄ obscuratus est sol, & velū tēpli scissum est mediū.* De hora qua dñs crucifixus est multa senserunt sancti doctores, ex eo quod Marcus dicit illum crucifixum hora tertia, ceteri vero hora sexta. Aliqui dixerunt, quod linguis Iudæorū crucifixus est hora tertia: & manibus hora sexta. Verū si Marci verba spectes longe abest hoc à vero: nam postquā dixit hora tertia crucifixerunt eum subiungit, hora sexta tenebræ facta sunt super vniuersam terram: ideo alia hora quam sexta crucifixus est. Alij autem alio modo interpretātur. Nos autē alio modo interpretari cogimur. Itaque sicut nox, vt Hieronymus notat, in quatuor vigiliis diuidebatur, sic dies in quatuor partes siue horas: hoc est in primā, tertiā, sextā, nonā: ita vt singulis horis tres horas nostrarum tribuamus, quare cōficiūt duodecim horas diei artificialis. Itaque hora prima erat ab

Ioan 19.

Gene. 3.

Hebber. 7.

1. Thess. 2.

Rom. 8.
Apo. 1.

Enarratō Cap. XXIII.

ortu solis secundum horologium nostrum, quod est ab hora sexta mane per tres horas sequentes: id est, vsque ad nonam. Hora tertia ab hora nona vsque ad meridiem. Hora sexta ab hora duodecima meridiana, vsque ad horam tertiam post meridiem. Hora noua ab hora tertia post meridiem vsq; ad sextam in qua dies finitur. Christus igitur crucifixus est parum ante meridiē: atq; ideo crucifixus est hora tertia, hoc est in toto illo spatio, q̄ horæ tertiæ assignatur, s. trium horarū, & quia hoc fuit parum ante horā sextam, & intra horam tertiam dixerūt alij Euāgelistæ, erat hora quasi sexta non hora sexta, sed fere, & quasi sexta & intra horā tertiā, vt Marcus ait. Et etiā quoad secularia diuidebāt diem in duodecim horas artificiales, quartū prima erat in ortu diei & meridiēs sexta, & duodecima in occasum solis, & decima octaua in media nocte Sic Christus dixit nōne duodecim horæ sūt in die: Et iterū. Hora septima reliquit eum febris. Hoc est, hora prima post meridiē. Et alibi. Erat hora quasi decima. Itaque cum Marcus dicit, Christum crucifixum hora tertia: hoc est, in illo spatio trium horarum secularium: & vnus factæ versus finē eius. Et hoc est quod reliqui Euāgelistæ dixerunt, hora fere sexta ¶ De his autem tenebris & solis eclipatione sciēdum quod ista eclipsis, & obcuritas non fuit naturalis sicuti est, quam modo fieri videmus ex coniunctione solis & lunæ: nam ista eclipsis miraculosa fuit, & præter totum naturalem cursum. Quoniam naturaliter solis eclipsis accidere minime potest, nisi in coniunctione solis & lunæ, quia scilicet, luna interpoaitur oculis nostris, & soli ipsi Qui autem in Christi passione obligit fuit in oppositione, in pleni lunio, scilicet, & cum à sole cētum octoginta gradus distaret, in alio emisphærio inferiori ciuitati Hierusalē. Quod ita esse patet nam agnus paschalis nō immolabatur nisi luna quatuordecima, quem quidē comedit Christus pridie mortis eius cum discipulis suis, sicut erat in lege præceptum: & postridie quando erat solēnitas azymorū, & incipiebat luna quintadecima quādo Christus spiritū emisit, necessario dicendum est lunam esse iam plenam, & in solis oppositione: quare sic solē eclipsare non poterat, siquidem scimus ipsam solam, & nullum alium planetam ipsam valere eclipsare. Ideo ista eclipsis fuit miraculosa, & præter ordinem, & cursum naturalem. Solus ergo Deus facere

potuit sua omnipotenti virtute, vt sol sua luce priuaretur. Præterea quod inquit in vniuersam terram: sol eclipsari nō poterat nisi in dimidio terræ in qua solum lucet, quoniam alia quæ superest medietas est vmbra eiusdē meterræ. Sed sciendum est, quod cum luna tunc esset plena, & cum lumen quod ipsa emittit, à luce solis oriatur, essetq; ea in inferiori emisphærio sequitur ipsius etiam eclipsum cōtigisse: quare amisit lucē & obscurata est, vnde necessario dicendum erit, quod fuit eclipsis vniuersalis, & obcuritas in vniuerso orbe, nam stellæ & luna lumen emittere nō poterant cum illis deesset, solis defectu. Cōgruū enim erat & rationi consonum, vt sol obscuraretur Quia enim verus sol iustitie eclipsum patiebatur: sol iste visibilis clarissimum mundi lumen, factori suo compatiens lucis suæ radios retraxit & occultauit non valens intueri dominum pēdentem, mortis eius vtilitatē & acerbitatē. Hoc autem factum fuit, primo vt natura sensibilis Christo compatiens corda lapidea ad Christi compatiōem emolliret: & ideo petræ etiam scissæ sunt Secundo vt luminis eclipsiatio subtractionem veri luminis in cordibus Iudæorum, & militum, Christum crucifigentium ostenderet. Tertio ne corpus Christi nudum in cruce, & mortē eius exprobratissimam ab impijs cum gaudio videri, vel eos sua luce frui permetteret. ¶ Velum etiam templi scissum est, non intelligas quod sit scissum illud velum quod erat intra sancta, & sancta sanctorū. Duo enim vela erāt in tēplo, vnū q̄ velabat sancta sanctorū, & alterū exteri⁹ siue tabernaculi, siue tēpli. In passione ergo Saluatoris velū q̄ erat foris cōscissum est à superiori parte vsque ad inferiorem quod quidē erat pretiosissimū, purpura, bysso cocco, auro, & serico cōtextū hyacintoq; q̄ in diebus celeberrimis suspendebatur & tūc in paschate positū fuit. Hoc ergo signo insinuebatur reuelata esse mysteria, & secreta sacramētorū legis, quæ antea velata erāt vt vniuersis proderēt, ad gētesq; transiret, & impletā esse veritatē, quæ in figuris latebat, & cœlū apertum quod ante clausum erat, Præterea si David, Saulis, & Ionathæ mortem audiens, 2. Reg. 1. sua scidit vestimenta (eo argumento indignitatem mortis illustrium virorum exhorrens) quanto potius pater æternus mortem filij sui indignissimā indignissimā ferens, vestes suas quæ velū templi erāt, rescindere debuit? Sed pcedam⁹. *Et clamās voce magna es⁹ ait.* Fuit, vt hic

Hier episto
la ad Cypria

Marc. 15.

Ioan. 11.
Ioan. 4.

Exod. 12.
Leuit. 23.

hic dicitur validus, & magnus clamor iste qui usque in infernum auditus fuit, cœlumque, & terram tremere fecit. Vox ergo illa nō fuit naturalis sed miraculosa, quia homo magno & longo cruciatu afflictus, & ex tali afflictione morti sic proximus, non posset sic clamare virtute naturæ: adeo sequitur quod vox illa formata fuit virtute Dei. Voluit autē edere hanc magnā vocē iā iam moriturus, vt nos de fides, iacētes, somniculosos, imō & mortuos ad tam incredibile miraculū aspiciendū excitaret, quale erat q̄ vita moreretur, & Deus patretur. Clamat etiam cū moritur, vt attendamus eā mortem quæ mortē nostrā destruxit, eam mortem, quæ fuit mortis mors & morsus inferni. Clamat vt credāmus eū, qui moriebatur pro peccatis nostris, resurrecturum propter nostrā iustificationē. Clamat iterum vt voce sua illa terribili prædam infernus dimitteret, quā tōr antea seculis tenacissime in faucibus tenebat. Clamavit enim dñs voce magna quādo Lazari animā ab inferni dentibus euocabat. Quanto ergo maiori voce erat necesse clamare, vt fera illa truculentissima, terribili clamore deterrita victos quos in lacu premebat liberos esse permitteret. De mū & voce magna clamat: quasi dicat. Osurdi mortales. Hactenus vos docui, hactenus prædicavi: hactenus clamaui, iā me non estis amplius audituri nec prædicantē nec clamantem, clamas nūc morior vt vnīcus hic clamor in auribus vestris perseveret, qui vos. s. admoneat, vt caueatis peccata. Ad hunc clamorē monumenta aperta sunt, terra tremuit, lapides sese cōciderūt demones obstupuerūt, & infernus cōtremuit. Nunquā enim similis vox audita fuerat in orbe. Trāsuerberavit vox illa cor matris piissimæ, quæ tūc iuxta crucē stabat, & eius memoriæ tunc illud Simeonis verbū reuocauit, qui dixit: Tuam ipsius animā pertransibit doloris gladius. Sed quid dixit sic clamās? *Pater in manus tuas commendo spiritum meum.* In tua potestate cōmendo spiritū meum, quo nobis declarare voluit q̄ sanctorū animæ ex eo tēpore in manus Dei ascendūt: nam prius ab inferis omnīū animæ tenebātur, donec venit qui captiuos redēptionem prædicauit. Nō tamen hæc loquitur, quasi quid timeat animæ suæ: sed patri rursum reddit animā, quasi depositum q̄ ab illo acceperat ante. Vnde alibi ait. Potestati habeo ponēdi animā meam: & potestati habeo iterū su mendicā eam. ¶ Vide Christi Saluatoris nostri magnificentiā. In vi-

ta sua magnificus fuit, sed multo magis in morte: nihil enim sibi retinuit sed alijs omnia donauit. Nā Petro Ecclesiam dedit, Ioāni matrē suā charissimā. Patri dedit animā tuā pretiosissimā, lacroni dedit paradysum. Nicodemus, & Ioseph dedit corpus propriū, nobis omnibus dedit suam carnē sacratissimā, & pretiosissimum sanguinem in cibū & potum, & his qui eū crucifixerunt, vestimenta. ¶ Præterea quilibet moriens desinit per mortē ipsemet, ac per hoc non potest asserere quod ipsemet deponit spiritum suū in manus alterius. Christus autē solus per mortē non desinit esse ipsemet: quia hypostasis eadē perseverauit post mortem: & propterea solus potuit verēdicere vt in Græco habetur. Cōmendabo spiritum meū. ¶ A duerre autē q̄ animā suam rationālē spiritum vocat, quia quando est in corpore officium agit animæ animādo, & informādo corpus: sed excepta anima nostra à carne trāsit in statū spiritus, quoniam existit illo modo quo puræ substantiæ spirituales existunt. Iterū obserua q̄ Euangelista noster Lucas primum verbū, quod Christū protulisse dicit in mortali corpore fuit. Nesciebatis quod in his, quæ patris mei sunt oportebat me esse? Sic etiā vltimū verbū fuit: pater in manus tuas: nam statim spirauit post hæc verba: vt intelligas ab extremis media verba tendere ad declarandā, & propagandā fidē æternæ processionsis suæ à patre. ¶ Vide quid in articulo tentationis, & specialiter in mortis agone agere debeas. Tunc enim pater inuocandus est, & ei spiritus commendandus: quia tūc maxime demones versantur circa nos, sicut leones rugientes præparati ad escam. Sed dices. Quomodo patrē inuocabo qui nunquam vixit vt filius? Pius pater à quo omnis paternitas in celo, & in terra nominatur, peccatorem non respuit, nec indignatur, à peccatore vocari pater: imo docet peccatorem, vt sic eū vocet. Frons meretricis facta est tibi, noluisse erubescere: ergo saltem voca me, amabo, pater meus es tu. *Pater dicens expirauit.* Hic fuit maximus Christi dolor, & exitus, nam vltimum terribilium est mors. Eadem hora qua Adam peccauit Christus expirauit. Nam primus Adam post metidie peccauit, quia mox vt peccauit, vocem domini audiuit deambulātis ad auram post meridiem & tunc circa horā nonā secundus Adam expirauit. Vnde qua hora primus Adā peccando induxit mortem huic mūdo, eadē hora secundus Adam mortem moriendo de-

Yy 2 struxit:

Ose. 13.
1. Cor. 15.

Ioh. 11.

Luc. 3.

Ioh. 10.

Luc. 2.

Luc. 2.

Matth. 6.
Hier. 3.

Gen. 3.

Enarrat. in Cap. XXIII.

Aruxit: & qua hora illi paradisus est clausus, eadem hora iste paradisum aperuit: quia ordo poscebat, vt eodē tēporis articulo quo Adā obcluserat paradisi ianuā, pateret latroni poenitenti. Verū dum beatissima virgo ea dēq; pijsissima mater filium suū expirasse conspexit: cōtinete se non potuit, quin pijs lachrymis laxaret habenas. Cœpit fluēta lachrymarum effundere: cœpit ex intimis visceribus luctuosissima trahere suspiria. Cœpit ex acutissimo dolore, maternos ac ideo acerbissimos exprōmere gemitus: illud tacita sed miserabili oratione subinde repetens. Fili mi Iesu Iesu fili mi. Quis mihi daret, vt moriar pro te? Vbi vero foeminae circumstantes Christum vident defunctum, & matrem aspiciunt tam iustis lachrymis terram irrigantem, cœperunt ipsa lachrymare, cœperūt plāgere, clamorib; que aeternam, & cœlum concutere. Id vero viri cuncti conspiciunt, temperare sibi non poterunt, quin lachrymis vultus irrigarent, & ex barba vbertim lachrymæ defluerēt. Factus ergo illic planctus magnus luctuosior, quam fecerunt Aegyptij super defuncto Iacob patre Ioseph, factus est planctus magnus, qualis fieri solet in morte primogeniti, vt Zacharias dixit. Aspicient in eū, quem confixerūt, & plāgent eū planctu quasi super vnigenitū: & dolent super eū, vt doleri solet in morte primogeniti. In die illa magnus erit planctus in Hierusalē sicut planctus Adadremon in campo Maggedon. Non habuit propheta aliū plāctū cū quo plāctū crucis compararet, nisi fūnefissimū plāctū, quo torus populus plāxit Iosīā Regem sanctū, patriæ patrē reipublicæ reparatorem & legis zelantissimū. Hic occisus fuerat in cāpo Maggedō, qua causa vniuersus Iuda, & Hierusalē luxerunt illum. Hieremia s maximē. Cuius omnes cantores, & cātrices lamentationes super Iosīā replicāt. Quæ verba scripta sunt, vt lamentationes super Iesu vero Iosīa nos etiā replicemus, & threnos illos & lamenta repetamus, &c. ¶ En seriem, dominicæ passionis audisti, quomodo dñs noster, Iesus Christ; post multos labores post multas passiones, pœnas opprobria, vulnera, & post crucē, & omnē sui sanguinis effusionē clamore valido tradidit spiritū. Studeam; cōmori Christo, id est, moria mundo vitijs, & peccatis, non permitramus ea in nobis viuere, si cum Christo volumus viuere. Secundō studeamus mori dū viuimus. Iā enim nobis de morte cogitandū est, dū sani sumus cu

randum nobis est ne inueniatur in nobis propter q; mori formidemus. Nā si mori formidas, te ipsum interroga, & scrutare quid in te sit: quare mori formides. Si amor alicuius rei que Deus nō est, vel aliud in causa est, quare mori metuis, illū abijcias à te: teq; liberū facto à causa huius timoris, & in illū statū mētis te ipsum constitue, quo non formides mori. Tertio multū tenemur amare Christum, qui pro nobis animam suā posuit. Poterat nos alijs multis modis saluare sine morte filij sui: sed hūc modū elegit, vt ostēderet dilectionē erga hominē, pro quo mori dignatus est. Sic Paulus, cōmēdat charitatē suā in nobis Deus quoniā cū peccatores essemus, pro nobis mori dignatus est. Vide ergo quātū tenearis diligere illū qui propriū sanguinē, & vitā dedit. Demū quilibet Christianus moriē debet illa seruare quæ Christus seruauit in sua morte. In extremis positi debem; orare clamare saltē corde, plorare pro peccatis per verā poenitentiā, animā Deo cōmēdare, & spiritū tradere volūtariē. In morte volūtariē nostrā diuinæ volūtati tradēdo. Sed quid post hęc actū sit audiamus. Vidēs autē Cēturio q; factū fuerat, & glorificauit Deū dicens vere hic homo iustus eras. Si annulus aureus tibi sit pulchrū ac pretiosum lapidem celatum desuper habēs quē que si aceto immixtus fiet vt aurum illustretur ac perficiatur: lapis autem frāgatur & in frustra cōminuatur. Ita & eodē modo pulcherrimus humanitatis Christi lapis auro diuinitatis purissimo celatus cū se amaritudini passionis in seruit cōminutus est: sed diuinitas apprimē perlustrata, quia nota est diuinitas & hominibus manifesta: nā vidēs Cēturio q; fuerat factū cōfessus est Christi diuinitatē. Erat autē Cēturio hic Gētilis à Pilato præside Romano missus cū suis militibus vt Christū custodiret, ne tumult; oriretur. Vidēs itaq; hic Cēturio q; factū fuerat, scilicet, tenebras & terrę motus & quod clamans spirasset glorificauit Deum fidei confessione, ac potestatem, diuinitatem, humanitatem, & innocentiam Christi cōfessus est, tam ipse quam milites illi, qui cum ipso erant. Nam Mattheus ait, quod dixit. Verē filius Dei erat iste. Et Marcus. Verē homo hic filius Dei erat. Et Lucas ait quod dixit. Verē hic homo iustus erat. Totum enim hoc dixit Centurio affirmans hæc & replicans & vocans illum Deum, & hominem, & iustū. Ac si diceret. Quid alijs videatur nescio: ego autē credo quod hic nō est populisē ductor

2. Reg. 18

Gene. 50.
Zacha. 12.

2. PARA. 35.

21.110
21.111

Rom. 5.

21.111

Mat. 27.
Mar. 15.

ductor aut latro aut aliud simile, vt Iudæi & principes sacerdotum & Pharisei dicunt & illum accusant Sed vere iustus est, innocens, & bonus & homo Deus. Principes & scribæ docti in lege suum Messiam non cognouerunt, imò occiderunt: & hic Gentilis fatetur quod sit homo & iustus & Deus. Hæc tria necessaria fuerunt ad redemptionem hominis perditæ, vt illū redimeret. Homo in quâ oportet vt esset qui deberet. Deus qui valeret: & iustus qui congrueret. Ex istis aggrauatur scelus Iudæorū quia occiditur Deus à seruis, homo à bestijs caninis, & iustus, ab iniustis. Multum quidē istos ad fidē diuinitatis disposuit q̄ cū clamore magno sic potenter, & dominatiue spiritū dimisit. Videbant enim q̄ clamor ille supernaturalis & miraculosus fuit: quia propter defectū sanguinis & effusum spiritū tālis clamor fieri non potuit ab homine sic mori propinquo: & ideo concluderunt quod esset factus virtute diuina supernaturali, & per consequens quod ipse esset filius Dei. Vide tamen hic tæcitatem & duritiem Iudæorum. Omnia hæc Christi miracula viderunt Iudæi & multo maiora antea viderant: sed credere respuerunt, & insensibiliores gentibus Deum non crediderunt. Sic etiam & multi Christianorum, & vtinam etiam illi, qui maiorem perfectionis vitam profitentur: non sint deteriores illis militibus & bellatoribus: sed de his satis. Monemur hic, vt nos, qui plus alijs recepimus: ne grauius & districtius postea iudicemur Sed ad contextum *Et omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant quæ fiebant secutientes pectora sua reuertebantur.* Ex his patet quod non tantum Centurio aduertit ad miracula: sed & alij quidā huic misertimo spectaculo adstātes, visis his, quæ contigerant reuertebantur percutientes pectora sua: partim præ dolore quod hominē tā innocens ac beneficus tam indigna passus esset, partim metu vindictæ diuinæ, quā sibi male conscij ex ostentis conspectis suspicabatur imminere. Condolens ergo & tu plorā si piā habes animā & viscera pietatis. Lapidēs in Christi morte fracti & cōminuti sunt, & sunt corda lapide adamantino duriora, ad eō vt nec signi mica passionis Christi in eis appareat Non est durities adamantini lapidis, quæ hirci sanguine non mollescat atque apta cultui nō efficiatur: & tamen quam plurima corda sunt, in quibus Christi sanguis effectu careat. Hos iam deceptos à principibus sacer-

dotū & Phariseis passioniq; Christi consentientes facti pœnitebat: fuit enim fructus orationis dñi cum dixit, dimitte illis quia nesciunt quid faciunt. ¶ Vide q̄ nō sufficit tondere pectus nisi etiam homo reuertatur à via sua mala vt isti faciebant: nā percutiētes pectora sua reuertebantur. Nā qui pectus suū tūdit & se non corrigit peccata sua solidat & non tollit. Hanc autē percussione repræsentat sacerdos in missa quādo post cōmemorationē dominicæ passionis dicit percutiendo pectus Nobis quoq; peccatoribus. ¶ Obseruandum hic est, q̄ Christus clarificatus est & glorificatus est in cruce à septē. Primò à corporibus cœlestibus quando retraxerunt radios suos. Secundo ab elementis, quando terra cōcussa est & aer tenebrosus factus est in clara die. In natiuitate enim Christi nox in diem versa est. Vnde dixerunt Angeli. Natus est vobis hodie, cum tamen esset nox. Tunc impletum est illud. Nox sicut dies illuminabitur. Sed passio Christi licet fuerit in meridie, tamē dies conuersus est in noctē iuxta illud. In die illa occidit sol in meridie. Tertio à corporibus mixtis, quia velum templi scissum est à summo vsque deorsum, & monumenta aperta sunt & scissæ petrae. Quarto clarificatus est à mortuis. Nam vt in Mathæo dicitur, multa corpora sanctorum surrexerunt & ingressa sunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Quinto à viuis nobilibus, vt à Centurione. Sexto à simplicibus, vt ab his qui reuertebantur percutientes pectora sua. Septimò à mulieribus, quæ stabāt à longe non dimittentes eum. Vnde subditur. *Stabant autem omnes noti eius à longe, & mulieres quæ sequuntur erāt eū à Galilea.* Habuit dñs mortis suæ spectatores non tantum ignotos & hostes, sed etiam familiares suos & intimos amicos: nequid scilicet, deesser passionis acerbitati. Solēt enim illæ contumeliæ in iuriāq; acutius pungerēt quæ spectantibus nostris amicis nobis inferuntur. Vnde aliquando solemus parentibus liberos, aut e contrario his illos offerre vt ex eorum conspectu facilius & citius q̄ volumus ab illis impetremus. Præterea iuxta crucē erāt, vt sicut erāt participantēs doloris Christi, essēt heredes gloriæ, & sicut habuerūt maximū dolorē, haberēt maximū premiū. Et ideo quia has mulieres erāt maximē coronaturus in gloria, iuxta crucē eas maxima affecit tristitia. Aduerte autē, q̄ nullus eorū, qui iuxta crucē steterunt gladio martyrij percussus est. Nā virgo Maria & Ioa:

Luc. 2.
Psal. 138.
Amos. 8.

Mat. 27.

Enarra. in Cap. XXIII.

& alia mulieres non sumperunt postea martyriū. A deo enim vehemens fuit ille crucis gladius, a deoq; piarū animarū tenetitudine trās uerberauit: ut fuerit illis pro martyrio cōputatū. Quæ autē mulieres istæ fuerūt. quæ eum sequente fuerant à Galilæa: iā Euangelista noster Lucas in superioribus ostēderat cū in cāpite octauo dixit. Factū est deinceps & ipse iter faciebat per ciuitates & castella, &c. Maria Magdalena de qua septē dæmonia exierāt & Ioāna uxor Chusē procuratoris Herodis, & Susanna & alia multæ, quæ sequente eum fuerant à Galilæa, & ministrabāt ei de facultibus suis. Hæ autē mulieres cōsiderabāt quæ gerebantur, & quæ sequebantur ministrātes usque ad pericula, quia dū discipuli fugerunt ipse affuerunt. ¶ Iam iuxta solis occasum, rora illa turba corpus Iesu in cruce pendens, destitūtū relinquens in ciuitatē se contulit: sola autē uirgo mater cum Ioanne & sanctis mulieribus indefessa permanebat, tota lachrymis perfusa maximisque abundans, lugens uitā, quam proprijs oculis obiisse uidebat, inscia q; captaret consiliū. Quoniā abique iudicis licentia non licebat condemnatos sepelire, & ipsa à Pilato petere non audebat, quia nec esset illi integrū ad eū ingredi nec tandē cōcederet. Sic afflicta varijsque plena doloribus ad patrem æternum se conuerterat, supplex petēs gemitibus auxiliū & fauorē quo affecta modum conuenientem inueniret ad corpus filij unigeniti sui sepeliendum. Interea dum ista agerentur ecce uenit Ioseph Arimathia cum Nicodemo licentia à Pilato obtrita ad corpus Christi sepeliendum, quibus non defuit malleus nec scala nec munda sindon, qua Christam uoluerent. Nicodemus itē ferebat quasi centum libras myrrhæ & aloes, *¶ ecce*

Ioan. 19.

Canti. 8,

uir n. mine Ioseph, qui erat decurio uir bonus & iustus hic non conuenserat consilio & actibus eorum. ab Arimathia ciuita e Iudæa qui expectabat & ipse regnum Dei. Hic accessit ad Pilatum & petijt corpus Iesu. Fortis est ut mors dilectio Amor omnia superat pericula & vincit, & sicut aurū, in tribulatione & angustia probatur. Verus amicus nubilo tempore dignoscitur. Multis amicis abundauit Christus in die Palmarum & quo cœna celebrata est itidem & Apostoli gloriabantur & seiplos magnificabant, quod Christum comitarentur & doctorem ac magistrum haberent. Tribulatio tamen aperte ostendit amicitiam non firmiter contractam, quandoquidem uidentes do-

minum in inimicorū manus incidisse, relicto eo omnes fugerunt. O uerus amicus Ioseph siquidē Christi meminit in proprio labore existentis. Et cū ab omnibus principibus Hierusalē condēnatus esset ipse audacter accessit ad Pilatum & petijt corpus Iesu. ¶ Aduerte hic diligenter q; Ioānes ait, q; Ioseph iste erat discipulus quidā occultus Iesu propter metū Iudeorum: similiterq; ait quod uenit Nicodemus, ille inquā, qui uenit ad Iesum nocte & attulit cētum libras myrrhæ & aloes, De vno ait quod erat discipulus occultus propter metum Iudeorum: & de alio quod uenit ad Iesum nocte, nam die non audebat, quia decori erat ei notus discipulus Christi esse, & timebat persequutionem & expulsionem à synagoga. De ambobus ergo inquit, quod sicut fortes in alios mutati homines omnibus se ostenderunt tanquam publici Christi discipuli & sic eius corpus sepelierunt. *Quæ necessitas urgebat, ut nobis Ioannes notū faceret hos esse Christi occultos discipulos? Diceret saltem esse discipulos Christi eiusque corpus sepelisse: & non diceret de Ioseph quod erat discipulus occultus propter metum Iudeorū de alio uero quod uenit ad Iesum nocte: siquidē hoc parū referre uidebatur ad cōnexionē hystoriae.* Vult enim Ioannis passionis Christi efficaciam & vim ostendere, qualiterque sanguis eius sacratissimus incipit mirabiles edere effectus. Iam uirtus agni innocentissimi sanguinis pro nostris peccatis effusi, maximo amoris igne incipit horum duorū corda frigida adurere: quare ex occultis publicos & notos facit, ex debilibus fortes, ex timidis & pusillanimis (quæ valor & uirtus sanguinis effusi Saluatoris mūdi est) validissimi fiūt. Tuo sanguine dñe Iesu lapides sunt scissi: & igne amoris corda frigidissima Ioseph & Nicodemi arserunt. Hæc mutatio est dextera Dei excelsi. Ex his cernere possumus mirabiles effectus, quos in nobis passio Christi operatur. ¶ Præterea Arimathia olim Ramatha erat vnde fuerūt oriūdi Helcana & Anna parētes Samuelis cuius erat Ioseph: iste enim uir sanctus simul cum natura bonitatē prophetæ Samuelis duxit. Nobilis erat decurio id est de ordine curiæ, & officia curiæ imperij Romanorum administrans: uel ut Marcus ait honestus senator. Fuit uir bonus & iustus. Talem esse enim senatorem decuit. Et hic non conuenserat iudicio & actibus Iudeorū: & hoc boni senatoris est non cōsentire in factū aut consiliū

Ioan. 19.

1. Reg. 16

Mar. 15.

vllum

ullum prauum sed positis affectibus semper iudicare iulle. De isto Ioseph dicunt aliqui q̄ ad literam loquutus est regius propheta dicens. *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorū, & in via peccatorum non stetit nec in cathedra, &c.* Addit Lucas Iosephum expectasse regnū Dei, hoc est, spem suam posuisse in Christo. ¶ Hic accessit ad Pilatum & petijt corpus Iesu, & permisit Pilatus: tum propter petētis reuerentiā, tū propter Christi innocētiam sibi notā, & quia plura in morte eius viderat miracula. Docemur huius exemplo propter Christum quodcūque subire periculum siquidem iste non excogitauit, à diuitijs decidā, expellar à Iudeis & persecutionem pariat: sed omnem calumniam & rei tēporalis incommodum contempsit, vt Christo seruiret. Igitur venientes Ioseph & Nicodemus prope locum vbi crucifixus est, hēctentes adorauerunt dominum. Quos dum vidit mater quasi de morte consurgens paululum reuixit spiritus eius. Et applicātes recepti fuerunt per eam reuerenter: & parauerunt se ad deponendum eum quibus ipsa quod poterat ministrabat adiutorium. Vnus clausus de manibus trahebat, alius ne corpus caderet ex anime sustinebat, Stabat virgo Maria leuans brachia in altum, & dum tangere eum valuit caput & manus eius dependētia trahebat supra triste pectus suum: & ruens in amplexus & oscula dilecto suo satiari non poterat: nec quis ipsam desuper corp⁹ attrahere poterat. Corpore igitur domini in terrā deposito domina suscepit caput cum scapulis in gremio. Magdalena vero pedes, apud quos olim tantam gratiam meruerat: alij autem circumstāt & omnes planctum magnum faciunt, quasi super vnigenitum. Maria vero tum cum capite, tum cum quolibet membro loquebatur & lachrymabat. Proprijs oculis vitā suam mortuam videbat in vlnis: in gremioque sustentabat exanime corpus illius, quem maxime diligebat. Corde trāsuerberato gladio ingentis doloris oculi lachrymis inundabant. O Nicodeme ne torquearis in Christi corporis domini tui lotionē. Nam virginis lachrymæ tot ac tantæ sūnt, vt valeant quantumuis squalidū & sanguine plenum mundare, & niue candidius reddere. Flebat enim illa lachrymis inenarrabilibus. Ipsius lachrymarum tanta vberitas fluebat, vt caro cum spiritu in lachrymas resoluī putaretur. Post aliquam vero moram rogat Ioseph dominam vt permittat corpus

dñi perungi ac linteaminibus inuolui & sepeliri. Nihil minus sensit, corpus ab ea auferri, quā si anima à proprio corpore recederet, vel si cor eius tridenti à visceribus diuelleretur. Idedq̄; Evangelista ait de Iosepho. *Et depositū inuoluit sindone, & posuit illum in monumento exciso, in quo nondum quisquam positus fuerat.* Contēpla ergo tu quisquis es hanc deuotam processionem: & vide quomodo ferūt dñm tuum à monte Caluario vsq̄; ad monumentū. Cātus in his obsequijs erant gemitus & suspiria: vnde tēpus triste & obscurū duplicabat illorum amicorū dñi tristitiā, & luctū. Nec auis vlla volabat, nec animal pacebat: sol, luna, planetæ, & stellæ lugubri veste induta sūt, omnes creaturæ qualibet suo modo mortem creatoris lugebat. Sola terra gaudebat: quandoquidē meruit in se eū qui eā sustentat & cōtinet, recipere. Sequere etiā & tu cum his sanctis cœli terræque thesaurū corde puro & deuoto sicut Dauid feretrū Abner à Ioab fraudulēter interfecti plorans sequebatur. Reuerenter & deuotē flexis genibus & magnis singultibus & suspirijs sepelierunt vitā dñm in monumento ipsius Ioseph sumptuo, sē factō & in petra exciso, id est, in vno lapide cōuocato secundū quātitatē hōminis. ¶ Obserua autē q̄ in horto dñs sepeliri voluit sicut rex Manasses: vt sicut ex horto mors exijt, ex eodem vita exiret. Ex hortis enim terreni paradisi propter primorū parentum peccata manauit mors: & modo etiā ex hortis exijt victrix vita. In sepulchro alieno sepeliri voluit: quia vt ait Ambr. aliena culpa mortē passus est. Alienū fuit peccatū, aliena culpa: ita non ab re aliena sepultura sepeliri voluit. Rursus in monumento, in quo nullus positus fuerat sepeliri voluit ne perfidi Iudæi dicerent q̄ alius, qui ibi sepult⁹ erat surrexit à mortuis. ¶ Vide quā pauper Christus fuit q̄ in natiuitate non in sua: sed in domo aliena nasci voluit, & viuens in hoc mundo non habuit vbi caput suū reclinaret: nec moriens vbi nuditatem suam tegeter: nec mortuus vbi inuolueretur, nec sepulchrū aut locum vbi corpus suum poneretur. Sed dices. Cur Christus, qui in paupere domo natus est, & voluit in paupere domo habitare dum vixit, & pauper semper fuit in natiuitate, in vita, & in morte: cur post mortem habere voluit sepulchrum magnum, honoratū, & solenne, quale erat illud Ioseph: qui diues & nobilis & potens erat, & sibi ipsi parauerat? Dicendum quod filius Dei assumpsit

Psal. t.

Luc. 7.

2. Reg. 3.

4. Reg. 21.

Gen. 3.
Ambr. ser.
17. de tēporē

Yy 4 pauper-

paupertatem nostram, vt ex pauperibus diu-
res faceret: fragilitatem, ut fortes faceret: hu-
militatem, vt exaltaret: denique & mortalita-
tem, vt vitam daret. Ista ergo quæ vt nos redi-
meret assumpsit in carnem: postquã redemit
nos, & opus nostræ redemptionis cõsumma-
uerat in sua morte, necesse erat vt cessarent fi-
nita iã redẽptione. Ideoque post redemptio-
nem, quæ acta fuit in morte, iam non erat o-
pus paupertate, humilitate abiectiõne, nec ig-
nominia aut morte: sed omnia fuerunt pro-
spera, frælicia: iucunda, & præclara: ideo sepul-
chrum habuit optimum, gloriose surrexit, im-
mortalitatem induit, & diuitijs plenus fuit
& honore. ¶ Præterea gloriosam voluit habe-
re sepulturam, iuxta illud Esaię, & erit sepul-
chrum eius gloriosum: vt intelligas à morte
incipere iustorum gloriam, vbi superbõrum,
& potentium gloria finitur. In sepulchro ex-
tinguitur & euanescit potetia in qua vani ho-
mines studio inanis laudis concitati gloriam
constituunt, qui hominum cæcam & falsam
opinionem splendori virtutis anteponunt: &
in sepulchro incipit piorum gloria, qui iusti-
tiam & pietatem colentes ab hominibus im-
probis pro nihilo putabantur.

¶ Præterea docet hic Christus curã pro mor-
tuis agendam, & opus esse virtutis mortuos
sepelire: sicut & ipse, qui pauper semper fue-
rat, optimo in loco sepeliri voluit. Maxima
cura fuit patribus antiquis de sepultura suo-
rum sicut Habrahæ, Isaac, Iacob, Ioseph, Mo-
ses, & Tobias placuit Deo sepeliendo mortuos,
& David viris Iabes Galaad benedixit, eo qd
sepelisset cadauer Saulis: denique & ipse Chri-
stus corpori suo exanimi sepulchrum dari in-
stituit. Sed ad contextum. *Erat autem dies pa-
rasceus, & sabbatum illucescebat. Subsequen-
te ergo mulieres quæ cum eo venerat de Galilæa,
viderunt monumentum, & quemadmodũ positum
erat corpus eius. Et reuerenter parauerunt aro-
mata & unguenta & sabbatho quidem siluerunt
secundum mandatum* Parasceue Græcè, Latine
præparatio interpretatur. Quo nomine Iu-
dæi: qui inter Græcos conuersabantur sextã
sabbathi, quæ nũc à nobis feria sexta vocatur
appellabant: eo quod in illo ab opere suo re-
quieuit Deus. In feria igitur sexta, quæ para-
sceue erat præparabant Iudæi illa, quæ in
sabbatho comedi debebant: quod sabbathũ
erat duplex solennitas, magnusque dies sab-
bathi vocabatur. Dicitur autem hic quod sab-
bathum illucescebat, quia vespera ad sabba-

thum pertinens instabat, à qua solennitas ma-
gni sabbathi incipiebat. Vnde sicut homo sex-
ta feria creatus est & peccauit: sic Christus sex-
ta feria pro homine mortuus est, & satisfecit.
Mulieres porro deuotæ, quæ erant Christum
sequutæ diligenter curauerunt respicere & no-
tare in quo loco corpus domini poneretur, vt
postea ei tempore congruo munus suæ deuo-
tionis possent offerre & officium funeri im-
pendere ac corpus eius inũgere. Magna hæc
fuit pietas, magna etiam fortitudo sanctarum
mulierum quæ circa Christum viuum fuerunt
officiosæ, ita & in morte non otiosæ esse cu-
piunt. Sic tamen nequid peccent in lege Mo-
si. Pietas suadebat ocys vnẽgere corpus domi-
ni: at Moses prohibebat aliquid operis in sab-
batho facere. Bonæ itaque mulieres, ne in ali-
quam partem peccaret quantũ datum est
in die parasceus accesserunt ad sepulchrum
domini, & contemplantur quomodo positũ
sit corpus domini. Deinde reuertuntur & pa-
rant aromata, vt summo mane prima sabba-
thi paratiores sint ad vnctionẽ dominici cor-
poris. Aduerte tamen quod hæc mulieres bis
parauerunt aromata, semel ipsa die veneris
ante solis occasum, cuius noster Lucas memi-
nit, & alia vice tráfacto sabbatho hora vesper-
tina cuius meminit Marcus. Et ratio secunde
parationis fuit aut quia non inuenerunt in prõ-
ptu in illa hora occidente die veneris ad sufficie-
tiam, vel quia putauerunt sufficere quæ postea
censuerunt nõ sufficere: nam amor quem ad
Christum habebat non sinebat eas nisi super
abundanter vngerent corpus eius. Et sabba-
tho quidem siluerunt, id est, quicuerunt, vtrũ
que enim significat. *¶* *Secundum man-*
datum, id est iuxta legis præscriptum, nolue-
runt quicquam operis facere. Vnde discimus
quam constantes fuerint mulieres illæ in ob-
seruatione legis, nondum enim tempus erat
vt lex illa Mosi publicè proscriberetur. ¶ Itaq̃
exemplo sanctarum harũ mulierum omnia
quæ in Christi passione eiusque sepultura ge-
sta sunt, sedulo ac diligenter scrutemur, con-
tẽplemur: ipsumque dominum in corde no-
stro sepeliamus adhibentes illi custodiam vi-
sus, odoratus, tactus, & sensuũ: ne scilicet fal-
sa mundi lætitia inaneque gaudium huius se-
culi, veram compunctionem cordis, ac deuo-
tionem furetur, vt tandem mereamur Chri-
stum gloriosum & regnantem videre in cœ-
lis, ipsoque frui. Quod faxit, qui pro salute
nostra mortuus est Amen.

CAPVT.

Esai. 11.

Gen. 23.
Gen. 36.
Gen. 48.
2. Reg. 2.

CAPVT. XXIIII.

ORTIS (inquit scriptura) est , vt mors dilectio. Verus amor in arenam descendit cum morte, & vita, omniaq; despicit anima amore imbuta. Paulus prouocat in certamen,

omnes mundi labores Epistola, quam ad Romanos scripsit dicens. Quis separabit nos a charitate Christi: an angustia: an fames, &c. concludit dicens. Scio quod nec mors, nec vita. Et sic Apostolum nec vita, nec amor ab ea recedere coegit: quando quidem vitam ipsam amisit, ne amorem, quo Christum profectebatur perderet. Quod autem Paulus cum esset homo & a natura vir fortis non timeret mortem diuina gratia & auxilio adiutus, nihil mirum: admiratione tamen dignum est amoris vires tantas esse, vt sita in pectoribus foemineis ea ta virilia ac fortia reddat, vt valeant omnia pericula contemneres, vitam parui facere illius amore, que plus seipsis diligunt. Consurunt que dam mulieres noctu, parant vnguenta atque ante dilucidu ad momentum se conferunt Iudaeorum insidias respicientes. Non verentur noctem, nec concubantur metu corporis iacentis in sepulchro: non se nouerunt debiles esse, impotentes lapidi leuando: omnia tandem parui faciunt: nam vero amanti nihil est quod leue & facile non appareat: perfecta charitas foras mittit timorem. Vis experiri quod sunt amore & fidelitate haec mulieres Christum profectur. Audi Euangelistam. *Vna autem sabbathi valde diluculo venerunt ad monumentum, portantes quae parauerunt aromata.* Non dicit hic Lucas quae fuerunt persone, quae venerunt ad monumentum: quia in fine capituli praecedentis dixerat. Subsequuta sunt autem mulieres, quae cum eo venerant de Galilaea, & viderunt monumentum, & quomodo positum erat corpus eius: & reuertentes parauerunt aromata & vnguenta. Sed quae fuerunt istae mulieres, quae venerunt a Galilaea? Superius noster Lucas eas nominat in capite octauo Euangelij sui dicens. Maria Magdalena, Ioanna vxor Chufae procuratoris Herodis, & Susanna & aliae multae,

scilicet, Maria Iacobi & Salome, vt Marcus dicit parauerunt aromata. Aduerte autem quod cum ait, vna sabbathi, intellige, prima die sabbathi, hoc est hebdomadae. Hebraei enim solent pro prima die dicere, vna die. Sic in Genesi dicitur. Factum est vespere & mane dies vnus. Id est primus. Venerunt etiam non tres Mariae vt multi opinati sunt, & populus communiter credit: quia Salome non vocabatur Maria, sed solum Salome: nec Marcus vocat eam Mariam sed tantu Salome. Matthaeus etiam dicit quod venit Maria Magdalena, & altera Maria videre sepulchru. Si essent tres Mariae non diceret Matthaeus Maria Magdalena & altera Maria: quia altera non dicitur nisi inter duas. Venit enim Maria Magdalena, & altera Maria, scilicet Maria Iacobi, & Salome, & Ioanna, & Susanna, de quibus inferius, post pauca latius videbimus.

¶ Vide quomodo sexus hic deuotus mulierum commendetur. Primo quia domi residetibus viris valde mane ad domini sepulchru se contulerunt: nam quia ardentius cateris amabant, valde diluculo venerunt ad monumentum. Nescit enim tarda molimina spiritus sancti gratia. Mirandus mulierum feruor cum naturale sit cum horrore videre mortuu etiam si mater filij cadauer conspiciat: istae tamen iam per diem & duas noctes sepultum vngere & contractare quaerunt. Secundo expende etiam qualiter amor naturae diffidit. Non est contentus qui vere amat his, quae alij faciunt nisi ipsemet manum imponat, sicut mater quae dilectissimum filium habet infirmum nihil fieri erga eum censet, nisi ipsemet visitet, & obsequatur. Ita illa mulier Sunamitis paruifecit per alium Eliseum vocare: quare ipsemet ad eum se contulit orans, vt veniret filium suum suscitaturus nemini alteri fidens. Videant istae quod Nicodemus attulerat centum libras myrrhae & aloes, quodque non parce se habuerat erga corpus Christi vnctionem quod quidem sufficientissime erat vnctum. Hoc tamen parum est eis visum: ideoque praeterea, quae Ioseph & Nicodemus gesserant portant & ipse aromata, vt suae dilectioni satisfaciant. Tertio dilexerunt istae mulieres Christu in vita, quia vt Lucas ait supra, derelinqentes domos, patriam, & delicias,

Y y s seque

Can. 8.

Rom. 8.

1. Ioh. 4.

Mar. 16.

Gen. 1.

Matth. 28.

4. Reg. 4.

Ioh. 19.

Luc. 8.

Enarrat. in Cap. XXIII.

se quebantur Christum à Galilæa ministrantes ei de facultatibus suis. Dilexerunt autem illum in morte, quia affuerunt iuxta crucem, vt in precedenti capite Lucas commemorat. Dilexerunt etiam illum post mortem, vt ex hac historia constat. Vbinam modo inuenies tantam fidelitatem & amicitiam, vt hæc esse plurimos inuenies de illis, de quibus ait scriptura. Estamicus secundum tempus suum; non permanebit in die tribulationis. Paucos enim inuenies, qui post mortem fidem præstent, & amicitiam obseruent. Vnde Dominus cõqueritur in Psalmo dicens. Oblivio idatus sum tanquam mortuus à corde. Non hæc potulit propter has sanctas mulieres: sed potius propter discipulos, & quã plurimos amicos, quos Christus habebat, qui eum in passione, dereliquerunt, Denique mirari non desino istarum mulierum fortitudinem, & audissimum peccus. Per medios irrumpunt custodes, per inuam intrant sepulchri, ad ipsam ingrediuntur mortem. Facinus fuit quod fortissimi illi sitiente Dauide per hostes medios irruentes aquam ex Bethlehemicico fonte suo regi detulerunt. Sed quis non videat maius, aut certè plus facinus fuisse fœminarum, quã nihil veritate custodum efferatum furorem inter eos irruunt, vt ad monumentum perueniant, propriam mortem contemnent, propriam vitam periculo obijciunt, vt ad Christum veniant? Admonemur primo quod talis debet esse animus noster, certè talis vt propria morte Christi mortem adoremus, vt proprio periculo vitæ quæ Christus est securitatem participemus. Non facio inquit Paulus animam meam pretiosiorè, quàm me. Et iterum. Ego non solum alligari, sed & mori paratus sum propter nomen dñi Iesu Christi. ¶ Secundo ne interitu beneficiorum collatoris, intereant & beneficia collata in mètib; nostris: ne moriatur Christus mortuus, in cordibus nostris. Et si amici nostri naturæ concedant, ne eorũ obliuiscamur, istarum mulierũ exemplo. Sic de Booz ait scriptura. Benedictus sit à Domino: quoniam eandem gratiam quam præbuerat viuis, seruauit & mortuis. ¶ Tertio beneficia præstare mortuis: non solum memoria aut lachrymis, sed operibus bonis. Ecce istæ mulieres veniunt ad monumentum, sed non vacuæ quia oromata portabant Misericordia in paupe est exercèda, eique subuenire debemus necessitatis tempore cum possumus. Miserearis pauperis, cui non subuenis cum tamè pos-

sis: Luges mortuum, & tamen illi res fieri factas non præcipis, nec Deo commendas: Maiora enim ei obsequia præstabis pro eo Deum orans quam luges. ¶ Docemur quarto Christi mortem sentire & plorare, vt Christum videamus suscitatum & regnantem in cælis. Si compatimur & conregnabimus inquit Paulus. Si volueris Christum videre gloriosum, vide illum nunc in terris patientem in cruce. Etenim Mariæ istæ primo de Christi resurrectione exultant: quia maxime in eius passione doluerunt. Mentiri enim non potest ille qui dixit. Quiescat vox tua à ploratu: & oculi tui à lachrymis, quia est merces operi tuo. Est enim ploratus & lachrymæ pro ploratu dignũ opus, vt gaudij merces tribuatur ex resurrectione. ¶ Quinto non gaudere nec confidere in fortitudine, potentia, aut mundi sapientia: quando quidem Dominus mulieribus fragilibus apparuit primo suscitatus. Stulta enim mundi elegit Deus vt fortia quæque confundat: vt non gloriatur sapiens in sapientia sua, nec diues in diuitijs suis. Est vero quod gaudeat & gloriatur infirmus: ita enim facilius in eo inhabitabit virtus Christi. Itaque mulieribus fragilibus, non viris aut principibus primo omnium apparet Christus suscitatus: & à mulieribus primo apostolis & Ecclesiæ toti prædicatur Christi resurrectio. ¶ Docemur sexto operæ misericordiæ esse certam viam ad inueniendum Deum, & conuersandum cum angelis Sic Abraham & Loth, quia intendebant peregrinorum hospitij, meruerunt angelos hospites recipere. Tobias quia Niniues operam nauabat in sepeliendis corporibus mortuorum meruit videre angelũ Raphaelẽ. Cornelius quia elemosynis vacabat, meruit angelum loquẽtem audire: & tandem ad fidem veram conuerti. Sic istæ mulieres cum misericordiæ operam darent, defuncti, scilicet, vnctiõni adeptæ sunt angelos sanctos videre, & cum illis conuersare: tandem Christum suscitatum. Hoc est exercitiũ veri christiani, in quo deberemus semper immorari: nam his operibus mediante Deum videbimus, erimusque angelorum comites. Et si sapiens, vt nos humiliet adducit formicam, cuius intuitu discamus ad operandum: non mirum si has mulieres ad eam exemplum capturi: vtque operari misericorditer, ac piè discamus, quo studio & desiderio sit Christus quarendus. ¶ Verum vt ad alia procedamus, licet istæ deuotæ mulieres tanto affectu & diligen-

Eccle. 6.

Psalm. 30.

2. Reg. 23.

Act. 21.

Ruth. 2.

Iere. 31.

1. Cor. 7.

Iere. 9.

2. Cor. 11.

Gen. 18. &

19.

Tobi. 11.

Act. 10.

Prov. 6.

līgētia Christum quērent, tamen quasi ad huc non illuminata in fide defecerunt in ea, putantes quod aromatibus indigeret corpus Iesu, ut pręseruaretur à corruptione. Vñctum enim erat corpus Christi vnguento diuinitatis, & corrumpi non poterat tali vnguento vñctū: etiam si mille annos esset in sepulchro: nā q̄ semel Deus assumpsit nūquā dimisit. Vñierat diuinitas corpus & animam quod quāuis in Christi morte adinuicem separarentur diuinitas tamen cum vtroque fuit, cum corpore scilicet in cruce mortuo, & cū anima ad inferos descendente, & sic quauis nunquā Christus resurgeret tamen corpus eius corrūpi non poterat tali vnguento delibatum, iuxta illud psalmi. Non dabis sanctum tuum videre corruptionē. Finge te arcum tenere in manu, tātumque flectere, vt in comminutionem deueniat ea parte qua sustines: quare & si duo arcus latera adinuicē recedant, in chorda nihilominus nectuntur ambo. Sic in Christo considera animam eius & corpus tanquā duo brachia arcus, & chorda per quam diuinitatem eius intelligimus, vtrunq; brachium tenebat. In cruce arcum suum tetendit & parauit illum, & in eo parauit sagittas mortis à cruce infernum torquens: tantum arcum istū flexit, vt comminui cōegetit, vsque ad animi & corporis separationem: sed diuinitas vtrūque brachium tenuit, & propterea corpus Christi balsamo diuinitatis vñctum, aromatibus non indigebat. Sed procedamus. *Et inuenerunt reuolutum lapidem à monumento.* In eo quod lapidem reuolutū inuenerunt, fractus resurrectionis Christi insinuat. Per ipsam enim nostra monumenta aperta sunt, & certa spes resurgendi nobis data. Si enim credimus quod Iesus mortuus est & resurrexit: ita & Deus eos qui dormierunt per Iesum adducet cum eo. ¶ Observandum præterea q̄ Christus sepulchro clauso prodijt & exijt à monumento, quia surrexit copore glorioso, & sic dore agilitatis & subtilitatis exijt clauso sepulchro: sicut etiam ianuis clausis agrefusus est ad discipulos. Sed Angelus domini post Christi resurrectionem descendit de cælo, & reuoluit lapidē propter mulieres, quę erant venturę videre sepulchrum: vt crederent quoniam resurrexit, videntes sepulchrū vacuū. Quia p̄pter sequitur in contextu. *Ei ingressę non inuenerūt corpus domini Iesu.* Quia iam surrexerat antequam ipse venirent: quia eius resurrectionē non credebāt voluit Deus

cas punire per hoc quod non inuenirent statim quod quęrebant, quia tamen perseueranter quęsierunt meruerunt Christum suscitatum illis ostēdi. Sed interea nec omnino eas Christus destituit: nam eis angelos suos mittit alloquentes cōsolantesque: ideo sequitur. *Et factum est dum mente consternata essent de ipso ecce duo viri steterunt iuxta illas in veste fulgenti.* Sic Matthæus de primo Angelo quē viderunt dixit quod erat aspectus eius sicut fulgur & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix. Sed quomodo Ioannes dicit quod erāt sedentes, & Matthæus & Marcus quod erat tantum vnus Angelus? Omnia ista post pauca videbimus. In præsentia autē obserua quomodo solet Deus Angelos suos mittere quos tialiquid magnum opetari vult. Quando suam iustitiam ostendere voluit misit Angelum gladio districto: volens tamen ostendere se iam leuasse manum & iustitiam vsumque misericordia fuisse præcepit Angelo eidem ensem in vagina condi: sicuti Dauidis tempore cōtigit. Modo vult docere nos quomodo de sepulchro surrexit, & ad hoc Angelos pulchros & decoros veste fulgenti indutos misit: vt ostēdat sic nos omnes cum Christo esse resurrecturos in carne sole ipso fulgentiore & pulchriore crystalloque splendidiore. Tunc enim fulgebunt iusti sicut sol, in regno patris eorum. Nescit enim illa futura resurrectio te nebras nec ætatem senectutis: erit nanque sēper robor, pulchritudo, incolumitas, claritas, & impasibilitas. Hanc pulchritudinem & splendorem deberemus hic consequi conari in posterum pœnitentiam agentes. Si aquam mulieribus præcipuē conferrem, qua lotæ, tribus diebus deformes apparerent: quibus tamen peractis, adeo prodesset aqua, vt sicut angeli pulcherrimę efficerentur: quę nam sunt quę pro viribus non lumere curarent: In pulchritudine ergo, in qua isti Angeli apparuerunt innuunt & docent tribus huius vitę diebus senes, & deformes, nos fieri: vt postea in alia iuuenes & speciosi simus in perpetuum. Ideo renouamini spiritu mentis vestrę, & induite nouum hominem, qui secundum Deū, creatus est, & c. Si modo laboratis, ieiunatis, & pœnitentiam agitis, postea bonam perage tis vitam. Qui lignis ludunt si contingat globos non xquę perfectos esse, cui duorum sorte accidit globum defectuosum primo ferre: secundo perfectum eligit. Sic qui in hac vita bono globo ludit, in alia malo ludere con-

Psalm. 55.

Psalm. 7.

1. Thess. 4.

Matth. 28.

Ioan. 20.

Mar. 16.

Gen. 3.

1. para. 21.

Mat. 13.

Ephes. 4.

Enarr. in Caput. XXII.

tingere: & econtra. Ideo curate in hac vita quod abiectius est eligere vt in alia quod bonum est consequamini. Sequitur in cōtextu. *Cum timerent autem & declinarent vultum in terra.* Prę timore declinauerunt vultū ex angelorum visione. Nos autem ex hoc loco discamus, quoniam ecclesiam ingressi fuerimus ad mysteriaque diuina accesserimus, ingredi omni humilitate & timore, vt ista sancta mulieres: sic propter angelorum ibi astantiū intuitum, vt etiam obreuerentiam oblationis sacratissime corporis Christi redemptoris nostri. Et tūc declinemus vultum in terra in Angelorum conspectu: quando contemplantes quæ & quanta sint gaudia æterna ciuium paradisi, meminerimus, quia puluis & cinis sumus: in hoc sequentes humilitatem sancti patriarchæ Abraham qui Deo dixit, *Loquar ad dominum meum cum simpuluis & cinis.* Angeli autem abstulerunt omnem timorem ab his mulieribus, dicentes. *Quid queritis viuentem, cum mortuis?* Nolite querere cum mortuis nec in monumento qui proprius locus est mortuorum, illum, qui resurrexit in vita immortalis & perpetua. Obserua autem, quam plurimos nunc inter mortuos, triumphantem regem glorię qui viuit & regnat inter viuos, ac si esset mortuus querere. Hoc faciunt qui cū boni sint, particeps sunt cū malis: quibus qui dō potest dici illud Euangelij. Sine mortuos sepelire mortuos suos. Iosaphat rex Iuda, qui bonus erat, inuit amicitiam cum Achab rege Israel, qui quidem impius erat: quapropter in quodam prælio parum defuit quin occubisset, ideo quidem propheta increpauit eum dicens. Impio præbes auxilium, & his, qui oderunt Dominum amicitia iungeris, & idcirco iram Domini mereberis, &c. Addit ultra angeli. *Surrexit non est hic.* Surrexit inquam mane diluculo, iam die dominica radiante. Sic canit ecclesia. Aurora lucis rutilat, &c. Cum Rex ille fortissimus mortis cōfractis viribus, victor surgit de funere. Sic pater dicit illi in Psalmo. Exurge Psalterium & cithara. Respondit Christus. Exurgam diluculo. Ideo Zacharias vocat illum oriens. Cum enim ex matre nascitur, nocte nascitur, quia ad mortis tenebras properabat: sed cum de sepulchro surgit mane surgit, quia iam nunquam erant tenebras visurus. Christus enim surgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Sicut enim Iacob mane surrexit à somno: ita Christus mane resurgere debuit, Surrexit

autem Dominus non aliena, sed propria virtute: sicut dormientes qui somno expleto surgunt, non alterius sed sua sibi insidente virtute. Mors enim Christi & omnium fidelium morientium in Christo simillima est sopori dormientium. Hinc dormire dicuntur in Christo. Et Christus de se per os prophete. Ego dormiui & Soporatus sus: & surrexi, quia Dominus suscepit me. In Epiro ait Solinus fontem esse admirabilem in quem immersæ faces ardentes extinguuntur, extinctæ vero inflammantur vbi facem mortuam proijciens exijt viua. Si hoc, vt Solinus refert, ita est nescimus. Hoc autem benescimus & confitemur, Christum mortuū surrexisse. Sed dicunt ultra angeli. *Recordamini qualiter loquutus est vobis cum adhuc in Galilæa esset, dicens quia oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorū & crucifigi, & die tertia resurgere.* Oportebat enim Christum resurgere: nam aliter omnē passionis fructum amitteret, si post eam non sequeretur veritas resurrectionis mortuorū. Oportuit enim, vt Christus resurgeret, vt fides nostra per eius resurrectionem cōfirmaretur, citca diuinitatem eius: quia si non resurrexisset non crederent homines illum esse Deum. Vnde de ipse in psalmo loquitur dicens. *Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendero in corruptionem? Si corruptus fuerit sanguis meus, & non resurrexero, nullum lucrabor: quia vero resurrexit cognouerunt homines quod vere erat Deus, Nam omnis effectus naturaliter est demonstratiuus suæ causæ: sed cum causa primaria resurrectionis mortuorū sit diuinitas, Christus, qui virtute propria resurrexit ostendit quod erat Deus: & sic confirmauit nos in fide diuinitatis suæ. Secundo sua resurrectione cōfirmauit nos in spe. Vnde Paulus. Si Christus non resurrexit inanis est fides nostra: inanis est prædicatio nostra. Hæc duo tetigit Petrus dicens. Deus suscitauit illum à mortuis: vt fides nostra, & spes essent in Deum. Sed de his latius inferius opportunius dicemus. *Recordata sunt verborum eius.* Cum Christus prædixit suam mortem & resurrectionē, nō intellegebāt mulieres istæ nec apostoli: sed cū iam adimpleta esse viderunt, quæ dixerat, intellexerunt ea quæ antea audierant. Vnde in Ioanem habetur quod cū dixisset Dominus, soluite templum hoc & in tribus diebus ædificabo illud. Subiungit Euangelista. Cum surrexisset à mortuis recordati sunt discipuli eius, quia hoc dicebat: & crediderunt scripturæ & sermo*

Gen. 18.

Mat. 8.

2. Par. 19.

Psal. 56.

Zach. 6.

Rom. 6.

Gen. 28.

Psal. 3.
De mirabil.
in un. cap. 11.

Psal. 19.

1. Cor. 15.

1. Pet. 1.

Ioan. 2.

Ioan. 12.

fermoni, quem dixit Iesus. Item in eodē Ioā-
ne habetur quod inuenit Iesus asellum, & se-
dit super eum, sicut scriptum est: Noli timere
Sion, &c. Hæc non intellexerunt discipuli o-
mnia primò: sed quando glorificatus est Iesus,
tunc recordati sunt, quia hæc erant scripta de
eo. Hæc de causa prophetiæ: obscuræ erant an-
tiquis, quia ea atate nondum erant adimple-
tæ: nec ad finem suum peruenerant prophe-
tiæ illæ. Et sicut ea, quæ preterierunt, quæ an-
tiquis obscura erant, nobis clara sunt: ita quæ
uentura sunt nobis obscura redduntur, & ideo
Apocalypsis obscurissimus liber est. Omnis en-
nim prophetia, ut ait Irenæus priusquam ha-
beat efficaciam obscura est: postquam vero e-
uenerit quod prophetatum est, tunc prophe-
tiæ habent certam & liquidam expositionem.
Propter quod in Daniele dicitur. Claude ser-
mone, & signa librum: usque ad tempus cõ-
summationis, quoad usque discant multi &
impleatur cognitio. Et Hieremias. In nouissi-
mis diebus intelligent ea. Et regressa à monu-
mento nunciauerunt hæc omnia illis undecim, &
ceteris omnibus. Erat autem Maria Magdalena
& Ioanna & Maria Iacobi: & cetera, quæ cum
eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc: Sic illi
dixerunt leprosi. Dies boni nuncij hæc est, si
tacuerimus sceleris arguemur. Venite eamus
& nunciemus in aula Regis. Venite & nunc-
nuciemus in Ecclesia Christi, quæ est veri re-
gis aula: tam insigne mysterium. Certe illud
Esaiæ nunc esse adimpletum ceruimus. Supra
montem ascende qui euangelizas Sion, qui eu-
angelizas Hierusalem. Exalta in fortitudine
tua, &c. Vnde illa verba, qui euangelizas Sion,
qui euangelizas Hierusalem, apud Hebræos
fœminina sunt: ita ut ad fœminas non ad vi-
ros referantur ut vel primum limen Hebrææ
linguæ ingressis constat. Igitur Maria Magda-
lena exalta vocem tuam: dic omnibus Chri-
stum non iam in infirmitate, sed in fortitudi-
ne venisse: non iam inclinato capite daturum
spiritum, sed in brachio extento in mundo
dominatum. ¶ Porro aduertendum maxi-
mè est pro intelligentia istarum apparitionum
& concordia quatuor Euangelistarum: quia
nemo eorum integrè narrat harum mulierum
apparitiones: sed vnus hoc, alter illud, imò re-
pugnare & contradici videbuntur si non at-
tente legantur. Sed priusquam hanc breuiter
enarrem historiam & Euangelistas in concordiam
redigam, pro maiori expositione huius literæ
scito, quod Marcus dicit, quod istæ mulieres

nemini quicquam dixerunt præ timore: quia
inuaserat eas tremor, & pauor: sed Lucas hic
dicit, quod nunciauerunt hæc Apostolis. Dico
quod cum Marcus dicit quod nemini di-
xerunt, intellige eorum, quos inuenerunt per
viam reuertentes in ciuitatem: quia timebant
hæc illis loqui, ideo tacuerunt vsque dum ad
Apostolos venerunt, & tunc illis dixerunt, ut
ait Lucas. Quot mulieres erant istæ, quæ vene-
runt ad monumentum, & quæ? Dico admi-
nus fuerunt quinque, scilicet, Maria Magda-
lena, Maria Iacobi, Salome, Ioanna vxor Chu-
læ procuratoris Herodis, & Susanna. Mattheus
nominat Mariam Magdalenam, & alteram
Mariam. Marcus vero nominat duas Marias,
Lucas autem dicit hic quod erant Maria Ma-
gdalene & Ioanna & Maria Iacobi, & post-
quàm nominauit has tres dixit in numero plu-
rali, & ceteræ, quæ cum eis erant: ex quo ma-
nifestè apparet quod ad minus erant aliæ duæ,
& sic erant quinque. Quæ autem fuerint istæ
duæ non est dubium quin erant Salome, quia
Marcus illam expressit: & alia erat Susanna,
quam Lucas nominauit. in octauo capite hu-
ius Euangelij: & in fine capituli præcedentis di-
xit quod istæ mulieres, quæ sequebatur Chri-
stum à Galilæa parauerunt aromata, & in ini-
tio huius capituli dixit, quod venerunt ad mo-
numentum, & quanuis nunc illas non nomi-
nasset satis declarauerat Lucas in initio capi-
tuli octauo, & in fine capituli præcedentis quod
erat Maria Magdalena, & Ioanna, & Susan-
na. Igitur istæ quinque mulieres cœperunt i-
re ad monumentum, cum adhuc essent tene-
bræ, sed venerunt ad monumentum orto iam
sole: & intrantes in hortum, siue in sape, qua val-
latum erat sepulchrum distincta à macerie hor-
ti viderunt ad ostium sepulchri ad dexteram
partem lapidem reuolutum, & Angelum se-
dentem super eum, ut dicunt Matthæus & Mar-
cus: qui dixit eis. Iesum quæritis, Nazarenum
&c. Et ipsæ introeuntes in domunculam, vbi
sepulchrum erat, viderunt alios duos Angelos
non sedentes sicut primum, sed stantes qui di-
xerunt eis eadem verba, quæ primus dixerat,
& hoc narrat hic noster Lucas. Tunc reuersæ
omnes istæ venerunt ad Apostolos dicentes
vidisse visionem Angelorum qui dicunt eum
vivere, ut dicit hic Lucas, tamen in itinere ni-
hil dixerunt alijs ex timore, ut dicit Marcus.
Apostoli autem non crediderunt eis, sed visa
sunt quasi deliramenta, ut dicit Lucas. Nihilo
minus tamen ut scirent an hoc ita esset vene-
runt

Mar. 16.

Nota.

Iren. c. 3.
re. li. 4. c. 43

Joan. 12.

Dan. 12.

Hier. 23.

4. Reg. 7.

Esa. 40.

Nota.

runt Petrus & Ioannes ad monumentum, & simul cum eis omnes istae mulieres, iam secunda vice: nam prima vice venerunt ipsae solae quando angelos illos tres viderunt: & nunc veniunt secundo cum apostolis. Apostoli autem videntes vaecum sepulchrum, ut mulieres dixerant, mirati sunt, & reversi sunt ut Ioannes ait. Maria autem Magdalena stabat ad monumentum foris plorans, scilicet, extra domum alicula sepulchri iuxta ostium: aliae autem mulieres separatae, ipsa autem sola vehementius plorabat, quia ardentius diligebat. Tunc (ut Ioannes ait) inclinavit se & vidit duos angelos sedentes, non inquam illos quos Lucas dixit stantes, quia haec est alia apparitio. Apparuit illi soli Christus, & dixit, Maria, &c. ut narrat Ioannes. Post haec iam secundo venerunt ad discipulos omnes istae quinque mulieres, & cum irent apparuit simul omnibus Christus in via & dixit eis: Aucte, & illae tenuerunt pedes eius, &c. Hanc apparitionem, enarrat solus Matthaeus sicut apparitionem, quae facta est Mariae Magdalene enarrat solus Ioannes. Ex quo collige quod duabus vicibus apparuit Dominus Magdalene in die resurrectionis. Primo ipsi soli in traiectione sepulchri: secundo simul cum alijs mulieribus. Et venientes nuntiaverunt haec discipulis. Si haec in mente habueritis, concordiam invenies inter evangelistas. Hoc tamen advertendum est non solum hic sed in alijs pluribus locis quod id quod unus evangelista tacet, alius loquitur & supplet: & sic ex omnibus quatuor contextes hanc historiam ita ut enarravimus. Nec quia Ioannes dixit quod venit Maria Magdalena ad monumentum sequitur quod venit sola: imo ex eodem Ioannis contextu sequitur quod venit cum alijs: nam dixit apostolis, Tulerunt Dominum meum, & nescimus ubi posuerunt eum. Non ait nescio sed nescimus: ex quo elicitur omnes illas mulieres simul adfuisse. Sequitur etiam quod Magdalena in illa die quinque angelos vidit. Unum qui erat sedens super lapidem ad ostium monumenti, & alios duos intus stantes: quos tres etiam aliae mulieres viderunt. Sed cum venerunt secunda vice, sola ipsa vidit duos angelos sedentes unum ad caput, & unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Iesu. Hos duos adventus Magdalena scribit Ioannes quavis in utroque adventu tacet quod viderunt etiam aliae mulieres. Magdalena principior erat: & ideo ab omnibus quatuor Evangelistis nominatur, & prima omnium. Sic

ergo accipienda sunt haec, & omnia in concordiam & unam narrationem dirigantur. Sed ad contextum revertamur. *Et visa sunt ante illos sicut deliramentum omnia ista: & non crederunt illis.* De primo adventu agit Lucas cum primo reversa a monumento narrauerunt apostolis quod viderunt angelos qui dixerat eis Christum surrexisse: sed tamen apostoli irriserunt eas, nec fidem verbis earum adhibuerunt, sed tanquam fabulosa reputaverunt, aut somnium, & mulierum dictum. Videtur hac ratione. Pontifices, Anna, & Caiphas & Pharisaeos, & scribas maiore fide habuisse de Christi resurrectione, quam apostolos: nam crederunt custodibus sepulchri dicentibus Christum surrexisse: dederuntque illis pecunias ut dicerent, quod discipuli corpus essent furati nocte: quod profecto nunquam fecissent nisi adhibuissent fidem custodibus affirmantibus Christum surrexisse a mortuis. Sed apostoli non crederunt mulieribus nec Petro, nec discipulis duobus, quibus apparuit euntibus in Emmaus, ut dicit Marcus, & quod magis mirandum est quod Thomas ita incredulus fuit, ut omnibus apostolis non crederet. Divina tamen dispensatione permixtum est ut apostoli viderent cum reliquis, discipulis existimaret mulieres tanquam deliras, ad firmitatem fidei nostrae: ut hinc perpendamus non faciles eos fuisse ad credendum, & quam verum sit Christum surrexisse a mortuis cum haec crediderint homines & praedicaverint, animo obstinato ad credendum. Resurrectio non solum apostolis verum omnibus etiam alijs fuit quidam articulus difficillimus creditu. Iob ut de ea loquatur stylo vititur nouo ad eam commendam: quare primo dicit. Quis mihi tribuat, ut scribatur sermones mei: Quis mihi det ut exarentur in libro stylo ferreo & sculptentur in silice. Non vult verbis teri, sed scribi ad perpetuam rei memoriam non quidem in papyro ruptioni obnoxio, sed potius in silice stylo ferreo. Post quod inquit. Scio quod redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum. &c. Re posita est haec spes mea in sinu meo. Quae custodia commissi, servataque habes, soles dicere in sinu recundita esse: quia certissima sunt, Paulus etiam cum Atheniensibus praedicabat Dei unitatem & caetera nostrae fidei sacramenta, attente illum audiebant: sed cum loquutus fuit de mysterio resurrectionis irridebant & quidam dixerunt. Novorum demoniorum videtur annuntiator

Ioan. 20.

Matt. 28.

Math. 28.

Marc. 16.
Leat. 20.

Iob. 19.

Ab. 7.

tor esse: quia Iesum & resurrectionem annū-
 tiabat eis. Sciebant illi sapientes ex sua philo-
 sophia quod à priuatione ad habitum impos-
 sibilis est regressus: & sic si fides non adiuuat
 ad articulos resurrectionis credēdos, ratio na-
 turalis non sufficit. Ex puteo profundo aqua
 minime potest exhauriri siue longitudinis
 trium cubitorum: quare si prolixè quis con-
 tur aquam haurire tādē in puteum cadet,
 & peribit. Itaque quod corpus nostrum in ci-
 neres conuersum, illud etiam quod piscibus
 maris esca fuit, idem met redeat, mysterium
 profundissimum est. Ratio naturalis debilis
 est, & id penetrare non valens. Est opus a deo
 difficile quod & si Deus iuxta suum propriū
 corpus animam poneret cui copiam faceret
 illuc ingrediendi, anima ipsa cū maximè vir-
 tutis sit & naturaliter inclinata & pro pensa
 ad sui corporis vnionē, nihilominus propria
 virtute corpus informare non valeret, absq;
 auxilio diuino speciali & particulari. Cuius
 ratio est quia si anima propria sua virtute cor-
 pus informare posset eiq; vitam conferre se-
 queretur effectum esse maiorem & principa-
 liorem sua causa: quia melior & perfectior est
 homo integer, sola anima, quæ pars huius in-
 diuidui est: quādoquidē totum sua parte me-
 lius est. Si ergo anima posset esse causa vnio-
 nis totius, sequeretur effectum esse meliorē
 causa: quod cōtra rationem est. Et ideo resur-
 rectio est opus solius Dei: qui est supra natu-
 ram. In Ezechiele habetur quod duxit illum
 Dominus in campum plenum ossibus mortuorum:
 & dixit. Putas ne viuent ossa ista? Et
 quāuis propheta vaticinabatur non surrexe-
 runt donec venit spiritus Dei, & c. Igitur si a-
 liquos potuit Christus suscitare, cur non po-
 terit suscitare seipsum? Ipse enim ait. Ego qui
 alios plorare facio: & ipse non plorabo? Ipse
 qui alios parere facio, sterilis ero: Vt ostende-
 ret Deus quod habebat potestatem suscitan-
 di mortuos, voluit in veteri lege suscitare ali-
 quos vt fecit temporibus Helie & Helisai: vt
 disceret mundus quod poterat filium suum
 vnigenitum suscitare, ille qui alios suscitabat.
 Christus filiam Archisynagogi, & filiū viduæ,
 & Lazarū suscitauit: vt insinuaret quod impe-
 rium habebat supra mortem ipse mortis des-
 tructor: & secum poterat sua diuina poten-
 tia idem facere, quotiescunq; voluisset. At-
 que ideo dixit. Potestatem habeo ponendi a-
 nimam meam, & iterum sumendi illam. Nul-
 lus enim facilius tunicam exiit, & illam ve-

stit: sicut Christus suū corp⁹ dimisit motiens,
 & iterū reassumpfit surgēs à morte. Sed proce-
 damus. *Petrus autem surgens cucurrit ad monu-
 mentum. & procumbens vidit linteamina sola po-
 sita, & abiit secum mirans quod factum fuerat.*
 Non solus Petrus, sed cum eo simul Ioannes
 venerunt ambo simul: & ipse Ioannes expres-
 sius enarrat, quæ hic Lucas breui sermone cō-
 plectitur. Solū autē Petrum nominat Lucas
 tanquā seniore, feruentiorē, & principalio-
 rē: cuius exēplo cucurrit & Ioannes. Venerūt
 periculum facturi an ita essent ea, quæ à mu-
 lieribus dicebantur. Et abiit Petrus secum mi-
 rans quomodo corpore sublato subtracta cor-
 pori, quæ sine negotio non poterant euelli ea
 que nō temere dissecta, sed cōmode in suū re-
 posita locū, semoto ab his sudario, quo tectū
 fuerat corpus Iesu. Sed hoc angelico ministe-
 rio factū fuit: ad declarandū quod corpus sal-
 uatoris non fuit ab eius discipulis furtiuè sub-
 latum, quoniā totis viribus festinassent hoc fa-
 ciendo timore custodum præsentium, nec tā
 diu, aut curiose se occupassent in cōpositione
 lineorū istorū, sed vna eos cū corpore abstu-
 lissent. Exeuntes à monumento stupefactus Pe-
 trus discessit à Ioāne cogitans hæc secū & ad-
 mirans, cui dñs apparuit, & peccatū pepercit
 trine negationis & cōsolatus est eū: & blādē,
 ac leuiter loquutus est. Sed audiamus iam Lu-
 cā aliam apparitionē pulchrè differentem: in
 hunc modū. *Et ecce duo ex illis ibāt ipsa die in
 castellum, quod erat in spatio stadium sexagim-
 ta ab Hierusalem nomine Emmaus.* Defectus pru-
 dentie est res magni momenti relinquere, at-
 que obliuisci ne parum diligētiæ adhibeatur.
 Nam pulchrum & quod magni pretij est abs-
 que labore seruari non potest: quod si forsan
 amittitur, diligētia & sollicitudine querendū
 est. A deo care Christus redemptor noster il-
 los suos. A postolos emit atque discipulos, vt
 non solū laborauerit illos docens & fouēs la-
 cte suæ sacratissimæ doctrine: sed etiam quod
 plus est sanguinē proprium dedit in redem-
 tionis pretium, & eorū amore vitam amisit.
 Non enim decens erat eos, quos Christus tā
 magno pretio emerat vidēs destitutos, incre-
 dulos, & adinuicem separatos, relinquere, &
 pati persistere in suo errore, vt fructum eorū
 amitteretur, quæque ipse in eis effecerat, pro
 modico labore & diligentia, quam adhibere
 debebat post eius resurrectionē eis viuus &
 gloriosus apparens, vt ad seipsum redirēt. Cū
 ergo

Ioan. 20.

Ezec. 37.

Esa. 30.

3. Reg. 17.

4. Reg. 4.

Matth. 9.

Luc 7.

Ioan. 11.

Ioan. 10.

Enarrat. in Cap. XXIII.

ergo Christus mane resurrectionis surget victor, & gloriosus, stragem quam in grege electo suo fecerat e daxe ille & famelicus deuoratorque lupus videns, decreuit, vt bonus pastor gregem recipere ad fidemq; adducere & ad charitatis viam. In hac historia scribit Lucas qualiter duę oues errantes, duo scilicet Christi discipuli in uij in quoddam oppidum se conferēbant, quod vocabatur Emaus: qui bus cū appareret curiosus ac sollicitus pastor incedit cū eis, loquens, à quibus misime fuit cognitus: tandem eos illuminat & docet eis: que se ipsum ostendit oculos intellectus aperiens & in intellectum veritatis adducens, quos etiam ad gregem redit latos, & solatij plenos. Ait itaq; quod duo ex discipulis Iesu ibant ipsa die in castellum Emaus. Fugiunt ciuitatem sanguinolentam effundentem sanguinem innoxium. Etiam sanguis Christi recens erat: & recedunt à populo vbi tot & tanti habitabant peccatores. Extorres fiunt à ciuitate vbi tot parrantur delicta: & statim offendunt Christum. Mox vt se à demonio, cōuersatione, & mundi delicijs auertunt: à Deo visitantur, & consolantur. Nō ergo pœniteat nos mundum eiusque honores & vanitates fugere ac deserere: siquidem in maius nobis solatium cedit. Helias fugiens à consortio Iezabel prophetarum Dei interfectoris: ab angelo fuit visitatus. Quam vtile tibi esset o anima mea mundi consolationem destituere: vt dulci Christo solatio frui valeres. Tristes ambulabant illa via, mortis & passionis sui charissimi magistri memores: diffidentes iam de resurrectione. ¶ Obserua autem quod in ipsa die resurrectionis iā isti discipuli diffidebant, & ideo dicit euangelista quod ipsa die ibant in Emaus, Si dies ille trāsisset aduēissetque iā quartus, aut quintus, nihil mirū si ambigerēt & diffiderent: mirabile autē nimium est quā increduli erant discipuli isti siquidem eadem die, nondum enim transferat, dubitabant iā. Siquis sponderet se daturum tibi centum aureos certo die Ioannis, scilicet, Bapstiz, & eodemmet die mane, ante meridiē quererere, & diceret, te iniuria affici ab sponfore, profer resque illum inique egisse, nec promissis stetit: nōne hoc male audiret? Omnes dicerēt. Amice, quid quereris? nōdū abiit dies, nec vesperscit, vespere enim si conferat quod tibi pollicitus est nō frangat promissionem, tēpus etiam restat. Ipsa inquit die. Nōdū enim lucefcit, & iam diffidunt. Iam queri incipiūt

existimantes actum esse de re, nec iam magistrum resurrecturum. O hominum & corde debiliū, paruam fiduciam. Si magister vester est vobis pollicitus se die tertia resurrecturum, nondum transijt nec nox venit: vide te si promissis stat quidque, hodie facit, interea ne diffidatis ne animo linquamini. Quā plurimi se habent cum Deo sicut isti discipuli quoniam tunc cum Deum sequi incipiunt si mox auxilia non confert nec fauoribus spiritualibus fouet, diffidere eligunt tristisque reddi, putantes Deum iam esse eorum oblitum: & aliquando a sancto & bono exercitio desistunt, ad mundum quod reliquerant se conuertentes. Sic fecerunt filij Israel quando postquam ex Aegypto profecti sunt incedebāt per desertum in terram promissionis, qui cum cernerent Mosē in monte detineri & morari, nec ad eos tam cito, vt sperabant, venit, diffiderunt, & vitulū cui cultum & reuerentiam exhiberent cōstruxerūt. Quot hodie sunt qui Deo non tribuenti ab eis petita diffidant? Videtur virgini nulla ei iam patere con nubia, quam ob rem decernit mundo inferui re atque carni, Dei & mandatorū eius oblita. Multi enim terminum Deo statuere volunt, circa ea, quæ ab eo agenda sunt. Vis tu docere Deum quid facere debeat? Ne animo linquaris: & si Deus non tibi statim, vt petis subueniat. Sæpe enim ac sapius solet Deus aliquid largiri, quando iam tu diffidis nec consequuturum quod petis speras: vt scias Deum melius scire dare, quam repetere. Quis nam existimaret Habrahamo gladiū in altum sublatum habenti disturum esse Deum ne extēdas manum tuā super eū? Quis diceret quod Deus optimus sanctum Iob ad duplicatā gloriam, cum a deo esset abiectus veheret: & Ionam de ventre ceti educeret nec non Susannam iam morti traditam, illique proximam, eriperet? Constituit Deus homines in cōsistū vt propriam sapientiam despiciant, eamq; cōstituam in Deo. Dominus mortificat, & viuificat: deducit ad inferos, & reducit. Sic Dauid cū iam desperabat posse euadere manus Saul, Dominus liberauit eū. Ne desperemus ergo de misericordia Dei: nam & si moratur ipse opportune adiuuabit nos: in maiori scilicet, angustia. Cum Holofernes obsidebat Bethuliam, cœperunt Hebræi Deum ipsum vocare, à quo cum non exaudirentur diffidentes, dixerunt Ozie sacerdoti. Iudicet Deus inter nos & inter te &c. quoniam fecisti in nos mala

Exod. 31

Gen. 22

Iob. 42
Ion. 3

Dan. 13

1. Reg. 2
1. Reg. 23

3. Reg. 19.

malā nolens loqui pacificē cū Aſſyris: & propter hoc redidit nos Deus in manibus eorū. Quia statim eos Dñs non exaudiuit, eligūt pacem cōstituere cū Aſſyrijs, cū dæmonio videret, mundo & carne Ideo reprehendit illos Iudith, dicēs: Qui estis vos qui tentatis Dñm? O gens debilis, & pusillanimis: quid de Deo diffiditis? Si moram fecerit expecta eū, viniēs enim veniet, & nō tardabit. Esaias etiam ait. Qui crediderit nō festinet. Hoc est, qui Christū expectat, non existimet citō venturū. Adimplet promissum licet videatur differre. Promisit Dauid regnum & vnctus est à Samuele: sed ante quā ad regnum veniret. multa mala passus est, ita vt videretur quod nūquam perueniret ad regnum. Sic etiā dixit Ioseph Israel, quod Deus illos visitaturus esset, sed prius multa incommoda passi sunt in Ægypto. Sic Paulus ad Hebræos ait, Nolite amittere confidentiam vestrā: quæ magnam habet remunerationē Deus enim stat pollicitis, veluti his, quæ suis est pollicitus cū dixit se resurrecturū tertio die. Quāuis paululū ipse moratur, ne ob id diffidamus sicuti isti discipuli fecerūt, qui die eadē diffidere cōperunt: sed in Deo speremus, qui verbū suum non frāget, nec fregit vnquam. &c. ¶ Præterea qui fuerint isti duodiscipuli graues doctores senserūt q̄ fuit vnus illorū Lucas, & alter Colephas. De Cleopha nemini dubiū est, quia Euangelista cum nominat: de Luca vero dubium est. Hieronymus enim ait quod Lucas Dñm non videt in carne. ¶ Porro in hoc q̄ dicit sexaginta stadijs distare, significare voluit quatuor leucas: nam decē & sex stadij leuca cōficiuntur vnde cum Ioannes dixit Bethaniā ab Hierusale quindecim stadijs distare voluit dicere minus spatiū, quā leucā integram intercedere: quare si inter Hierusalem & Emaus quatuor & sexaginta stadijs intercedere, Lucas diceret, diceret consequenter quatuor intercedere leucas integras Cū ergo tantū sexaginta stadia sint, manifestē constat quatuor leucas esse quarta parte leucæ vnus excepta. Quod sufficiat de istis stadijs. Nūc sequitur in cōtextu. *Et ipsi loquebātur adinuitē de his omnibus quæ acciderāt.* Vidisti ne frater (dicebat alter ad alterū) crudelitatem & impietatem, & nequitia quā gesserunt isti Pharisæi circa nostrum magistrum cum ad eō bonus & sanctus esset: Iurarem vti que filium esse Dei: sed modo non credo, nec affirmare auderem. Nam si filius Dei esset, nō permetteret æternus pater filiū suum tam

acerbe tractari: nam Deus nunquam suorum obliuiscitur. Sed quod me magis torquet est videre quomodo Lazarū quarto die mortis suæ suscitauit. Quoniam modo (ait alter) hunc posset edere effectū nisi esset Deus? Respondit ipsemet. Hæc etiā fecerūt miracula sanctis: sicuti Helias, Eliseus & alij. Verū est (ait alter) alios hæc fecisse miracula: sed nō ea autoritate & dominio, qua magister noster Lazaro præcepit exire à monumento. Bonā ratio ista: sed tamen si Messias verurus erat magna autoritate & maiestate, vt Israel redimere posset: quare pauper venit? Quæ nam fuit maiestas, vapulare, atque crucifigi? Respondit alter. Nonne vides esse opus labore: vt quis gloriā adipisci valeat? Quāuis nō intelligo quomodo moriēs, & nō resurgens poterit nos à morte eripere: qui se ipsum ab ea eripere non potest. Quomodo enim quis victor euadere potest cū victus sit? Cū hæc inter se agerent accessit Christus ad eos in forma & figura peregrini baculū & galerum gerens, dicens. Vnde nā amici? Cōferimus nos (inquit illi) Emaus. Ait illis. Itidē ego, quāuis illic sum profecturus. Ideo ait Euangelista. *Et factum est dum fabularentur, & secum quarerent, & ipse Iesus appropinquans ibat cum illis.* Expende Christi bonitatem & clementiam, qui vt duos saluet discipulos non quidem de Apostolorū numero, sed de minoribus alijs non dedignatur eis apparere, & cū illis incedere tam longā viā prædicans docens & adducens tot prophetias & testimonio, vt in veram Dei cognitionē peruenire faciat. Quāuis modo multi ex maioribus & prælatis contēnunt paruulos docere: nec volūt scientiā exercere, nisi corā regibus, & principibus, ¶ Vide etiā prudētiam & charitatē Saluatoris nostri. Paulus enim dicebat. *1. Cor. 9.* Omnia factus sum omnibus, vt omnes ad me trahā. Si ergo Paulus auxilio Christi adiutus hoc faciebat: quāto melius ipse Christus faceret? Apparet Deus vniciūque secundū dignitatē suam, & conditionem Cū paruulis sit paruulus: magnus & potētibus. Ideo Dauid in Psalmo loquens Dño ait. *Psal. 17.* Cū sancto sanctus eris, & cū viro innocētī innocēs eris. Et cū electos electus eris: & cū peruerso peruerteris. Hoc multi putant quod dictum sit vt homines caueant societate impiorū, quasi diceret egregijs Psaltes. Fuge à malorum confortio: nam si cū bonis agis, eris & tu bonus: si cū malis, malus: nā ex colloquijs prauis vel bonis boni, vel mali mores effi-

Enarr. in Caput. XXIII.

ciuntur. Sed certe si bene literam inspexeris, non tale vult David dicere: sed de Deo ait quod ipse met Deus est humilis cum humilibus, potens cum potentibus, parvus cum paruulis, magnus cum magnis. Cum sanctis sanctus est: & cum peruersis puniens eos, est eis quasi si esset peruersus: potentes enim potenter tormenta patiuntur. Quapropter antequam haec diceret. Psalmista dixit. Et retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam: & secundum puritatem manuum mearum, in conspectu oculorum eius. Sequitur cum sancto sanctus eris, &c. Hoc est, cum quolibet te habes secundum conditionem eius. Et subdidit. Quoniam tu populum humile saluum facies: & oculos superborum humiliabis. Cum humilibus eris humilis, cum potente & superbo, eris fortis, & potens. Athanasius etiam & Theodoretus asserunt voluisse Davidem his verbis significare, quale quis se ostenderit, talem aduersus eum se Deum ostendere. Ut speculum quicquid obijcias refert: si te placidum & benignum illi ostendis, placidum & benignum se tibi ostendit: si vero iratus & similitur vultu speculi sentis furore commotum. Sic Deus speculum sine macula ut dicitur in libro sapientiae, modo vultu iratum ostendit tibi, modo mansuetum: ostendit enim se misericordem misericordiis, & crudelibus seuerum. Ideo in Euangelio modo se comparat pastori, modo agricolae, modo Regi ponenti rationem cum seruis suis. Sic fecit in sua resurrectione cum his quibus apparuit. Quibusdam fortis apparet & terribilis, sicut armatis qui erant iuxta sepulchrum: quia armati erant. Alijs vero humilis, sicuti his discipulis humilibus. Si te ad aliquem hortum conferres, & hortulanus siue olitor tibi obuiam occurreret, qui nouit optime locum herbarum, quam quaris, eaque tibi offerret: certe fortunatus habereris. Item si iter ageres, in quo se tibi offerret alius idem agens iter qui non solum tibi iter ostenderet, sed etiam tecum conuersans incederet, gauderes utique propter hoc. Vide ergo qualiter se Christus cum omnibus habeat, ut omnes lucratur. Magdalenae apparet in horto ut hortulanus: quia in horto pulchram querebat herbam, & odoriferam florem: his discipulis iter agentibus apparet ut peregrinus: custodibus sepulchri qui armati erant, apparet ut fortis & potens. ¶ Discat hinc praelati tractare subditos exemplo ipsius Christi ostendentes se graues & seueros cum seueris & superbis subditi: benignos & humiles, cum paruis, humilibus, & pauperibus. Modo tamen contra omnia sunt. Cum paupere subdito se habet superbe, magna cum maiesta-

te: nec honorem deseruit nisi tantum potenti, & fauoribus abundanti: quem solum mundus magnificat. Si subditus amicis abundat, & cum mundus magni aestimat, & reueretur: de eius vitijs non curat: licet stimulantem conscientia nouerint egere correctione, atque supplicio: quoniam potens auctoritas eos reddit intermes & debiles. Tantum abiectis se seueri praebet: qui quidem sic coram praelatis tremunt & palpitant, ac si argenti viuo essent imbuti, nec loqui audent. Isti enim praelati aliter se habent, quam Christus ipse, qui quidem potentibus, se praebet, humiles, humilibus vero insolentis: in his tantum leges maxime obseruari volunt, & subditus qui curiam fauoribus abundat, vori copiosus semper euadit Christus non veretur armatos nec coram eis tremere. sed potius deponit, & deiecit, & in terram coniecit cum suis clypeis, ensibus, & hastis. His se acriter ostendit, maxima cum auctoritate. Cum his tamen duobus humilibus discipulis incedit Christus humilis comes factus: pedes ter iter agens cum ipsis seque; ipsis conformas. Hoc semper fecisse videbis si Euangelium legeris. Vide auctoritatem & seueritatem qua increpabat superbos phariseos & scribas, quanquam acerbe eos tractabat, dicens. Vae vobis scribae & pharisei hypocritae, &c. Et vide humilitatem, qua tractabat pauperes, medicos, caecos, & miserabiles. Vni dixit filium vocas. Fili remittuntur tibi peccata tua Illi, qui mendicabat in itinere Hierico dixit. Quid vis ut faciam tibi? Idem paralytico piscinae alijsque plurimis. Mundi saluator qui tam acerbe tractabat diuites, potentes, & superbos Hierusalem, tractabat etiam, ut pia mater humiles & abiectos, Sic praelatus humiliter dicere debet. Fili mihi est ne tibi aliquo opus: Eges fauore meo: Possu ne tibi in aliquo inferuire? Sed audiatur quod propheta lamentatur de eis. Vae pastoribus, &c. qui cum auctoritate imperabitis eis: & cum potentia. Sed de his satis ¶ Monemur & nos quando iter agimus & in communibus colloquijs de Deo loqui de ipsoque agere. Si haec fecerimus ducem semper Christum in via habebimus, comesque noster fiet: sicuti factus est his, quia colloquia eorum erant sancta, & honesta. Sic promisit ipse dicens. Vbi fuerunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum. Sed hoc idem modo diabolus inquit. Vbi fuerint duo vel tres congregati, &c. Cum colloquia nostra ad demonis obsequium pertineant, murmurationibus, scilicet, luxurijs, & ambitionibus, non dubium quin in medio eorum daemon sit colloquium ipsum iterum

Sapi. 6.

Sapi. 7.

Ioan. 6.

Ioan. 5.

Matth. 21.

Ioan. 20.

Matth. 23.

Matth. 9.

Ier. 18.

Ioan. 5.

Ezech. 34.

Mich. 18.

iterum atque iterum accedens, &c. ¶ Præterea Christus cum istis vadit, nec ab illis cognoscitur in quo insinuat quod Dñs Iesus sæpe nobiscum est, & nobiscum loquitur, etiã si nos ignoremus. Quotiescũq; enim aliquod bonũ admonemur, vel in cordibus nostris, vel à fratribus nostris: toties à Dño ipso admonemur. Et si cogitaremur perpetuo omnes bonos cogitatus ex Deo esse, cautiores certè essemus in rebus gerendis. Sed ibat Iesus cũ eis. *Oculi autem eorum tenebantur, ne eum agnoscerent.* In potestate animę gloriificatę est prohibere lucem sui corporis, ne agat in visum: sicut & quilibet alia actio corporis, erit in potestate eius: potestque per suã voluntatē occultare lumen sui corporis, nã in corpore glorioso est summa obedientia ad animã suã: sic videbatur eis quasi nõ esset gloriosus, nec etiam oculi discipulorũ illum cognoscebant. Nec putandũ est quod dispositio faciei Christi sit mutata, quia verè fuit gloriificatus: nec alia effigies fuit subiective in facie Christi. Et cum Marcus dicit quod apparuit eis in alia effigie: intellige quod alia effigies fuit subiective solũ in oculis discipulorũ vel in aere. Potuit enim Christus visum discipulorũ diuersimode immutare per solã impressionē, taliũ aut taliũ visualiũ specierum, seu radorũ. Simile accidit Petro cũ e ductus de carcere Herodis ab Angelo, non discernebat, nec cognoscebat quod in veritate ambularet, sed exillimabat se visum videre: & nobis quotidie hoc accidit, qui cum Christum ob oculos habemus, qui tot nobis beneficia confert, & nobiscum incedit, ducens & à dæmonio eripiens, morte, & inferno, & tamen cognoscere nolumus. Filij Iacob fratrem Ioseph cum presentem haberent, qui quidẽ eis triticũ dabat, & nũmos, quos ipsemet rulerant: & tandem eis magnam mensam paravit, quibus beneficijs non obstatibus minimè eũ cognoverũt. Oculi cœci mundi splendore, nõ nouerunt Deũ & si obiectum habeant. Quare homines dũ magis sunt modo intẽti, minus Deum nouerunt. &c. ¶ Obserua etiã quod cum isti oculis corporis Christũ non cognoscebant: ita Christus nõ cognoscitur humanis rationibus, sed sola fide & ex scripturis sanctis. Scrutamini (inquit Christus Iudæis) scripturas, in quibus vos putatis habere vitam: illa enim de me testificantur. Cũ igitur Christus cũ istis duobus discipulis iter agere inciperet, interrogat eos dicens. *Quis sunt hi sermones quos confertis ad inmi-*

cem ambulantes & estis tristes: Videbamini (inquit) ante quã ego accederẽ loqui ad inuicẽ ad modũ disputatium. Quid ergo conferebatis inter vos? Expẽde qualiter in operibus nostrę salutis prius Christus incipit, & primo aggreditur. Incedit Christus cũ his duobus discipulis: tacet ipse, tacent & ipsi. Experiri volo quis nam prius ordiatur: qui enim magis nos diligit, prius incipit. Paralyticus, qui erat in piscina curã proprię salutis dimiserat: qui cum medicum coram se haberet, nec orabat eum pro salute propria: sed tamẽ minimè exoratus qui amotis igne ardet maximè cupidus nobis bene facere, interrogauit nihil loquentẽ, vis sinus fieri? Mulieri illi, quę decẽ & octo annis habebat spiritũ infirmitatis, & erat inclinata: cũ ad eũ nihil peteret, cœlestis medicus perfectã salutem contulit. Videro quo pacto Christus ad hos venit discipulos, non vocatus, nec exoratus: quomodo etiã nemine interrogante loquelã suscitauit. Præterea cernite modos & ambages Christi, quibus se habet, vt ansam illis perdicandi sumat. Quare de qua sit in qua sitũ, vult notus fieri his. Quod idẽ fecisse dicitur iuxta fontẽ Sicut cũ muliere illa Samaritana, cũ potũ aquę ab ea peteret: cui postea cũ diceret voca virũ tuum venit in peccati detestationẽ, propterq; remissa sunt ei peccata. Eadẽm nobis quotidie, pietatis diuina operatur, adducẽs nos varijs modis & ambagibus à nobis minimè cognatis: quandoq; delicijs, quãdoq; vero minis, & huiusmodi similibus. Ipse nos orat: & nihil intẽtatum relinquit, cũ ipsemet sit offensus. ¶ Aduerte etiam hos duos discipulos tristes incedere per viam: non ob aliud, nisi quia dilectissimo suo carebant. Nihil adeo Christianũ debet tristem reddere, quam Christi Dñi absentia. Hoc solum Dauidem ad tristitiam cogebat quando dixit. Fuerunt mihi lachrymę meę panes die ac nocte, dũ dicitur mihi quotidie vbi est Deus tuus? Et iterum. Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. Et ideo Christus loquens de sua absentia dixit discipulis. Tristitia impleuit cor vestrũ: nã cũ gloria, vt ait Paulus sit conscientię bonus testis, & hanc sine Deo nemo consequi potest, sequitur nullam posse esse veram lætitiã, vbi Deus non est, sine quo omne gaudiũ falsum est, lætitiã quoque vana & momentanea. Solent homines lugere propter amissam pecuniã, fratres, aut amicos mortuos: & tamẽ non meminerunt Deum amississe. Hoc solum de-

Z z a beres

Marc. 16.

Act. 12.

Gene. 42.

Ioan. 5.

Ioan. 5.

Luc. 13.

Ioan. 4.

Psal. 47.

Psal. 119.

Ioan. 15.

2. Cor. 1.

ret eos tristes reddere & sollicitos: siquidem, cum Deus summum bonum sit eo carere necessario summa miseria erit. Sed ad contextum. *Et respondens vnus cui nomen Cleophas dixit ei tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quae facta sunt in illa his diebus?* Certe cum quis tristis est, nec ad quaesita respondere scit, nec plene responderet, sed confuse, & tarde. Existimant enim qui tristes sunt omnes suae tristitiae gnaros esse, ac si tenerentur alij suae tristitiae causam & rationem praesagire. Habent enim hoc proprium humanus affectus, ut quod cuique valde cordi est, putet nemini ignotum esse, & nemine non esse curae. Sic sponsa in Canticis quaerit a filiabus Hierusalem. Nunquid quem diligit anima mea vidistis? Et Magdalena in horto. Si tu sustulisti eum. Purabant istae quod omnes sciebant quid ipsae quaerent. Sic isti existimabant quod omnes scirent quod ipsi tractabant. Vnde Cleophas. Tu solus peregrinus. & c. Res est (inquit) omnibus notissima, quicumque versantur Hierosolymis. Habet duplicem sensum. Tu solus hospes Hierosolymitanus es ignorans ea, quae nemo nescit quantumuis aduenat? Aut, tu a deo peregrinus es: ut haec ignores? Merito potest dicere Christum esse peregrinum in mundo, apud plurimorum corda: siquidem tractatur, ac si peregrinus esset. Peregrinus enim semper hospes est: nam hodie accedit & cras migrat, propter quod semper amicis caret. Sic Christus habet amicos in hoc seculo. per paucos: nec ad plurimorum corda ascendit, quando iam ab eis expellitur. Quam plurimi sua peccata confitentur in Quadragesima, qui iam de sua agant correctione, & in die Paschae Corpus Christi recipiunt, qui postea a se illum expellunt ad antiqua peccata reuerentes. Adueniente die Paschae, tempus terunt in gaudijs, obsonijs, ludis, & similibus. Propter hoc conqueritur Deus, dicens. *Extraneus factus sum fratribus meis: & peregrinus filijs matris meae.* Resurrexit ne Christus, ut vos peiores efficeremini? Scitote quoniam festum Paschae non factum ut dimitteretis vitijs habenas: sed ut homines meliores fierent. Et Paulus inquit quod Christus resurrexit propter iustificationem nostram. Non resurrexit Christus, ut peccatores simus: sed ut iusti efficiamur. Non resurrexit ut portas mortis aperiret: sed ut nos ad vitam repararet. Hi autem insensati peruersi agentes,

tamquam si Christi resurrectio sit mortis porta: statim Christo resurgente, in mortem se conijciunt peccantes. Non sic impij non sic: sed qui hucusque planxistis peccata vestra, nunc iam de remissione letamini. Qui hucusque doluistis cum Christo, nunc letamini in Domino: & exultate iusti. Qui peccatis vestris morti estis, & cum illo estis crucifixi: nunc cum illo etiam sic surgite, tanquam iterum non morituri: quoniam Christus resurgens ex mortuis iam non moritur: & mors illi ultra non dominabitur. Sic vos a peccatis surgite: ut non ultra in ea labamini. Cauete ne Christus peregrinus sit in vestris cordibus: sed facite eum perpetuum incola, non reuerentes ad praeterita peccata. *Quibus ille dixit. Quae?* Ut Christus suos discipulos in planum deducat finxit se nihil scire: ideo interrogat. *Qua?* Domine quid sibi vult, quae? Vapulasisti multum. & coronatus fuisti, Crucique affixus, & interrogas, quae? Sunt ne haec obliuione digna tam parui facis quae nudiustertius passus es, quae nemo in hoc seculo perpeti potuit aliquo tempore: & modo tanquam si ea vili faceres, & irrides quae? In hoc experieris praestantiam corporis gloriosi, & quam nobilis est beatitudinis status. Esto pariatum quis in hac vita omnes labores, & cruciatus inferni, si cum ex hac vita migrat Deo fruitur, non amplius meminit praeteritorum, magis quam si nunquam forent. Est tam felix status ille, ut absorptis animabus nostris in visione Dei, ex eiusdem redundancia gloria, corpori communicatur: qui factus iam gloriosus nihil facit cruciatus, & labores huius vitae. Si modo a Laurentio quaereres, passus es ne incendia incessisti per ignes? Diceret ipse. Ego ne? *Quid quaeritis? Loquimini mecum? Quae flagella, aut ignes?* Non teneo, modum istum loquendi. Est tam prestans bonum, quod possideo & gloria, qua fruor: ut cogant ista & maiora obliuioni dare. Omnia mala vitae praesentis obliuioni tradit status beatitudinis. Ioseph, qui multa aduersa pertulit a fratribus a domina sua, & ab alijs: cum natum vidit filium vocauit illum Manasse: eo quod obliuisci fecerat illum Deus omnium laborum suorum. Quanto magis ille status beatitudinis obliuisci faciet omnium laborum vitae huius? Ideo Diuus Augustinus dixit quod si vnica tantum gutta caelestis beatitudinis in damnatorum poenas deflueret, tanta dulcedine replet Gehennam, ut nullum dolo-

Psal. 1.

Psal. 31.

Rom. 6.

*Cantic. 5.
Ioan. 20,*

Psal. 68.

Rom. 4.

Gen. 41.

*Augus. ser.
de beat. caelest.*

rem,

rem, aut tormentum paterentur. Cōtra autem damnati in inferno, nullarum delectationum seu deliciarum vitæ præteritæ meminerunt, nec vlla res harum eos soluat: quare constituti sunt in pura tristitia & cruciati. Sic in libro Sapientiæ habetur quod damnati positi in inferno dixerūt. Quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactantia quid cōtulit nobis? Transferunt omnia tanquam vmbra, & tanquam nuntius præcurrens. Itaque deliciae & voluptates, quas mali hic sunt adepti, cum ad inferos perueniunt sunt tāquam si non essent. Sicuti labores, quos hic iusti patiuntur, sunt cum Deum vident tanquam si non fuissent, quare eos cōtemnunt, & parui faciūt est. Hæc ergo prior ratio, quare Christ⁹ interrogat dicens. Quæ? Est tam sc̄elix status quem Christi corpus possidet post eius beatificam resurrectionem, vt labores præteritos irrideat, & quasi per contemptū dicit. Quæ? Secūdo in hac interrogatione ostēdit Christus infinitum amorē, quo nos prosequitur. Sic nos Christus diligit, vt totum, quod pro nobis fecit, & passus est parum ei videatur si cum amore, quo nos afficit appenderetur. Ideo dicit, Quæ parū enim id est, præcipuē cum pro vobis sustinuerim parui facio: siquidem si opus esset iterū mori pro vobis: equidem moreretur. Magnum quid videretur vobis mea passio: ex se enim verum est: est quidem adeo terribilis, vt nullius vnquam talem sustinuit. Sed tamen cum video eam me propter vos sustinuisse, nihil de ea ago: nam maiora sustinebo pro vobis si op⁹ fuerit, qui amor meus erga vos est. Seruiuit Iacob Laban propter Rachel septem annos, & inquit scriptura, quod videbantur ei dies pauci, præ amoris magnitudine. Sic Christo cum tanta pro nobis sustinuit apparet parū adeo vt interroget, quæ? Respice ergo d homo quantum debeas huic Domino, siquidem cum hic pro te fecerit cum magnum sit parum ei videntur, quia nos magno afficit amore. Ideo querit, quæ? Sed nos e contra facimus quibus cum parum pro illo sustineamus videtur multum facere: Deumque de rigore iustitiæ debere cælum, & nobismet iudicamur sancti. Sic existimabat ille Phariseus, qui cum in templo oraret dicebat. Ieiunabis in Sabbatho, decimas dō omnium, quæ possideo. &c. Torum hoc oritur ex minimo amore, quem erga Deum nos habemus. Nam sicut Deo multa pro bonis facienti pauca esse videbantur, pro

pter magnum amorem, quo nos prosequitur, sic nobis cū parum faciamus multū fecisse videtur, quia cum parum diligimus. Sequitur in contextu. *Et dixerunt. De Iesu Nazareno, qui fuit Propheta potens in opere, & sermone coram Deo & omni populo.* Saluator noster hoc nomine Iesus appellatus est in circuncisionem sicut ab Angelo fuerat predictum: vt iam in superioribus vidimus. Nazareus autem dictus est, quia in Nazareth educatus fuit. In Matthæo enim legimus de Iesu quod veniens habitauerit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth: vt impleretur quod dictum est per Prophetam, quoniam Nazareus vocabitur. Præterea dixerunt illum Prophetā, & non filium Dei, vel quia non credebant eius deitatem: vel si credebant illum esse filium Dei, non audebant illum confiteri coram homine ignoto. Nesciebant enim quis ille esset quem peregrinum existimabant: & ideo non audebant diuinitatem eius propagare, ne traderentur ab illo peregrino, cui minime fidebant, qui cum essent timidi & pusillanimes non audebant loqui de Christi deitate, quam forsitan ipsi interius confitebantur. Quæ etiam addunt testimonia, magna quidem sunt, sed non sufficientia: quia non solum fuit potens corā Deo, sed fuit ipse Deus. Omnipotens nomen eius ait Moses. *Quam* potens potro fuerit Christus percurre totum Euangeliorum corpus, & expende singula eius miracula, & videbis quanta cum potestate & maiestate illa operatus sit. Quod fuerit potens in sermone testantur populi apud Euangelistas, admirabantur enim turbæ super doctrinā eius. Erat enim docens eos (ait Matthæus) sicut potestatem habens: & non sicut Scribæ eorum & Pharisei. Sequitur. *Et quomodo tradiderunt eum iuniori sacerdotibus & principibus nostris in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel. Et nunc super hæc omnia tertia dies est hodie quod hæc facta sunt.* Sperabant isti discipuli sicut & plures alij Iudeorum non intelligentes scripturas quod Christus esset redempturus Israel temporaliter à iugo seruitutis & Romanorum imperio: & ideo interrogauerunt eum quidam cū ad cælos vellet ascendere. Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Sed quia de hac re in superioribus in capite vigesimo primo scriptum est, nunc cætera consideremus. Culpam mortis Christi non Pilato, aut gentibus tra-

Zz ; dunt,

Sapi. 5.

Gene. 29.

Luc. 18.

Matth. 2.

Exod. 15.

Matth. 7.

AB. 1.

dūt, sed Iudeis & eorū Principibus & Sarce-
dotibus: quia isti iudicauerunt Christū reum
esse mortis, & tradiderunt illum Pilato, &
suis clamoribus, & vocibus fecerunt, vt Pila-
tus illum damnaret morte, iudicans illum di-
mitti. Ex hoc facto duo obserua. Primum quā
impium sit aliquid malum inchoare: si qui-
dem à Iudæis mors Christi petitur quia ab
eis initium habuit, quanuis ab ipso Pilato
finem. In tertio & quarto libro Regum sepe
repetit scriptura peccatum Ieroboam, quia
fuit primus qui vitulos aureos contulit à po-
pulo adorandos, cuius iniquo exemplo suc-
cesserunt alij Reges, qui illum censuerūt imi-
tari non ab re esse: sed tamen semper scriptu-
ra tribuit culpam Ieroboam, quia initiū ma-
li fuit. Hinc videbis quā acerbè samet Deus
suppliciū de his, qui nouitatū inuētores sunt
circa vestes, & alias dissolutiones & vanita-
tes. Secundo licet Gentiles Christum mani-
bus crucifixerunt, tamen Iudæi linguis ac-
cusauerunt, diffamauerunt, & falsa testimo-
nia, & blasphemia contra Christum dixerūt:
atque ideo isti multo grauiori pœna puniti,
& abiecti sunt ab omni natione, ita vt posue-
rit illos Deus in derisum & opprobrium o-
mni nationi. Cernite populum quem Deus
elegit, quem tati semper fecit, quēque Deus
tor miraculis eduxit de Ægypto, cui tor con-
tulit beneficia, quæ inuenies in toto veteri te-
stamento, & tandem filius Dei ex eo carnem
assumere non dedignatus est: modo tamē ab-
iectior procul dubio, & vilior ceteris omni-
bus in ūdi nationibus est: nam inter Christia-
nos, Gentiles, Saracenos, & alias mūdi natio-
nes sunt in contemptum redditi. Hæc rota
fuit eis iniusta pœna propter eorum linguā
iniquam, siquidem infontem Iesum cōdem-
nauerunt: Barabam incolumem manere cla-
mātes, quare sanguis Christi cadit super eos,
& filios suos, sicut à Pilato ipsi petierāt. Mul-
tum solet Deus punire impias, & malas lin-
guas, infamatores, & detractores proximorū:
nec non alienarū vitarū indagatores. Propter
hoc peccatū, & scelus fuit lepra percussa Ma-
ria soror Moysi. Propter hoc scelus Dathan &
Abirō fuerunt à terra absorpti. Gore igne cō-
sumptus est, & propter istud peccatū maior
pars filiorum Israel in deserto perijt, vt dixit
illis Dñs. Omnes qui numerati estis à quin-
decim annis & supra, & murmurastis contra
me non intrabitis terram, super quam leuauim
manū meam, vt habitare vos facerē: propter

Caleb filiū Iephonē & Iosue filiū Num. Mur-
murante etiam populo contra Dñm de labo-
re, ignis Domini deuorauit extremam castro-
rū partē. Et vt breuiter dicā in nulla re Deū
magis offendisse dictus est populus ille quam
murmurando. ¶ Obserua etiam quod non di-
cunt illi discipuli nos speramus, sed speraba-
mus. Loquuntur, vt homines qui ante habe-
bant spem, sed modo eā amiserint: quare om-
nino diffiderunt, dicentes. Tertia dies est ho-
die quod hæc facta sunt. Existimabamus cū
hodie resurrecturum, & redempturū Israel,
sed iam non est quid speremus. Ex omnibus
horum verbis colligitur quam tristes, & diffi-
dentes discipuli isti incedebant. *Sed & mulie-
res quadam ex nostris terruerunt nos quæ ante
lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento
corpori eius venerunt dicentes se etiam visionem
Angelorum vidisse qui dicunt eum viuere.* Suis
dictis semetiplos condemnant, nā inquitur.
Istæ mulieres erant ex nostris, erant enim
Christianæ & studiosæ: quare equum erat eis
fidem adhibere. Secundo, testimonium An-
geli vnus sufficiebat, vt crederent ipsi Chri-
stum Dominum viuere: quanto magis quia
certum est tres vidisse Angelos, mulieres, vt
iam supra vidimus: quæ quidem nūciauerūt
Apostolis quæ eis Angeli dixerant. A duc-
te autem quod istæ mulieres, non tantum
terruerunt Apostolos eo quod Christi resur-
rectionem narrabant: sed potius terruerunt
eos, eo quod non inuenerunt corpus Domi-
ni, de quo discipuli vehementer erant stupe-
facti & territi. *Et abierunt quidam ex nostris ad
monumentum, & ita inuenerunt sicut mulieres
dixerunt: ipsum vera non inuenerunt.* Audien-
tes mulieres, Petrus & Ioannes, abierunt ad
monumentū, vt Ioannes enarrat: & viderunt
lintheamina posita, & sudarium quod fuit su-
per caput eius. Mulieres ergo nihil finxe-
runt, nec erant verba illarum deliramen-
ta, sicut illi putauerant. Hæc omnia isti duo
discipuli Christo suum iter agentes dice-
bant: sed Saluator tacuit, & audiuit, ma-
xima cum patientia, vsque ad finem, nec
eis plus restitit quod dicerent: in quo confi-
derare debes Redemptoris nostri bonita-
tem, quanta, scilicet, patientia audiebat v-
nam diffidētiam & incredulitatem post aliā,
vnam stultitiam & alteram. Sed tu adeo im-
paciens es, vt cum tibi ipsi videaris bonæ in-
dolis, & scelicis intellectus ceterosque inge-
nio prestare renuis proximum tuū audire, &
auscul-

3. Reg. 12.

Matth. 27.

Num. 12.

Num. 16.

Ioann. 20.

auscultare, nec permittis finem verbis suis
 imponere: sed statim si obuiam suis loque-
 ris, dicens, te iam molestia affici, & tandem
 eum relinquis. Disce hoc Christi exēplo pa-
 tienter audire pauperes, & humiles, vsque
 ad finem: nam & si tu magno ingenio pol-
 leas, non eris tam præstans, sicut Christus qui
 tacens præbebat aures attentas horum stulti-
 citijs. Sic Moses audiebat populi querelas à
 mane vsque ad vesperam, maxima cū patien-
 tia. ¶ Dicant etiam sacerdotes, qui confessione-
 nes audiunt, & peccata pœnitentium, nō oc-
 currere statim quod primū peccatū audiunt:
 se daudiant, interrogent, expectent, & dicen-
 tem auscultent, vsque dum confessionē per-
 ficiat, sicut Christus cum istis fecit. Nā si con-
 fessor primo audito peccato scandalizatur, &
 carpere incipit: poterit contingere, quod pec-
 cator metu concussus alia similia, aut grauiora
 peccata fabricet. Si quis retia ad capien-
 das columbas parasset, qui earum manum vi-
 deret, si statim senties aliquā in laqueū inci-
 disse rete reciperet, aut manum eodem con-
 gestam inuaderet seu lapide peteret, nullam
 proculdubio caperet: perterritæ enim in alas
 se protinus conijciunt, quare necesse est silē-
 tio & paciētia expectare, vt omnes capiātur.
 Sic vos debetis gerere cum peccatore, & ex-
 pectare, vt confessioni imponat finem: post
 enim restat tempus ad corripendum, & mo-
 nendum, vulneraque peccatorum curandū.
 Sic Christus audit hos, & præbet aures attē-
 tas, vt omnino proferant suas incredulitates:
 post hæc autem opportune, dicere orditur. *O
 stulti & tardi corde ad credendum; in omnibus
 quæ loquuti sunt prophete* Huc vsque cōticitur,
 vt medico vulnera sua detegerent, iam Chri-
 stus modo curare incipit, & medelā adhibe-
 re, fungitur quo officio medici, qui sanguinē
 emitti præcipit, & medicamina expulsua cō-
 fert: & sicut chirurgus qui igne carnes secat,
 & vulnerato passionem infert, vt tandem in-
 columiseuadat. Sic Christus modo incipit
 stultos vocare, dicens. *O stulti & tardi corde
 ad credendum. Quid hoc est Dñe quare eos
 sic tractas? nonne doces neminem alios iniu-
 ria afficere posse?* In Euangelio enim Matthei
 dicis maxime inculcās. *Qui dixerit patri suo,
 fatue, reus erit gehennæ ignis. Videris ergo
 Dñe aliud nobis præcipere, & aliud ipse face-
 re. Scitote quoniā hoc aliter Deus facere po-
 test, quam nos. Habet argentarius vas argen-
 teum, quod dolat: qui si è domo abeat, suis di-*

eit. Nemo vestrū capiat hoc opus nec attrin-
 gat, postea autem cū venit malleum capit, &
 incipit ictibus vas cōrūdere adeo, vt in quod-
 dam planum reddat. Dic modo tu, qui odisti
 alios ad tuum opus accedere, & pertingere:
 cur sic tractas vt perdere videam? Quia alij
 si dolare volentes attingunt perdent eū: ego
 tamen sic faciens, perficio. Sic nos nec acceda-
 mus ad proximum, nec eum tangamus: nesci-
 mus enim quid faciamus, & tandem perde-
 mus opus. Christus autē vt bonus artifex no-
 uit quid faciat: potest punire, & corripere, cō-
 tundereque, quandoquidem totū hoc in cō-
 modum & vtilitatē persequuti vergit, quia
 perfectior euadit. Sic affixit Dauid, Iob, To-
 biā, & alios multos seruos suos: & Paulo da-
 tus est Angelus sarana, vt eum colaphizaret. *2. Cor. 12.*
 Itaque propter vtilitatem eorum facit. ¶ A d-
 uerte autem quod cor in scriptura sacra sumi-
 tur pro parte animæ su periori, in qua volun-
 tas est & intellectus. Nec enim eor est aut vo-
 luntas sola, aut mens sola: sed vtunq; simul.
 Et ideo Paulus dicit, quod corde creditur ad
 iusticiam: non autem crederet si sola voluntas
 esset. Et alibi dicit. Det vobis Deus illumina-
 tos oculos cordis vestri: vt sciatis quid sit
 spes, sed voluntas non habet oculos, nec vo-
 luntas scit. Et Esaias. Excæcauit oculos eorū,
 & indurauit cor eorū: vt non videant oculis,
 & intelligant corde. Cum ergo cor intelligat
 & diligit: necessario sit, vt simul intellectum
 complectatur & voluntatem. Sic cū fides sit
 in intellectu & volūrate: ideo Christus hic di-
 xit istis quod erāt tardi corde ad credendū.
 Est ergo cor, quia credimus, pars animæ supe-
 ra, quā Græci ἐν ψυχῇ dicunt. ¶ Discamus
 proximorum nostrorum defectus non palā:
 sed occulte arguere, atq; corrigere. Christus
 enim in itinere, (solos istos discipulos arguit:
 & eos monet & docet, eorūq; incredulitatē
 carpit. Et præsertim aduertant prælati, vt cū
 arguere voluerint subditos prius eijciant eos
 qui scandalizari, aut malam opinionē de eis,
 quos corrigere volunt habere, possunt. Debe-
 bat Ioseph ostēdere se fratribus, quod nō po-
 terat facere, nisi ad memoriā reuocaret illis
 peccatum, quod in ipsum cōmiserant: & ne
 eorum peccata apud exteros divulgarentur,
 omnem extraxit eum à se eiecit. Sic etiam cum
 Dominus voluit arguere Iob, solum illū con-
 uenit: quē cū arguisset seorsum apud amicos
 in publico commendauit. Nō (inquit) loquuti
 estis rectum sicut seruus meus Iob. Sic

Ex. 18.

2. ad

2. Cor. 12.

R om. 10.
Ephes. 3.

Esa. 6.

Gen. 45.

Iob. 42.

Matth. 5.

Num. 12.

1042. 41.

1. Cor. 20. 3.

Phil. 2. 1.

Math. 20.

etiam cum voluit arguere Mariam, & Aarō
 murmurantes in Moſem, eos ad ſcēderiſta-
 bernaculum ſeorſum præcepit ire cum fra-
 tre. Sic Chriſtus Samaritanam ſolam, & ſe-
 creto arguit, & diſcipulos miſerat, vt eibos
 emerenti. Sic Chriſtus nunc ſeparat hos ab
 aliorum ſocietate, vt ſeorſum in via carpat.
 O vrinam multi ex prælatiſ hanc doctrinam
 ſuſciperent, qui ita in publico ſubditorū pec-
 cata corripiunt, & in reprehentionibus ita
 ira accendantur: vt quicquid nouerunt in
 publicum, & palam effundant, imo & quod
 cogitant, ita vt videantur furere & iſanire.
 Sed Chriſtum audiamus. *Nanne hæc oportuit
 pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam?*
Quia ſic placuit Deo, & fuit æternaliter ordi-
natum; per ſtultitiam crucis ſaluos facere
credentes, & Chriſtum per paſſionem ſuam
cælum aſcendere, & corpore glorificari, glo-
riamque cœleſtem plenarie poſſidere: Chri-
ſtus quippe ſua humiliatiōe, paſſione, &
morte promeruit ſibi ipſi præmium acciden-
te, atque dominium omniſ creaturæ, dicen-
te Apolto. Humiliauit ſemetipſum, factus
obediens viſque ad mortem, propter quod
Deus exaltauit illum. Anima Chriſti in ipſo
inſtanti conceptionis habuit gloriam hanc,
quæ redundaret in deſcēdet in corpus eius,
& impaſſibile illud feciſſet, niſi Deo diſpen-
ſante redundantia illa fuiſſet viſque ad reſur-
rectionem dilata. Expende nunc ſi Chriſtum
oportuit per paſſionem multiplicem, glo-
riam ingredi: nos qui ſumus, qui abſque tri-
bulationibus & laboribus gloriam ingredi
volumus alienam? Sant ne membra capi-
te meliora? Exiſtimamus ne nos præſtanti-
ores eſſe Jeſu, aut Beata matre eius, aut Apo-
ſtoliſ? Duobus diſcipuliſ, qui inter alioſ glo-
riam, & honorem petebant, dixit Dominus,
an poſſent bibere calicem ſuum: vt intelligas
paſſionis calicem, & tribulationis amaritudi-
nem eſſe viam gloriæ, & tandem hoc inquit
infallibilis veritas, quod oportuit Chriſtum
pati, vt ſic inſtraret in gloriam ſuam. Sed nos
comedentes & bibentes, & gaudentes volu-
mus in eam iterare, cum noſtra non ſit: in
quâ Chriſtus Dominus intrauit patiens mor-
tem & paſſionem, & per ſanguiniſ effuſio-
nem, cuius tamen ipſa erat. Si homini facino-
roſo & latroni, qui mille mortes merebatur
non alia inferretur pœna, quam per tres tan-
tum dieſ in carcerem detru-di: ſi hic crude-
lem Regē eſſe prædicaiſſet, & de carcere quæ

reretur dicēs magna iniuria affici: nōne habe-
 retur ſtultus, & fatuus? Intellige ergo quod
 propter tua ingentia ſclera merebariſ in
 infernum detru-di, plurimoſque illic iam eſ-
 ſe, quibus dignior eras, qui eorū tormenta
 patereriſ. Si ergo tu ſclera pãraſti, propter
 quæ inferno dignus eras, deoque in perpe-
 tuū carere: cur quæreſ propter iſtoſ modi-
 cos laboreſ, quibus à deo afficeriſ cum maio-
 ra mereariſ tormenta pariſ? ſentiſ quod pate-
 riſ, non autem quod mereriſ: ſeniſ contra
 facereſ, diceret te à Deo deliquere tractari, &
 ſi tu ſolus omneſ cruciaſtus & tormenta om-
 niū martyrum, ſolus ſuſtineret. Quia enim
 tuorum peccatorum & pœnæ, quæ propter
 ea dignus eſ, eſ oblituſ, quæteriſ propter mi-
 niſma, quæ pateriſ. Sic Ruben dixit fratriſ
 ſuiſ cum tribularentur in Ægypto. Merito
 hæc patimur, quia peccauimus in ſeruem no-
 ſtrum: & non audiuimus eum. Sic patienter
 debet ferre tribulationeſ, conſideraſ quid
 tua peccata mereantur. Conſidera quot ſunt
 modo in inferno, quibus tu peior eſ, quibus
 ſi à Deo daretur copia, & eſſet integrum po-
 tiri luce, aut, & ſalute, quibus tu potiriſ: pro-
 culdubio à ſemetiſiſ beati iudicarentur, li-
 cet omneſ mūdi homineſ in proprias facieſ
 ſpuerent, vapularent, & in clibanos mitteren-
 tur. Væ nobiſ exciſ & miſeriſ, ſub quorum
 pedibuſ infernaſ ardet, cuique guttura pa-
 tent ad deuorandum & degluticandum noſ,
 qui cum non ſimur memoreſ demeritorum
 noſtrorum conquerimur, & in murmure abi-
 ci-mur pauca, quæ patimur, cum æterno crucia-
 tu digni ſimur. Cum digni inquam haſtaram
 ictuſ ſimur, iniuria afficimur propter pueri-
 leſ ſagittaſ: ſecundum illud Pſalmi. Sagitta
 paruulorum factæ ſunt plagæ eorum. Si au-
 tem conſiderare non viſ, quid propter tua
 peccata mereariſ, conſidera quod fuiſti crea-
 tuſ ad fruendam Deo, & æterna eiſ beati-
 tudine: & quod hæc conſequitur laboribuſ,
 paſſionibuſ, & perlequutionibuſ, pro Chri-
 ſto Redemptore noſtro. Stat ſententiã. Om-
 neſ qui pie volunt viuere in Chriſto, perſe-
 quutionem patientur. Dormiſ negligēſ, Dei
 oblituſ: vt ergo à ſomno exciteriſ. & eum cog-
 noſcaſ aufert tibi Deus deliciaſ, & reſ in qui-
 buſ confiſdiſ. Sic fecit Dauid cum Saul, qui
 quidem haſtam eiſ cœpit, & aquæ ſcyphū,
 vnde poſtquam à ſomno ſurrexit, nouit pec-
 catum ſuum. Sic aufert hominibuſ Deus vi-
 tes, deliciaſ, & proſperitateſ, in quibuſ viuūt,
 tribu-

21. 41.

Gen. 41.

Pſal. 63.

2. Tim. 3.

1 Reg. 16.

tribulationes autem cōfert: vt ad eum cōuertantur. Cum taurus in arenā deducitur, qui per eam gaudentes incedunt si taurū venientem vident, in pedes se statim conijciunt, & in custodia se ponunt, qui prius negligentis erant. Infert tibi Deus labores, quia incuriosus es, quibus edocetis, & te seruas, & ad eum cōuertentis eligens Deū tanquam refugiū, ad quod omnes cōfugiunt. Ideo dixit Psalmista. Multiplicatæ sunt infirmitates eorū: & postea celerauerūt. Igitur si Christus filius Dei dicit, quod ad intrandum in gloriam conueniebat pati: conare tū, & statue multos labores perpeti si vis frui gloria, quā Christus sui sanguinis effusione tibi lucratus est. Sed historiam prosequamur. *Ex incipiens à Mose & omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturas, quæ de ipso erant.* Incipiens à Mose, hoc est à quinque libris Moisi & Prophetis. Expō de Christi Saluatoris nostri bonitatem & clementiam. Primo quoniā maximus eius amor pati nō potuit, suos tristes esse, nec in tali errore. Verē amicus fidelis est & benignus Dominus: siquidē accessit ad eos, & causam suam tristitia interrogauit, cordaque eorū inflammās exposuit illis scripturas. Hoc & nobiscū agit quotidie: nam si de Christo loquitur, si aliqua tristitia & calamitate concutimur statim adest in spiritū confortans, illuminās, & inflammās corda nostra in sui dilectionem. Ideoque optimū remediū est, vt de Christo loquamur in omni tribulatione nostra: & in itineris labore. ¶ Secūdo expende Christi clementiam, in eius non solum dilectione, vt dictum est, sed in profunda eius humilitate. Ita vide quanta humilitate incedit Rex cœli cum his duobus discipulis pauperculis: ac si esset quasi vnus ex eis. Nō tibi videtur quod reuersus est ad assuetam eius humilitatem? Non dedignatur cum duobus tantum discipulis ex minori gradu existentibus ostendere familiarem dilectionem, & colloquium. Ille, de quo Dauid inquit, Dñs potens in prælio, incedit modo hūmili cū duobus discipulis. Non sic superbi & fastu præsumentes, & homines arrogantissimi: qui nolunt nisi cū principibus huius seculi serio agere, aut quicquā loqui. Maximaque arcana, & secreta immensa Christi benignitas tantum duobus pauperculis discipulis prædicat, & manifestat. Quid tu superbis, qui verba tua non nisi corā multis astantibus iisque nobilibus hisque magnatibus vis prædicare & ostēdere? &c. Interpre-

tabatur autem eis scripturas, quæ erant de Christo. De eius aduentu & tempore, quod erat venturus, dixit Iacob, Non auferetur sceptrum de tribu Iuda, &c. De conceptione Esaias prædixit. Ecce virgo concipiet, & pariet filiū. &c. De loco natiuitatis Michæas. Et tu Bethlehē Ephrata paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur qui sit dominaturus in Israel. De natiuitate dixit Esaias. Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerū eius. De hōminis impositione in circuncisione vidē Esaias. Et vocabitur nomē eius Emanuel. De aduentu Regū ait Dauid. Reges Tharsis & Insule munera offerent: Reges Arabū & Sabba dona adducent. Et adorabunt eū. &c. De subiectione sub legis iugo & obedientia, Esaias prophetauit. Dñs iudex noster ipse saluauit nos. Vere lāguores nostros ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portauit. De fuga Ægypti prædixit Oseas. Ex Ægypto vocaui filiū meū. De innocētū interfectione dixit Hieremias. Vox in Rama audita est ploratus & ululatus. &c. De eius prædicatione ait Esaias. Spiritus Dñi super me, ad annuntiandum pauperibus misit me. De miraculis eius Esaias dixit. Deus ipse veniet, & saluabit nos: tūc aperiētur oculi cæcorū: & aures surdorum patebūt. Tunc, scilicet, sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorū. De Ioanne præcuratore dixit Malachias. Ecce ego mitto Angelū meū, & præparabit viā ante faciem tuam. De prædicatione parabolarū ait Dauid. Aperiā os meū in parabolis: loquar propositiones ab initio. De impunatione doctrinæ, ait Psalmus. Cū loquebar illis impugnabāt me gratis. De odio phariseorū & scribarum dixit Regius Propheta. Odio habuerunt me gratis. Quomodo rationibus confundebit eos ita vt nec mutire possint dixit Psalmista. Rex vero lærabitur in Deo, laudabuntur omnes qui iurant in eo: quia obstructum est os loquentiū iniqua. De ingressu triūphali in Hierusalem dixit Zacharias. Ecce Rex tuus venit tibi mātuētus & humilis. De traditione Iudæ Homo pacis meæ in quo sperabā, qui debebat panes meos magnificauit super me supplantationē. Quomodo derelictus est à discipulis & ab amicis. Amici mei & proximi recesserūt à me. Extraneus factus sum statib⁹ meis. &c. De accusatione. Insurrexerūt in me testes iniqui, & mēta est iniquitas sibi. Aduersum me loquebatur qui sedebāt in porta, & in me psallebant

Z z 5 qui

Psalm. 15.

Psalm. 16.

Psalm. 17.

Psalm. 18.

Psalm. 19.

Psalm. 20.

Psalm. 21.

Psalm. 22.

Psalm. 23.

Psalm. 24.

Psalm. 25.

Psalm. 26.

Psalm. 27.

Psalm. 28.

Psalm. 29.

Psalm. 30.

Psalm. 31.

Psalm. 32.

Psalm. 33.

Psalm. 34.

Psalm. 35.

Psalm. 36.

Psalm. 37.

Psalm. 38.

Psalm. 39.

Psalm. 40.

Psalm. 41.

Psalm. 42.

Psalm. 43.

Psalm. 44.

Psalm. 45.

Psalm. 46.

Psalm. 47.

Psalm. 48.

Psalm. 49.

Psalm. 50.

Psalm. 51.

Psalm. 52.

Psalm. 53.

Psalm. 54.

Psalm. 55.

Psalm. 56.

Psalm. 57.

Psalm. 58.

Psalm. 59.

Psalm. 60.

Psalm. 61.

Psalm. 62.

Psalm. 63.

Psalm. 64.

Psalm. 65.

Psalm. 66.

Psalm. 67.

Psalm. 68.

Gen. 49.

Esai. 7.

Mich. 5.

Esai. 9.

Esai. 70.

Psalm. 71.

Esai. 33.

Osee. 11.

Hiere. 31.

Esai. 61.

Esai. 35.

Malach. 3.

Psalm. 77.

Psalm. 119.

Psalm. 62.

Zach. 9.

Psalm. 40.

Psalm. 35.

Psalm. 26.

Psalm. 68.

qui bibebant vinum. De velatione oculorum eius & irrisione. Faciem meam non auerti ab incerpantibus, & cōspuentibus in me. De eius silentio dixit Esaias. Tanquam agnus corā tōdente non aperuit os suum. Et Dauid. Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones. De flagellatione Psalmista prädixit. Fui flagelatus tota die. De despectu & opprobrijs, ait Hieremias. Saturabitur opprobrijs. De baiulatione Crucis, Esaias. Principatum eius super humerum eius, De crucifixione. Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. De partitione vestium. Partiti sunt vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Quomodo inter latrones crucifixus, ait Esaias. Et cum sceleratis reputatus est. De exclamatione in Cruce dixit Dauid. Deus Deus meus quare me dereliquisti. Quomodo orauit pro eis qui eum crucifixerunt dixit Esaias. Et pro transgressoribus orauit, vt non perirent. De morte eius scripsit Daniel. Post Hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus. De descensu ad inferos ait Dauid. Ponetur anima mea in inferno inferiori. De sepultura Esaias. Exit sepulchrum eius gloriosum. Despoliatione inferni. O mors ero mors tua, et morsus tuus d' inferne. De Resurrectione prädixit Psalmista in persona Christi dicēs. Resurrexi, quia dominus suscepit me. Nō est cur pulus temporis teramus in enarrandis scripturis. Sufficit quod hodie. Rex Dauid vltis suis inimicis redit ad regnandum in Hierusalem in pace: maxima cum letitia, gloria & maiestate. Hodie propheta Daniel educitur à lacu leonum. Hodie arca testamenti est collocata in nouo curru triumphali. Hodie columba Noe redit in arcam cum ramo Oliuæ, siccis iam diluuij aquis. Hodie Ionas propheta egreditur de ventre Ceti viuus & sanus: Hodie Hieremias educitur è puteo: quo ab inimicis fuit proiectus. Hodie floret virga sicca Aarō. Hodie nouis vestibus induitur Sacerdos Iesus, vt Zacharias inquit, Hodie auis Phœnix reuiuiscit calore solis mediante. Hodie resurgit magister vester immortalis, impassibilis, & gloriosus. Isto modo ibat Christus cum illis interpretando scripturas, & adducendo eas ad Christum prädicens mortē & sepulturam, denique & resurrectionem, vt crederent resurrectionem eius, postquam omnia alia, quæ prädicta fuerant à prophetis viderant adimpleta esse in Christo: & in his

sermonibus consummauerunt totum iter, in quo illi duo discipuli incedebant suspensi ab ore eius mirati literas & sapientiam illius peregrini ignoti ab illis. Et appropinquauerunt castello, quo ibant: & ipse se finxit longius ire. Sermo Domini Iesu non tantum feruens aures discipulorum, verum etiam in animos penetrans, sic illos occupauit, vt nec via sentirent laborem, nec faciem loquentis agnoscerent, nec veniret ipsis in mentem, vt apud se se cogitarent quis est iste, cui sic in promptu essent scripturæ sacræ doctrina tanta vt eos tā efficaci sermone suspenderet, & afficeret. Iesus autem, vt eorum desiderium magis accenderet, fingit longius ire: hoc est dissimulauit longius ire: quia simulatio facti licita est, & commendabilis quando fit ex rationabili causa, & bono fine. Vnde Iosue cum filijs Israel simulauit fugam quando ceperunt ciuitatem Hai. Vide Soluatoris mundi bonitatem, & ansas, quas quarit vt mereri nos possimus. Millia facit, vt incendat desideria nostra in suum amorem. Bene sciebat Christus quādo illa mulier Chananæ clamabat post illum petens salutem filia suæ quid ipse esset facturus: sed dissimulauit, & distulit beneficium, vt eius desiderium accenderet, & perseverans, & clamans efficeretur dignior, vt maiorem gratiam, consequeretur, & sic maiori affecta est honore, & digna vt à Christo laudaretur, & eius fides exaltaretur. Sic cū isti fecit. Voluit Christus se ipsum illis aperte ostendere, & fingit longius ire: vt ipsi excitarentur in desiderium sui, & inuitarent eum quem peregrinū existimabāt. Sic nobiscum multoties agit qui aliquantulum se abscondit. vt nostræ virtutis experimētum capiat. Quapropter tu inuita illū suspitjs, & interiori affectu inuoca Iesum: detine illum & amplectere, & dic cum sponsa, quæ ait in Canticis. Tenui eum nec dimittam donec introducam eum in domum genitricis meæ. Sic fecerunt isti duo discipuli, de quibus ait Euangelista. *Et coeuerunt illum diētes. Mane nobiscum, quoniam ad, vespere: & inclinata est iam dies.* De tempore quo illum inuitauerunt, vt secum maneret multi de cepti sunt putantes, quod hoc contigit iam in solis occasu: sed certe nō fuit, nisi statim post meridem. Quapropter aduerte quod in Euāgelio vespere aliquando accipitur pro prima parte diei: & aliquādo pro illa parte diei, quæ est immediate post solis declinationem, id est immediate post meridiem: aliquando pro solis

leg. Aug. li. 2. ques. euan. c. 11. Io. 8.

Matth. 15.

Can. 3.

solis occasu: aliquādo pro tempore, quod est immediate post solis occasum, vel per noctē, & aliquādo etiam pro tota noctē. De primo, scilicet, de prima parte diei dixit Matthæus. Vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima Sabbati venit Maria Magdalena, &c. Vespere Sabbati, idest in vespere sabbati: quia ponitur ibi genitiuus pro ablatiuo. Et tamen accipitur ibi vespera sabbati pro prima parte diei primæ sabbati, idest, dominicæ. Quod patet ex Marco, qui dixit, quod valde mane vna fabulatorum veniunt ad monumentum orto iā sole. Et sic necesse est quod accipiat ibi vespera pro parte illa diei, quæ est aliquantulū ante solis ortum, scilicet crepusculum matutinum: quo tempore mulieres recesserunt de Hierusalem, vt venirent ad monumentum. ¶ Secūdo accipitur vespera, pro illa parte diei, quæ est immediate post solis declinationem, idest, post meridiem immediate. Sic accepit Matthæus cum dixit, Vespere autem factō accesserūt ad eum discipuli, &c. Cum Christus fatiavit quinque milia hominū ex quinque panibus, & duobus piscibus. Et sic Lucas etiā in superioribus accepit cum dixit. Dies autē coeperat declinare. Lucas interpretatur Mattheum. Nam vere illud miraculum, vt clare ait Lucas, factum fuit statim post meridiem, quod tempus vesperam vocat Mathæus. Sic etiam accipitur hic. Nam isti Christum inuenerunt ad comedendum: & statim vt illū cognouerūt reuersi sunt in Hierusalem, quæ distabat quantuor leucis. Sic loquens de hoc tempore in hymno Nonne sumit Ecclesia vespera cum dicit. Largite clarum vespere, &c. & secundum consuetudinem ecclesiæ tempus statim post meridiem ad Nonam pertinet. ¶ Tertio sumitur vespera pro solis occasu, vt patet ex communi modo loquendi, & ita scriptura communius accipit, vt in Exodo dixit Dominus: quod Phasē immolabitur quarta decima die ad vesperam: & tamen Phasē immolabatur in ipso solis occasu, vt in Deuteronomio habetur. Immolabis Phasē vesperi ad solis occasum. Iudæi enim, vt habetur in Leuitico, ex Domini præcepto a vespere ad vesperam: hoc est, à solis occasu vsque ad eundem punctum alterius diei sua festa celebrabant. ¶ Quarto accipi solet vesperum pro tempore quod est post solis occasum immediate, vel per noctem, vt dicitur in Numeris de sacrificio matutino & vespertino: & tamen sacrificium vespertinum, post solis occasum cre-

mabatur: sed dicitur vespertinum, quod cremabatur ad vesperam in initio noctis. Sic etiā accipitur in Exodo, vbi dicitur quod quādo collocat Aarō lucernas ad vesperum, vret thymiana: & tamen lucernæ incendebantur post solis occasum. Sic etiam accipitur in Matthæo cum dixit. Vespere autem factō erat Iesus solus ibi. Idest, solus erat in terra quando coeperat esse nox, nā loco huius dicitur in Ioāne quod tenebræ factæ erant, & non venerat ad eos Iesus. Et sic vespere significat tempus, in quo incipiunt tenebræ. Et hoc modo vocat Astrologi crepusculum vespertinum totum tempus, quod est à puncto occasus solis vsque ad horam, & quartam partem horæ ferè, scilicet quando mouetur sol per decem & nouē gradus æqui noctialis. Sic etiā dicitur in libro ludicum: quod apparuit homo reuertens de agro vespere, & ibi ante hoc dicitur, quod iā occubuerat sol: ergo tempus post solis occasum est vesper. ¶ Quinto accipitur, in scriptura vesper pro tota nocte ipsa, vt in Genesi dicitur. Factū est vespere & mane dies vnus. Idest, dies & nox faciunt vnā diem. Et sic mane accipitur ibi pro toto tempore, quo sol erat super terram: & vespere pro tota nocte, sicut etiam potest accipi, quod dicitur de sacrificio vespertino, quod fieri ad vesperū vel ad vesperam, Et tamen in Leuitico dicitur, quod sacrificium vespertinum cremabatur tota nocte in altari vsque mane, scilicet, quia ab occasu solis vsque ad ortum diei debebat durare crematio illius sacrificij: ergo vespera, vel vesperū est tota nox. Igitur quia inclinata erat dies, quæ incipit declinare statim post punctū meridiei, & iam non erat tempus ultra progrediendi ad comedendum, rogauerunt, & coegerūt isti discipuli Saluatorem, vt apud illos maneret, & ne ultra progredereetur, Quod autem hoc contigerit post meridiē patet: quia isti duo discipuli eadē hora reuersi sunt Hierosolymam, vt hic dicitur, & cum hæc narrent apostolis, stetit Iesus in medio eorum & dixit eis, pax vobis. Hæc autem appetitio fuit eadem die Resurrectionis vesperi: vt Ioannes dicit: ergo in sero eadem die resurrectionis iā isti discipuli redierāt ab Emaus, & erāt cum Apostolis in Hierusalē. Si ergo illud iter ab Emaus in Hierusalem egerūt quatuor leucarum, post quā Christum viderūt in Emaus in sero: sequitur eos profectos esse ab Emaus vnica hora post meridiem. Quod tempus hic vocatur vespera. ¶ Admonet locus iste, vt hos-

Luc. 28.
Marc. 16.
Matt. 14.
Luc. 9.
Ex. 12.
Deut. 16.
Leui. 23.
Num. 28.

Exod. 30.
Matt. 14.
Ioan. 6.
Iudi. 190.
Gene. 1.
Num. 28.
Leuit. 6.
Ioan. 20.

spitales simus, ita, vt non solum hospites inuitemus, sed & cogamus eos. Nam vt Beatus Gregorius ait, hospites non solum sunt inuitandi, sed & trahendi. Sanctus ille Patriarcha Abraham in meridie hora, scilicet comedendi se debat ad porrandum domus suae oculos in viam conijciens, si forsitan viator aliquis transiret, ad inuitandum eum, & recipiendum in domum suam. Tunc enim foelicibus illis temporibus egrediebantur homines ad vias, & cogebant peregrinos & viatores charitatis & hospitij iure iungi ipsis: quam obrem digni fuerunt Angelos hospites habere. Ab Abrahamo didicerat Loth: siquidem quando hospites vidit (inquit scriptura) compulit eos, quod est idem, quod hic dicitur, coegerunt eum. Modo tamen humana sollicitudo & cura est magnas diuitias congregare: ac si nulla alia vita praeter hanc superesset. Mulier illa nomine Raab, quia recepit in domum suam exploratores Israel, qui peregrini erant & alienigenae meruit ipsa cum caeteris de cognatione sua, a morte eripi: & postea nupsit Salmoni principi de tribu Iuda, & tandem meruit vt Christus Redemptor noster ex ea descendere secundum carnem. Ideo Paulus admonet dicens. Hospitalitate polite obliuisci: per hanc enim quidam placuerunt, angelis hospitio receptis. ¶ Secundo videtur quanto maioris valoris sunt apud Deum bona opera, quam ornata, dulcia, & elegantia verba. Non nouerunt isti discipuli dominum, quando de lege ipsa loquebantur: nouerunt tamen quando opere adimpleuerunt quae lex eadem fieri iubebat. Pluris enim aestimantur opera charitatis & misericordiae (vt diximus) coram Deo: quam pluribus verba ambagibus plena: nam caelum bonis operibus extorquetur, minime autem verbis. Hoc eleganter dixit Regius Propheta in psalmo. A mandatis tuis intellexi. Intellexi te Dñe & noui, mandatis tuis. Quare minime est credendum vere custodientem & obseruantem mandata Dei vniquam lapsurum in haereses aut errores: nam legis Dei obseruatio ducit nos in cognitionem eius maiorem & clariorem, non vero in errores. Homines tamen impios absque misericordia superbos, & ambitiosos mirari non debemus, qui cum prius tam vitiosi sint, deueniunt postea in tot errores, & falsa dogmata. Vnde in Psalmo habetur. Intellectus bonus omnibus facientibus. Qui legem Dei seruant bonam eius cognitionem con-

sequentur. Quia isti discipuli Christum pauperem, & habitu peregrinum inuitauerunt, & ignotum proximum charitate receperunt, & meruerunt eum agnoscere. In via quidem quando de lege Dei loquebantur eos lauit: non autem quando erga eum pie se gesserunt. Nam vt Iacobus inquit, non auditores verbi iustificabuntur: sed factores verbi iusti sunt apud Deum. Et in die iudicij de operibus sumus rationem reddituri: & ratio a Deo de illis est sumenda quando dicit. Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi. &c. ¶ Tertio, iam isti erant experti commodum, quod erant consequuti ex Christi societate: nam posthac adiuuicem dixerunt. Nonne cor nostrum ardens erat in via, &c. Ideo volunt secum illum habere. Sic & tecum age, vt tecum semper habeas viros probos, & sapientes. Vides quantum commodum isti consequuti sunt ex Christi conforcio? Crede hunc commodum quotidie accrescere in corde tuo: si adhaeris optimis viris. In Ecclesiastico habetur. Ponderus super se tollit, qui honestiori se communicat. Videbis equos quosdam nouos, indomitos, atque crebro salientis: adeo vt vix eos poteris subijcere, nunquam enim quiescunt, sed semper saltant. Quod tamen remedij adest? Imponunt illis quatuordecim amphoras, aut quindecim ponderis, vt gradum mutent, & bene gradientur. Sic quatuor, aut quinque iuuenes inuenies, sicuti iuuenecos, stultos, & insipientes, semper in honeste loqui, absentes alios detrahentes: ad quos si grauis homo & studiosus accedat mox tacet, & verba & colloquia mutant: ne ab eo carpiantur: vnde totum tempus, quod cum eis consumit apparet illis ponderus graue, quare bonus cogit illos sensum capere, & gradum componere: quia nunquam mali secum studiosis communicant, nam coram bono, boni sunt & in officio. Propter quod dicitur bene in Ecclesiastico, Onus sibi imponere, qui cum bono conuersatur. Non te poeniteat ferre super humeros hoc iugum: siquidem tuae saluti conducit. Vt tuam Deus animam lucretur bonum tibi mittit, vt suis bonis operibus & exemplis ad eum conuertaris, teque illuminet. Sic Tobias dixit. Confitemini Domino filij Israel, & in conspectu gentium laudate eum: quoniam ideo dispersit vos inter gentes, quae ignorant Deum, vt vos enarretis, mirabilia eius & faciatis scire eos: quia non est alius Deus

Gene. 19.

Iosue. 6.

Hebre. 13.

Psal. 118.

Psal. 119.

Iacob. 2.

Matth. 25.

Eccle. 13.

Tob. 13.

Deus omnipotens præter eum. Sic isti discipuli experientia sciebant iam quantum profuerat illis & Christi cōuersatio: quare etiã at que etiam petebant ab eo, cum eis quiescere: quare inquit hic Lucas quod coegerunt eū. O si Deum tu gustares, & aliquantulum suæ dulcis conuersationis sentires, proculdubio nihil est, quod ab eote posses separare. Gustate (inquit Dauid) & videte: quoniã suavis est Dominus. &c. ¶ Denique gratitudinem docet locus iste. Docuerat illos Christus per viã prædicauerat, ex posuerat sacram scripturam non ergo erat decens ieiunium, mittere illum, qui tot bonis operibus & beneficijs eos affecterat: quia esset ingratitude & inurbanitas. Ex quo discamus cibare prædicatores & alere nos verbum Dei docentes, & sacras scripturas Sic fecit mulier cum propheta Eliseo sibi iure hospitij adiungens omni charitate. Hanc dedit Dominus copiam suis prædicatoribus quando præcipiẽs eis prædicare dixit. In eadem domo manete edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Et hospites qui eos recipere nollebant nec cibare minatur dicens. Sodomis in die illa remissius erit quam illi ciuitati. Et paulus Corinthijs ait Si nos vobis spiritua lia seminamus: magnum est si nos carnalia vestra metamus? Sed iam ad contextum reuertamur. *Et intrauit cum illis.* Videte comodo manet quanuis antea videbatur abire velle. Sic sæpe ac sæpius nobis cōtingit, quibus quã do abire apparet, tunc manet: cum apud nos vult requiescere, signa professionis ostendit: fingit se ire, vt tandem maneat. Sentis te tristem, & absque vlllo solatio tepidum postquã te deuotum vidisti: iam adeo destitui tibi videris, & quod tui iam non meminit. Scito tamen tunc Deum velle manere maiorique amore te afficere: nam ea asperitate nos solet Deus tractare, quando nos diligit. Videbatur Deus recedere à populo Israelitico, illūque relinquere quando Pharaos eius labores duplicabat, tributaque & vestigalia augebat: & tamen secundum veritatẽ, tunc magis ad eos appropinquabat & statuebat eos ab Aegypto eruere atque educere. ¶ Expende etiã quã bonus est Deus in concedendis petitionibus eorum, qui fidei & deuotioni vacant. Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet: & deprecationem eorum exaudiet. Vult Deus à nobis vocari & exorari: vt hac humilitate eius gratia digni efficiamur: in bonitate tamẽ

eius confide, nam si perstiteris petens, vt isti duo fecerunt, non vtiq; tibi quod petis denegabitur: sicut nec istis *Et factum est dum recuberet cum eis accepit panem ac benedixit & fregit, & porrigebat illis: & aperti sunt oculi eorū, & cognouerunt eum.* Quatuor actiones Iesu circa panem describuntur, acceptio benedictio, fractio & porrectio: & tamen in sola fractione est agnitus, vt intelligamus fractionẽ fuisse miraculosam: hoc est quia frangebatur panem manibus suis, sicut alij incidunt gladio. Solitum hunc frangendi modum fuisse credimus: & propterea discipuli ex consueto Iesu modo cognouerunt eum. Nam si hic modus frangendi panem non fuisset illi consuetus, nullum agnitionis testimonium afferrent dicendo, quomodo agnitus fuisset ab eis in fractione panis. ¶ Obserua autem quomodo inuitantes ignotum peregrinum, cognouerunt illum. Ideo scriptura. *Seminate vobis iustitiã vindemiate ad fructum vitæ: & illuminate vobis lumen cognitionis.* Prius dicit, seminate, & postea illuminate, vt optime differat diuus Ambrosius. quia opera bona præstant, vt mereamur à Deo illuminari. Sic Cornelius faciebat eleemosynas & opera misericordiarum, & illuminatus est: & venit ad fidem & cognitionem Dei. Vnde in Ecclesiastico habetur. *Qui timetis Dominum diligite illum, & illuminabuntur corda vestra.* Aperuit autem Dominus oculos istorum, sicut aperuit oculos Agar & vidit puteũ aquæ viuẽtis. Eliseus etiam dixit. *Aperidomine oculos pueri, vt videat quod plures nobiscum sunt quam cū aduersarijs.* Et aperuit Dominus oculos pueri: & vidit montem plenum equitibus. ¶ Rursus aduertendum, quod tunc oculos aperiri dicitur in scripturis, quando clare aliquid cognoscimus (vt ait Augustinus) quod ante ignorabamus. Sic scriptum est de Adam & Eua quod aperti sunt oculi eorum. Non enim erant certi parentes nostri ante peccatum, nec Agar clausis oculis sedebat prius: nec isti discipuli ambulabant per viam clausis oculis. Lege si placet Augustinum & Origenem. Præterea nisi Iesus aperiat nobis oculos nemo videt ideo in Psalmo dicit Dauid. *Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Si turbatus est oculus, facile dolo omnis sedatur collirio: sin vero acies eius humoris suffusione prætextitur, maiora remedia quaruntur. Est ergo sicut in oculis corporis, ita in oculis animæ huiusmodi quædam passio quæ ingrat

Psal. 31.

4 Reg. 4.

Luc. 10.

1 Cor. 9.

Exod. 5.

Psal. 144.

Osee. 10.

Amb. ser. 1
super psal.
11.

Act. 10.

Ecl. 25.

Gen. 21.

4. Reg. 6.

Aug. li. 1. lo
cu. in gẽ. in
prin.

Gen. 3.

Aug. lib. 11
in Genes ad
litterã ca. 31

Ori. 1. o. 17.

Numc.

Psal 106.
Ab. 9.

uescat necesse est, nisi bonus medicus velamen illud abstulerit. Sic medicus Christus, qui de cælo venit ut sanaret, iuxta illud Psalmi, Misit verbum suum, & sanauit eos: aperuit oculos nostros, sicut oculos Pauli, de quibus ceciderunt scamma, & aperuit oculos corporis, & animæ. Sic aperuit oculos istorum discipulorum, non solum corporis, ut visu corporeo illum cognoscerent: sed & animæ, ut eius crederent resurrectionem. Aperti inquam sunt oculi eorum, & cognouerunt illum. ¶ Expende etiam, quod in fractione panis illum cognouerunt: sic etiam cognoscitur à nobis Deus per suos effectus, iuxta illud Prophetæ. Cæli enarrant gloriam Dei: & opera manuum eius annuntiat firmitermentum. Duplex enim est demonstratio: vna, quæ est per causam, dicitur, propter quid: & hæc est per priora simpliciter: alia est per effectum, & dicitur demonstratio quia, & hæc est per ea, quæ sunt priora quoad nos. Cum enim effectus aliquis nobis est manifestior, quam sua causa, per effectum procedimus ad cognitionem causæ. Ex quolibet autem effectu potest demonstrari propriam causam eius esse: si tamen eius effectus sunt magis noti quoad nos: quia cum effectus dependeat à causa posito effectum, necesse est causam præexistere. Vnde Deum esse, secundum quod non est per se notum quoad nos: tamen demonstrabile est per effectus nobis notos. Et ita in qualibet creatura ex eius origine & productione, iuxta illud Pauli. Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus, atque diuinitas, ita ut sint inexcusabiles. Si cælum, terræ, elementa, cæteraque, quæ terra germinat, & omnia tibi obiecta, cōspicias, te in Deum ducent, & in eiusdē cognitionē per suos effectus: sicut isti discipuli in fractione panis cognouerunt. Cæli quidem lumen, solis claritas atque lunæ, stellarum, & planetarum splendor viriditas pratorum, & herbarum, torrentes aquarum, & cætera, quæ Dei manus fabricauerunt tibi indicant quis nam Deus sit. Sed quia de his late disserimus in libro meditationum dilectionis Dei meditatione prima, nunc ad alia gradum faciamus. *Et ipse enauit ex oculis eorum.* Statim, cum Deus in hac vita solatia tribuit suis aufert, ne eorum deueniant, & vergant in detrimentum. Sicuti Pater, qui non vult

Psal 18.

Rom. 1.

largiri nummos paruulo filio: ne ludat, & inde in perditionem deueniat, vsque adeo crescat, & consumere sciat. Inuitat Deus his solatijs & aufert, ut eis refecti homines in cælum tollantur. Cum accipiter sublimipeta ardeā in terrā præcipitem agit mox aucupes properant, ut unguis eripiant, eum tantum ipsa reficientes, permittuntque bis, aut ter refici ardea, & statim auferunt: nam si satiaretur, & ventrem impleret, nihil postea capere valeret. Voluit tamen Christus Redemptor noster hos duos discipulos sua presentia reficere, propter quod sunt illigauisi: post cognitionem autem eius exuauescit ex oculis eorum, ut corda in Deum ipsum tollant, nescilicet, nimium corporali presentia Christi afficiantur. Hoc idem sæpe operatur Deus nobiscum, auferens nobis ea, quæ amore prosequimur, ut in Deum nos ducat. Porro in eo, quod repente & quasi imperceptibiliter, ac velocissime per dotem agilitatis ab eorum aspectu disparuit, monstrauit se corpus glorificatum habere. *Et dixerunt ad inuicem. Nonne cor nostrum ad dens erat in nobis dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturæ?* Dimisit Christus hos discipulos gaudio, & solatio plenos: ut facere consuevit, quoties dignatur nobis manifestari. Peccatum sicuti vinū aceto sum infestū gustū in fine habet, quare relinquit hominem tristem & insipidum: contra autem Christus facit, qui latēs, relinquit discipulos exultantes, & robortos circa fidem: quam obrem latitia pleni ad inuicem dicebant. Nonne cor nostrum, &c. O cæci quid tunc non nouimus, siquidem in corde signa suæ presentia experiebamur? Cur non coram illo statim procubuimus? Cur non detinuimus: veniamque incredulitatis præteritæ non petiuimus? A deamus ergo, & Hierusalem: statim proficiscamur, hæc a postolis nunciaturi, & cæteris, qui cum eis morantur. ¶ Vide & tu quam verè dixerit Dauid loquens Deo de eius eloquio, Ignitum eloquium tuum vehementer. Sic per Hieremiam ait Dominus. Nunquid non verba mea sunt quasi ignis dicit Dominus: & quasi malleus conterens petras? Sic isti ex Domini confabulatione magis ac magis accendebantur amore ad Christum. Sic tu quotiescunque verbum Dei audis, & nihil mutationis in corde tuo sentis, toties scito te non audire verbum Dei, sed hominis: qualiscunque tandem sit ille minister verbi Dei. Con-

Psal. 118.
Hiere 23.

tra quotiescūq; sceleris pios aliquos motus sese in te exercere, certo scias Chrm, & huius spūm tibi loqui qualiscūq; tadē sitis, quicōcionatur. ¶ Cæterū hęc interrogatio in scriptura quāuis certa sint quæ interrogātur, dupliciter fieri solet. Primò vt vehemētius moneat: vt illud Genes. Nonnetota terra coram te est? Hoc est certerē ex tota hac regione, quā cōspicis eligēdi do tibi potestātē, vt vbi velis habitatiōi locū eligas. Et in libris regū & Paralippomē. crebro inculcatur. Nōne hęc scripta sunt in lib. verborū regū Israel? Secūddō interrogatiōnis forma solet in scriptura vim habere admirationis: vt apud Esai. Quis est iste qui venit de Edō tinctis vestib⁹ de Bosra? Nā quis est nisi demēs, qui arbitretur angelos, quorū ministerio diuinæ reuelationes ad nos perferuntur ignorasse illā incarnationē in qua ipsi vel maximē internūtij fuerūt? Nec placet q̄ multi ex scholasticis doctoribus asserūt, q̄ in resurrectione illa aliqui nouerūt q̄ antea ignorabāt nō intelligētes Paulū, qui ait, vt innotescat principibus & potestatib⁹ multi formis gratia Dei: cū Paulus loquat de demonibus qui principes sunt tenebrarū harū habitātes in hoc caliginoso aere, qui incarnationē, quā antea ignorabāt ex prædicatione Apostolorū cognouerant. Hoc modo intelliges aliquos sanctos doctores qui dicūt q̄ prædicante Paulo & Euāgelista Ioāne Angeli didicerūt. Cōlū vero pro aere in scripturis accipi, in cōfesso est apud oēs. Itaq; illa interrogatio Esaiæ sanctorū Angelotū nō ex ignorantia fuit sed est quæ dā admiratio. Vtroq; modo interrogant isti, vt hęc interrogatio nō dubitantiū sit, sed vt vehemētius mouerēt, & vt magis admirarentur. Et surgētes eadē hora regressi sunt in Hierusalē, iam nō timētes Iudæos festināter venerūt ad Apostolos nūciātes eis Chri resurrectionē portātes bonū nūciū: nec eis videbat dignū, vsq; in alterū diē tā latā nūciationem differre. Sic illi quatuor leprosi inueniētes castra Syriæ & diuitias & cibos in eis, dixerūt. Hęc dies boni nūcij est. Si tacuerimus & noluerim⁹ nūciare sceleris arguemur. Venite eamus, & nūciemus in aula regis. Vnde cōstat prædicationē nō debere differri in lōgū tēpus. Quare quæ in plurimorū vergunt vtilitatē differri nō debēt nec taceri. Vnde Angelus Raphael dixit, Opera Dei reuelare & cōfiteri, honorificū est. ¶ Expēde etiā feruoris & spiritus illorū magnitudinē, qui tēpore primitiæ ecclesiæ vixerūt. In eadē hora dicit, cū iā pergrassent, quatuor illas leucas illo die, redierunt eadē in Hierusalē & iterū il-

lud iter egerunt nūciātes Apostolis & toti Ecclesiæ quomodo eū nouerant, quidq; actū esset. Talis spiritus ac feruor deberet nobis inesse: quæ etiā Paulus optabat Romanis cū eis dixit. Solitudinē nō pigri, spiritu feruētes, dño seruientes, Vult Deus feruorem in obsequijs illi præstitis. Cain inquit scriptura, sero & impiè Deo obtulit ea, quæ obtulit. Factum est, vt post multos dies offerret corā dño de fructibus terra. Non sic Abrahā, nec moram fecit in filij sui sacrificio, nā statim Deo præcipiente, noctu surrexit absq; vlla mora & in montem eum sacrificaturus se contulit. Feruor ille nostram ignauiam carpit. Vincat ergo carnē istā amor Dei cordib⁹q; nostris residat & in eo fortis efficiatur, non solū ad incedendū per viā Dei: sed etiam per eandē currendum: ita vt vere dicere possimus q̄ propheta Dauid in psal. Viam mādatorū tuorū cucurri, cū dilataueris cor meū. ¶ Præterea obserua quā nobilis & illustris est amor Dei, & quā vilis & parui momenti amor mūdani. Amor enim mūdi & carnis adeo est ignobilis & infamis: vt aliquod confortiū non admittat: si quis carnaliter mulierem diligit: renuit alios eadem dilectione eā prosequi: adeo vt nec cetni permittat vult solus in amore esse quare societatem in eo non admittit: quod quidē est maximus amoris defectus. Nā vt Ricardus ille victorius dixit: grandis est proculdubio charitatis defectus, non posse pati confortiū amoris. Amor autē Dei est nobilis, qui eū Deū amat cupit & desiderat oēs alios eū amare. Si quis patronū & aduocatū habet Ioānem Baptistam, optat cæteros habere & quod eum amore & dilectione prosequantur. Dauid qui plenus erat amoris Dei dicebat omnes inuitās. Diligite dominum omnes sancti eius. Et in alio psalmo non solum Angelos & homines vocat ad laudem Dei: sed etiam creaturas irrationaliales, bestias, & creaturas insensibiles, sicuti gradinem, ignem, niuem, glaciem, serpentes, dracones: aues, & tandem omnes creaturas. Quando enim amor Dei conditur in alicuius hominis pectore desiderat maximē omnes venas, neruos, & cæteras corporis partes conuerti in linguas: vt laudes diuinas efferant. Lætia quidē spiritualis statim sese communicat: in quo videbis verum esse bonum, quia de natura boni est esse comunicatiuum sui ipsius. Sic isti discipuli non fuerunt parci gaudij proprii: sed pleni amore Dei, & spirituali solatio, voluerūt socios eiusdem participes esse: quare statim ad eos se contulerunt bonum nūcium portātes.

Et

Gen. 13.

Psal. 63.

Ephes. 3.

Chrysostr. in
prologo su-
per euangē.
Ioan.

4. Reg. 7.

Tob. 12.

Rom. 13.

Gene. 43.

Gene. 22.

Psalm. 118.

Rica. de tri.

Psalm. 30.

Psalm. 148.

2. Tim. 3.

Et ut Paulus ait. Quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, hinc est ut inuenissent undecim Apostolos simul, quibus quæ gesta sunt narrauerunt. Quapropter sequitur in contextu. Et inuenerunt undecim congregatos, eos qui cum illis erant, dicentes quod surrexit Dominus verè. Oportebat Christum resurgere, ut fides nostra sua resurrectione confirmaretur, eiusque diuinitas ostenderetur: nam si propria virtute non resurgeret, non crederent homines Deum esse. Sic dicebat ipse per Prophetam. Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Sic sanguis meus fuerit corruptus quæ nam ex eo poterit educi utilitas? & ex offusione eius: nemo hominum veniam consequeretur. Cum autem resurrexit nouerunt omnes hominem illum mortuum verum esse Deum: nam omnis affectus naturaliter demonstrat suam causam & cum causa principalis, & prima resurrectionis mortuorum sit diuinitas, ostendit Christus, resurgens sua propria virtute se esse verum Deum: quod quidè si nos non crederemus, salutem consequi minime possemus. Ideo Paulus traditus est propter delicta nostra: & resurrexit propter iustificationem nostram. In cruce soluit pro nobis, & in ea deleuit chirographum, quod contra nos ipsos dæmò habebat, ut alio loco idè Paulus ait. Sed quid illud nobis prodesset, si nos nõ crederem⁹ hanc satisfactionem, qua Christus soluit Patri, pro nostris peccatis: Et sic enim morte ipsius solutū erat debitū, non sat erat tamen ad nostrā iustificationem. Ideo dixit Paulus quod resurrexit propter iustificationem nostrā. Moriendo quidè nobis vitā contulit ad mortē dænari: & resurgendo nos iustificauit. Nõ quod resurrectione mereretur nobis gratiam & gloriā, hæc enim iam meruerat passione sua & morte: ista enim fuimus redēpti, non resurrectione: sed inquit Paulus, quod resurrexit propter iustificationem nostrā: quia eius resurrectio fuit via ad credendā passionem eiusdemque mysteriū. Fecit enim resurrectio, iustificationem in cordibus hominū, qui in passione scandalizati fuerant: & mediāte resurrectione fuerunt iustificati per passionē. Nam si Christus nõ resurgeret effectu, frustra rētur eius passio: propter nostram incredulitatē: nam nunquam crederemus hominē illum, qui mortuus est esse Deū nisi resurgeret. Et sicut sine fide impossibile est placere Deo, sic resurrectio non esset, deesset vtique passionis fides: quare resurrectio traxit passionis fidem, & fides viua iustificationem: resurrectione ex-

1. Cor. 15.

Rom. 4.

Colo. 2.

Heb. 11.

go fuimus iustificari, ita ut dixerit. Apostolus Corinthijs. Si Christus nõ resurrexit, vana est fides nostra. Surrexit ergo dñs verè, & sua gloriosissima resurrectione vitam animabus contulit, ut diximus, quia resurrexit propter nostrā iustificationem, & dedit vitā corporibus, quia eius resurrectio est causa resurrectionis nostræ, ut ait Paulus. Si mortui non resurgūt, nec Christus resurrexit. Nunc autè Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientiū, quoniam quidā, & c. Si Christus non resurrexit miserabiores essemus omnib⁹ hominibus. Si Christus nõ resurrexisset, quomodo solueret Deus corporibus sanctorū, qui in hoc mūdī passī sunt tot labores: Si Christus solus resurgeret, daretur mortuū, cuius caput esset viuū & corpus mortuū. Et è diuerso si Christo non resurgente nos resurgeremus, esset corpus viuū, caput vero mortuum. Inquit ergo Paulus, resurrectio Christi, est causa resurrectionis nostræ: & mortui resurgēt, ipse ergo resurrexit. Quod autè mortui resurgant, & sit resurrectio patet: quia si resurrectio mortuorū nõ est, miserabiores sumus omnibus hominib⁹: sed nõ sumus miserabiores omnib⁹ hominib⁹ cū virtuti studeamus: ergo resurrectio mortuorū est, & Christi resurrectio est causa resurrectionis nræ: ergo Christus resurrexit. Itaque Paul⁹ ex resurrectione nræ pbat Christi resurrectionem quæ causa est resurrectionis nræ. Sed dubiū est quomodo resurrectio Christi sit causa resurrectionis nræ, an sit causa efficiens, formalis, materialis, aut finalis. Si enim Christū mediteris quatenus Deus est, causa est prima efficiens nræ resurrectionis per suā infinitā virtutē. Sed tūc est causa equiuoca. i. altioris rationis & generis sicut est causa ceterarū rerū creatarū. Si vero cōsideretur ceu De⁹ humanitati cōiūctus in qua resurrexit: tunc est causa p̄xima per virtutē diuinitus susceptā, & vniuoca. i. eiusdē rationis cū nræ resurrectione ut ipse testatur dicens. Sicut pater suscitatur mortuos & viuificat: sic filius quos vult viuificat. Vnde quia causa efficiens vniuoca p̄ducit effectū sibi similē, ut ignis ignē, est etiā causa exemplaris & formalis, quia corpora nrā instar sui corporis suscitanda sunt, & dotib⁹ similiter dotāda, iuxta verbū Pauli ad Philip. Saluatorē expectam⁹ dñm nr̄m Iesum Chr̄m: qui reformabit corp⁹ humilitatis nræ cōfiguratum corpori claritatis suæ. Est nāq; ipse caput nostrum, nos autē eius mēbra: & ideo oīa eius dona in nos redūdāt. Vnde Pau. De⁹ qui diues est in misericordia p̄pter nimiam charitatē, & c. Si autē quaras vtrū humanita⁹

1. Cor. 15.

Ibidem.

Ioann. 5.

Philip. 3.

Hebra. 5.

humanitas ipsa sit aliquo modo causa efficiens nostræ resurrectionis: dico quod si de causa agenti & principali perconteris non est nisi virtus Christi ei diuinitus impartita. Eadem enim causa resurrectionis Christi erit & nostræ: & clarum est quod humanitas quæ in tri duo non habuit partes coniunctas, non fuit causa suæ resurrectionis, sed diuina virtus, Christo communicata: qui & animam habebat diuinitati coniunctam, simul & corpus. Quare eadem virtute easdem partes simul aggregauit, eademque virtute nos quoque suscitabit. Et hoc est quod ait Paulus, Qui suscitauit Christum à mortuis uiuificabit mortalia corpora nostra. Si vero de causa instrumentali fiat sermo: resurrectio ipsa Christi, hoc est, coniunctio corporis & animæ suæ est instrumentum coniunctum eius diuinitati, quo mediante erit causa resurrectionis nostræ: sicut tactu corporali mundauit leprosum & linitione aperuit oculos cæci nati. Itaque sicut Christi resurrectio propinquior erat virtuti diuinitatis, quam nostræ: ideo per propriam suam virtutem absque alio instrumento resurrexit. Nostram autem resurrectionem mediante sua operatus est. ¶ Itaque tenebamur sub vinculo mortis & seruitutis: sed liberauit nos Christus sua gloriofa & benedicta resurrectione. Vnde Psalmista in persona domini. Propter misericordiam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam. Tenebamur captiui ab hoste crudelissimo in fortissimo carcere, & fracto carcere & hoste deuicto per Christum liberè sumus educti & liberati sanguine ipsius. Quemadmodum enim in quibusdam animalibus contingit, quod sic stringunt aliquid intra se conclusum, vt nisi fractum fuerit à se non diuidatur nec dimittunt illud quod intrinsecus clausum, tenent, si autem missum fuerit oleum, statim dissoluitur. Hoc enim in polypo me expertum aliquando memini. Sic enim petre alicui hæret, & rem quæ capit ita fortiter stringit: vt etiam si in partes scindatur, nunquam tamen ab eo quod simul comprehendit diuellatur. Ad hunc modum diabolus humanum genus tenebat, nec volebat dimittere. Tanta enim auiditate illud possidebat quod potius se scindi permitteret, quam genus humanum quod captiuum tenebat liberum abire sineret. Sed dominus Iesus pijsimus Saluator noster sanguinem suum pretiosissimum fudit quasi oleum misericordie: & per ipsum nos liberauit. Sic ergo liberatos omnes latos nos esse o-

porteret: & tanto magis exultare: quanto magis acerbo & duro carcere tenebamur inclusi, & quanto à magis crudeli hoste tenebamur captiui. Sic enim Pharaone mortuo cum toto exercitu suo, populus Israel videns se liberatum à tyrannide Pharaonis & captiuitate Egyptiaca magna cum lætitia cantare cœpit & dicere. Cantemus dño, gloriosè enim magnificatus est, equum, &c. Et Maria Prophetissa Soror Aaron sumpsit tympanum in manu sua, egressa que sunt omnes mulieres post eam cum tympanis & choris, quibus præcinebat dicens. Cantemus dño gloriose, &c. Propter quod Dauid in Psalmo ad hanc lætitiã inuitat dicens. Dñs regnauit exaltet terra: latentur insula multe. Vniuersa terra & omnis orbis, qui antea erat sub dominio & tyrannide diaboli: nunc deuicto dæmone: & nobis ab eius tyrannide liberatis Deo subijcitur creatori, vt iam dæmone eiecto solus Deus in homine regnet. Exaltet terra illa cœlestis, de qua in Psalmo. Portio mea in terra viuētium. Latentur insula multe, hoc est terra nostra, quæ fluctibus temptationum in via concutitur. Verum cum de cœlesti patria loquebatur absolute dixit, terra: quia ibidem exultat de Christi resurrectione. Sed de terrestri habitatione non dicit omnes insula sed multe quia non omnes insula lætabantur. Sed multe, quia multi peccatores non lætantur. Multas insulas ad latendum inuitat, non omnes, quia multi non credunt euangelio, nec ei obediunt: quo fit vt qui victoriã non cognoscunt de eius triumpho gloriari non possunt. Sic erant sancti vndecim Apostoli, & omnis congregatio fidelium gauderes atque lætantes, cum superuenerunt hi duo discipuli, & omnes lætitiã incredibili dicebant. Surrexit dñs verè. Et apparuit Simoni. Postquam apparuerat Mariæ Magdalena, & alijs mulieribus, apparuit Petro Apostolo. Vnde in die resurrectionis quinq̄tes apparuisse, dominum narratur ab Euangelista. Primò apparuit Mariæ Magdalena, vt Marcus ait, & hanc apparitionem scribit Iannes. Secundò apparuit illis quinque mulieribus in itinere, cū reuerterentur de sepulchro: vt Mathæus ait. Tertio apparuit Petro, vt hic dicitur. Quarto apparuit duobus discipulis euntibus in Emmaus, vt hic videmus. Quintò & vltimò apparuit omnibus simul vno excepto Thoma, qui non erat cum eis: quando in sero cū essent ianua clausa sterit Iesus in medio discipulorum. Hanc apparitionem scribunt duo Euangelistæ. Scri-

Exod. 15.

Psal. 96.

Psal. 141.

Mar. 16.
Ioan. 20.
Matth. 28.

Enarr. in Caput. XXIII.

bit illam Lucas hic statim post istam apparitionem. Et Ioannes in capite vigesimo sui euangelij. Alias autem quinque vices narrant euangelistę quod apparuit dominus in alijs diebus. Primo cum apparuit in die octaua resurrectionis omnibus simul cū Thomas esset p̄sens, vt Ioannes narrat. Secūdo ad mare Tiberiadis cum iuerant ad piscandum Apostoli simul cum Nathanaele. Tertio cum conuenerūt omnes in Galilea, vt Mathęus dicit. Quarto apparuit Iacobo minori: qui vocabatur frater domini, vt Paulus scribit Corinthijs. Quinto apparuit omnibus in Bethania in die ascensionis eius, & benedixit eis: vt scribit Lucas in fine huius capituli, & libro actuum Apostolorum. Præter has autem apparitiones, quas expressisse scripserunt euangelistę apparuit alijs multis vicibus: nam Lucas ait quod in multis argumētis per dies quadraginta apparuit eis loquens de regno Dei: hoc est de suę ecclesię regimine & gubernatione, & sacramentorū administratione: de pontificum ordinibus, de curatorum gubernatione, deque alijs ad ecclesiam spectantibus. Certe modus & ordo, quę sancta ecclesia seruat ab Apostolis traditus est, & ipsi ab ore Christi didicerunt. Sicut institutio ieiunij, quadragesimę, & alia multa: quę Apostoli tradiderunt. De quadragesima ignatius martyr discipulus Ioannis Apostoli in quadam epistola ad Philipē ses quadragesimam & hebdomadam passionis Christi commēdat. Et Theophilus Alexandrinus ait quod habemus quadragesimam ab Apostolis institutam & ordinatā. Et Hieronymus ad Marcellam aduersus Montanum ait: Nos quadragesimam secundum traditionem Apostolorū ieiunamus. Et si ex horum testimonijs non cōstet fuisse à Christo institutam sub præcepto, constat tamē ad Christi exemplum fuisse ab Apostolis obseruatam. Multa enim fecit Christus & multis apparuit post resurrectionem. Nam nemini dubium quod apparuerit beatissimę matri suę Marię, quod nullus euangelista scripsit: nam si non apparuit nisi tantū illis vicibus quas euangelistę dixerunt sequeretur quod nunquā matri suę apparuit quod absurdissimum erit quod apparens discipulis: matri, quę tantum doluit in cruce nūquā apparuerit. Cum enim euangelistę non scriberent nisi tantum res necessarias, ideo scribere noluerunt quomodo matri suę apparuerit nam virgo nō indigebat Christi apparitione, vt eius resurrectionem crederet: quandoqui-

dem maximē credebat, quare nō ei apparuit aliqua compulsus necessitate, sed tantum vt lætitia afficeret. Alijs autem tanquam incredulis apparere voluit, vt crederent: ideo tanquam rem apprime necessariam fidei eorum, euangelistę scripserunt. Apparuit ergo virgini priusquam alijs, Quando enim Sol oritur, montium excelsa prius pertingere solet lucis eius radijs. Quis ergo tunc erat aut erit vnquam adeo sanctitate præstans & excellens sicuti beata Maria virgo? Ideo iustitia sole orto Christo, & de sepulchro egresso, claritate maxima & pulchritudine, cum iam crucis eclipsis cessasset, & obscuræ vestes mortis essent expulsa, sepulchrique & feralis amictus, claritas eius virgini est patefacta, quam alijs prius sicut excelsi monti. ¶ Præterea in particulari apparuit Petro priusquam alijs Apostolis & discipulis, eū pluris, quam alios faciens: quia erat prælatus & ecclesię pastor: in quo docuit nos quantum prælatos venerari debeamus, & plusquam alios, & sic Angelus eum de monstrauit, & in particulari nominauit, cum mulieribus loquens, & eum pluris fecit, cum dixit. Ite & dicite discipulis eius & Petro. Secūdo nominauit Angelus in particulari Petrū, & cum Christus magnificauit ei apparens tantum, & prius, vt experiri possis quot Deus beneficij solatijsque & fauoribus afficiat peccatores qui ad eū conuertuntur & penitentiam agunt. Ter negauit Christum Petrus & post peccatum fleuit: Deo autem & vniuersę curiæ cœlesti peccatoris penitentia tantum placet vt maius gaudium in ea fiat pro peccatore penitentiam agente quam pro nonaginta nouem iustis qui non indigent penitentiā. Hęc omnia tamuli sunt vt ad Deum conuertaris & penitentiam agas tu qui tot ab hinc dies in peccato moraris manu Dei destitutus: sed quia de his satis in superioribus diximus: nunc historiam prosequamur. *Et ipsi narrabant quę gesta erant in via & quomodo cognouerunt eum in fractione panis.* Lætantes erāt Apostoli confitentes quomodo apparuit Simoni, & tunc ingrediētes hi duo discipuli & narrantes quomodo Christus eis apparuerat duplicatum est gaudium. Super tristitiam duplicem, quam habuerant de morte & de passione Christi nunc consolatur eos addens lætitiā super lætitiā. Vnde egregius Psaltes. Secundum multitudinem dolorum meorum, cōsolationes tuę lætificauerūt animam meā. ¶ Aduerte autem quod quauis Christus ap-

Ioan. 21.
Marth. 28.

1. Cor. 15.
Act. 1.

Ignat. epi. 4.

Leg. Greg.
de cura ps
suo. admoni
s. prope fine

Mar. 16.

Luc. 15.

Cap. 15.

Psal. 95.

reat omnibus discipulis simul vespere in cœnaculo Hierosolymis à mane tamē semper misit ad eos suæ resurrectionis nuncios, qui quidē eos solarentur & lætificarent vt hoc bono nuncio manerent. Misit ergo mane ad mulieres, postea ad diu Petrum, deinde ad hos discipulos & tandē venit ipsemet. Eodē modo Christus facit: nobiscū qui in vespere premiū eū glorificatū intuentur atq; beatū: interea tamen eos derinet varijs solatijs spiritualibus: quibus adiuti & roborati labores huius vite presentis ferre valent. Ne existimes tu bonos quantūuis sint in hoc seculo abiecti nō visitari à Deo, & interea consolatione affici. Miratur quidē Deus in premio reddēdo, interea tamen multis fruuntur bonis, quæ si peccatores nossent, æquo animo contēnerent omnes voluptates & delicias, quibus sunt dediti. Et ne forsā putes iustos destitutos esse, vnū eorū audi dicētē Benedictus Deus & pater dñi nostri Iesu Christi: qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: vt possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt per exhortationem, qua exhortamur & ipsi à Deo: quoniā sicut abundat Christi passiones in nobis, ita & per Christū abundat consolatio nostra. Sic Deus in hac vita & si suis labores inferat, suā gloriosā visionē differens: detinet tamē eos varijs spiritualibus solatijs. Sic se habuit eū iustis & sanctis, qui erāt in Hierusalē: quibus & si defert suā visionem in vespere vt eorū desideria magis accendat, nō tamen deserit eos nec obliuiscitur, si quidē inquit hic Euāgelista, q̄ accēterunt isti duo discipuli, & narrauerunt Apostolis, & qui eū eis erāt, quæ gesta erant in via & quomodo cognouerunt eū in fractione panis. Verū ne in tuis tribulationib; & aduersitatibus desperes, sed potius in Deo confidas qui licet moratur veniet tamen: ideo audi q̄ sequitur. *Dñ autē hac loquitur stetit Iesus, in medio eorū, & dixit pax vobis.* In primis nemini dubium sit, q̄ hæc apparitio fuerit eadem quā Ioannes scribit dicens. Cū sero esset die illo vna sabbathorū, &c. In die enim resurrectionis sero eū essent congregatis omnibus ianuis clausis, stetit Iesus in medio discipulorum suorū & dixit eis. Pax vobis. Hanc apparitionē scribunt Ioannes & noster Lucas in presentia. Non desunt aliqui neotericis qui dicunt quod etiā scripsit hanc apparitionem Marcus cum dixit. Recubentibus vndecim discipulis apparuit illis Iesus, & expro-

brauit incredulitatē eorū, &c. Et reuera fallitur isti, quia in hac apparitione non fuerunt nisi decē Apostoli: quia Ioānes ait q̄ Thomas non erat cum eis quando venit Iesus: & Marcus dicit q̄ recubebant vndecim: ergo alia & alia est apparitio. Quapropter crediderim q̄ illa apparitio Marci fuit in die ascensionis domini in cœnaculo in Hierusalē in meridie recubentibus vndecim, quos eduxit in Bethaniā ad montem Oliueti, & ibi apparens secunda vice assumptus est in cœlum. Lucas igitur & Ioannes tantum scribunt hanc apparitionē ad decē Apostolos, & ad alios Christi discipulos. In hac apparitione insufflauit in eis & dedit eis Spiritū sanctū, potestatemq; contulit absoluendi & confessiones audiēdi, vt Ioannes inquit. Et in hac eadē apparitione comedit partem piscis assi, & acta sunt, quæ hic dicit noster Lucas. ¶ Sed dubium hic oriri videtur. Quomodo dicit Ioannes quod non erant nisi decē Apostoli, quia dicit quod Thomas non erat cum eis, & Lucas dicit hic q̄ inueniunt vndecim cōgregatos, & quod erant vndecim Apostoli: Dicendum quod quādo venerūt isti duo discipuli, qui fuerant in Emaus, erant vndecim Apostoli cōgregati: sed Thomas incredulus verbis discipulorū, qui venerant de Emaus, & eorum qui enarrabāt quomodo apparuit Petro: exiit foras cū hæc narrabantur: & cū esset absens, tunc venit Christus, & apparuit decem Apostolis, & alijs qui erant cum illis, & tunc Thomas non erat cū eis quando venit Iesus: & cum venisset Ioānes & Lucas dicunt, quod stetit in medio eorū. Sic dixit olim dominus Mosi. Vt scias quia ego sum dñs in medio terre. Metaphora sumpta est à Regibus & Principibus, qui sunt in medijs prouincijs, vt gubernent, &c. Ad similitudinem humani cordis q̄ in medio corporis humani constitutum esse videtur: vt ex eo veluti ex fonte spiritus vitalis quo totum viuificatur corpus commodius in omnia mēbra diffundi possit. Sic prelatus in medio subditorū debet esse nō solū corpore sed animo: ita vt non partialis nec acceptator personarū sit, sed potius in medio cōstituat sicut librę examen, ne in vnā partē magis quā in aliā propēdeat seu odio siue amore affectus. Christus enim in medio est q̄ virtus est, fugiens semper ab extremis, in quibus vitia cōsistūt. Colūna in medio domus sustinet eius pōdus sin autē in alterā partē declinat, ruit totū ædificiū. Sol est in medio astrorū errantiū, & ceterum.

Mar. 16.

Exod. 3.

A a a i trum.

Enarrat. in Cap. XXIII.

trum in medio sphaeræ. Ideo Arist. in quarto libro Politicorum, ait, quod quanto magis aliquid accedit ad medium, tanto melius est. Ideo Christus nunc in medio discipulorum stetit. Sic etiam cum duodecim esset annorum stetit in medio doctorum in templo: de quo iam vidimus in superioribus. Dixit autē eis. *Pax vobis.* Primum verbum, quo Christus Apostolos salutavit, pax vobis merito quidem quoniam victoriam fructus & meta, pax est: siquidem ergo Christus victor euaserat, eripueratq; nos demonio & morti, æquum erat pax publico præconio denunciaretur cū iam bellum esset finitum & omnes inimici deieci & victi victoriaque consequuta. Quod vt intelligastis prius nosse oportet, quod exprimi parentis peccato totum est ortum damnū mundo. Si Adam in innocentiā perseverasset, multis essemus liberi malis: ipso autem cadente, incidimus & nos in manus duorum fortium inimicorum, dæmonis scilicet & mortis. Terte dicit manum primus parens fructu vitæ cupido. Sed anima eius fuit imperatrix. Corpus quidem comedit, sed anima, sic fieri voluit: propter quod vtrique fuit punitus, anima succumbens dæmoni, corpus vero captivum & subiectum manēs morti. Paulus. Per vnum hominem peccatum, & per peccatum mors. Et iterum. Regnavit mors ab Adā vsque ad Moysen, sed per tyrannidem, & non ex lege & imperio: quauis bene ex eius permissione. Et ideo dicitur. Deus mortem non fecit, nec latatur in perditione morientium. Sed impij suis manibus illam quaesierunt. Regnabat etiam tanquam vice regis mortis, constitutus Lucifer. Demonium enim & mors sicuti duo potentes inimici tyrannide genus humanum subiectum tenebant. Quatuus quidem quis sanctus & bonus esset corpus eius moriebatur: & anima illius ad abyssum descendebat, quare in gloriam intrare non poterat. Nullæ humanæ vires hos duos deuincere poterant: descendit autem filius Dei de cælo in terram eos victurus: nosque in priscam libertatem redigere, à dæmonij tyrannide eripiēs, à mortisque seruitute educēs. Vnde beatus Ioannes. Ad hoc venit filius Dei vt dissoluat opera diaboli. Decreuit prius Christus dominus dæmonem destruere tanquam nostri damni autorem & fortiozem inimicum. Dæmonium enim in terrestri paradiso peccatum persuadere cœpit, ex quo orta est mors: quæ culpa non fuit, sed potius illius pœna. Quare

Christus in certamen prouocat dæmonem. Et sicut prouocans solet campum eligere, prouocatus autem arma: sic Christus hic campū eligit, montis scilicet Caluarie locum, dæmon autē arma: crucē videlicet, his vtrique armis primum hominem superarat. Sed tamen illi non ex sententia euenit quia qui in ligno vincebat in ligno fuit victus per Christum dominum nostrum. Sicuti Aman, qui fuit suspensus in furca, quam Mardocheus parauerat. Dæmon crucem parauit, qui tamen postea crucis virtutem sentiens, illa arma cœpisse penitens, ea mutare cupiuit, propter quod in ore Pharisæorum residens dixit. Descende nunc de cruce: & in hoc bello alia arma sumamus. Sed noluit Christus redemptor noster: nam erat celebrior victoria armis, in quibus eius inimicus strenus erat vincere: ideo in cruce fuit victus, & moriens Christus victor euasit. Ideo Paulus. Vt per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium. Vnde idē dominus morti appropinquans dixit. Nūc princeps huius mundi eiicietur foras. Et iterum. Venit princeps huius mundi, & in me non habet quicquam. Sed mortuo Christo, & apparente gloria diuinitatis eius, fugit Lucifer in infernum, quem Christus insequens, prope rat. Et sicut fortis dux descendit ad dirumpendum infernum eum que spoliandum, secundum illud Apostoli, Spolians principatus & potestates confidenter. Descendit Christus ad inferos, & omnes diuitias & suppellectilia arripit, captiuans & vinciens dæmonum principem igneis catenis, vt dicitur in Apocalypsi. Apprehendit draconem serpentem antiquum qui est diabolus & Satanas, & alligauit eum, & misit eum in Abyssum. Ingreditur Christus gloria indutus triste illud ac tenebrosū regnum, quod mirantes lucis inimici dicebant. Quis est iste tam splendidus facie, rutilans veste coruscans. Nunquam talē lumen nostrā viderunt Tartara, &c. Vide diuum Augustinum egregiē hęc differentem in sermōnibus de tempore, sermone cuius titulus est, de descensu Christi ad inferos: Terra est obscura: & resplendet infernus? Sol & luna eclipsantur: & infernus lucet? Quid hoc? Si Deus est, quid illi cum nostro inferno? Si homo, vnde nam illi tanta collata autoritas? Captiuos quidem soluit, &c. Exiuit pater Adam. Fœlix culpa, quæ tantum ac talem meruit habere redemptorem. Dauid, Dirupisti domine vincula mea. Et omnes dixerunt. In te sperauerunt

Hebr. 7.

Matth. 27.

Hebr. 2.

Ioan. 12.

Ioan. 14.

Colo. 2.

Apoc. 10.

Aug. 10. 10.

ser. 137.

Psal. 115.

Psal. 121.

patres

patres nostri, in te sperauerunt & nō sunt cōfusi. Parta iam victoria victo inimico, dirupro cāpo tollūt signa & vexilla victoris Christi ducis. Quapropter sacerdos sicut signifer Christi, die veneris sancto, die inquam huius gloriosi triumphi & victoriæ, in altum crucē tollit, & inquit. Ecce lignum crucis. Ecce signū nostri fortissimj ducis Christi Redemptoris: qui sua morte destruxit eū, qui mortis habebat imperium. ¶ Obserua autē in hac prima victoria, q̄ etsi Christus dñs moritur, non tamen vincitur, q̄ aliter in mūdo contingit, in quo qui perit vincitur. Christus autem moriens, fuit victor, minime autē victus. Maiorē quam adeptus est Sanson, victoriam fuit adeptus morte sua: nam de eo ait scriptura q̄ plures occidit moriens, quam occiderat viuens. Moritur Sanson, qui nihilominus ab inimicis victoriā reportat. Sic etiā de Eleazaro scribitur Machabæorum primo, magnam victoriā fuisse consequutū in elephantis intereptione, in qua etiam ipse cū esset victor interiit. Similis est hæc victoria illi, quā narrat Plinius, quæ agitur inter Draconē & Elephantē. Draco enim natura calidissimus ac siccus est, quare sitit maxime: cuius contrariū in Elephantē inuenitur, habet enim sanguinem frigidissimū: q̄ cū Draconē naturali instinctu non lateat, non ab re querere ipsum Elephantem ducit, quē cū ad arborem astantē inueniat, inuadit ipsum vt omnium venarum sanguinem sugat, & sitim extinguat. Elephas autem sine virib⁹ ac mortu propinquus ne victus succūbat, sui ruinam patitur & super Draconē cadere permittit vt eius corporis onere Draco ipse oppressus eū interficiat, & tādē victoriā consequatur. In factis literis demon Draconi cōparatur: & sic loquebatur de ipso Dauid quādo dixit. Draco iste quē formasti ad illud dū ei. Diuus etiā Augustinus de demone intelligit illud q̄ dixit Dauid in alio Psalmo.

Conculcabis Leonē & Draconem. Tanta est eius sitis, vt de eo loquēs Iob dixerit. Ecce ab sorbebit fluiū & non mirabitur: & spem habet vt Iordanis influat in os eius. Gentilium flumen per fauces eius fluit q̄ nō miratur aliud etiā maximū Saracenorū fluit, & parificat. Est autem eius sitis tanta vt desideret baptizatorū flumen per eius fauces fluere. Vide beatum Gregorium in Moralibus hæc explanantem. Draco iste sitibundus Christi sanguinem ad Crucis arborem stantis sugit, man⁹, pedes & latus, eū exāguem dimittere cupiēs.

Christus autem caput inclinās emisit spiritū, & moriens Draconē interficit, & tādē perfectam ab eo victoriā consequitur, & sicut victor castra eius diripit. ¶ Secunda autem victoria est mortis quæ ad belladū sepulturam eligit, & sic mors & vita in arenā descendūt: quod si corpus nō resurgens in sepulchro maner, mors euadit victrix, & superata vita: exurgens autem vita vincit, mors autem victa iacet. Mors & vita duello conflixere mirādo: Rex mortuus, regnat viuus. In hoc duello inquit Ecclesia, mors & vita in arenā descendunt: sed tandē vicit vita, & gloriose exijt de sepulchro, de morte ipsa triumphans. Irridea inus ergo morrē, & cū Apostolo dicamus. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimultus? Absorpta est mors in victoria. Surgens Christus in vita immortalī triūphauit de morte: & obtinuit victoriā de illa & sic absorpta est mors. Quid ergo d̄ mors actum est de tuis triumphis, & victorijs? Tu quæ tā superba incedere solebas, cui totus obtemperabat mundus: quia modo vinceris? Olim antequā dñs mortē vinceret eā fuerat minatus dicēs. O mors ero mors tuā ero morsus tuus, d̄ inferne. Ac si de putrido pomō, cui⁹ aliqua pars est sana, buccellam educeres morsu, parte putrida re'icta: sic morsu infernum petijt, bonū & sanū, societatem videlicet illam iustorum educens, condemnatos autem relinquens. Egreditur ergo de sepulchro gloriosus & his duabus & insignib⁹ victorijs de inimicis triūphans, secundum illud Apostoli. Palam triūphans eos in semetipso. Et ideo Angeli maximo cum gaudio & lætitiā illum ex arena deducūt. Quando duo ad singulare certamē vocantur & in arenā descēdunt, mos est amicis ad certamen congregentiū eos ad statutum locū musicæ instrumētis ferre: tubis, s. tympanis, & alijs. Si igitur cum quis in arenā descēdit in eam amici deducunt quātūuis de eius victoria dubitent nihilominus illum illuc deferunt, maximā cum musica & lætitiā. Si euadit victor: nonne maiori triumpho & exultatione in propriā domum deducunt? Clarum enim est quod sic. Hoc idem contigit quando Christus die natiuitatis in huius mundi arenā descendit ad certādum cum demonio (nam etsi in Caluario monte vltimum certamen in itum est, tamen in vitæ discursu semper adinuicem singularia sunt inita certamina) tūc inquam Angeli in eum locum eum deduxerūt maxima cum lætitiā & harmonia canentes.

Hebræ. 2.

Indit. 16.

1. Mac. 6.

Plini. lib. 8. cap. 11.

Psal. 103.

Psal. 90. Iob. 40.

Greg. lib. 33. mora. cap. 7.

2. Cor. 15.

Ose. 13.

Colo. 2.

Luc. 2.

1. Cor. 15.

Hebre. 1.

11. 20.

11. 23.

Matth. 28.

Psal. 75.

11. 26.

Ioh. 10.

Esa. 26.

gloria in excelsis Deo. Sic ergo tunc quado veniebat passurus tot labores, passionem, & tandem mortem, tanta letitia eum tulerunt: maiori certe iubilio & letitia in eius resurrectione, ne solum prosequerentur, siquidem victor & incolumis eundem debet, omnibus suis inimicis superatis, quando iam non passurus sed regnaturus venit: Christus resurgens ex mortuis iam non moritur mors si ultra non dominabitur. In natiuitate multi Angeli eum adorauerunt, sed in sacratissima eius resurrectione non fuit Angelus qui ei non cultum deferret. Ideo Paulus dixit. Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrae dicit. Adoret cum omnes Angeli eius. Hoc de natiuitate intelligi non potest, sed de resurrectione: quia inquit, Et cum iterum. Prima enim vice ingressus est die natiuitatis in orbem terrae: sed cum iterum, hoc est secunda vice introducit primogenitum in orbem terrae, in sua resurrectione dicit. Adorent eum omnes Angeli eius. Non poterit humana vlla lingua referre quanto gaudio, & letitia victorem principem sui equites nobiles, & amici ab arena eduxerunt. Innumera musica instrumenta sonuerunt in illo sancto sepulchro, canentia alleluia: omnes milites benedixerunt ei infinitas gratias habentes & agentes. Tantum enim ei exhibuerunt honorem & iubilationem, ut terra tremere fuerit coacta. Ecce terrae motus factus est magnus. Etenim (ut ait Psalmista) terra tremuit & quieuit, dum resurgeret in iudicio Deus; Terra quidem suo modo & ut ei possibile fuit saluauit coram Deo suo: & incredibili gaudio & letitia celebrauit hanc triumphatam & gloriosam resurrectionem. ¶ Modo supersunt duo. Primum quod dixit victor suos ad signum recipiat: quapropter occurrit prius ubi fidei signum materat & apparet prius virgini ipsi. Et quia bonus dux tenetur spolia impartiri secundo cuiusque meritum: ideo statim apparuit Magdalenae: quia plus fleuit & magis in sepulchro perseverauit. Postea autem Petro, & ceteris alijs. Secundum: Parta victoria praconio denuncietur pax, bonum enim bellum letam pacem adducere solet & bellum contra pacem impediens iniri consuevit. Ideo Christus quod eis prius dicit eis, pax vobis. Bis inquit Iohannes dixit eis pax vobis. Et dixit eis iterum, pax vobis. Et Esaias bis dicit pacem cum ait. Verus error, seruabis pacem pacem. Pax vobis primo, quia vici diabolus: pax vobis secundo, quia vici mortem, Pax

vobis in anima & pax vobis in corpore: quia duplicem pacem nunc nuncio mundo, quia duplex bellum gessi & vici. Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Hanc vobis commendo, hanc vobis trado: huius vos haeredes relinquo in meo testamento: haec est dilecta mihi sponsa, magnificite eam, siquidem sanguine, propria & vita emi: & ut vobis eam conferrem & mundo mortem crucis sum passus. Vide ergo tu peccator quanti Christus emit pacem, tu autem eam transgredieris destruis, quia superbus & rixosus es, & lingue iniquae. Haec pax, est quam Christus lucratus est effundens proprium sanguinem lanceae cuspede, quam tanto opere commendat, cuius etiam suos haeredes facit. Multi sunt praesules, qui gloriantur, eo quod relinquunt suis diuitias, magnas domos, possessiones, agros, pecuniae magnam quantitatem, sed Christus non haec sed pacem reliquit suis. Potius deberent praesules gloriari pacem reliquisse quam haec bona: quae quidem saepe ac saepius ad nihil aliud conducunt quam ad lites excitandas: inter ipsos haeredes. Cum dominus diceret Moysi quod esset mortuus dixit vir sanctus, Provideat dominus Deus spiritum omnis carnis, hominem qui sit super multitudinem, &c. Non sollicitatur pro uxore, pro filijs: sed de pastore digno, & de utilitate animarum curat, & cum maximum haberet principatum. Sed ultra Saluatorem audiamus, Ego sum nolite timere. Quia ubi ipse est nihil est timendum. Unde Iob. Ponemine iuxta me: & cuiusuis manus pugnet contra me. Et David. Si ambulauero in medio umbrarum mortis non timebo mala quoniam tu mecum es. Et Paulus hoc adiutus praesidio dixit scribens Romanis. Quis separabit nos a charitate Christi? An angustia? an fames? an nuditas? an tribulatio? &c. Dominus etiam, ut timerem a discipulis expelleret atque pusillanimitatem cum misit illos ad praedicandum dixit. Ecce ego mitto vos sicut oves inter lupos. In eo quod dixit, ego mitto vos, ostendit quod virtus illius, qui eos mittebat protegeret eos: quod satis in decimo capite huius super haec verba enarrauimus in superioribus. ¶ Porro vnum hic aduertendum esse censeo: quod annuncians Christus resurrectionem suam prius expellit timorem a discipulis. Super omnia timet homines mortem, quia vltimum terribilium est mors: ubi autem resurrectio nunciatur, non est mors timenda: quia & granum moriens si cognosceret se in maiorem resurgere frugem

Num. 27.

Iob. 17.

Psal. 22.

Rom. 8.

Mar. 10.

1. Cor. 15. frugem non timeret mori cadēs in terra. No-
stra vero corpora seminata in corruptionis i-
gnobilitate, resurgent in incorruptionis glo-
ria vt dicit Apostolus. Ideoque non est mors
1. Thes. 4. timenda sperantibus in resurrectionē. Vnde
Paulus. Nolumus vos ignorare de dormien-
tibus, vt non cōsistimini, sicuti & ceteri qui
Psal. 77. spem non habent. Si enim credimus q̄ Iesus
mortuus est & resurrexit, ita & eos, & c. In
Psalmo quoq; habetur. Dēduxit eos in spe, &
non timuerunt Sequitur. *Conturbati vero &
cōterriti, existimabant se spiritū videre.* Possunt
enim fieri apparitiones spiritūū humanōrum
ē corporibus defunctorum Dei permissioe,
vt videre est apud Augustinum. Verum sicut
naturale est fragilitati humanæ defunctorū
apparitionem horrere & insolitas expanescē
re visiones: & timebat q̄ eos illuderet spiritus
aliquis nequā. Et causa maioris admirationis
erat, quia ianuis clausis ingressus sit ad eos: &
& palpabile corpus per clausas ianuas ingre-
di potuerit. Sed mirum videtur quomodo verū
cū pauld ante dixissent quod surrexit domi-
nus verē, nunc non credebantur. Dico q̄ Pe-
trus & Iacobus cui iam apparuerat & duo di-
scipuli, qui erant ad Emaus de resurrectionē
Christi non dubitant: quanuis virtutē & do-
tes corporis glorificati nondū cognoscerent.
Sed non est passus Christus animos suorū di-
scipulorū longius hæsitare aut timere. Vnde
sequitur. *Et dixit eis. Quid turbati estis, & co-
gitationes ascendunt in corda vestra?* Sed quæ
cogitationes ascendebant? Primò manebat a-
pud corda discipulorum implacabile cū Iu-
dæis bellū: & timebant ne qua fraude decipe-
rentur. Secundò collidebat eos fidei perfidię
q̄; conflictus: quia non sic terrā sicut eorū cor-
da turba passionis concusserat. Tertio inter
spē metumq; erāt cōstituti: cū de resurrectio-
ne Christi hæsitent: & nunc miracula eius,
nunc carnis infirma, reuoluebant, nunc eorū
spiritus tollebatur in cœlum, nunc collideba-
tur in terra: vt procella in intimis eorū seuiē-
te nullū quietis portum inuenirent. Quod vi-
dēs qui procellis imperat dixit. Vt quid tur-
bati estis, & cogitationes ascendunt id corda
vestra? Ego sum nolite timere. Ego sum qui
mortē fugauī, & cui tremunt inferna. Nolite
timere. ¶ Expēde q̄ sunt cogitationes quæ a-
scendunt, & aliæ quæ descendunt ad cor. Co-
gitationes quæ descendūt & de alto decidūt,
hæ cor nostrū non turbant. Nam de Deo co-

gitationes & cœlestes nō solū non conturbāt
animā nostram sed potius quietant & conso-
lātur. Cogitationes autem, quæ ascendunt &
cōsurgunt ab amore mūdi & carnis, hæ quidē
animam nostrā turbant quæ admodum disci-
pulorū corda turbabant. Ideo Christus post-
quā dixit, quid turbati estis, statim dixit, & co-
gitationes ascendunt in corda vestra. Ac si di-
ceret. Vestrę turbationis causa est, q̄ cogitatio-
nes in corda vestra ascendunt. Sic de aqua di-
cimus q̄ turbatur quādo terra & limus, quæ
sedem in profundo eius habent in superficie
surgunt. Quod si quiescere sinas, vt fordes in
profundū labātur, desuper aqua clara & mū-
da redditur. Quare tu odio & ira concitaris,
turbatus, & inquietus incedis? quia iniurias
quas tenebaris obliuioni tradere & pedibus
succumberent cogere, ob oculos ponis, & me-
morix obijcis: propter q̄ inquietus & turba-
t⁹ incedis. Quare tā sollicitē honores, diuitias,
& mundū quæris? Quia amorē propriū, qui
subtus te esse deberet, iuxta oculos ponis. A-
mor mundi & carnis, quæ despiciere deberes,
in altum conscēdit: ideo turbaris. Si cœlestes
cogitationes ad te descenderēt, & intuereris
quæ pro te Christus passus est, & bonum ma-
ximum, quo te inimici tui prosequuntur quid
q̄; pro tuis peccatis merearis: proculdubio nō
cōturbaberis, sed potius quiesceres & plenus
solatio viueres. Aqua quieta non est turbida.
Anima quiescēdo & sedendo fit sapiens Bea-
ta Maria Magdalena sedens ad pedes Chri-
sti audiebat verbū illius: & in cor eius descen-
debant cœlestes cogitationes, ideo erat quie-
ta: Martha autē, quæ sollicita erat & satagebat
circa frequens ministerium, turbabatur erga
plurima. Cura & sollicitudines variæ huius sē-
culi cor ipsū conturbant: cœlestes autem co-
gitationes minimē. Apostoli enim sedētes e-
rant quando super eos venit Spiritus sanctus
in linguis igneis. Sic dominus apparuit Abra-
hæ sedenti in ostio tabernaculi sui. Esto ergo
vt aqua quieta, quæ non conturbatur. ¶ Ob-
serua etiā quod quanuis res diuinæ & cœle-
stes cor nostrum nō turbent, sed potius quie-
scere faciant: quādo tamen intellectus noster
curiosē altiora petit & considerare querit, ra-
tione naturali volēs nostræ fidei mysteria pe-
netrare & cōprehendere, turbatur, & perditur.
Hac ratione turbatur discipuli, quia suis
humanis intellectibus articulum resurrectio-
nis metiri tentant cum opus Dei sit & infini-
tæ eius potentia. Ioannes in Apocalypsi in-

Aug. lib. de
cura promor
tuis agenda
c. 11. & lib.
de spiritu &
anima c. 29.
& libr. 12.
de Gene. ad
line. cap. 13.

Luc. 10.

Gen. 18.

Apoc. 1.

Enarra. in Cap. XXIII.

quit q. fuit ei Christus ostēsus in visione quadam, cuius facies lucebat sicut sol in sua vi & fortitudine, quā cum videret, cecidit in terrā quasi mortuus. Exceliens enim sensibile corrupit sensum: q. experientia compertū est: nā si senitus aliquis fortiter impellatur solet audientē sit dum reddere, organū auditus corrupens. Et si attente solem ipsū intueamur excācabit nos, sensum visus corrupens, quia in se clarissimus est. Eodem modo in spiritua libus sunt aliqua reuelationes & altā cognitiones Dei ab ipso infuse in suorum sanctorū animas, quā quantū in se conātur nostrū intellectū corrumpere: sed cū ipse incorruptibilis sit semianimē reddunt ipsum q. deiciunt cogentes cū à sua operatione cessare. Ideo loānes videns faciē lucentem sicut Sol, in terrā semianimis occidit. Quoniā etiam ad res minimas contemplandas Dei, quā in pedibus figurantur: vires defunt fragilitati humanā. Et sic sicut solis introitu oculi nostri turbantur, sic etiam volentes dū à patria cœlesti extortes sumus res Dei sollicitē contemplari, in intellectu turbamur, quoniam solo visu corporali & terrena cogitatione, Dei mysteria cōsequi & trāscendere volumus. Præcepit De⁹ Mosi vt faceret ei altare lapideū & dixit. Nō leuabis cultrum tuum super eo. Non permittit Deus cultrum super altari suo ascendere: quia nō vult fidei mysteria & arcana Dei seruari nostri ingenij acucie. Sic Apostoli turbabantur in Christi præsentia, sicut coram sole cœlesti & diuino, cum adhuc essent terreni: & cogitationes humanā & terrenā ascenderent in corda eorum. Sed Christus, vt has turbationes expelleret, dixit eis. *Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum.* Retinuit cicatrices, vt resurrectionem probaret. Et vt diuus Chrysostomus ait, vt in die iudicij proferant contra ludæos testimonium passionis. Hoc totum facit Christus vt eum discipuli cognoscant & in eius resurrectionem credant. Dixit eis pax vobis: & quoniam operibus nō verbis dignoscitur homo, ideo ostendit eis manus. Mundus plenus est verbis, & fallax, & mendax operibus. Quamplurimos tecum bona verba loquentes videbis, & dicentes, pax vobis, pax vobis: quibus tamē si indigeas nec affem dabunt. Multi pāschatis tempore bonum illud tibi nunciant & dulciter canūt, qui tuis commodis inseruituros se tibi offerunt: cū tamen opus sunt, eorum nemo apparet. Bonus amicus est Christus qui operibus

& verbis abundat. Bonis verbis, in hoc quod dicit pax vobis: bonis operibus in hoc quod ostendit manus cruci affixas propter eos. Sic nos deberemus habere erga Christū: ei q. tales esse amici, vt non solū verbis sed etiam operibus cōtenti essemus. Multi dicēt mihi in illa die dñe: dñe, nōne in nomine tuo prophetauimus, &c. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem, dicente. Videte manus. ¶ Tu ergo peccator manus Christi intue & ad eas cōuertere oculos: quod si feceris, duo in eis inuenies. Primum quidem perforatas esse, in quo eius maxima bonitas & magnificentia ostenditur. De homine liberali & magnifico sermone vernaculo dicere solem⁹ (es vn manitroto). Huiusmodi enim Christus est, ad eō vt latronem dicentem domine memento mei ideo statim regno donauit: pro potu enim aquæ frigidæ quā in nomine eius des, gloriam tibi concedet. In manibus ergo Christi liberalitas eius cognosces, & amorē maximum quidē tāto te est amore prosequurus, vt sanguinē propriū pro te effuderit, & voluerit manus eius sacratissimas duris clauis suis affixas. Tantum quidem te dilexit vt per quendam Prophetā dixerit. In manibus meis scripsi te. Hoc conducet maximē ne vnquā, quantūuis peccator sis, desperes: sed potius in eius infinita bonitate & misericordia cōfidas vt qui gloriam latroni concessit, concedet & tibi, si ad eum vere conuertaris. ¶ Sed quoniā multi sunt, qui Dei misericordia abutuntur, & ansam accipiunt, vt peiores efficiantur & peccata multiplicent, dicentes Deum esse misericordem & in omnibus parcere, eius iustitiā oblitū: audi secundum quod in manibus Christi inuenitur, esse scilicet sanguine perfusas sicut man⁹ carnificis. Pharaonem interroga quid illi contigerit: inuenies enim in factis literis, Israelitas vidisse Ægyptos mortuos & manum magnam, quam exercuerat super eos. Si misericordiam eius contēplaris, contēplare etiam iustitiam: quoniam vtrūq. in manibus Christi inuenies, tui amore esse perforatas, apertas, vt gloriam tibi donet, sanguine autem perfusas, vt vitam tibi auferat. Peccatoribus qui ad Deum conuertuntur habet dominus manus apertas, vt eos recipiat, & beneficijs afficiat: duris autē & obstinatis in malo habet manus sanguinolentas, quia acerbè de illis supplicium sumet. Debemus ergo eius misericordiā cōsiderare ad cōfidendū: iustitiā etiā, ne audeamus in peccato morari & detineri.

Exod. 20.

Chry. homi.
49. in im-
perse. Mat.

Matth. 7.

Luc. 23.
Matth. 10.

Esai. 49.

Exod. 14.

Dan. 5.
Gen. 45.
1. Reg. 6.

detineri. Vis hanc manum sanguinolentam, & carnificem videre? Lege Daniele Prophe- tam. Sedebat Balthasar rex Babylonix ad mensam cum suis mulieribus vasa tēpli Dei prophanans; cui subito digiti quasi manus ho- minis scribentis apparuerunt, quod rex aspi- ciens facies eius commutata est, & cogitatio- nes eius conturbabant eum, & compages re- num eius soluebantur, & genua eius ad se in- vicem collidebantur. Venit Daniel & ei scri- pturam exposuit, hæc enim erat, Mane, The- chel, Phares. Hoc est, Mane, numeravit De- regnum tuum, & compleuit illud: Thechel, ap- pensus es in statera & inuentus es minus ha- bens: Phares, diuisum est regnum tuum: & datum est Medis & Persis. Sic tu qui Dei & salutis tuę animę es oblitus considera quo- niam sic manus iustitię Dei veniet super te, quę dinumerabit omnia peccata tua: melius enim te ipso nouit numerum tuorum pecca- torum, hoc enim est, Mane, Thechel, quoniã appendet Deus eorũ circumstantias, & qualita- tes in statera & maximo rigore examinabun- tur. Phares, diuisum est regnum tuum: nam mors cras veniet, & corp⁹ diuidet ab anima: & animam ipsam præcipientem dabit in infer- num, & corpus in sepulturam. Vtinam Ma- nus hæc iustitię Dei quotidie ob oculos esset posita: vt Deum ipsum timere sciremus: ne vnquã illum offendere auderemus. Sed sunt multi qui solum intuentur qualiter Christus gloriam in cruce latroni est pollicitus: nõ au- tem quomodo Pharaonem in infernum pro- iecit, Core etiam, Dathan, Abiron, Senache- rib, Olofernem, Goliath, & quam plurimos alios. Angelos etiam (vt inquit Petrus) misit in Baratrũ pœna aeterna cruciandos & Ozã quia arcã teriguit statim interfecit, Bethsami- tarum etiam quia ad testamenti arcam ocu- los curiositate compulsi conuerterunt, quin- quaginta millia hominum interemit: cum se- pruaginta viris de electis. Hos & alios inspi- cere debes, & videns hanc manum sanguino- lentam Dei illum timeas ne offendere in ali- quo audeas. Multi manus Christi amabiles considerant, minime autem iudices, quibus videtur quod sicut latro in cruce hora mor- tis saluus factus est sic ipsa eadem hora pœni- rentiam agent. Propter hos enim vere dici potest, quod vnus latronis gratia ceteri hos- pitio priuantur, quare proverbium hoc de la- trone crucis verificari potest, & intelligi, quia propter istũ a celesti hospitio multi destruan-

1. Pet. 2.
1. Reg. 6.
1. Reg. 6.

tur: siquidẽ propter Dimas latronẽ, qui in pa- tibulo crucis passus est cũ Christo penitentiã in mortis horam differũt: & tũc sepe celestẽ patriam amittũt. Has ergo manus videamus & audiamus Christum vltra dicentem disci- pulis. *Palpate & videte, quia spiritus carnẽ & ossa nõ habet, sicut me videtis habere. Et cũ hoc dixisset ostẽdit eis manus & pedes.* Hoc quod Euangelista dicit, quod reddidit se palpabilẽ Dñs Apostolis, vt ad eum possent accedere, & tangere, potius opere miraculoso quã na- turali proprietate aliqua cõtigit nam corpus Dñicum quod iam incorruptibile & immor- tale erat, naturali ratione manibus eorũ qui nondũ erant incorruptibiles tangi nullo mo- do poterat. Modo tamen quodã ineffabili se palpabilẽ præbuit, vt Apostolos firmos in fi- de redderet: vt clarẽ & manifestẽ videret, & palparent verũ corpus, & resurrectionẽ cre- derent. Vide ergo quot argumẽtis probat se verẽ resurrexisse. Primũ ad cogitationes illo- rum respondet: hoc qđ sepiissime ante passio- nẽ suam fecerat. Secundò manus & pedes ostendit. Tertio totũ corpus suũ palpandũ ex- hibet. Sic vt ex voce eius, ex cogitatione eius, ex omni statura corporis agnosci potuerit. ¶ Sed quare tam multis argumẽtis probauit se verẽ suo corpore resurrexisse? Quia disci- pli postea Christi resurrectionẽ erant prædica- turi: & ideo oportebat, vt firmiter crederent & hæc postea nũciarent. Vnde Petrus prædi- cans dixit, quod apparuit post resurrectionẽ suã non omnibus sed testibus præordinatis à Deo: nobis qui māducabimus & bibimus eũ eo postquam resurrexit à mortuis. Et Ioãnes etiã ait. Quod fuit ab initio, quod audimus & vidimus oculis nostris, quod prospexim⁹, & manus nostrę cõtrectauerũt, de verbo vite. ¶ Expende etiã Christi humilitatẽ & charita- tẽ, qui cũ Rex esset glorię tã humiliter se pre- buit tractandũ discipulis paupereulis: vt fidẽ resurrectionis ostẽderet, & ad credendũ eos alliceret. Licet enim iã non erat mortalis, nec passibilis, ascenderat quidẽ ad altiorẽ statum & dignitatem: nã erat gloriosus & immorta- lis, nihilominus non obliuiscitur antiquæ hu- militatis & solitæ. Non sic multi faciunt, qui cum se vident ad sidera ductos & in dignita- tibus magistratibusque cõstitutos, quæ prius nouerãt nõ agnosũt: quia honores mutãt mo- res, contēnunt etiam amicos cum Dñi efficiũ- tur. Non sic Ioseph, qui cũ vidisset fratres ad se venientes humili & sordido habitu & asi-

1. Reg. 45.

1. Reg. 45.

1. Reg. 10.

1. Ioan. 1.

Gene 45.

nis, quibus triticum asportarent, & ouium essent pastores, ipse autem Aegypti praefectus eos no- uit, quibus & honorem debuit, maximeque fecit. Sed historiam prosequamur. *Adhuc autem illis non credentibus & mirantibus praegaudendo dixit.* Ioannes clarius dixit, gaudium discipuli viso Dño iam hic vides quam vere dixerit Dominus. Tristitia implebit cor vestrum: iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum. Tristitia fuerunt repleti in eius passione, & in illo triduo vnde. Dñs dixit discipulis euntibus in Emaus. Qui sunt hi sermones, quos confertis adinuicem ambulantes, & estis tristes. At nunc iam gaudent in Christi praesentia: & omnes illae lachrymae absorptae fuerunt in praesentia Christi. Vides etiam hic, quam vere dictum sit de Deo. Post tempestatem tranquillam facis: & post flectam gaudium inducis. Sed mirabile est quod hic ait, quod non credentes discipuli gaudebant. Quomodo non credentes gaudebant? Sed simul stare poterat ut ad praesentiam Domini gaudium fuit: nihilominus tamen non perfecte crediderunt, sed timuerunt ne fortasse Dominus non esset qui appareret. Gaudium enim magnitudo causa fuit timendi. Sic nobis quotidie contingit, ut ad quod maxime gaudemus, & quod maxime optamus metuimus, ne aut non sit, aut non eueniat, aut ne fallamur. Sed audiamus iam nunc quid Christus dixerit discipulis gaudentibus in ipso. *Haberis hic aliquid quod manducetur? At illi obrulerunt et partem piscis assis, & Iuum mellis. Et cum manducasset coram eis summens reliquias dedit eis.* Poterat indigne ferre, et dicitatem eorum: sed ut matres solent fouere parvulos suos, ita Christus infirmos discipulorum animos summa lenitate & ineffabili suavitate tractauit. O quanta est erga nos omnipotentis Dei charitas: ubi Dominus maiestatis cum rudibus & pauperibus piscatoribus etiam post resurrectionem tam familiariter & suaviter conuersabatur, edens & bibens cum illis. Observandum autem quod hos discipulos, ad praedicandum mittit per totum vniuersum, & ad sustinendum labores & persecutiones, sed tamen prius vult dulciter cum eis comedere. Sic cum sciat labores utilitatem hominibus afferre ostendit eis prius dulcia solatia, ut eis homines iuuet, & tandem fortiter temptationibus resistat: sicuti iteracturi prius cibos parant, ne in via laboribus desinat. Sic Christus fecit cum illis Apostolis & discipulis. Columbae in terram

longinquam mittenda prius tritico melle misto cibantur, ut semper conueniant ad locum, quo delicatius tractatas fuisse meminerunt redire. Filii Israel prius cibati fuerunt manu caelesti in deserto, & postea dimicauerunt cum gigantibus terrae promissionis. Similiter fecit Christus cum istis comedens cum eis familiariter, & postea misit illos, ut pugnarent aduersus totum orbem. Porro comestio Christi fuit vera comestio, & non ficta, sicut comedebant Angeli, qui apparuerunt Abraham, & Raphael, qui locutur Tobiam. Sed Christus non sicut illi Angeli sed vere comedit: quia dentibus attritus est cibus, & in stomacho receptus: & sic fuit vera comestio. Sed quantum ad diuisionem cibi & traiectionem in ventrem non inuenitur in Christo finis humanae comestionis: quia virtute diuina quicquid erat ibi conuertebatur in aerem aut vaporem: sicut virtute solis aqua resoluitur in vaporem subtilem, & consumitur. Manducauit igitur Christus post resurrectionem non quasi cibo indigens (sed ut Chrysostomus ait) ut eo modo naturam corporis resurgens astructet. Veram licet comestio non fuerit per se sufficiens argumentum ad probandum veritatem naturae humanae in ipso: tamen cum alijs argumentis visu, voce, & auditu, cum scripturis sacris erat sufficiens argumentum ad probandum Christum vere resurrexisse a mortuis. Sed ad contextum. *Et dixit ad eos. Haec sunt verba, quae locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum quoniam necesse est impleri omnia quae scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me.* Reducit ad memoriam ea, quae dixit ante mortem. Ecce ascendimus Hierosolimam, & filius hominis tradetur ad illudendum, flagellandum, &c. Sicut omnia, quae vobis praedixit de morte mea iam vidistis impleta: credite quod etiam vera dixi vobis, cum resurrectionem meam praedixi. Sicut in alijs verum inueniunt magistrum: sic in hoc oportebat, ut illum crederent verum. Sed necesse fuit illa adimpleri necessitate conditionata non absoluta: hoc est, necessitate consequentiae non consequentis: seu in sensu copposito, non autem diuiso: non necessitate coactionis liberi arbitrii, sed praerogationis diuini decreti. Caterum in lege Moysi multa de Christo scripta sunt: ut quod Deus dixit Abraham, Isaac & Iacob, in semine tuo benedicetur omnes familiae terrae. Et illud Deuteronomij. Prophetam suscitabit

Exo. 16.
Iosue. 9.

Gene. 18.
Tob. 12.

Chryl. bñ
86. sup li

Gen. 22.
Gen. 26. &
28.
Deut. 18.
bit

Ioan. 26.

Tob. 13.

bit vobis Dominus. In Psalmis etiam passim inuenies de Christo. Prophetauit namque incarnationem, natiuitatem, aduentum Regum, praedicationem, passionem, & crucem: denique resurrectionem, & in celos ascensionem, egregius Psaltes, vt in superioribus iam vidimus. Praeterea in his verbis ostendit Christus vetus testamentum ad fidei nostrae firmitatem, & certitudinem esse necessarium, aduersus Valentinianos, & Manichaeos: qui vetus testamentum damnarunt. Quia Christus hic de veteri testamento loquitur quia nihil de nouo tunc erat scriptum. *Tunc aperuit illis sensus vt intelligerent scripturas.* Hoc est intellectum eorum illuminauit. Haecenus manifestauerat se esse verum eundem hominem (scilicet Iesum) ab humanis, modo manifestat a diuinis agendo & operando in eorum mentes: hoc enim diuinum est opus, aperire scilicet, mentes eorum vt intelligerent scripturas, & donare piscatoribus statim intelligentiam Prophetarum. Obserua autem quod Prophetae bene intellexerunt suas scripturas & sciebant quod loquebantur: nam non fuerunt sicut Montanus somniauit, qui (vt ait Hieronymus) dixit, quod Prophetae more pecudum loquebantur non intelligentes. Intellegebant vtique, nam alii prophetae non essent. Sic fuit Propheta Ioseph, qui interpretatus est somnium Pharaonis: & non Pharaon qui vidit vaccae & spicas. Sic etiam non fuit Propheta Nabuchodonosor, qui statuam vidit: bene autem Daniel qui interpretatus est eum regni Chaldaeorum, per statuam signatum. Atque ideo quauis Caiphas prophetauit, tamen non fuit propheta: quia non intedit quid Spiritus sanctus per os eius voluerit insinuare. Cum tamen intelligeret scriptores sacrae scripturae, & voluminum sanctorum ea, quae dicebant & scribebant: cur non loquuti sunt clare: cur ita obscure loquuti sunt, vt necesse fuerit, vt Christus aperiret sensum, vt intelligeret Apostoli scripturas? Scriptura sacra obscura est. Primo ne Iudei sacros libros, qui tractabant de ruina Israelis, & de vocatione Gentium ex inuidia comburerent. Non enim sustinissent tanta aduersus se testimonia. Hoc Esaias ex persona Domini ad Iudeorum gentem ait. Neque credidisti, nec a principio aperuit tibi aures tuas: noueram enim quod inobediens non pareres. Secundo obscuritatis alia ratio est, idioma videlicet Hebraicae linguae diuersum a Graeca & Latina. Praeterea ob increduli-

tatem etiam auditorum multa obscura dixerunt: quae tamen paucioribus & sanctis viris reuelata sunt. Obscura sunt, quia hyperbolicis frequenter vtuntur propter velocitatem sermonum suorum, & propter impetum spiritus qui inerat scriptoribus sanctis. Hoc de Paulo dixit Irenaeus, quod de omnibus scriptoribus sacrorum voluminum fas est dicere, Quia obscura sunt scripturae, quia plerumque figurate possunt duntur, per anigmata & allegorias & parabolas, aliter intelligenda: quae sonare videantur. Na terra lacte & melle manantem legimus, & motes stillabant dulcedinem: & de gentibus ait. Benedicet me bestia agri. Na scripturae proprius character est per translationem loqui. Sic Esaias. Pro eo quod abiicit populus iste aquas Siloe, quae vadunt cum silentio, id est, noluerunt decem tribus parere domui David & assumpsit magis Rafim & filium Romeliae. Propter hoc ecce Dominus adducet super eos aquas fluminis fortes & multas, regem Assyriorum. Et de vocatione gentium loquens idem Propheta ait. Gloria Libani ad te veniet, abies, & buxus, & pinus, &c. Sexto obscurae sunt, quia solent superioris intellectus consequentiam non tenere, maxime prophetae: qui (vt D. Hieronymus adnotat) solent repente propositum mutare. Vnde Nau ait. Celebra Iuda festiuitates tuas, & redde vota tua: quia non adiciet ultra, vt pertranseat ad te Belial, &c. Et sermonem conuertens ait. Ascendit qui dispergat in facie tua, custodiens obsidionem. Et in Psalmo cum dixit Propheta. Exultate Deo adiutori nostro, in bilate Deo. Iacob, subito persona mutatur. Na in persona Domini statim loquitur ad populum. In tribulatione inuocasti me, & exaudiui te. Et multa alia sunt loca, in quibus propositum statim mutatur: quae omnia breuitati consulentes dimittimus. Ex his & alijs causis scriptura sacra difficilis redditur: quam difficultatem submouit Christus ab Apostolis, vt sensus scripturae fit illis clarus. Obscurae autem erant scripturae quod ipse Deus voluit significare cum veniens ad Moysen legem laturus montem Orebum nube densa cooperuit, & Salomonis templum obscura nebula impleuit: & arcam foederis velo iussit cooperire. At Christus Dei filius splendor gloriae, & figura sustinuit eius ipsas diuinas litteras explauit. Cum Elias ascendit in caelum pallium suum discipulo suo Eliseo reliquit, quo profundas Iordanis aquas pertransiuit. Sic Christus ascendens in caelum caelestem sapientiam dedit discipulis, quae possent sacra scripturam

Ire. li. 3. ad
uer. Hae. f.
cap. 7.

Exod. 13.
106. 3.

Esa. 8.

Esa. 60.

Nam. 1.

Psal. 80.

Exo. 33.

3. Reg. 8.

Exo. 26.

Hebr. 1.

4. Reg. 2.

Hier. lib. 1.
commē. Esa.
cap. 1.
Gen. 41.

Dan. 2.

Iuan. 11.

Esa. 43.

intelligere eiusque profundas aquas penetrare. Sequitur. *Et dixit eis. Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere a mortuis tertia die.* Sæpe iam in multis locis diximus, quomodo oportebat Christum pati: & de hoc termino & vocabulo, necessariū. Nihilominus tamen expedit hic aliquid enarrare. Quapropter aduerte quod si necessariū hic accipiatur secundum sui naturam ita ut impossibile sit taliter se habere, sic manifestum est quod non fuit necessarium Christum, pati: nec ex parte Dei, nec ex parte hominis. Si vero necessarium accipiatur ex aliquo exteriori, ita ut faciat necessitatem coactionis, ut cum aliquis non potest ire propter violētiam detinentis illum: non fuit hoc modo necessarium pati, nec ex parte Dei, qui Christum de finivit pati, nec ex parte Christi, qui voluntarie passus est, Verum si necessarium accipitur ex suppositione finis, ita ut finis nullo modo possit esse aut non possit conuenienter nisi tali fine præsupposito: isto modo Christū pati necessarium fuit necessitate finis: & sic oportebat pati tam ex parte patris & filij, sicuti nostra. Hæc etiam insinuatur in hoc Lucæ contextu. Primo ex parte patris: quia sic scriptum est ut promissis stare ordinatis, institutis, firmatis, iuratis, atque scriptis. Regum enim interest promissa ad implere, contrarium autē defectus maximus est. Deus promiserat hoc in Psalmis, in scripturis, & in prophetis quapropter ex parte patris necesse erat Christū pati, quia sic scriptum erat. Vnde Ecclesiasticus ait Deo Da mercedem sustentibus te: ut prophete tui fideles inueniatur. Ideo Christus superius dixit, filius hominis secundum quod definitum est vadit. ¶ Secundo ex parte filij ideo ait consequenter. Oportebat Christum pati. Bonorum, quidem filiorum interest maximè patrum promissis stare Christus autem ita hoc negotium suscepit, ut nec vnus apex nec vnum iota præteriuir à lege, donec omnia fierent. Ideo ipse Christus, patrem alloquitur dicens. Ego te clarificaui super terram: hoc est, ego ostendi patrem te verbum tuū & promissum magnificere. Et etiam fuit necesse ex parte Christi: quia per humilitatē passionis meruit gloriam & exaltationem resurrectionis. ¶ Tertio fuit necesse ex parte nostra: quia per eius passionem liberati sumus à diaboli seruitute ut ex Ioanne Saluator dixit, Oportebat exaltari filiū hominis: ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam

æternam. Et hoc est quod ait consequenter. *Et prædicari in nomine eius penitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes.* Quare in nomine Christi. Quia hic solus est, qui penitentiam & penitentibus veniam promeruit. Nec solum prædicandum est ut homines penitentiam agant de malefactis suis: sed etiam quod verè penitentes consequuturi sint per Christum remissionem peccatorum. ¶ Verū hic aliqua obseruanda sunt. Primo quod Christi passio dat virtutē penitentiæ: & ideo prius dixit. Oportuit Christum pati, & deinde eius virtutem ostendit addēs in remissionem peccatorum. Hæc enim Christi passionis utilitas est, ut peccata remittantur, & hoc tripliciter. Primo per modū prouocātis ad charitatē, quia ut ait Apostolus, commendat Deus suam charitatem in nobis: quoniam cū inimici essemus Christus pro nobis mortuus est: per charitatē autem consequimur veniam peccatorum. Secundo passio Christi causat remissionem peccatorum per modū redemptionis: quia enim ipse est caput nostrum, per passionem suā quā ex charitate & obedientia sustinuit liberauit nos tanquam membra sua à peccatis perpetuum suę passionis. Tertio per modum efficiētiæ in quantum caro, secundum quam Christus passionem sustinuit est instrumentū deitatis: ex quo eius passionis & actiones operantur in virtute diuina ad expellendum peccatum. ¶ Aduertendum secundo quod cum dicit, oportebat prædicari, præteritum oportebat non respicit prædicationem præteritam (cum de futuro sit sermo) sed respicit dispositionem prædicationis futuræ per Apostolos. Est enim sensus quod oportebat sic: id est, talem dispositionem & ordinem ac modū ad prædicandum efficere, qualis modus, qualis ordo, qualis dispositio effecta est ut scilicet, colligeret Iesus discipulos testes miraculorū vitæ, prædicationis, passionis, & resurrectionis suæ. ¶ Tertio post Christi mortē dicit prædicandam esse penitentiam, ut intelligas quod oportet, ut penitentiam agas quanuis pro te sit mortuus Christus: ut effectum mortis eius scilicet gratiam & remissionem peccatorum consequaris. Nemo in sola Christi satisfactio ne securus consistat, ut impijssimi docent Lutherani: nam opus est ut tu labores, doleas, & penitentiam agas, ut gratiam & remissionem peccatorum consequaris. Hæc enim iubet Christus prædicari ad remissionem peccatorum, postquam sanguinem suum fudit, & pro nobis

Rom. 5.

Eccle. 36.

Luc. 21.

Matth. 5.

Ioan. 17.

Ioan. 3.

Ioan 13.

nobis satisfecit. Quarto predicandum iubet in omnes gentes vt videas, quantum sint multiplicati fideles post Christi passionem & ex merito passionis sue. Ipse enim dixit. Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, &c. Solus erat Christus in caelo, nullis animabus sanctis sociatus antequam moreretur: sed postquam granum hoc frumenti mortuum est attulit multum fructum: quia coelum repletum est sanctis hominibus. Sic etiam ait scriptura, quod post mortem Ioseph multiplicati sunt filij Israel, & creuerunt nimis. Similiter pauci erant filij regni in vita Christi & pauci credentes: sed postquam Christus, qui vt alter Ioseph fuit venditus a Iuda, & mortuus est, creuerunt filij Israel, hoc est Christianorum: quia omnis orbis venit ad Christum & in omnem terram exiit sonus Apostolorum, & in fines orbis terra: verba eorum. Sed dubium hic maximum oriri videtur. An Apostoli predicauerunt Euangelium omnibus gentibus? Ad quod breuiter respondeo, quod sic: nam hoc praecipuum fuit personale & in sua persona dictum est Apostolis & discipulis Christi, & quicquid Christus mandabat est possibile: & quauis esset alias impossibile, per eius virtutem faceret illud possibile, & sic impletum est ab ipsis Apostolis & discipulis. Et vt Marcus expressius fatetur, dixit Christus. Ite & predicate euangelium omni creature. Et actum primo habetur, quod in die ascensionis dixit. Et eritis mihi testes in Iudaea & in Hierusalem: & vsque ad vltimum terrae. Ipsimet Christi discipuli qui fuerant eius testes postquam induti sunt virtute ex alto & acceperunt Spiritum sanctum, qui fuerunt testes in Iudaea & in Samaria fuerunt etiam testes vsque ad vltimum terrae. Et Marcus clare dixit quod profecti predicauerunt vbique. Et Christus in Mattheo dixit loquens de destructione Hierusalem: Pradicabitur hoc euangelium in vniuerso orbe, & tunc veniet consummatio. Ergo ante excidium Hierosolymitanum fuit predicatum euangelium, in vniuerso mundo; & Chrysostomus late probat hoc ex illo, quod Paulus adducit, dicens quod in omnem terram exiit sonus eorum & in fines, &c. Nam si vnus Paulus tanquam sol ab oriente vsque in occidentem venit in Hispaniam, & tot prouincijs predicauit; vt videre est in actis Apostolorum: quid alij facerent? Nec intelligas Apostolos in vita sua omnibus prouincijs predicasse: vrbibus, vicis, & oppidis sed predicasse saltem praecipuis prouincijs &

Exo. 1.

Gen. 37.

Roma. 10.

Psal. 18.

Mar. 15.

Act. 2.

Mar. 16.

Matth. 24.

Chryl. hom.

1 ep. ad Ro.

& hom. 8.

Super a. Cor.

cap. 4.

ciuitatibus. Itaque etiam discipuli Christi predicatione non omnia loca tetigerunt, sufficit quod predicationis euangelij fama per omnes partes celebris fuit. Et sic debes intelligere diuum Augustinum dicentem cum Esichio scribis, & erant in Africa gentes Barbarae, ad quas non peruenit predicatio euangelij: quia Barbari illi propter aliquam accidentalem separationem commercij ab alijs hominibus vel gentibus non audiant vocem Christianitatis & nesciant doctrinam Christi: & tamen in primis temporibus statim post Christi mortem predicatum est tibi aliquid, vel in prouincijs finitimis, ita vt fama nominis christiani perueniret ad eos. Et ita Augustinum & Origenes qui dicunt, per Apostolos non esse in totum orbem predicatum euangelium intelligendi sunt de predicatione quantum ad totalem fructum: & quod Christus hic dicit intelligitur de predicatione facta & publicatione, etiam si nemo conuerteretur. Si enim intelligatur hoc quantum ad fructum predicationis qui est vt singulis gentibus fundetur ecclesia credentium in Christo: hoc complebitur ante diem iudicij, vt Augustinus exponit: non tamen fuit completum ante euersionem Hierusalem. Sed si loquamur de fama predicationis, hoc ante euersionem Hierusalem fuit completum: in vita Apostolorum & discipulorum Christi. Vnde beatus Hieronymus putat non mansisse aliquam gentem, quae Christi nomen ignoret: & quaquam non habuit predicatorem tamen ex vicinis gentibus opinionem fidei non potest ignorare. Verba sunt haec diui Hieronymi. Et sic Augustinus & Origenes possunt cum alijs concordari. Sed satis sit de hac quaestione. Verum vbi incipienda esset haec euangelij predicatione in omnes gentes ostendit Christus dicens. Incipientibus ab Hierosolyma. Siquidem remissionem peccatorum predicabant, congruum erat, inciperet ab illa ciuitate, vbi patratum est maximum omnium scelus: vt videntes Gentes haec infinitam misericordiam qualis erat ignoscere huic ciuitati, sed quid dico ignoscere? imo quod voluit Christus prius euangelium ei denunciari, vbi fuit mortuus nefando scelere & non viso, vt videntes inquam Gentes hoc Christo maxime afficerentur ne desperarent de misericordia ipsius. Siquidem adeo bonus & misericors fuit vt non solum parcere huic ciuitati Hierusalem valuerit, sed etiam eam omnibus alijs mundi preferre. Quis ergo diffidet misericordiae Dei: quando tanta liberalitate veniam concedit his qui proprium filium crucifixerunt?

Aug. ep. de Esichio in lib. iue e. pr. de vaita te ecclesie co tra Pet. lia ni donatista epistolam. c. 14. infra et. c. 15. Or. lib. 1. de ser. dñi in morte. c. 10. Orig. hō 28. sup. ep. Mat.

Hiere. con. in Mat. cap. 24.

Secū

Enarrat. in Cap. XXIII.

Secundo voluit, vt ab Hierosolymis inciperet prædicatio: vt ex Iudæorum credulitate, Gentiles animarentur ad amplexandam fidem Christianam. Si enim in Christo credere non dubitarunt illi, à quibus in Cruce suspensus est: quare non crederent in eum Gentiles qui tantum nefas contra Christum non perpetrarunt? Et si Iudæi homicide post tot flagitia simul atque respuerunt, tantæ gratiæ facti sunt participes: qui non possunt Gentiles bonam spem concipere veniæ? Sed de his hæcenus. *Vos autem estis testes horum, & ego mittam promissum patris mei in vos.* Apostoli erant testes vite, miraculorum, & prædicationis Christi, & debebant vniuerso orbi de his testimonium perhibere: sed quoniam testis firmus & cõstans in dictis esse debet, ideo postquam dixit eos futuros testes, adiecit missurum se Spiritum sanctum qui eos virtute & fortitudine maxime reficeret. Figulus postquam vasa in rota confecit sunt blanda molia, atque debilia: quæ si tangas, comminuuntur statim. Si tamẽ in camino ignis reponas vt coquantur, dura educit & fortia. Vasa lutea sanctus Iob nos cõparauit, cum dixit. Memento dñe, quod sicut lutum feceris me. Erat Apostoli sicuti & nos vasa debilia & delicata: adeo vt eorum principem qui se vt fortiorẽ magnificabat quædam vicerit muliercula. Non eius collo gladiũ subdiderunt, non Gigãtes & homines fortes obfiderunt armati sed quædam mulier debilis sexu, ignobilis conditione & officio, erat enim ianuaria: fuit tanta Petri pusillanimitas, vt timore concussus magistrum negauerit, nec habuit vim nec pectus ad reddendum de illo testimonium. Sed tamẽ hæc lutea vasa igni immissa ex Spiritus sancti fornace euaserunt fortissima & validissima: sic vt diuus Petrus, qui ante mulierem verèbatur non timuit magistratus, postea, pontifices & principes synagoge, coram quibus maxima autoritate in concilio respondit dicens. Obedire oportet Deo magis quã hominib⁹. Hac ratione inter alias, Spiritus sanctus venit super Apostolos in linguis igneis: quia sicut vasa lutea coquere volebat igne, vt de Christo testimonium redderent. Possent etiã dicere. Quinam sumus nos, homines idiotæ illiteratiq; ad disputandum cū doctoribus & legis peritis & de Deo testimonium reddendum? Ad hoc respõdet Christus se missurum Spiritum sanctum, qui eos omnia doceat. Ideo in Ioanne habetur, q̃ promittens Spiritum paracletum, dixit. Il-

le vos docebit omnia. Et quia ignis illuminat venit in linguis igneis, ad illuminandum eorum intellectus, consciẽtia, literis & maxima sapientia. Futuri erant testes Apostoli, & testimonium de Christo redditori coram potentibus & terrę principibus: ad hoc autem indigebant robore ac fortitudine. Redditori etiã erant testimonium coram sapientibus mundi, & ad hoc indigebant etiã sapientia & peritia: & quoniam duo hæc Spiritus sanctus erat eis largiturus per donũ fortitudinis & sapientiæ, cum dixit eos futuros testes, ideo adiecit Spiritum sanctum ad eos mittendum cuius aduentu erant futuri fortes & sapientes testes. Præterea ex hoc colligunt Theologi auctoritatem originis respectu Spiritus sancti in filio insinuari, dum dicit filius: ego mittam. Missio enim in diuinis importat processionem ab alio. Ideo solus pater nunquam missus dicitur, quia non procedit ab alio: filius autem dicitur missus à patre, quia ab ipso procedit. Paulus. Misit Deus filium suum. Et Christus. Quem pater misit. Sed Spiritus sanctus à patre dicitur mitti & à filio. A patre mittitur, quia dixit Christus. Spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo. Et mittitur à filio quia hic dicit Christus. Et ego mittam promissum patris mei in vos. Ergo à patre & filio procedit, nã ab utroq; dicitur missus. Conuincitur ex hoc loco antiquus error Græcorum qui dixerunt Spiritum sanctum à filio non procedere sed solum à patre. Ideo cauẽ cū Theophilactũ legis, qui more Græcorum dixit supra Ioannem Spiritum sanctum à patre tantum procedere, & non à filio. Sed de his alias. *Vos autem sedete in ciuitate quoadusque induamini virtute ex alto.* Necessarium enim erat Apostolos impleri Spiritu sancto & in diu virtute ex alto: nã vela ventis dare cõtra aquæ torrentem vela adimpleri debet vëto: & quoniam Apostoli erant per mundũ nauigaturi contra torrentem, hoc est, contra suas inclinationes repleti sunt prius Spiritu sancto. Accipiter sublimiter manum tenetis cū fugiens tam saturatus ac repletus potest recidere, vt nunquã amplius ad eundem redire cupiat. Volens ergo Deus Apostolos dimittere, & catenis metus & amoris mundani eripere repleti sunt Spiritu sancto, quo sunt adeo refecti, vt nunquã indiguerint amplius ad mundũ redire. Vasa igni appositũ cito comminuitur si vacuũ sit, q̃ tamen si plenu sit conseruatur: & quoniam apostolica vasa debebant cõiungi in ignem maximarum tribulationũ, prius repleta

Ab. 10. 10.
Ioh. 10.
Mar. 14.

Ioh. 10.
Mar. 14.

A. 10. 4.
Act. 2.

Ioan. 14.

Gala. 4.
Ioan. 10.
Ioan. 15.

Theop. in Euan. Ioan. capi 3.

pleta sunt Spiritu sancto ne cōminuerentur, quāpropter expediebat eis maxime in ciuitate morari vsque adeo hac virtute & Spiritus sancti fortitudine induerentur, & postea exire ad predicandum iustinēdumque labores absque vllō defectu & diminutione. Aduerte autē quod virtus in hoc loco pro fortitudine accipitur, sicut & supra in initio huius Euāgelij cū Angelus dixit Zachariæ loquens de Ioanne Baptista. Ipse praibit ante illū in spiritu & virtute Helia. Hoc est, in fortitudine. Id diximus quod Apostoli fuerunt pusillanimes in Christi passione, quia omnes metu & timore agitati relicto magistro fugerunt: & Petrus qui sese alijs fortiorē esse putabat illū negauerit. Ideoq; op^o erat vt isti, qui futuri erāt testes Christi in Iudæa & Samaria, & vsq; ad vltimū terræ induerentur cōstantia, & fortitudine & virtutibus ex alto, vt testimonium darēt Christi, & Euāgelij constanter predicarent coram Regibus & principibus & potestatibus huius mundi. Hanc fortitudinem acceperunt ex alto, ex aduentu Spiritus sancti. Erāt enim Apostoli & Christi discipuli viua instrumenta & organa Spiritus sancti, quibus Spiritus Dei loquebatur in hominum cordibus: in quo quidem experiri poterant omnia quæ faciebant Dei esse opera, non autem ipsis propria. Hoc idē modo operatur Spiritus sanctus per praedicatores Apostolicos, & Catholicos, qui praedicat secundū doctrinā sanctæ Romanæ Ecclesiæ: quibus inquit Christus. Nō estis vos qui loquimini: sed Spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Si hoc ergo ita est quid gloriaris in his quæ pro te Deus facit? Nunquid gloriabitur securis (ait Esaias) contra eū qui secatur ea, aut exaltabitur terra contra eū à quo trahitur? Fidelis seruus Dei erat Paulus siquidē postquam omnes suos labores narrauit eorū auctore Deū cognosceas dixit Nō ego sed gratia Dei mecum. *Eduxit autem eos foras in Bethaniam: & eleuatis manibus suis benedixit eis.* Vsq; adhuc scripsit Lucas apparitionem, quæ facta est in vespere diei resurrectionis dominicæ; & nunc iam agit de Ascensione domini, præmittens omnes apparitiones & omnia, quæ Christus gessit in illis quadraginta diebus. Hanc vero Christi Ascensionem per pulchrē scribit noster Lucas in primo capite libri, qui Actus Apostolorum prænotatur. Locus autem ascensionis non fuit in Bethania, sed in monte Oliueti propè Bethaniam. Quapropter cū dicit hic, quod edu-

xit eos in Bethaniam: intellige exclusiua iuxta Bethaniam. Per hoc benedictio est bona imprecari: dicere autem Dei semper efficax est. Dixit enim & facta sunt, quare & benedictione eius non potest non esse efficax. An vero Christus benedicens, & bona illis imprecando vsus est signo crucis: ta ceter Euāgelium. In veteri lege eleuabant manū eū benedicebāt: & sic in Leuitico habetur, quod Aaron extendens manū ad populum benedixit ei. Crediderim ego quod Christus eleuauit manū & facta super eos signū Crucis benedixerit eis. Hoc tamē certū est hanc antiquissimā consuetudinē benedicebat per signū crucis Ecclesiā retinuisse vsu publico à temporibus Apostolorum: quare verisimile est Apostolos didicisse à magistro suo Christo: maxime tunc post triumphum victoriæ per agnomen crucis, ad declarandum Deū patrem nos benedicere omnibenedictione in cælestibus per triumphum Crucis. *Et factum est dum benediceret illis, recessit ab eis & ferebatur in cælum.* Mirabile certe hoc est in sacris literis quā paucis verbis multa atq; ea magna complectantur. Gloriosissimam illam Ascensionem, & tā mirabilem & gaudium discipulorum matrisque eius sanctissimæ videntis Christum ascendere tanta maiestate & Angelorū apparitionē significare volens inquit: recessit ab eis & ferebatur in cælū. Cū etiam in hoc mūdo cōuersatus esset cum Apostolis quibus, vt amicis omnia quæ maximi erāt momenti nota fecerat, ita vt omnia quæ audiuit à patre suo nota faceret eis, inquit Marcus q̄ postquam loquutus est eis assumptus est in cælum. Vide ergo excellentiam sacræ scripturæ, quæ tam paucis verbis tanta complectitur. Mūdos vt fabulā narret, mirabile est quibus vtatur verbis, quam ostentatione plenis, & ornatis, quātum conetur pulchre ea intexere, & multiplicare: & tandem nihil. Arma virumquecano, Troiæ qui primus ab oris, &c. Et post magnū verborum tumultum vnica veritate prolata mille mendacia emittit. Pulchra mulier quomodocūq; exornetur placet, vili enim panno inuoluta visum reficit. Deformis autē maximo ornatu & fūco indiget, onerariq; auro & feris vestibus, vt aliquid apparere possit. Veritas ipsa est quid pulcherrimū adeo, vt quouis modo se habeat placeat, nō enim indiget Quintiliani rhetorica, nec Tullij eloquentia nō folijs, nec fūco aliquo, nā de se pulcherrima est. Veritas Euangelica non opus habet apparatus

Psal. 148.

Leui. 9.

Ioann. 15.

Mar. 16.

2 Cor. 1.

Act. 1.

Esai. 10.

1 Cor. 15.

Enarra in Cap. XXIII.

apparatu aliquo, nec verborum tumultu: nā simpliciter omni remota ostentatione profert quid sit rei. Recessit ab eis & ferebatur in cœlum, inquit, & tacet. Mundi tamem mendacium & fallacia his omnibus ornatibus indiget, vt alicuius momenti esse videatur. Respi- ce Euangelistam & vide, quā succincte tā mirabilem nobis describit ascensionē. Recessit Christus à matre, & discipulis non quidē sine magno dolore & tristitia eorū: nā ex vna parte sentiebant solitudinem & defectū quo afficiebantur ex Christi absentia, ex alia autē parte erāt eorū corda maximo quodam gaudio, & ineffabili repleta, vidērium magistrum in tanta gloria & maiestate in cœlum conscendere. Recessit eos singulatim amplectens & maximo amore osculās, verba ad solarium dicens. Ipsi autem veniam petebāt supplices propter incredulitatem præteritam resurrectionis. Benignus magister excusabat eos & dulciter respōdebat, & amplexabatur: pia mater exorabat, vt secum duceret quando eius præsentia destituta viuere nō poterat, nec per instans: filius respondebat orans quod si ipsa intelligebat quanto pretio Ecclesiam ipsam redemerat pateret propter eius utilitatem & incrementum in mundo cōmorari ad solarium nouiter credentium, qui ad eam erāt venturi, pollicens tamē secundum meritum eius post in cœlum ferendam. Hunc ergo recessum tā mirabilem complectitur Euangelista hoc verbo: recessit ab eis. ¶ Post hæc autē Christus dominus propria virtute consurgit de terra, & per acerē paulatim incedit, vt credentes illi eo fruerētur, quod sequuta est nubes sole ipso clarior sub eius pedibus posita, quæ eū operuit, & sic tandem euauit ex oculis eorū. Eia nunc & tu Rex Dauid, qui in omnibus mysterijs fidei nostræ tātum loqueris, modo nonne aliquid proferes de ista gloriosa Ascensione, in qua tu etiam fuisti cum Christo in cœlum ascendēs? Psallat ergo hic tuum instrumentum, & dicat. Exaltare domine in virtute tua. Et iterum. Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, sicut defecit fumus. &c. Cantate Deo psalmū dicite nomini eius, iter facite ei, qui ascendit super occasum: Dñs nomē illi. Currus Dei decem millibus. Ascēdisti in altum cœpisti captiuitatem, dedisti dona Spiritus sancti hominibus. Viderūt ingressus tuos. Deus Principes Iuda, principes Zabulon, principes Neptalim. Erant enim Apostoli horum tribuum. In medio iuuentularū tympanistria

rū, hæc erant discipuli teneri. Ibi Benjamin Filius dextra sedit ad patris dextram, ascendēs in mentis excessu super omnes choros Angelorum. Idēque regna terræ cārate Deo psallite dño. Psallite Deo qui ascendit super cœlum cœli ad orientē, &c. Hanc igitur gloriam & maiestatem qua ascendit supra cœlos & sedit ad dexteram patris complectitur euangelista dicens, & ferebatur in cœlum. Ascendit eleuatis manibus sicut aquila prouocans pullos ad volandum, & super eos volitans: vt discipuli eius tanquam pulli sui ipsum sequi affectibus studerent, thesaurum in cœlo quærerent eoque cor subleuarent, dicentes illud. Trahe me post te, eutremus in odorem vnguentorum tuorū. Ascendebat Deus in iubilo, & dñs in voce tubæ. Gaudisunt angeli, quibus gaudium est super vno peccatore pœnitentiā agente: que errante, iam reperta & inuenta. Gaudisunt etiam iusti. Si enim Abraham exultauit, vt videret diem dñi, quātum in eius Ascensione cum omnibus latatus est sanctis: Nā ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem: suscepit eum nubes ab oculis Apostolorum. Nō quod indigebat subsidio nubes: sed voluit eius vt seruitio, virtus enim eius in nubibus Sic enim prædictū erat. Qui ponis nubem ascensum tuum: qui ambulat super penas ventorum. Non itaque fuit assumptus in nube vt Enoch: non in curru igneo vt Helias: sed ascendit propria virtute ille, qui præstat virtutē nobis, vt ascendamus præparās nobis viam, tollens de medio prædones animarum diabolū, scilicet, mortem, infernum & peccatum, vt securum ac tutum ad patrem habeamus aditum. ¶ Expēde etiā quod sacra scriptura humilia, & quæ ad opprobrium & confusionem attinēt minutatim scribit, & ad lōgum: quare omnes Euangelistæ nimis extensē passionem & mortem dñi scribunt, a pas- tormenta, & flagella, & Ioannes quomodo fatigatus ex itinere sedebat sic supra fontem in Samaria iuxta Sichen. Et noster Lucas ter nominat præsepium & paupertatem Christi natiuitatis, Sic etiam Mattheus paupertatē discipulorum scribit dicens, quod parabant retia. Quid autem est honoris & gloriæ breui cōplent, & sic Euangelista modo vnico verbo gloriosissimā Christi Ascensionē supra cœlos resumit: quo quidem condemnatur nostra superbia & insolentia, qui cum de honore nostro ac laude agimus verbis omnia obtundimus, & aliquādo plus vero narramus. Vitia au-

Deute. 32.

Canti. 1. Psal. 46. Luc. 15.

Ioan. 8.

Ephe. 4.

Psal. 67. Psal. 103.

Gene. 5. 4. Reg. 2.

Ioan. 4.

Luc. 2. Matth. 4.

Psalm. 20. Psal. 67.

rem nostra atque defectus tacemus, nec vllū verbum de eis esse volumus. Admonet locus iste, vt quemadmodum Christus ascendit in cœlū in corpore & anima postquam voluntē patris sui fecit, ita & nos si perseverantes in facie æterni patris eius volūtatem fecerimus, sperabimus nos assumendos in vitā æternam: quā nostris operibus retribuet Deus iustus iudex. Non ascendet in cœlū cum Christo per solā fidem, sed per charitatē: quæ verē dignos nos facit cœlesti illa ascensione. Et ideo à monte Oliueti ascendit: quia ex operibus misericordię & charitatis ascendimus in cœlum. Vnde de David. Quis ascendet in montem dñi, aut quis stabit in loco sancto eius: subdit. Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiā. Sed quid post Ascensionem fecerint discipuli audi. Et ipsi adorantes ingressi sunt in Hierusalem tum gaudio magno, & erant semper in templo laudantes & benedicentes Deum. Iam enim certa fides excusserat omnē mœrorē: & certa spes promissorū addebat alacritatem. Interea frequentes erant in templo iam tūc euangelicas victimas immolantes, laudibus ferētes: & gratias agentes ei, qui tanta beneficia decreuisset per filium suum gratis largiri mortalibus. Sic etiā & noster Lucas ait in Actis, quod omnes illi fideles statim post Christi ascensionē, & reuersi sunt in Hierusalē & introierunt in cœnaculū, & erant ibi vnanimiter perseverantes in oratione & obseruatione cum mulieribus & Maria matre Iesu, & fratribus eius. Docet nos locus iste, vt perseveremus in orationibus & bonis operibus, si volumus spiritum sanctum suscipere. Perseuerantia enim informat meritū & corroboret propositū boni, remunerat currentē, coronat pugnantem ducit ad brauium, & cōducit euntes ad portū. Hęc est perseverantia, qua laureātur martyres, & virgines coronantur. Quid prodest, quod martyr pro fide dimicet: si non perseuerat? Illa sancta quatuor animalia quæ erāt plena oculis ante & retro non habebant requiē die ac nocte, sed iugiter clamabant. Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus omnipotēs: qui est qui erat, & qui venturus est. Ita quilibet Dei verus amator non debet habere requiē die ac nocte in operibus studiosis vsq; in finē vitæ suę. Licet enim cœli inferiores iugiter diuersis motibus agitentur: cœlum tamen suppremiū, quod nos dicimus Empyreū in nullo mouetur, nec à sua quiete perturbatur: sed semper in sua immobilitate perseveranter persi-

stet. Sic etiam quauis potentię inferiores sensitiuē perturbantur vel inordinatē moueātur & agitentur ad bona sensitiua capessenda tamen ratio cauere debet, ne vnquam moueatur, & discedat à desiderio supernorum, & operibus studiosis, quin potius in eis vsque ad mortem perseueret. Nam quauis faceret aliquis in oratione optimum exordium, optimā inuentionem, dispositionē, eloquentem narrationem, ac pronunciationem: si non haberet solidam & bonam conclusionē, talis oratio omnino priuatur laudis humanę merito: quia conclusio, quæ ars vetus dicitur, est totus orationis exitus oratio, determinatio, & perfectio. Sic ergo quauis quis haberet omnes virtutes, & non haberet finem perseuerantia: priuaretur sine dubio merito cœlestis glorię. Audi Paulum. Bonum inquit certamen certavi: cursum consummaui, fidem seruaui, de cætero reposita est mihi corona, &c. Vide dominum Iesum Christum, qui triginta tribus annis noluit vnquam desistere à perseuerantia nostrę redemptionis, nec cessauit, propter diabolicam tentationē, nec propter Iudæorum exhortationem, qui dicebant, vt descenderet de Cruce. Non enim voluit cessare propter animę & corporis omnimodam afflictionem: non desistit propter Crucis passionē: sed perseuerauit vsque ad mortem, donec diceret, consummatum est, & tunc emisit spiritum dicens. In manus tuas dñe commendo spiritum meum. Quo exemplo significatur quod solum patet cœlestis illorum animas suscipit in regnū vitæ æternę, qui perseuerant vsque ad mortem in eius amore, & bonis operibus. Vnde Paulus. Nescitis quod hi qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? Sic currite, vt comprehendatis. Igitur & nos curramus cū Paulo ad propositū nobis certamen non desicētes: tempus enim (vt ille ait) breue est. Merces autem nostra Saluator ait, quod multa est in cœlis: considerantes non quæ vidētur, sed quæ non videntur: quæ enim videntur temporalia sunt, quæ non videntur æterna. Vtinā sic curramus in hac breui vita spoliantes veterem hominem, & nudi terrenis affectionibus, accipiamus brauium æternę retributionis: quod nobis præstare dignetur dominus Iesus, qui opus hoc in diuum Lucam incepit & ipse, qui auctor totius boni est, ad finem vsque consummauit. Cui summus honor sit & gloria in sempiterna secula seculorū Amen.

Psal. 23.

Acto. 1.

Apo. 1.

2. Timo. 4.

Mat. 4.
Matth. 27.

Ioan. 19.
Mat. 27.

1. Cor. 9.

Hebr. 12.

1. Cor. 7.
Mat. 5.

2. Cor. 4.
Coloss. 3.

❧ Secundi tomi enarrationum in ❧
beati Lucae Euangelium: & totius
operis finis.
(?)

COMPLUTI.

Excudebat Andreas de Angulo.
M.D.LXXVII.

*De comission de los Muy Ill.^{es} ss Inquis de Valladolid, dada a. 9. de Hen^o de 1585
Corregi este libro conforme al expurgat^o del año de 83. en. S. Ben^o de Camora. vj.
de Mayo. de 1585. Gray pi cortes*

*Corregido, y expurgado por mandado del S.^{to} de la Inquisición, segun el Index
expurgatorio del año de 1612*

J. I. de Ayerza

